

کانوونی یه کهم 1985 سالی چوارهم

کاروان

گوفاریکن روشنبیری مانگانه به نه مینداریتی گشتی روشنبیری و لاوان به زمانی کوردی و عه ره بی دهری دهکا

chalakmuhamad@gmail.com

کاروان

گوفاریکی روشنبیری مانگانه به

نه مینداریتی گشتی روشنبیری و
لاوان به زمانی کوردی و عربی
دهری دهکا

لهم ژماره یه دا

۴	سه رنوسه ر	● و ته ی ژماره
۶	سه رنوسه ر	● له بیره وه ری پوزی
۹	نامه کردنی: کاروان	● شه هیدا
۱۵	علی ابراهیم درویش	● چه ند و و ته یه ک له بیره وه ری
۱۶	پیربال مه محمود	● دامه زاندنی سوپا دلیره که ماندا
۱۷	عوسمان مه محمود نه حمه د	● کاروانی شورش
۲۰	که مال نوری معروف	● شه شی کانون
۲۵	به یاد عه بد و لقادر	● له یادی نه مراندا
۳۲	نومید ناشنا	● چه سه نی قزلجی
۴۰	نه مین شیخ عه لانه دین نه قشبه ندی . جه لال مه دحوت خوشناو . نازاد دلزار . هینی بهرواری . اسماعیل طه شاهین نه قدسی مه ریوانی . مظفر سه رکه قری . فاضل شه و پو . غهرید زامدار .	● میزوو
۴۸	تایه ر صالح . غفور صالح عبدالله . به دران احمد	● زمانه واننی
۶۱	هاشم علی مه ندی . شه مال عومهر	● لیگولینه وه
۷۹	گ . نا : که مال جه لال غه ربیب	● دیوانی کاروان
۸۸	برایم محیدین عارف . جلال حمد امین	● جیهانی چیروک
۹۴	احمد عبدالله زهرو	● شانو
۱۰۱	صدرالدین خوشناو . مولود قادر بیخالی . نورالدین انور بوتانی	● زانیاری
۱۱۴	نا : دژوار . مه تین	● نه ندروستی
۱۲۳	سوزان چه ربیری	● روشنبیری ی گشتی
		● فولکلور
		● کاروانی روشنبیری له
		● کوردستاندا
		● بوسته ی کاروان

سه رنوسه ر
محمد امین محمد احمد

جیگری سه رنوسه ر
حسین عارف

39

کانوونی به که م ۱۹۸۵
سالی چواره م

نه دره س
هه ولیر : نه مینداریتی ی
گشتی روشنبیری و لاوان
گوفاری «کاروان» ت : ۲۰۸۸۲

ترخی (۲۵۰) فلسه

له کتیبخانه ی نیشتمانی له به غذا ژماره «۴۸۳» ی سالی «۱۹۸۲» ی دراوه تی
له چاپخانه ی «دار آفاق عربیة» چاپکراوه

به رگی دوو دم : که له پوور
وینه ی : محمد بکر

به رگی به که م : نوری اسماعیل

له بیره وهری « ٦٥ » سالی دامزراندنی سوپای دلیرماندا

سوپای فهرمانده صدام حسین قههت به زینتی بو نابی

چهند شهسه ریکی عه ره بو کورد ، سوپای دلیری عراقیمان دامه زراوله دایک بوو .

هه لونیستی پر له قینی پژیتمو کاربه دهستانی سالانی بهر له بهر بابوون و سه رکه وتنی شوپشی ١٧ - ٣٠ ته ممووزی سالی ١٩٦٨ دا خوشه ویستی خوی به رامبه ر سوپاکه ی پیشانداوه و خوشحالی خوی له بیره وهریی جه ژنه که ی له روژی شه شی کانونی دووه می هه موو سالیکیدا به ئاشکرا ده ربیره و هه یچ هیزیک نه یتوانیه روژیک له روژان په کیتی ی که لی عراق و سوپای عراق لاوازو بی هیز بکات و خوشه ویستی ی هه ردوولا بو یه کتری له سیداره بدات .

له روژی رووخاندن و ووردوو خاش کردنی دیکتاتوریه ت سه ربازی ی کونه په رست له ته ممووزی سال ١٩٦٨ دا و سه رکه وتنی شوپشی که ل و سوپا به سه روکایه تی و رایه رایه تی هارتی به عسی عه ره بی سوشیالیست و سه روکی ئیکوشه ر

له سالی ١٩٣٥ دا ، دوا ی ئیپه ربوونی ١٤ سال له سه ر دامه زراندنی سوپامان ، یاسای پاراستنی نیشتمانی ده رچووو خزمه ت کردنی به زور کردنه سه رباز په یدابووو ژماره ئیکی په کجار زور له روله کانی جه ماوه ری جینی جووتیاران و کریکاران و گشت جه وساوه کان له گوندو لادی و شارو شارو چکه دا چوونه ریزی ئه م سوپایه خه باتگیره و به م جووره سوپامان له جینی هه ره گه وه ره شوپشگیری وولاته که مان بیکهات و هه ره ها هه ر به م جووره ش په یوه نندیکی بو لایی و به هیزو پیروز له نیوان سه ربازه کانی سوپامان و که لی عراقی ئیکوشه رمان په یدابوو جه سپاو له کوتاییدا په کیه تیکی پته وو راسته قینه له نیوانیاندا خولقاو هاته کایه وه و روژ له دوا ی روژ ئه م په کیه تیه هه تا ده هات زیاتر قاییم و کاریگه ر ده بووو شوپش و خو پیشاندا ن و راپه رینه کانی که ل و سوپامان له سالی ١٩٢١ وه تا سالی ١٩٦٨ دا باشترین نیشانه و به لگه به بو سه لماندنی ئه م رایه ی سه ره وه مان .

ئه مسالیس ، که سال ١٩٨٦ ، هه ره وه ک سالانی پینشوومان ، که له که مان له سه رانسه ری عراقدا له باکوورو ناوه راست و خوارووی عراقدا ئاهه نگ به بوئه ی دامه زراندن و له دایک بوونی سوپا قاره مانکه ی ده گیری و به شداری خوی به شایی و زه ماوه ند له م بوئه مه زنه دا ده نوینی . شیاوی باسه ، ئاهه نگ گیران له شه شی کانونی دووه می هه موو سالیکیدا ، بگره له سه ره تای بیسته کاند او تا ئه مرو هه ر بووه و کراوه و وه ک جه ژنیکی زیترین و قه شه نگ مامه له ی له گه لدا کراوه و که له که شمان له هه موو بارو زرو فیکدا و به پیچه وانه ی راو له روژی شه شی کانونی دووه می سالی ١٩٢١ دا و له ئه نجامی هه ول و کوشش و ته قه لاییکی پیروزو مه ردانه له لایه ن

« صدام حسین » خودا بیپاریزی و ته مەنی درێژ بکات ، گەل و پارت و میری و سەرکردە بایەخیکی یە کجار گەورە و گرنگیان بە سوپا و جەژنی سوپا داوە و دەدەن ، سوپامان بە هیژتر کرا .... چەکی باشی بو دابین کرا و ژمارە ی سەربازەکانی زیاد کرا و موچە ی پۆلە کانی زیاتر کرا و لە گشت روونکە وە سوپامان بەرە و باش و بە هیژی گۆرا تابوو بە سوپاییکی گەورە و کاریگەر و هاوچەرخی ، تا بوو بە درکێک لە چاوی ئیمپریالیزم و زایوتیزم و نوکەرانیان .. تا بوو بە کابووسی خەوی قورسی شەوانیان .

سوپای ئیمە تەنها سەرکەوتنی بە خۆیە وە دیوە و سەرکەوتنی بو هەیه و لاپەرەکانی میژوو و رابردووشی هەر بە پالە وانیەتی و سەرکەوتن رازاوتە وە .

لە روژی شەشی کانوونی دووهمی ئەمسالماندا ، سالی ۱۹۸۶ و بە یۆنە ی تیپەرپوونی ۶۵ سال بە سەر دامەزراندن و لە دایکبوونی سوپای عیراقی پالەوان و ئازامان ، جوانترین پیروزیایی ئاراستە ی سەرکردایەتی پارتی بە عەسی عەربی سۆشیالیست و شوێشی ۱۷ - ۲۰ تەمموز ، لە سەرروویانە وە ماموستای گەل و سەرۆکی فەرماندە تیکۆشەر صدام حسین دەکەین ..

ئێتر هەر بۆی سوپای نە بەزی عیراقیمان ، ئەو سوپایە ی بوو تە قەلغان و پەرژینیکی قاییم و قەلاییکی خۆراگر بو پاراستنی گەل و نیشتمان و دەستکە و توووەکانی شوێشی ۱۷ - ۲۰ تەمموز .

« سەرنووسەر »

ئەو شەمان لە بیر نەچی و هەمیشە هەر لە خەیاڵ بێ ، گەر بەهاتایە و سوپاییکی بە هیژی زیندوو مان نەبوا یە . ئەوا دەستکە و توووەکانی شوێشی ۱۷ - ۲۰ تەمموزی سالی ۱۹۶۸ ی پیروز وەک : بەرە ی نیشتمانی و نەتە وایەتی و بە یاننامە ی ۱۱ ی ئادار و ئوتوومی بو کوردستان و خۆمالی کردنی نەوت و جی بە جی کردنی یاسای بنەرەتی ی کشتوکال و یاسای تقاعدی کریکاران و دابین کردنی مافی رەوای ئافەرە تانمان و ریکخستنی شوێشیکی کشتوکالی و پیشە سازی و دەست پێ کردن بە هەلبژاردنی گشتی و پیکهینانی ئەنجوومەنی نیشتمانی و ئەنجوومەنی یاسادانانی ناوچە ی کوردستان و .. هتد لە جۆرە ها دەستکە و ت کە نایە نە ژماردن .. ئەو دەستکە و تووانە ی پووی عیراقیان بە تەواوی گۆپی و وولات و گەلیان بەرە و پیشە وە برد . گەر بەهاتایە و سوپاییکی بە هیژی خاوەن چەکی نوێ ی جۆرا و جۆرمان نەبوا یە ، ئەوا ئەو

شه هیدان له هه موومان

قادسیه ی دووهم « قادسیه ی صدام » پیروز ، نه وانه ی گیانی پاکی خویانیان له پیناوی سه ره خوی وولات و سه ره سستی گل سپارد ، نه وانه ی هه میشه به دل و نیازیکی پاک له دهوری نالای ئیسلام کوپوونه ته وه و خه بات ده که ن و تیده کوشن دژی خومه یینی ، دژی موسه یله مه ی دروژنی هاوچه رخ و بو کوزاندنه وه ی ناگری مه جووسه کان سه ده ی بیسته م .

به ئی به چاکمان زانی له بیره وه ربی روژی شه هیدا هر وه ک سالی پارو پیزار ، سه رووتارمان ده رباره ی روژی شه هیدو نه وانه ی له ئیمه شکودارترن ، به ئایه تی پیروزو چه دیسی شه ریف بکه ینه وه ده ست بی بکه یین و خودای ته باره ک و ته علاو پیغه مبه ری مه زنمان ، ده رباره ی شه هید ته نها نه م ووتانه ی سه ره وه یان نه ووتوو وه که ئی ئایه ت و چه دیسی تر هه ن پایه ی شه هیدیان به رز کردو ته وه و ریزیان لینا وه دووای تییه ر بوونی چه ند سه ر سالی که له سه ر ناردنی قورئانی پیروز پیغه مبه ری مه زنمان د .خ و له جه نگی قادسیه ی دووهمماندا شه هید ، زیاتر له گشت زه مان و کاتی کدا ، له لایه ن پارتی به عسی عه ربی شو شیا لیست و سه رکردایه تی شو رشی ۱۷ - ۳۰ ته ممووزی پیروزو هه قالی تیکوشه ر - « صدام حسین » خودا بیپاریزی و ته مه نی درنژ کات بو خه لکی عیراق و هه موو دانیشتوانی نیشتمانی که وره ی عه رب ، شه هید ریزی ئی نرا و وه ها خیزانی شه هیدیش ریزی ئی نرا و قسه ی سه روکی فه رمانده کاکه صدام :

خودای که وره و میهره بان له قورئانی پیروزدا فه رموویه تی :
[ولاتحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون]
ئو :

[والذین جاهدوا فینا لنه دینهم سبیلنا]
ئو :

[وفضل الله المجاهدين علی القاعدین درجه]
پیغه مبه ری مه زنمانیش محمد د .خ ده رباره ی شه هیدو شه هاده که ئی چه دیسی به نرخ ی هه یه وه ک :
[اثبت احد فانما علیک نبی وصدیق وشهیدان]
ئو :

[ارواح الشهداء فی حواصلی طیور خضر یرزقون فی الجنة]
ئو :
[من قتل دون ماله وعرضه فهو شهید]
ئو :

له روژی یه کی کانوونی یه که می ته مسالماندا و له بیره وه ربی روژی شه هیدا ومان به په سندن زانی سه رووتاره که مان به م بوئه پیروزه به چه ند ئایه تیک له قورئانی پیروز چه ند چه دیسیکی شه ریف ده ست بی بکه یین ، چونکه دلنیا یین و له م بر وایه داین که ته و ئایات و چه دیسانه ، شه هیدانی قادسیه ی صدام و هه موو شه هیدانی بز ووتنه وه ی نیشتمانی له عیراقدا ده گریته وه ، به تاییه تی شه هیدانی

شکوهندترن

[شهیدان له ئیمه شکوهدترن]

وهك قسه یكى زبیرین و په کجار به نرخ شوینی خوئی له سهر لاپه ره کانی میژووی هاوچه رخماندا گرتته وه و بوو به درووشمی هره به رزو سهره کی له نیوئه و درووشمانه ی به بوئه ی روژی شه هید له گوږه پان و شه قام و گه وږه ک و دائیره کانداه لده واسرین .

روژی په کی کانوونی په که م روژی شه هیده له عیراقی خوشه ویستماندا وهک گه ئی له روژو جه ژنه به ناوبانگو و به نرخه کانماندا : روژی سوپاو له دایک بوونی پارتی پیشه و و له دایک بوونی سهروکی فرمانده و په کی ئایارو په کی حوزه بیران و .. هتد چیروک و میژووو رووداوی تاییه ت به خویه وه هه یه و ئه م روژه ، روژی شه هید له بیرو هوشی ئیمه ی خه لکی به شه ره فی عیراق و هه موو که سانی خاوه ن زه میرو ویزدانی زیندوو له سهر بووی ئه م زه مینه دا ، روژیکی گه شه و بریقه داره و رووناکى ئه به خشى وقت له فکر ناکرى .. ئه و روژه ی ، تا قم و کومپه نی ی خومه ی نی ی کافرو جادووگه ر ئه وانه ی به درو ئایینی پیروزی ئیسلام بو به رژه وه ندی خو یان و ناغا کانیان له تهلئه بیب و پایته خته ئیمپریالیستی ه کان به کار دینن و به درو حه دیس دروست ده که و روژی نی یه ده یه ها هاوولاتی ی موسلمان له ئیراندا نه کوژن و ته قه له خه لکی موسلمانى بى تاوانى عیراق نه که ن به تاییه تی ئه و عیراقیانه ی له گوندو شارو شارو چکه کانی روخ سنووری روژه لاتمان

نیشته جین ، روژی نی یه شه یتانه کانی قوم و تاران خه لک له سیداره نه دهن و مروقی گه نج و پیرو منال چ له ئیران و چ له عیراقدا شه هید نه که ن .

ئه و روژه ی تا قمی قوم و تاران چه ند سهر بازیکى عیراقی ی به دلیل گیراوی بی تاوانیان کوشت ! گه ریگه ریته وه بو رابردوو له روژی شه هید بکولینه وه ، ناچار ده بین گوئی له چیروکیکی دلته زین و تا بلی ناخوش و سامناک بگرین ، ئه و چیروگه ش به کورتی موخته سهری ئه وها ده ست بی ده کات :

له روژیکی ره شی خویناویدا ، پیاوکوژه کانی خومه ی نی تاوابنارو جادووگه ر ، ئه وانه ی وهک خومه ی نی ی سهر کرده یان درنده و لاپه ره یان له به ری سیلی ره شتره و به رده وام له به ره کانی جه نگدا چه پر چول ده که ن و به جی ده هیلن و وهک که رویشک له بهر ده می سهر بازه قاره مانه کانماندا راده که ن و ناویرن و بو یان ناکری ، چونکه ناهه قن ، وهک سهر بازیکى نازاو به شه ره ف و خاوه ن عه قیده له گوږه پانی شه ردا بجه تگین و خوراگرن و بوو به بووی سهر بازه کانی عیراقیمان بین .

به ئی له روژیکی ره شی خویناویدا ، که روژی په کی کانوونی په که می سالی ۱۹۸۲ ی بووو به ئاشکراو له بهر ده م و چاوی چه ند موچه خوریکى ریکخراوی خاچی سووری ده له تان ، فسفسی پاله وانه کانی خومه ی نی ، پاله وانیه تی و نازایه تی خو یان له چه ند به دلیل گیراویکی بی تاوان و بی ده سه لات و بی چه کی عیراقیان له « گورگان » دا چه رباندو گولله بارانیان کردن . به م جوړه و بی شه رمانه توله ی را کردن و هه لاتن و به ریخی خو یان یان له به ره کانی جه نگدا کرده وه .

ئا ئه وها و به م شیوه یه ، روژی شه هید له عیراقدا هاته کایه وه و گه لی عیراق و پارتی به عسی و میری ی نیشتمان په روورو سهر کرده ی مه زمان گرنگیان به رووداوه خویناویه که داو ریزیان له و شه هیده قاره مانانه ناو دونیا له بهر ووشه ی حه قی خه لکی عیراق له رزی و جوولایه وه روژی په کی کانوونی په که م بوو به روژی شه هید و به م شیوه یه ئه م روژه پیروژه و به نرخه له هه موو سالیکی شوینی خوئی به پیتی زبیرین و ووشه ی پرشنگدار له سهر لاپه ره کانی میژووی پر له خه بات و تیکوشانی گه لی عیراقی

نازاو خه باتگيرماندا كرده وه .

له رۆژى يه كى كانوونى يه كه مى سالى ۱۹۸۵ گه له كه مان يادى شه هیده قاره مانه كانى خوى كرده وه و نا ههنگى به م بونه پيروزه گيراو له مناره كانى مزگه و ته كاندا دوعا و سه له واتى پياوه نايه كانمان به رز بوه وه دهنكى زهنگى كلېسه كان له م لاو له م لاوا بلا و بوه وه دهنكى دايه وه وه ده با هه موو دوژمنان و ناحه زانمان نه و راستى يه باش بزائن و خويان لى گيل نه كه ن : نيمه ي عيراقى رۆژ له دوواى رۆژو سال له دوواى سال و هه ر چه نده دوژمنى بى نه قلو و نه فام دريژه به شه پ دات به هيووى مل كه چ كردنى خه لكى عيراق ، ووره مان هه ر به رز ده بيت و شه هیده كانمان له فكر ناكه ين و به رده وام ناماده يى خومان بو گرتنى هه مان ريگاي پيشان ده ده ين و پيش بركى بو وه رگرتنى شه ره فى شه هاده ت و شه هيد بوون و خوبه خت كردن ده كه ين ، ده با نيمپرياليزم و زايونيزم و تا قمى قوم و تاران و هه موو كونه په رستانى ناوچه نه و راستى يه باش بزائن كه گه لى عيراقى تيكوشه رمان به عه ره ب و كورده وه سووره له سه ر به رگرى له خاك و خومال و ناوو ده شت و چياى نه م وولاته ره نكيته و خوى فيدا ده كاو قوربانى به گيانى پاكي روله كانى ده دا بو نه وه ي به سه ره بى ستى و نازادى و كامه رانى و به ختيارى بژى ، بو نه وه ي جاريكى تر بينگانه ي خوين مژ بى لى له سه ر خاك و خولى پيروژى وولاته كه ي دانه نيت و پيسى نه كات .

به بونه ي رۆژى شه هيد و له جهنگى به و اماندا ته نها دوو ريگاوه دوو چاره سه ر له كيشه ي نيوان نيمه و نيرانى دوژمن هه يه و به دى ده كرى نه و يش : يان سه ركه و تن يان مردن .. يا ژيان يا نه مان ، يا نيمه يا نه وان و مه حاله ريگاي سى يه م و ژيان له نيوان چه كوچ و سندان .. گه لى براينه ..

له و كاته ي نيمه خه لكى عيراقى كوله ده ر .. له باكو و روو خوارووى وولات و له رۆژه لات و رۆژئاواى وولاتا سينه ي خومان به كولى شه هيد له رۆژى يه كى كانوونى يه كه م رازانده وه بو ريزلينان له شه هیده قاره مانه كانماندا له هه مان

رۆژدا بينج ده قيقه وه ستاين ، بو نه و مرو فانه ي قوربانيان به نرخترين شت دا نه و يش گيانه پاكه كه يانه .. سويند به و خوينه سووره و گه شه ي له پيناوى عيراق و سه ره بى رزى گه ل رشتيان ، سويند به و كوره ي ته رمى پاكيانى شار دوتنه وه سويند به و خاكه ي كه له ژيريا خه و توونه ، سويند به لين بى كه هه تا دووا دلوى خوينمان خه بات بكه ين و كوله ده ين و هه ميشه له ريزى پيشه وه ي كاروانى خه بات و تيكوشانى گه له پاله وان هه كه مان بين .

شه هيدانمان ، كه نيبستا له به هه شتى خوش و فراوان و سه رينى يه زدانى مه زندا ده ژين ، دلتيان له وه ي كه عيراق هه ميشه سه ره به خو و نازاد و سه ره بى ست مايه وه و دوژمنانى عيراق نه يانتوانى و بو يان نه كرا تو زقاليك بينه پيش و تو زقاليك زه فەر به گه ل به ن و له ريگاي راست و دروست لاييبه ن ، با شه هيدانمان بزائن ، نيمه ي عيراقى تستاوله مه و دووا شدا هه ر سووپين له سه ر به يروو كردنى هه مان ريگاي نه وان ، نه و ريگايه پيروژه ي له لايه ن نه وان په يه و كرا و له نه نجاميدا شه هيد بوون .

سه روكى فه رمانده تيكوشه ر صدام حسين ده رباره ي شه هيد و توويه تى :

[زيندوون و له ويژدانى گه لدا ده ژين ، چونكه قوربانيان به گيانى پاكي خوياندا بو نه وه ي ژيانىكى پر له سه ره بى ستى و كامه رانى بو گه ل دا بين بكه ن]

له كو تا ييدا ، هه زار هه زار سلا و له گيانى پاكي شه هيدانى قادسيه ي صدام ي پيروژدا و نه مرى و سه ره بى رزى بو نه و رولاته ي قوربانيان به ژيانى خويان دا له پينا و سه ره بى رزى گه ل و سه ره بى خويى عيراق .. نه ي شه هيدان .. نامرى ناوونيشاننان .

« سه ره نووسه ر »

چەند و تەریك لە بیره وەری دامەزراندنی سوپا دلێره که ماندا

سوپا تاجی سەری گەلە ئەک چینیك بێ لە سەرووی گەلە وە

وتە ی بەرێز احمد عبدالقادر نە قسبە ندی
سەرۆکی سۆنجومنی یاسادانی ناوچە ی کوردستان

دواڕۆژیکی پرشنگدارو بەختە وەردا ..
سوپای عیراقمان هەر لە گەل دامەزراندنی یە وە نمونە ی
پالە وانیه تی و پیشە نگ بووه ، ئە و دە و ره پەر ئازایه تی و
نە بە ردی یه ی بوویه تی ، لە میژووی عیراقی تازه دا بە ئاشکرا
دیاره و مایه ی شانازی پێوه کردنه .. هەر بویه شه هەر چه نگیکی
بە ره و رووی گە لی عیراق و نیشتمانی عیراق بووبیته وە ، سوپا
نە بە زه که مان لە ریزی پیشه وه ی هه موو چینه کانی گە لدا بووه ،
ئە و سوپا دلێره ی که لە بوته ی خه بات و تیکۆشاندا قال بوته وە و ،
لە ژیر سایه ی شوژی « ۱۷ - ۳۰ » ی ته مموزی نە مردا ،
هینده ی تر خوی گرتووه و به تینتر بووه ، به جوژی زور له جارمان
چاکتر ئاماده کراوه و به چه کی تازه بابەت چه کدار کراوه و ،
شاره زایی یه کی فره وانی له به ره و رووی و نه وه ی دوژمناندا
وه ده ست هیناوه .. قولتر له و دە و ره نیشتمانی و
نە ته وایه تی یه ی خوی حالی بووه که بو ی دیاری کراوه ..
ئە مانه یش هه مووی له ئە نجامی ئە و بیره روشنه دا وه دی هاتوو
که سه رکرده ی لیها توو ، به ریز سه روکی فه رمانده « صدام
حسین » خوا بیپاریزی له به ر روشنایی دا نە خشه ی
سه رکه و تووی بو کیشاوه و ، ئە و ده ست پیشخه ری یه ی بوویه تی
بۆ زیده چه سپاندنی داب و نه ریته ره سه نایه تی یه کانی نیو سوپا
پالە وانه که مان ...

له روژی شه شی کانسوونی دووه می هه موو سالی کدا ،
چه ماوه ری گە لی عیراق ئاهه نگ ده گێرن به بوته ی دامەزراندنی
سوپا دلێره که مان ، ئە و سوپایه ی به دریزی میژووی پەر له
شانازی و شکۆمه ندیدا ده وریکی نیشتمانی و نە ته وه یی
له هه موو ئە و روودا وانه دا بینوووه که به سه ر عیراق و نه ته وه ی
عه ره دا تیه ریوون .. ئە و سوپایه ی به رده وام لایه نگیری
کیشه کانی گە ل بووه ، له و خه باته بی پسانه وه یدا له پیناوی

به چه رگی ی چه کداره عیراقی یه کان و خۆرا گرتنیان

له مهیدانه کانی شهرداو ، شه و دهوره پپر له شانازی و شکومه ندیی بهی بوویانه بو وه چنگ خستنی سه رکه وتن له ناخوشترین بارو دوخداو به رامبه درنده ترین دوژمن ، بوونه ته جوانترین نمونه ی نازایه تی و سه ربه رزی بو عیرا قی به کان ، شه و روله گیانفیدا کارو نازاو سه رکه وتوانه ، هه میشه باوه پری مسوگه ریان به وه هه به که به سه ر دوژمناندا سه رده که ون ، وه ک چون باوه ریان به وه هه به که عیراق هه موو کاتیک به هیزو سه ربه رزو توانداره و ، سوود له زانستی عه سه کری و به وت و پینازه هونه ری به کانی جه نگ و ه رده گری و داهینه رانه هه موو شه و ته کنیکه تازانه وه کار ده خات له پیناوی پاراستنی خاک و که رامه تی و ولات و له هه موو بواره کانی جه نگدا له دهشت و له دهریا و ناسماندا ..

هه ر شه سه ر بازارانه ی نیمروش په نگدانه وه ی شه و هوشیاری به ی باوک و باپیره مه زنه کانمان له هه موو بواره کانی نازایه تی و نه به ردیدا ، شه واته ی نه مری و سه ربه رزی یان بو تو مار کردین و له ناست نیش و نازارو وهیشوومه ی ژیان نه سه له مینه وه و گوئی یان پنی نه دا ، هه ر بو شه وه ی بیرو باوه ره کانیان به رز رابگرن .

له و کاته شدا که رژیمی ئیرانی ی کینه له دل جه نگه ناره واکه ی به سه ر و ولاته که ماندا سه پاندووه سوپا دلیره که مان وه کو کیویکی پولا یین به رامبه ر به و رژیمه چه په له وه ستاوه و ، به و پهری هیزو تواناو پروا به خو بوونه وه هه موو هیزه دوژمنکاری به کانی شه و خله فاوانه ی رهت کردو ته وه ، شه و هتا هه ر

له به که م بوژانی جه نگدا و تا وه کو نیمروش سوپا دلیره که ی عیراق دهستی پولا یین له هیزه به زیوه کانی ئیران ده وه شینی و دهرسیکی پپر مانایان پنی ده دا له مهیدانی چونی ته تی پاریزگاری کردنی و ولات و پوچه ل کردنه وه ی پیلانی دوژمنکاران و ووردو خاش کردنی خه ون و نوااته نه زو که کانیان ..

له م شهش ساله ی شهردا ، شیره کانی دهشت و هه لوکانی ناسمان و پاله وانه کانی دهریا به هه قیقهت سه لماندوویانه که چ دهرسیکی گه وه و پپر مانایان به رژیمه

گومان لیکراوه که ی خومه یینی به خشبووه ، له هه موو مهیدانه کانی جهنگی شه ره فو که رامه تدا ، له پیناوی پاراستنی خاکی عیراق و سه ربه خو ییه که ییدا ، شه و پاله وانه تی به ی روله به جه رگه کانی هیزی چه کداریمان تو ماریان کردووه پریه تی له نه به ردی و گیانفیدا کاری و خو به خت کردن و به خشش ، شه و سوپا به توانایه ی که نیمروش یادی « ۶۵ » ساله ی دامه زراندنی ده که یینه وه ، زور له چاران به هیز تره و ، ژماره ی زیده تره و له پرووی ناماده کردن و مه شق و راهینان و جوړی چه کیشه وه هه ردیسان پیشکه وتووتره و ، شاره زایشی له هونه ره کانی شه پرکردندا فره و انتربووه ، شه مهیش هه مووی له شه نجامی جهنگی قادسیه ی « صدام » دا وه دی هاتووه .

لیره دا ده لئین باوه رمان به وه هه به که سه رکه وتنمان به سه ر دوژمنانمان - دوژمنانی خوا ، له حوکمداره نه زان و گو مراه کانی قوم و تاران و هه موو ده ست دریزکارو

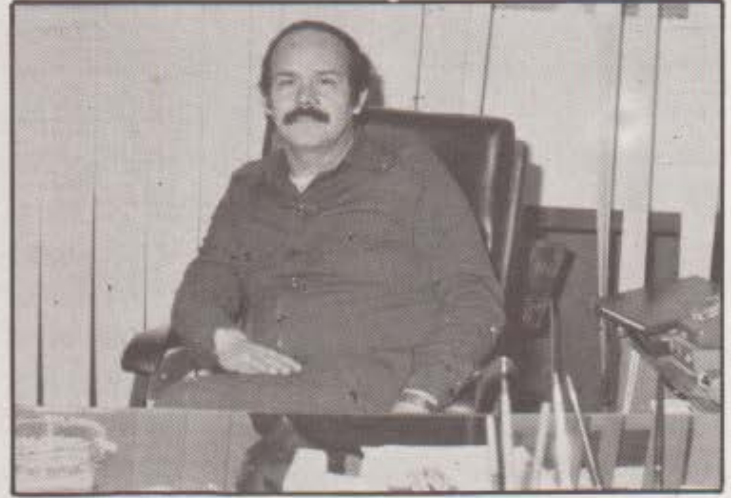
ته ماعکاره کاند ، سنووری بوئی به و ، هیوا به کی گه وره یشمان به هیزو توانای سوپا پاله وانه که مان و چه کداره نازا کانمانه وه هه به بو پاراستنی عیراقی مه زن و شو رشه پیشکه وتنخوازه که ی به سه رو کایه تی پاله وانی سه رکه وتن ، سه روکی فره مانده « صدام حسین » - خوا بیهاریزی - ..

● سه ربه رزی و شکومه ندی بو سوپا پاله وانه که مان له بیروه وه ری جه ژنی دامه زرانیدا .

● سه ربه رزی و سه رفرازی بو پاله وانی سه رکه وتن به ریز ، سه روکی فره مانده کاکه « صدام حسین » .

● نه مری بو شه هیده کانی که لی عیراق ..

كلمة السيد مجي محمد رشيد رئيس المجلس التنفيذي لمنطقة كردستان

وظلت عيون الشعب شاخصة اليوم الذي ينتفض ويدك الجيش معاقل الظلم والطغيان حتى قامت ثورة ١٤ تموز عام ١٩٥٨... الثورة الجبارة الحقيقية المعبرة عن آمال شعب بأسره بكل طبقاته الاجتماعية وامتدادا تاريخيا لكل الثورات والانتفاضات الوطنية التي حدثت في العراق منذ ثورة العشرين الذي عبر بجد عن الرفض الشعبي للنظام الملكي وسياساته الرعناء... ورفض كذلك كل الانحرافات التي ابعده عن اهداف وامال الشعب الوطنية والقومية حيث كانت نهايته حتمية بعد قيام ثورة ١٤ / رمضان باقتحام مناضلي حزب البعث العربي الاشتراكي جنبا مع جنب الرفاق العسكريين وزارة الدفاع وانتهاء فترة عصيبة من فترات الظلم والاستبداد والتسلط الفردي.

ولم تضي الثورة طويلا حتى اغتيلت في ١٨ / تشرين الثاني ١٩٦٣ من قبل فئة انتهجت سياسات رجعية ومشبوهة برزت في محاولة تصفية حزب البعث العربي الاشتراكي وكل الفصائل الوطنية القومية... ومحاولة اعادة العراق الى عهد النفوذ الانجلوامريكي وابعاد الجيش عن ساحة الصراعات وتمنعه من التدخل وانهك الشعب بعربه واكراده في حرب اهلية وقتله... الا ان ذلك لم يكن مجديا امام ارادة الشعب وحزبه القائد الذي استطاع ان يصمد بوجه كل التيارات بكل شجاعة وبطولة وفي الظروف الاستثنائية الصعبة. ثم قامت ثورة ١٧ / ٣٠ من تموز ١٩٦٨ الجبارة بعد كل المعانات التي مرزكرها... والتي ناضل خلالها الشعب نضالا مريرا استطاع ان يفجر ثورته العظيمة بقيادة حزبه المناضل حزب البعث العربي الاشتراكي... هذه الثورة التي اسهمت فيها العناصر الثورية داخل الجيش اسهاما مباشرا جنبا الى جنب مع الطلائع الثورية للحزب وبعد ان استقرت الاوضاع، بدأت الثورة في القضاء على اوضاع التخلف والفضى بتنظيم الجيش على اسس علمية حديثة وتطوير اساليب تدريبيه وتعبئة قدراته النضالية والفنية وزيادة تشكيلاته وتسليحه باحسن وأحدث الاسلحة الحديثة لكي يكون على استعداد لتأدية واجباته المقدسة في الحفاظ على تربة الوطن من الاعداء ودرء الاخطار الخارجية والاسهام في المعركة القومية ضد الاستعمار والصهيونية ودوره في حرب تشرين ١٩٧٣ لان هذه الثورة جاءت ردا لنكسة ١٩٦٧ فلا بد من العمل لاجل

نحتفل اليوم بمناسبة وطنية وقومية عزيزة علينا جميعا نحن العراقيون، تلك هي مناسبة حلول الذكرى الخامسة والستون لتأسيس الجيش العراقي الباسل. هذا الجيش وعبر تاريخه الطويل لم يسجل اي موقف سلبي.. انما كان مفخره من مفاخر هذا القطر يحمل في تركيبه روح الشعب وعقله وضميره. لقد تميزت الفترة الاولى من تشكيل الجيش بسيادة الروح الوطنية والقومية فيه.. ولا سيما بفضل نشاطات عدد كبير من العسكريين المشبعين بالروح الوطنية ومعاناتهم من الاحتلال البريطاني للعراق التي كانت تحاول دوما عدم اعطاء الفرص من اجل تطور هذا الجيش. من ناحية التسلح او التطور التقني... والتدريب. ومع ذلك فقد كانت له مواقفه الوطنية البارزة التي تمثلت بحركة مايس من عام ١٩٤١ والانتفاضات الوطنية الاخرى ومساندته للشعب في كل المهمات الوطنية... حيث كان دوما قريبا من الشعب يحمل الامه وهمومه وآماله في الخلاص... وتحقيق الاستقلال علاوة على مشاركاته في الذود عن حقوق الاشقاء العرب والعمل من اجل استعادة الاراضي المحتلة ولا سيما فلسطين... بمشاركته في الحروب التي جرت مع (اسرائيل)..

اذن فالايامن مصدر القوة ومتى ماعمر القلب بالايامن
استطاعت ان تصد اكبر الاعادي وتقهر الرجال دون ان يعوقها
عائق... لان من مستلزمات النصر الثقة وهذه ايضا صفة اخرى
يتوسم بها الجندي العراقي الباسل..

ان العراق جيشا وشعبا يقاتل من اجل الدفاع عن الامة
العربية في البوابة الشرقية من هجمة التتارالجدد الذين باتت
نواياهم واضحة لكل ذي عقل وبصيرة بان لهم اطماع في العراق
ودولة الخليج وانهم يعملون من اجل اسيادهم واعادة الهيمنة
الاستعمارية والامبريالية للمنطقة وهذا واضح ايضا بتعاونهم
مع الصهاينة وتسليحهم من قبلها لانهم ليسوا كما يقولون
(مسلمين او اسلام) بل عكس تسميتهم التي يخدعون بها
شعوبهم بان يسموا انفسهم بالجمهورية الاسلامية والاسلام
براء منهم... وهل الاسلام والمسلمين يقرون وضع ايديهم بيد
الصهاينة الذين داسوا حرمت ومقدسات الاسلام في القدس
وفلسطين ويعتدون على المسلمين.

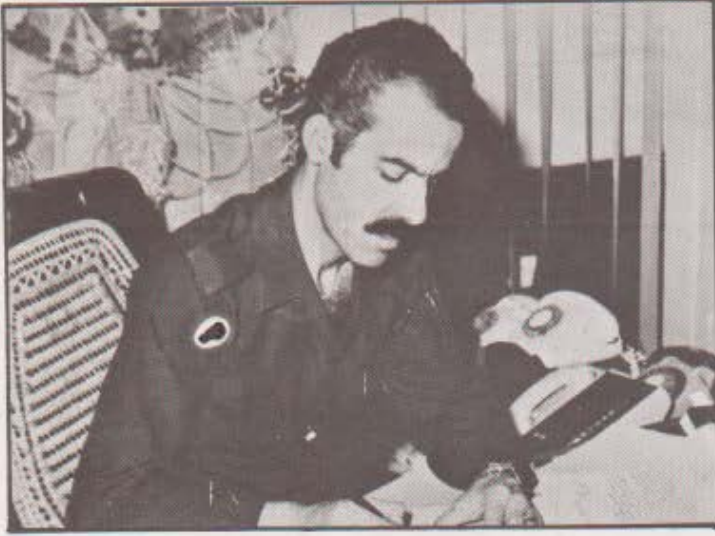
وفي المعركة يظهر دور القائد العظيم.. القائد الضرورة لان
وجود القائد الاعلى في الظروف الحرجة ولا سيما في المعارك
الحاسمة يعطي للمقاتل اندفاعا وحماسا منقطع النظير وهذا
مانجده في بطولات وشجاعة وقيادة الرئيس المناضل صدام
حسين يتواجد بين رجاله يتقدم الابطال في المعركة وعند الشدة
يقودها بنفسه فيصبح جنديا وقائدا مع الجنود في خندق واحد.
فيجد الجندي العراقي وقتها نفسه في المعركة سورا يصد بها
هجمة الاعداء وكما يقول افلاطون

سور المدينة مصنوع بيد الرجال... لا الحجارة
ان العرب والاكراد اليوم ومن خلال القوات المسلحة..
الجيش.. والجيش الشعبي والجحافل الخفيفة والفرسان
والمخلصين والمتطوعين يقفون في خندق واحد يقاتلون الاعداء من
اجل الحفاظ على عزة العراق وكرامته ورفعته لكي تبقى الراية
عالية والشرف مصان... ورؤوسنا شامخة منذ حوالي ست
سنوات ومهما طال امد الحرب فان النصر حتما سيكون حليف
العراق ولا بد ان يركع الاعداء ويقروا لحقوقنا بفضل مقاتلينا
الشجعان وبكلمة وقيادة قائدنا العظيم صدام حسين - حفظة
الله - الذي تتجسد فيه وفي مرحلة تاريخية معينة امال الحزب
والشعب ومصالحهما الاساسية ولذا فاننا نجد ان الشعب يلتف
حول قيادته ويتمسكون به رمزا وطنيا وقوميا ومنقذا تاريخيا

تصحيح الاوضاع. وفي ظل الثورة العملاقة تحول الجيش الى
مؤسسة ثورية تخدم الجماهير وتدافع عن مصالحها ومكتسباتها
الوطنية والقومية... وعلى ضوء ذلك فقد اصبح الجيش - جيش
ثورة ١٧ / تموز جيش العقيدة والفداء والمهمات الصعبة كما
سموه... حتى كان الاعتداء الفارسي على العراق في ٤ / ٨ /
١٩٨٠ بعد اعتداءات كثيرة وتجاوزات عديدة على حدودنا
ومؤسساتنا ولا سيما بعد الغاء اتفاقية الجزائر واطلاق
التصريحات العدائية فاخذوا ينتهكون حرمة الاجواء والاراضي
العراقية التي جاوزت (٧٥) انتهاكا للمجال الجوي فضلا عن
قصف المدافع الايرانية المستمرة للمخافر الحدودية وخاصة
خانقين والمنذرية وزرباطية والبصرة ومنذلي وبنجوين وانتهاك
مياه شط العرب والاعتداء على البواخر العراقية والاجنبية. ولما
لم تفلح الطرق الدبلوماسية في ايقافهم وايغالهم في العدوان
وتصعيد الوضع الامر الذي وضع العراق امام خيار واحد... هو
قبول التحدي والعمل من اجل استعادة حقوقه بالقوة.

ويدخل الجيش العراقي المعركة.. معركة قادسية صدام
المجيدة بايمان كبير وعقيدة راسخة ومعنويات عالية تجعل منهم
قادرين على تحقيق النصر المؤكد طالما انهم على حق وان عدوهم
المعتدي الباغي على باطل.. لان القوة الحقيقية للقوات المسلحة
تكمن في الروح المعنوية والروح القتالية، مثلما تكمن في الانضباط
العسكري وروح الزمالة.. لذا فان الانسان هو العنصر الاساسي
في بناء الجيوش وهو القاعدة الاساسية للقوة العسكرية. يقول
السيد الرئيس القائد صدام حسين

(الاساس الحاسم في اي معركة هو الانسان)
ولعل من ابرز الصفات التي يتحل بها اليوم الجندي
العراقي في معركة قادسية صدام المجيدة علاوة على معنوياته
شجاعته المتميزة... وعندما يقضي المقاتل العراقي في المعركة عن
كاهله ونفسه آفة الخوف ويتحل بالشجاعة، فان الموت لا محال
مهزوم امام قوة ارادته وبالتالي فانه يصنع وهذا مانجده اليوم في
جند القائد صدام حسين وهم يخوضون المعركة مع الفئة الباغية
في ايران الدولة الخامسة في العالم من حيث التسليح اضافته الى
كبر رقة مساحتها وزيادة نفوسها غير مبالين بالموت لان الشهادة
في الاسلام هو ركن من اركانه للدفاع عن مبادئ الاسلام
وعقيدته. يقول الله سبحانه وتعالى
(ياايها الذين آمنوا ان تنصروا الله ينصركم ويثبت اقدامكم)

صانعا لغدنا المشرق لنا ولاطفالنا يقود هذه السفينة بين الامواج المتلاطمة والاعاصير والعواصف الى شاطئ الامان يقول الرئيس القائد

«عندما يقاتل الرجال وينتصرون فانما ينتصرون اولا وقبل الدخول بالمعركة في انفسهم وعندما يسألون انفسهم وتكون صامدة وتستجيب لعوامل النصر يكون طريق النصر مع العوامل الاخرى الاضافية مفتوحا.....»

لقد اثبت الجيش العراقي في عراق الثورة.. العراق الجديد بانه بحق جيش العروبة والمدافع الامين عنها... وانه اليوم يقف في مصاف جيوش العالم تدريبا وعدة وسلاحا وايمانا وانه يستطيع ان يقف بوجه كل تيار وكل هجمة من الاعداء مهما كانت قوية وينتصر عليها بعون الله وبحكمة قائد النصر صدام حسين... وان رهاناتهم خاسرة لا محالة مهما حاولوا وبهذه المناسبة العزيزة فاننا نقدم اخلص التهاني والتبريكات للقائد العظيم صانع النصر وقيادته وجنده الشجعان معاهدينه ان نكون رهن اشارته لكي نصنع النصر ويحقق لنا طموحاتنا وتحية حب وولاء مطلق للقائد العظيم وجيشه الباسل جيش العروبة والمهمات الصعبة جيش صدام حسين

البطولية في معركة قادسية صدام المجيدة حيث فرضت علينا الفئه الباغية في قم وطهران حرباً عدوانية استهدفت النيل من عراقنا العظيم.. ولقد اثبت مقاتلو جيشنا المقدام اقتدراهم العالي في جميع المعارك التي خاضوها فردوا كيد الاعداء الى نحورهم ومرغوا انوفهم في وحل الهزيمة المرة.. وجعلوا من جبالنا النشم ومن الاهوار والسهول العراقية محارق موت للمعتدين الذين لم يحصدوا غير الذل والهوان.

ان جيشنا العظيم الذي يقوده السيد الرئيس القائد صدام حسين بقيادة تاريخية فذة لهو قادر على تحطيم كل المؤمرات الخبيثة التي تستهدف النيل من عراقنا العزيز..

ان جيشنا تحفل سجلاته بالبطولات والانتصارات ويقاثل الاعداء منذ اكثر من ستة اعوام مستمداً قوته من قوة الشعب العظيم يستحق منا كل التحية والاعتزاز والتقدير في ذكرى تأسيسه..

فمبارك عيد هذا الجيش العظيم..

وتحية وفاء واعتزاز لقائدنا المنتصر السيد الرئيس صدام حسين.. في عيد الجيش المنتصر

كلمة السيد ابراهيم زنگنه
محافظة أربيل

ونحن نحتفل بالذكرى الخامسة والستين لتأسيس جيشنا الباسل نستعيد معها بكل فخر واعتزاز البطولات التي حققها هذا الجيش العظيم من خلال مشاركاته في جميع الانتفاضات والثورات الوطنية التي قام بها الشعب العراقي من اجل الاستقلال والحرية وصون كرامه الوطن وعزته ورفع راية العراق عالية خفاقة..

كما نسجل بنفس الاعتزاز المواقف البطولية المجيدة لهذا الجيش العظيم في حرب فلسطين ١٩٤٨ وحرب تشرين ١٩٧٣ والتي سجل من خلالها جيش العراق الابي اروع ملاحم التضحية والفداء. ومنذ ستة اعوام وجيشنا الباسل يسطر اروع الملاحم

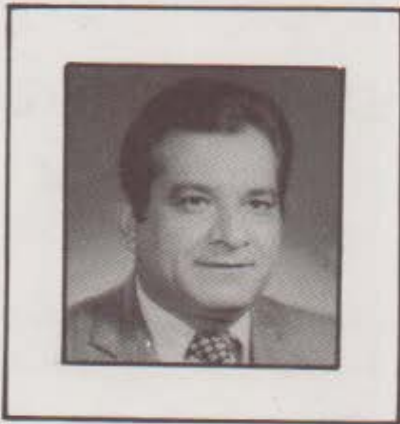
کلمة السيد بشير عبد الرحمن الاثروشي الامين العام لادارة شؤون الاوقاف

وتى برينز محمد بيروز نمىندارى گشتى پرورده و فيتر کردنى بالا

کاتى که دلى عيراقى به کان خوشه ويستى و ريزو دلسوزى تيدا که شه ده کا به رامبه ربه وه لويسته پرله پاله واته تيانه ي که هيزى چه كدارمان له به ره كانى شهردا تومارى دهكات دزى دوژمنه ره كه زپه رسته كان؛ له وكاته دا سوپا نه به زه كه مان موميكى تازه ي ته مه نى داده گيرسينى و پى ده نيته « ٦٥ » ساله ي ته مه نى پرله شكومه ندى و نه به زين ..

تيمرو به ويه رى سه ربه رزى يه وه روله نازاو چاونه ترسه كانى سوپا، شان به شانى روله كانى كه لى عيراق بى سل كردنه وه و به رده وام به ره له ستى هه موو هيرش و ده ست دريژى و هه لپه ي دوژمنه ده ست دريژكاره كان ده كه ن و، قوربانى ده دن له پيناوى پاراستنى خاك و سنوورى وولاته خوشه ويسته كه ماندا به رامبه ر نواته نه زوكه كانى فارسه ره كه زپه رسته كان ..

سه ربازانى «صدام حسين» - خوا بيبا ريزى - پاله وانى ريكه ي سه ربه خو بى و سه رفرازى نيشتمانه كه يانن، كيويكى سه خت و پته ون به رامبه ربه هيرشه شكاوه كانى دوژمنى گومرا؛ شووره يه كى بولا يين و به وپه رى باوه رى باوه ر به خو بوونه وه رووبه رووى هيزه به زيوه كانى مه لا خله فاوه كانى قوم و تاران

في بداية كل عام تطل على الشعب العراقي ذكرى عزيزة غالية وهي ذكرى تأسيس الجيش الباسل في السادس من كانون الثاني وقد اثبت هذا الجيش انه من الشعب واليه يحميه والحارس الامين لتربة الوطن الغالي حيث خاض النضال الميرير جنباً الى جنب مع افراد الشعب عبر تاريخ نضاله الطويل ضد

المستعمر والنظم الفاسدة حتى انهى بانتصار الشعب بثورته في السابع عشر - الثلاثين من تموز ١٩٦٨ التي اولت الجيش ما يستحقه من اهتمام فمدته بعناصر القوه من التسليح الجيد والتدريب والانضباط مما جعلته في مصاف الجيوش المتقدمة، واهلته ليكون درعاً حصيناً للوطن الغالي وهو يخوض غمار حرب

مفروضه من عدد يفوقه عدداً ولكنه يلقنه في ميادين الحرب دروساً في فن المعارك ولاقى العدو منه مر الهزيمة في سوح القتال ومعارك شرق البصره والاهوار في ميسان والجبهة الشماليه خير شواهد. جيش تقوده قياده مخلصه وبقيادة قائد محنك كالقائد صدام حسين سيهزم اي عدو طامع يحاول النيل من هذا الشعب وتدنيس تربته ومقدساته فالى القائد وجيشه تحية اكار والى ارواح الشهداء الرحمه.

کاروانی شورش

گه لیک که میژوی بر شانازی بی
روله کاک صدام باوکی گیانی بی
نه بی نهو گهله سر بهرز بمینی
هیوای دوژمنان گشتا بروخینی

*** **

کاروانی ریگای شورش بعثین
له جهنگی ئیران ئیمه ناترسین
نهوا شهش ساله زستان و هاوین
به رانبهر خومهی جاهیلی بی دین

*** **

چه کمان له دهسته و شیریه میدانین
دوژمن توقینی خوین لاهه رزانین
وولات پهروهرو کوشش که رانین
برای عه ره بو رولهی کوردانین

*** **

سه ریازی سه رهک صدام حسینین
سه دان سه رهک و تن بهدی ده هیئین
ئیشک چی سنور شهو روژانین
خوابتان هیل زور پاله وانن

*** **

تیکوشان نه پروکه به ئیمان بی
شهید بون خوشه بو نیشتمان بی
له ژیر ئالای بهرزی عیراق بی
بینوس به دهستیک چه کمان له شان بی

علی ابراهیم درویش
جیگری نه مینداری کشتی نه وقاف

دهبنه وه، روله نه به زه کانی سوپای عیراق به دریزایی شهش
سالی شه سله ماندوو یانه که شیریه مهیدانه کانی جهنگو،
که له میزدی روژی تهنگانه و لقه ومانن، نه لیه ته هه موویشمان
ژپاله وانه یه تی نه و روله نازاو به جهرگه و دلیرانه مان له بهرچاوه

که هه رله یه که م روژی شهروه تاوه کو ئیمپروش، هه رله قه سری
شیرینه وه تاوه کو نه هوازو موچه مه ره و روژه لاتی به سره و
میشان جوانترین نمونه ی قاره مانه تیان تومار کردووه،
دواجاریش له ناوچه ی سیده کان و چیا سه ره که شه که ی
گوشیننه دا نه و راستی یه یان به رامبه ر به دوژمنه به زیووه کان
دوو پات کرده وه..

وا نه مسالیش نه و پاله وانه به جهرگانه ی سه ر سنووری
وولات، له به ره کانی جهنگی ره و اماندا، روژ له دوای روژ
قوربانی ی گه وره تر ده دن، زور له خو بووردو وانه مومیکی تر له
ته مه نی پر له شکومه ندی یان داده گیرسین و یادی « ٦٥ »
ساله ی دامه زرانندی سوپای عیراق ده که نه وه..

هه ر به م بونه پیروژه شه وه جاریکی دیکه په یمانی
وه فاداری و دلسوزی و خوشه ویستیمان بو سه روکی فه رماندنه
دوو باره ده که ی نه وه، به لینی نه وه ده ده یین که هه رده م
سه ریازیکی چاونه ترسی سوپا دلیره که مان بینو، ناماده بین بو
هه موو قوربانی دانیک له پیناوی پاراستنی خاک و سنووری نه م
نیشتمانه خوشه ویسته ماندا..

● سه ره برزی بو سه ره کرده ی سوپای عیراق و گه له
مه به زه که مان کاکه «صدام حسین» ی پاله وان.

● سه ره که و تن و نه به زین بو سوپای عیراق، له یادی
« ٦٥ » ساله ی ته مه ننیدا..

مال و مندالم به ساقه ی بی سوپای ناوا دلیر
 نه و نه بی ، نهی کنی نه پاریزی سنووری خاکی زیر ؟
 کنی درندان راونه نی و پاسم نه کا مانه ندی شیر
 کنی نه هینلی دهست دریزکه م بو په راوی ، یا قه له م
 یادی پوژنکی وه ها ناگری به ناوازیکی که م

● * ● * ●

نه ی سوپا سه رکرده یه کت هه یه ناوا تر له خوت
 پیشه وایه کی دلیرت هه یه ، وه ک پشتیکه بوت
 وه ک چراوگنکی دیار وایه له ریگه ی هات و چوت
 ناوی « صدام » سوار چاکنیکه ناترسی له ته م
 قاره مانیکه وه ها ناشکی به فیلبازی عه جه م

● * ● * ●

نه ی شه هیدی خاکی پاکی نیشتمانم ، نه ی برا
 خوم نه زانم بو گولاله م سووره وه ک تیشکی چرا
 چونکه کاتی ناودرا ، جه رگی به خوینت ناودرا
 خوینی تو هیمایه بو ناوازی ، سویندیکه له ده م
 قهردی گیانی پاکی تو نادری به ناوازیکی که م ؟

● * ● * ●

کاتی که وتی گیانقیدای تر زویه زوو وه ستا له جیت
 نایه وی نالات نه وی بی ، یا که موپی لا هه بیت
 سوورمه یه بو هه ردوو چاوی خولی ریت و توژی بیت
 هه ر له بهر چاوی دیاری وه ک تروسکه ی نالی شه م
 یادی پیروزی تو پرنابی به ناوازیکی که م

● * ● * ●

تو نیگاریکی جوانی ، په رنگی خه رماته ی که شی
 پایه داریکی گرانی ، وه کو زیری بی غه شی
 یادگاریکی هه میشه هه ر له نیو گیان و له شی
 هه ر شتی بمری و نه مینی ، تو نه مینی وه ک قسه م
 ناوی تو ناویکی خوشه ، خوشترین ناوه له ده م

شەشی کانون

بیربال مه محمود

پیشکەشه به سوپای عیراقی قاره مان به بونه ی جه ژنی
 دامه زانندی به وه ..

به سیه دلاری له ده وری نه ونه مامی گول به ده م
 تو نه گه ر خوت دانه نیی وا نه غمه خوانی باخ و چه م
 هه لسه ناوازی به خشه « شەشی کانونی دووهم »
 دهنگی زهنگداری توانج بگریته دهنگی زیل و به م
 یادی پوژنکی وه ها ناگری به ناوازیکی که م

● * ● * ●

نا ، له ته م پوژه سوپای هیژا به ریکی داندر
 هه ر به بازووی نه م سوپایه ش مافی میلهت ساندر
 داری ناشادی شکار ، شتلی گوشادی چاندر
 بووین به خاوه ن ژوردگای پرچه ک و سنجاق و عه له م
 یادی پوژنکی وه ها ناگری به ناوازیکی که م

● * ● * ●

نه م سوپایه گه ر بلیم : گه رداوه ، گه رداو در نه بی
 یا بلیم : لاقاوه ، لاقاو پاشی هه لچوون کر نه بی
 یابلیم : بورکانه ، بورکان پر له گلپه و گر نه بی
 نه م سوپایه پنی له سه ر هه ق نایه سه ر وورگی سته م
 یادی دامه زانندی ناگری به ناوازیکی که م

● * ● * ●

حەسەنی قزلجی

● عوسمان مەحمود ئەحمەد ●
● قەلادزی ●

ئەدیبی پایه بلند له سالی ۱۹۱۲ له گوندی قزلجی ناوچهی بوکان . به قهولی مام هیمن له بووکی شاره‌کانی کوردستانی ئیران چاوی بوژیان هه‌لیناوه و ، سی‌یه‌کانی به‌نه‌رمه شیپایی نه‌و کوردستانه ئاو داوه . هه‌روه‌کو له موکریان باوه ده‌لین [بنه‌ماله‌ی قزلجی وه‌ک بیچووه مراوی وان هه‌ر له‌هیلکه هاتنه‌ده‌ر مه‌له‌وانن] . دیاره ئه‌ویش له بنه‌ماله‌یه‌ک وه‌له‌نیو خیزانیکی کوردی ئه‌ده‌ب په‌روه‌ردا هاتبێته دونیاوه زیاتر

جۆش‌دراوی نه‌و په‌روه‌رده‌یه‌یه . ده‌ست پیکردنی خویندنی وه‌کو زۆربه‌ی زوری زاناو پۆشنبیره‌کانی پیشومان حوجره جیگای ده‌رس و ده‌وری شوینی زانیاری ی وه‌رگرتنیان بووه .

سه‌ره‌تای ده‌رسی له خزمه‌ت مامۆستا « تورجانی‌زاده » بووه ، هه‌ر له‌سه‌ر ده‌ستی نه‌وزاته‌ش فیری زمانی کوردی و ئایین و فه‌لسه‌فه بووه . جگه له‌وه‌ش له‌سه‌رده‌می په‌زاشای گوێ به‌گوێدا ، به‌یارمه‌تی هیندیك پروناکبیری نه‌و سه‌رده‌مه زیاتر خوی پیگه‌یاند ، یه‌کیک له‌و پروناکبیرانه‌ش مامۆستا « فه‌وزی » یه . . ده‌توانین بلین ده‌سکردی نه‌وه . نه‌وه‌ش

مروّف یه‌کیکه له‌و بوونه‌وه‌ره به‌تواناو ژیرانه‌ی له‌م گه‌ردوونه‌گه‌وره‌یه‌دا ژیان به‌سه‌ر ده‌باو ، هه‌رچی بوونه‌وه‌ری دیکه هه‌یه له‌ئاستی توانای مروّفدا بی ده‌سه‌لات و ده‌سته‌ستان داده‌مینن و ده‌سه‌لات و نه‌ینی‌یه‌کانی خویان له‌ده‌ست ده‌ده‌ن .

ئاده‌میزاد له‌دوو باراندا ده‌توانی ببیته وێردی سه‌رزاری کومه‌لانی خه‌لکی ، یه‌که‌میان به‌کارو کرده‌وه دزیوو ناله‌باره‌کانی ده‌خریته زبڵدانی میژوووه‌وه ، نه‌وی دیکه‌شیان لاپه‌ره‌یه‌کی سه‌ربه‌ری په‌ر شکوو شانازی بو‌خوی داگیر ده‌کات ، له‌نه‌جامی نه‌و کارو کرده‌وانه‌ی که هه‌میشه له‌خزمه‌تی گه‌لدا بوون . به‌هه‌ر حال لێره‌دا ده‌مه‌وی که‌میک له‌ومروّفه‌ زاناو بلیمه‌ته نه‌مره‌یه‌ بدویم ، که‌جی په‌نجه‌ی جوان و ئاشکرا به‌ نه‌ده‌بو و بزووتنه‌وه شوپشگیزی یه‌که‌یه‌وه دیاره ، نه‌وزاته‌ش مامۆستای هیژا « حه‌سه‌نی قزلجی » یه . قزلجی نه‌و پابه‌ره‌یه که‌تا دوا پشویی ژیانی قه‌له‌مه‌که‌ی سه‌ره‌وتنی به‌خویه‌وه نه‌دیوه ، وه‌کو پیویستی یه‌کی مه‌وزوعی چه‌کی شوپشگیزی له‌سه‌ر شانه پۆلاینه‌که‌ی دانه‌مالیوه .

به هوی نه و چاپکراوه کوردیانه ی له عیرا قه وه دهرده چون و دهگه یشتنه نیران و به سهر نه و لاوانه دا بلاویان ده کردنه وه ، له پیناوی خزمهت کردن و گه شه پیدانی زمان و نه ده بی کوردی . قزلجی دوا ی ته و او کردنی خویندن له به خشرداری بوکان دامه زراو پاشان بو مه هاباد گوینز رایه وه .

ماموستا به تهنی له بواریکی نه دوا وه به لکو له گه لیک بواره کانی ژیانی دوا وه ، سه رده ستانه ش تییناندا سه رکه و تووه و نه سه بی ره سه نی خوی تیدا تاوداون . هه ر له و کاته وه خویی و گه له که ی چاک ناسیوه دهستی دوا ته خه بات و تیکوشان ، بی ماندوو بوون کاری نه نجام دوا وه ، هه ر نه و ده مه ی ههستی به وه کردوو له ژیر دهستی رژیمی ره زاشادا نه ده ب و ژیانی زور به ی گه له ژیر دهسته که ی چ جوره سته م و جه وریک ده چیژی . بویه دوا ی رووخانی په یوه ندی ده گه ل کومه له ی [ژیانده وه ی کوردستان] دا هه بو و ، رولیکی گه وره و چالاکیشی دیووه له

دامه زرانندی کوماره نازداره که ی مه هابادا . نه و کوماره ی ماوه ی ژیانده که ی له سالیک که متر بووو له « ۲۲ » ی کانونی دووه می سالی « ۱۹۶۶ ز » دا دامه زراو له کانونی په که می هه مان سال دا روخینراو ، کومه لیک هیوا و ناواتی ده گه لدا زینده به چال کرا . سه ره رای نه وه ش ته مه نی کوماره که ساوا بوو توانی خزمه تیکی به رچاو به بزوتنه وه ی روشنبیری کوردی بکات . نه ویش به دهر کردنی کومه لیک گوفا رو پوژنامه به زمانی شیرینی کوردی . چه ند نوسه ریک توانیان جی په نجه یانی له سه ر دیاری که ن و گوپو تینیک وه به ر زمان و نه ده بی کوردیدا بیننه وه . که سه سه نی قزلجی په کیک بووه له و نوسه رانه ، هه رزوو سه رنجی زور به ی بو نا کبیران و پایه به رزانی وه کو پیشه و قازی موحه ممه دی به لای خویدا راکیشا ، هه ربویه ش ده یگوت « بریا زوری و امان هه بان » .

گوفا ره نازداره که ی « هه لاله » که ماموستا قزلجی سه رنوسه رو لپه رسراوی بووه هه روه ها له گه ل دهسته ی نوسه رانی « کوردستان » ی نوریگانی ناوه ندی « حزبی دیموکراتیش »

هاوبه شی کردوو وه وه ک پوژنامه نوسیکی لیهاتوو دهوری خوی تیدا دیتوه به لام کاتیک کوماره ساوا که ی سه ری نایه وه و حوکمی له سیداره دانیش بو نه و زاته دهر چوو و به ناچاری ده گه ل چه ندان کوردی دیکه دا هانایان بو کوردستانی عیراق هیناو په نای وه به ر مالی شیخ له تیفی شیخ مه حمود برد . له و ماوه یه دا له گوندو شماره کانی وه ک « سیته ک و داری که ی و سلیمانی و به غدا .. » ژیاوه . نه و چیروک نوسه هه همیشه نه مره بو بژیوی

ژیانی کوله مهرگی و شه ره فمه ندی که لیک کاری کردوو هه ، هه ر له « پینه چیه تی و توتنه وانی په وه بگره تا ده گاته وینه گری و کریکاری » . له به ر نه وه شه زور به ی پاله و انانی چیروکه کانی له مه انه پیک هاتوون ، نه و کارانه ی هینده ی دیکه پایه ی له خو بردوویی به بالادا هه لده کیشن . سه سه نی قزلجی له ژیانیدا که لیک چه ره سه ری دیوه ، به لام هیچ کات نه یان توانیوه نووشست به ووره و تیکوشانی بو لایینی بهینن ، به لکو هه همیشه نه وانه سوئگه یه ک بوون بو زیاتر زاخاودانی نه ده به نه مره که ی . هه ر نه و هویانه ش بووه له سه رده می پاشایه تی له عیرا قدا سی سال به ند گرا ، هه رله ویش شاعیری بلیمه ت

ماموستا « گوران » ی ناسی ، تاله دوا ی شوپشی « ۱۴ » ی ته مموزی « ۱۹۵۸ » ی پینروژدا چوار دیواری به ندیخانه ی جی هیشت و نازاد کرا . به لام نه ویشی بی ره وانه بیزاو ناواره ی هه نده ران کرا ، هه ر به په ریوه یی دوره وه لات مایه وه ، تاروخانی رژیمی پاشایه تی له نیران ، سالی ۱۹۷۹ گه رایه وه شوین زایه نده که ی خوی . ماموستا به ره نچ و لیهاتویی خوی توانیویه چه ند زمانیک فیربی جگه له زمانه زگماکی په که ی خوی [فارسی و عه ره بی و تورکی و بولگاری] زانیون ، چه ندان بابه تی له و زمانانه وه رگیراونه ته سه ر زمانه شیرینه که ی ، له خویندنه وه یاندا هه ست به به ره مه ندی و وه ستایی ده که ی ، که له بواری وه رگیرا نیشتا چه نده به توانا بووه ، هه رگیزه هه ست به وه ناکه ی له زمانیکی بیانی په وه وه رگیر درابی ، هه روا گرنگی په کی پاشیشی به هه لیزاردنی بابته ددها بو وه رگیران و هه همیشه هه ولی نه وه ی دوا ه بزانی چ بو خوینه ری کورد سود

۲۹ ی ئیلول] ی ۱۹۸۴ دا ، له ژیر قامچی و شیلای نئو
جه ندرمه کونه په رستانه ی که مافی مروف به لایانه وه نه نگی یه .
شه هید کراو تهرمی پیروزی له گورستانی (به هه شتی
زهرا) ی تاران به خاک سپیردرا . هه زاره ها سلاو بو یادی
چیروک نوس و تیکوشه ر ماموستا حه سه نی قزلجی .

● به ره مه چاپکراوه کانی : -

- ۱ - پیکه نینی گه دا : کورته چیروک .
- ۲ - باسیکی زمانه وانی (شکان و سوان و پیته گورپکی له زمانی
کوردی دا) .
- ۳ - کومه لیک ووتار و ره خنه و لیکولینه وه و بابته تی وه رگیدراو
له پوژنامه و گوفاره کان وه کو [باشکوی عیراق ، به بیان ،
هه لاله ، هیوا ..]

چاپ نه کراوه کانی : -

- ۱ - زاراهه کانی سیاسی - کومه لایه تی .
- ۲ - تیبوری شه ده بی (له زمانی بولکاری یه وه کردوو یه به
کوردی) .
- ۳ - کورته چیروک کان (ئنگیل کارالیجیف) له بولکاری یه وه
وه ری گپراوه .
- ۴ - کومه لیک کورته چیروک .

سه رچاوه کان

- ۱ - پیکه نینی گه دا
- ۲ - چه ند بلاوکراوه یه کی به ره نه نست کارانی ئیران

مه نده و تاجه ندی ده توانی ده ور له پیش که وتنی گه لو
ئه ده به که یدا ببینی . بویه له هه موو ئه و چیروکانه ی وه ری
گپراونه ته سه ر زمانی کوردی هه ست به نامویی یان ناگری ،
وه ک چون له چیروکه ریالیستی یه کانی خویدا پاله وانی
سه ره کی . یان که سانی چیروکه که ، سته م دیده و چه وساووه
جوتیارن و باس له ئیش و نازاره کانیا ن ده کاو چاره سه ری بو
داناون و که سانی چه وسینه ر و ده ره به گی ریسوا کردوووه
کردونیه ته دیوه زمه یه کی دزیو له به رده م پیشکه وتن و خوش
گوزهرانی گه لدا ، له و پروانگه یه شه وه نه سپی وه رگی رانی
تاوداوه ، چونکه کروکی باسه کانی ژیان له هه ر شوینیکدا بن
یه که و چه وسانه وه ی مروف له لایه ن مروفه وه ی پی ده گوتری .

وه نه بی توانایی و به برشتی پینوسه که ی به ته نی شه وه نده ی
له ده ست هاتی و لی وه شایسته وه ، کاتی دینه سه ر بابته تی
زمانه وانی و ره خنه و لی کولینه وه ووتاری سیاسی ، زیاتر
تاهه زوی نویسه کانی ده بین و شه و ده می به هره ی به رزییت بو
ده رده که وی که چون سوارچاکی مه یدان بووه .

خوینه رانی نازیز لیره دا ناتوانم له وه زیاتر له ماموستا قزلجی
ئه دیب و پوژنامه نوس و نوسه روسیاسی کوردی .. بدویم و له
ووتاریکی وادا ته واو مافی شیایوی خوی بده می هه روا شه

ماقه ش به خوی ناده م که من بتوانم به تیرو ته سه لیی له هه موو
لایه نه کانی شه و رابه ره مان بدویم چونکه نوکی خامه شم له ناست
به هره و لیها توویی دوش داده مینی .

به لام لیره دا داخی گران و کومه لیک فرمیسی که سه ر بو
ماموستای تیکوشه ر هه لده ریژم ، بو شه و ناواتانه ی هه بیون و
بوی تیده کوشا ، تا له گه ل خویدا گله بان کران و پی یان شاد
نه بوو !! پیاوکوژان نه بیان هیشت له وه زیاتر هه ناسه بدا تا له
پوژی [۱۶ ی ریبه ندان - هه شو بات] ی ۱۹۸۳ گیراوه ک
زوری ی نوسه ره پیشکه وتو خوازه کانی ئیران له زیندانی ره شی
خونکارانی ئیران قایم کرا ! ، تا له پوژی [۷ ی ره زه ری -

شاره له ناوچوه کونه کانی پاریزگای سلیمانی

د انانی شوپنه گانپان و چه ند تی پینی په ک

که مال نوری معروف

شاریک نه بوهو نه و (شاره زور) هی میژوو نووسه موسلماننه کان قسه ی لپوه ده کن و ناوی ده بن و له باره یه وه ددوین ، گوايه شاریکی گه وره و ناوه دان بوه ، له سره دمی عه باسی په کان و دواي نه وان ته نیا خورمال ده گریته وه . وه کو بلتی :

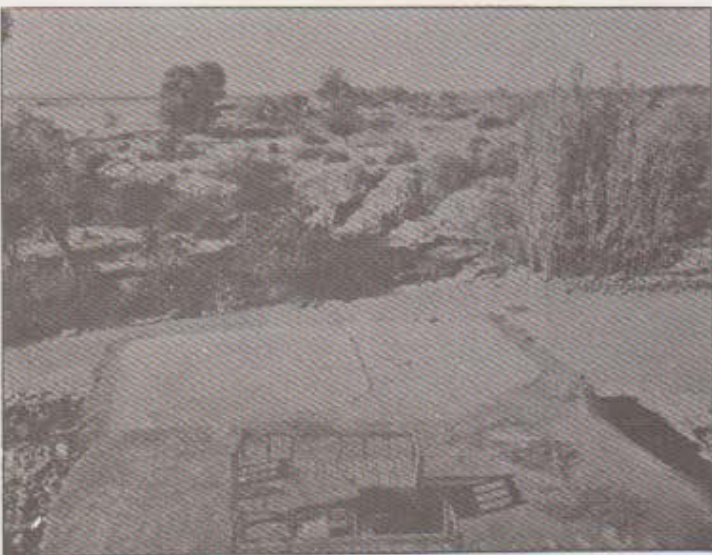
(شاره زور) و (خورمال) دوو ناون له راستی یا به یه ک شوین ده وتری ، نه ویش (خورمال) ه . به مه نه توانین بلتین برای نووسه ر باوه ری به وپایه نی په ، دان به بونی شاره زوردا وه کو شاریکی کوئی ناوه دان له دورترین سره دمه وه بنیت . نه وه ی من له نووسینه که ی ماموستا ره چاوی ده کم ، نه وه یه که رایه کانی وه کوله پیشه وه باسم کرد ، هه ندی په له کردنی پیوه دیاره و نه ی توانیوه به باشی بچپته ناو باسه که وه و پرده له روی شاره زور لابه ریت و شوینی خوی له میژوودا بداتی . له هه مان

کاتیشدا هه ندی ئی شاره تی میژوویی هه ن ، په نجه ی بورانه کیشاون ، به مه باسه که ی له هه ندی زانیاری میژوویی بی به ش کرده ، که نه ی توانی سودی گه وره یان ئی وه ده ست

هه مو لیکولینه وه یه ک به نامانجی ساخ کرده وه ، پیوستی به نه ساسیکی پته وو به هیز هه یه ، بو نه وه ی بتوانین به به لگه ی زانیاری یانه وه رایه کانی له سره بنج به ست بکه ین و بیکه ینه زنجیریکی نه لقه نه پساوی په کگرتو ، سره نه نجام نه وه ی ده یلین شتیک بیت ، دوربیت له په له کردن و ناوازه یی . له م روانگه یه وه باسه که ی دوکتور (حسام الدین النقشبندی) ، ماموستای میژووی کورد له کولنجی ناداب سره به (زانکو ی سه لاحه دین) م خوینده وه ، که به ناوونیشانی (المدن القدیمة المدرسة فی محافظة السلیمانیة و تعیین مواقعها) ، له ژماره (۳۴) ی گوډاری کاروان (ل ۱۵۰ - ۱۵۹) ، بلاوی کرده وه . پیشه کی پیروزیایی له کاکي نووسه ر ده کم ، به وه ی هه ولو ته قه لایه کی فره و به توانای داوه و په نای بردوته به ر گه لیک سره چاوه ی به نرخ تاوه کو توانیویتی باسه که ی ته واو بکاتو ، رایه کانی ساخ بکاته وه و نه وه ی ئی پیک بنیت که له به ر ده ستمانایه . نه وه ی من لیره دا نه مه وئی توویژی له سره بکه م ، ته نیا له سره نه و رایانه یه که ماموستای به ریز له سره شاره زور هیناویتی وه و نه یه وی بلتیت : له کونا شاره زور ، وه کو

بيني بوساخ كرده وهى بونی شاره زور ، بوته وهى خورمال له شوینی شاره زور دانسه نریتو هه ریهك له و دوو شوینه واره بخرینه وه شوینی گونجاوی خویان . وهكو زانراو یشه خورمال ناکه ویتته ناو زهوی شاره زورو له سهر سنوریتی . من نالیم خورمال له میژووی کونی شاره زوردا ، دهوری نه بینیه وه ،

به لام دهور بینیه که ی ته نیا له سهردهمه نیسلامی یه که زیاتر تیپه ری نه کردوه وه مه رکه زی فه رمان په وا میر نشینه کوردی یه کانی یهك له دواى یهك بوه وه له ویتته حوکمی شاره زورو شوینه کانی دیکه یان کردوه . به لام نه گه ر بونی شاره زور له روانگه ی ناساره وه وه برگرین ، پیویسته بگه رینه وه بوته وه سهردهمه کونه میژووییه ی له شاره زوردا ، شاریکی گه وره دروست کراوه ، وهكو میژوو باسی لیوه دهکات ، به لام شوینه واره که ی ونه و تاکو نیستا که ساخ نه بوته وه ده که ویتته کویوه ، وهكو چون (نه که د) پایته ختی نه که دی یه کان شوینه واره که ی نازانری . والیردها نه م چند تی بینی یه دهخه مه رو به هیواى نه وه ی بیکه مه به ردی بناغه بو قسه کردن له سهر باسه که و دوایش به لگه ی به جی بینمه وه له سهر بونی شاره زور ، بوته وه ی ناوی له میژوودا وون نه که ینو ، هه روا به شه کاوه یی بمینیته وه .

خواروی بوژه لاتى (عهربه ت) ی نیستا ، که دووسه عات لیوه ی دوره و نزیك گوندی بیستان سوره - ل ۱۵۲) . بو نه م مه به سته کتیبه که ی (میسته ر ریچ) م کرده وه وه سه یری نه و لاپه ره یه م کرد ماموستا په نای بردبوه بهر بو وه ر گرتنی رایه که ، بوم ده رکه وت (ریچ) له مه دا ، رای تاییه تی خوی نه بوه و قسه ی وای نه کوتوه ، به لکو قسه که به ناوی (عوسمان پاشای جاف) ه وه دهکات و ده لیت : (پاشا نه مرو پی ی و وتم : باوهرم وایه ، شاره کونه که بکه ویتته قه لای کچی وه ، نزیك بیستان سور ، له ناوچه ی شاره زور)^(۱) . نه وه ی ماموستا ده لیت له که ل نه وه ی ناو کتیبه که دا یه ک ناگریته وه . ههروه ها له شوینیکی دیکه دا (ریچ) ده لیت : (کورده کان به گشتی هه مویان له سهر نه و رایه ن . که شاریک هه بیته به ناوی شاره زور ، نه م ناو نانه ش به گشتی ده گه ریتته وه بو ناوچه که ، که نیستا پی ی ناسراوه)^(۲) . نه مه ش نه وه ده که یه نی شاره زور به ماوه یه کی دورو دریژ ، له ناوی شارنی که وه ، لای دانیشتوانه که ی ، گوزابیت ، بو ناوی ناوچه که و ، شوینه واره دیرینه که ی شاره زور ، وهكو شاریک له بیر چوبیتته وه .

۱ - ماموستا حسام الدین ده لی : (به ریوه به ریتی ناساری کون به هوی نه و کنه و پشکنینانه ی له سالی « ۱۹۵۹ - ۱۹۶۰ » له دهشتی شاره زور له گردی (قورتاس) کردی ، چینیکی دوزی یه وه ، ده گه ریتته وه بو چاخه کانی پیش میژوو (۴۵۰۰ پ.ز) هی سهردهمی ناسراو له چاخى عوبید - کاروان ژ ۳۴ - ل ۱۵۰) . له مه دا ماموستای خوشه ویست له دانانی ساله که دا که وتوته هه له وه و راستی یه که ی ، سهردهمی عوبید له (۴۳۰۰ - ۳۵۰۰ پ.ز) دهست پی دهکات .

۲ - ماموستا حسام الدین ده لی : (میسته ر ریچ ده لی : شوینی شاری شاره زوری کون ، ده که ویتته قه لای کچی وه ،

۳ - ماموستا حسام الدين دهلی : (گهروك موسه عهري كوري موهل هل وهسفي شاري ، نيم نه زراي (شاره زور) دهكات : به وهی شاخیکي لیوه نزیکه ، ناسراوه به (شه عران « هورامان ») ، یه کیکی دیکه ش ناسراوه به زهلم (که ژهی زهلم) ههروه ها ماموستا دهلیت : نه م وهسف کردنه له گهل شوینه واری دیرینه ی خورمال دا ، یه ک دهگرنه وه ، وهک له وهی له گهل شوینه واری (یاسین ته په) و (به کراوا) یه ک بگرنه وه - ژ ۳۴ - ل ۱۵۲) .

نه وهی من بوی دهجم ، کاکي نووسه نه یتوانیوه به باشی وهسفه که بخاته ناوچار چیوهی تاییه تی خویه وه به وهی که دهلیت : نه م وهسفه له گهل شوینه واری خورمال دا ، دهگونجیت - خوئه گه ر نه مه وابیت ، نه بیت بوچی (موسه عهري) ووشه ی (نزیک) به کار بینیت ، له کاتیکدا شاخی هه ورامان و که ژی زهلم ، دهکه ونه بن دهستی خورمال . له بهر نه وه نه توانم بلیم ووشه ی نزیک زیاتر بو (شاره زور) ه ، وهک له وهی بو خورمال بیت . له هه مان کاتیشدا (موسه عهري) له لایه کی دیکه دهلیت : (له نیوان « شاره زور » و « شیز » دا ، شاریکی گچکه هه یه بی یان دهوت (دزدان) ، له سه ر شینوهی (شیز) دروست

کرابو ، له ناویا گومیک هه بو ، ناوه که ی به ره و دهره وهی شاره که دهریشت ، نه سپ به سه ر شوره که یدا ، به وهی که وره یی و پانی یه وه غاری ده کرد ، شاریکی قایم بو ، نه کورده کان و نه والیه کان و نه ره عی یه ته که ی نه یان ده ویرا توخنی بکه ون . زور جار که سه یری سه روکه که یم ده کرد بی یان دهوت : میر ، له قوله یه ک له سه ر دهرگایه کی به رز دروست کرابو ، دانه نیشث .. ههروه ها دهلیت : نه م شاره مزگه وتیکی تیدایه و شاریکی سه رکه وتوشه (۷) ..

نه م وهسفه دهقاوده ق شوینه واری دیرینه ی خورمال دهگریته وه و په یوهندی به شوینه واری دیکه وه نی یه ، ناوبردنیسی به (دزدان) نه وه مان بوړون دهکاته وه که خورمال شاریکی جودایه و ناتوانین له گهل شاره زور له یه کیان بدهین ، یاوه کو ئال وگور به شوینه کانیا ن بکه ین چونکه هه ریه کی له م دووشاره ، شوینی تاییه تی خویان هه یه و سنوریکی دیاری کراوی جودایان بو دهست نیشان کراوه .

۴ - ماموستا حسام الدين دهلی : (یاسین ته په و به کراوا ، له گهل نه وه شدا به رزن ، روانینیکی ته واو به سه ر دهشته که دا ناروانن ، یه که میان دهکه ویته کوتایی سه روی بوژ ناواوه و ناکه ویته سه ر رو بار ، به لام هه ندی کانی لیوه نزیکه ، ناوه کانیا ن به شی شاریک ناکن ، وهکو وهسفی دهکن به وهی گه وره بووه پایته ختی هه ریمیک بوه - ژ ۳۴ - ل ۱۵۲) نه وهی ماموستا حسام قسه ی لیوه دهکات که دهلیت : له گهل نه وه شدا یاسین ته په و به کراوا به رزن ، به لام به سه ر دهشته که دا به ته واوی ناروانن ، له شوینی خویدا نیه . هه رچه ند له به رزی دا به کراوا به رزتره به لام نه گه ر له سه ر به کراوا ، یان یاسین ته په بوهستین ، دهشته که ی شاره زور دهکه ویته به ر ده ممان و به هه ر لایه کدا بروانین ، هه رده شته و دریز بوته وه . نه وهی من ده یلیم سه ر نه نجامی چه ند جاریک دیده نیمه بو ناوچه که ، بوم دهرکه وت نه و دوو شوینه زاره ، له هه مو شوینه واره دیرینه کانی دیکه ی دهشته که زیاتر به رزترن و دهروانن به سه ر دهشته که دا . به لام نه وهی که دهلیت : نه وچه ند کانی یه ی له نزیک یاسین ته په وه یه ، به سی نی یه ، بوته وهی

ناوی شاریک بدات ، دورکه و تنه وهیه له راستی ، چونکه
 نه وهی گردی (یاسین ته په) ی بینیی ، نه زانی تا چ
 سنوریک ناوه که ی زوره و گه یشتن به گرده که ، به هوی
 نه وهی له هه مو لایه که وه ناو دهوری داوه چند
 نارحه ته^(۱) . له سالی (۱۹۷۳) ، پیش نه وهی ده زگای
 ناسار دهست بکات به کنه و پشکنین تیایا ، له بهر زوری
 ناوه که هاتن پردیکیان دروست کرد ، بو نه وهی بتوانن
 بگه نه گرده که و نیشو کاریان به هویه وه ناسان بکات . جگه
 له وهش له بهر زوری ناوه که و باشی بو خوارده وه ، میری
 له م چند سالی دوا پیدا ، بو زوری به کی ناوی له ویوه
 راکیشا بو (عربت) ی خوارو ، به هویه وه یه ک ، دوو ،
 هه زار مال ناوی تی وهرده گرن . نه مهش نه وه ده گه یه نی ،
 نه گه ر شوینه واره که ی یاسین ته په ، شوینه واری
 شاره زوری کونی تیدا بو بیت ، بو ناو په کیان نه که وتوه ،
 به پیچه وانسه ی نه وهی کاکی نووسه ر بوی ده چیت .
 باوهریش ناکه م شاره که ی شاره زور له و کاته دا له چند
 هه زار مالیک زیاتر تیپه ری کرد بیت . به لام به کراوا به هوی
 پرسینم له پاسه وانسه که ی که ناوی مه جمود که ریم حه مه
 بو ، بوم ده رکه وت دانیشتوانی شوینه واره دیرینه که ی
 به کراوا ، ناویان له و بیرانه خواردوته وه که نیستا ده که ونه
 ناوگرده که وه و کنه و پشکنینی ناسار له م سالانه ی دوا پیدا
 ده ری خستن و نیستاش ماون و هه رکه سی بیه ویت ،
 نه توانی بیان بینیت . جگه له وانسه کانیایوی دیکه هه ن
 له ده ره وهی گرده که ، نه توانری سویدیان تی ببینریت .
 هه روه ها ماموستا ده تی : (زوری ناسارو که لاوه کون ، که
 بو هه شت ، نو کیلومه تر ، زیاتر دریز بوته وه له نیوان دولی
 زه لم و شویتی (خورمال) ی نیستا به لگه یه کی
 ده رکه وتوه ، بو نیشانه ی پاشماوه ی شاریکی گه وره -
 ژ ۲۴ - ل ۱۵۳) لیره دا ده لیم ، نه و ناساره زوره ی ،
 برای نووسه ر په نجه ی بو راکیشاوه نه وه ناگه یه نی له و
 شوینه دا شاریک بو بیت ، به لکوو باشتروابو ، بی ووتایه ،
 پاشماوه ی نه و ناسارانه ، به لگه ی جیکیر بونی مرووف
 راده ی پیش که وتنی ، پیشان نه دات که نه وه دوا ی نه وه

له ویدا ماونه ته وه و ناوچه که یان ناوه دان کردوته وه .
 نه وهی زیاتریش نه م لایه نه مان بو برون ده کاته وه ، کنه و
 پشکنینی دامه زراوی ناساری گشتی یه ، له دوا روژدا .
 وه کو ووتم ، نه وهی له سه ری دوام ، و توویژ کردن بو
 له سه ر نه و خالانه ی ماموستا هینابونیه وه ، بو نه وهی
 رایه کانی له سه ر دابمه زرینیت . نه و چند به لگانه ش
 لیره دا ، ده یان هینمه وه و تی یان ده دویم ، به لای منه وه ،
 بونی شاره زور ، وه کو شاریک نه چه سپیتی ، که له کونا
 بوه ، نیستا شوینه واره که ی ونه ، نه مه یان
 باسیکی دیکه یه ، دلنایم له وهی دوا روژ ، کنه و پشکنین ،
 نه و شوینه واره دیرینه ی (شاره زور) ده رنه خات .
 به لگه کانیش نه مانه ن :

۱ - کاتیک نه رام سن به سه ر لولویییه کان دا ، له شاخی قه ره داخ
 له ده ربه ندگا ور ، سه رکه وت (۲۲۵۴ - ۲۲۳۰ پ . ز)
 سوپای نه که دی تا ناوچه ی شاره زور ، دوا ی لولویییه کان
 که وتن و ، له ویدا نه رام سن میلی به ردینی سه رکه وتنی
 دانا ، که ره مزی سه رکه وتنه که ی^(۲) بو . نه مه نه وه
 ده گه یه نی شاره زور له کونه وه ناوه دان بوه و لانه ی
 شارستانیته مروقی پیشکه وتو بوه . نه وهی زیاتر نه مه ی
 سه لماندو چه سپاندی کنه و پشکنینی به رینه به ریته
 ناساری گشتی یه ، ده ری خست که ده شتی شاره زور ،
 ده وله مه ندرتین ناوچه یه به پاشماوه ی دیرین . بونی هه مو
 نه و گردو ، گردولکه یه ، به لگه ی زیندوی باسه کن ، هوی
 نه مه ش ده گه ریته وه بو به پیتو به رکه تی زه وی و زوری
 ناووبه ره م هینانی زور^(۳) . له سالی ۱۹۶۰ ، به هوی کنه و
 پشکنینه وه له م ده شته دا ، هه ندی به رده نه ستی
 دو زرانه وه که ده گه ریته وه بو چاخی به ردینی کون ،
 هه روه ها پاشماوه ی نه و زه مانه دوقوز رایه وه که مرووف
 پیش هه زاران سال تیایا فیبری کشتوکال بوه ، له گه ل
 پاشماوه ی دیرینی سو مه ری و بابلی و ناشوری ، یان نزیک
 به وان . دانیشتوانی نه م شوینه په یوه ندی شارستانیته
 گه وره یان ، به به رده وامی له گه ل شاره کانی دیکه ی
 عیراق دا ، له هه مو چاچه میژوویییه کانداهه بوه . گرن گرتین

نه و شتانه‌ی دوزرانه‌وه به‌دهست هینانی (دوو) شارستانی تازهبو ، یه کیکیان ده‌گه‌ریته‌وه بو (۵۰۰۰) سال پ . ز ، له‌کومه‌لیک گۆزه‌و گلینه پیشان نه‌درین ، که به‌چند شیوه‌یه‌کی جیاواز دروست کراو نووینه‌ی جوانیان له‌سه‌ر کراوه ، به‌چند بویه‌یه‌ک که ناچیته‌وه . نه‌مه‌ش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی نه‌و زه‌مانه‌ی که تیا دروست کراوه ، زه‌مانیکی ناوه‌داننی و ده‌وله‌مه‌ندی بو‌وه دانیشتوه‌کانی خاوه‌ن هه‌ستیکی به‌رزبون . شارستانی تازهی دووهم ، ده‌گه‌ریته‌وه بو ناوه‌راستی (دووه‌زار) سال پ . ز نیستا شاملوی بی‌ده‌وتری به‌ناوی گردی شاملووه ، که ده‌گه‌ویته‌ خوار پرده‌کونه‌کی زه‌لم ، له‌دوری چه‌ند کیلومه‌تریک ، کومه‌لیک پاشماوه‌ی دیرینی تیا دوزرایه‌وه ، هه‌تا‌کو نیستا که نه‌له‌ عیراق و نه‌له‌ ده‌ره‌وه‌ی عیراق ، له‌ وولاته‌ دراوسیکان وینه‌ی نیه ، میژووی زه‌مانه‌که‌شی نزیکه له‌ چاخی خوری (دووه‌زار سال پ. ز)^(۴) .

۲ - له‌ سالی (۱۹۷۳) ، به‌ریسه‌به‌ریتی ئاساری گشتی له‌به‌غدا ، هه‌لسا به‌ ناردنی ده‌زگایه‌ک بو‌گردی یاسین ته‌په ، به‌ نامانجی کنه‌و پشکنین تیا یا له‌به‌ر نه‌م هویانه :

۱ - گهران به‌دوای شاری (ناسور) که (دور - ئاشور) ی بی‌وتراره‌و پاشای ئاشوری (ئاشور ناسرپال) (۸۸۳ - ۸۵۹ پ . ز) له‌سه‌ر که‌لاوه‌کانی شاری لولو ، ناسراوه‌به‌ (ئه‌تلیلا) دروستی کرد^(۴) .

ب - بو‌زانیی میژووی ناوچه‌که له‌سه‌ر ده‌می نه‌که‌دیه‌کان و دوای ئه‌وان ، بو‌نه‌وه‌ی بییته‌ یارمه‌تی ده‌ریک ، تیشک‌بخه‌ینه‌ سه‌رگوتی‌یه‌کان ، که‌فه‌رمان ره‌وای عیراقی یان بو‌ماوه‌ی زیاتر له‌سه‌ده‌یه‌ک کرد .

ج - یاسین ته‌په له‌به‌ر نه‌وه‌ی ۲۵ مه‌تر به‌رزه ، نه‌م به‌رزی‌یه‌ وامن لیده‌کات بلین : چینه‌کانی ناوه‌وه‌ی ، هه‌مو نه‌و چاخه‌ میژووییانه‌ی له‌ خو‌گرتوه ، که به‌سه‌ر ناوچه‌که‌دا ، تیپه‌ریوه^(۴) . نه‌وه‌ی من لیزه‌دا نه‌مه‌وی قسه‌ی له‌سه‌ر بکه‌م ، خالی‌یه‌که‌مه‌و قسه‌کردنه له‌سه‌ر شاری (دور - ئاشور) ی ئاشوری . له‌وانه‌یه (دور - ئاشور) ، هه‌مان نه‌و شاره‌بیت ،

که ئیستا لای ئیسه به‌شاره‌زور ، ناسراوه ، به‌هوی نه‌و گۆرانه‌ی به‌سه‌ر ناوه‌که‌دا هاتوه ، له‌کونه‌وه‌بو‌تازه . خو‌نه‌گه‌ر نه‌مه‌راست بیت ، نه‌توانین نه‌و گۆرانه به‌م شیوه‌یه‌پیشان بده‌ین : (دور - ئاشور) بو‌ه به‌ (ئاشور - دور) ، (شار - دور) بو‌ (شار - دور) یان (شار - زور) . نه‌م گۆرانه‌ش که به‌سه‌ر نه‌م جو‌ره‌ناوانه‌دا دین ، شتیکی سروشتی‌یه ، نه‌توانین له‌ زۆربه‌ی ناوه‌میژوویییه‌کاندا ره‌چاویان بکه‌ین ، نمونه‌ش بو‌نه‌مه (بیتواته) و (مه‌سو) و گه‌لیکی دیکه‌یه . گۆرانه‌وه‌شیا ن بو‌سه‌ر نه‌سه‌له‌کانیان ، هه‌روا شتیکی ئاسان نیه ، نه‌و که‌سه‌ی ساخیان ده‌کاته‌وه ، پیوسته‌شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی له‌میژووی کۆن و ئاسارو زانیاری‌یه‌کانی دیکه‌هه‌بیت . نه‌وه‌ی قسه‌م لیه‌و کرد ، رایه‌که‌ نه‌توانین بیخه‌ینه‌ پال رایه‌کانی دیکه ، قسه‌ی ته‌واویش له‌مه‌دا ، ته‌نیا کنه‌و پشکنینی دامه‌زراوی ئاساری گشتی له‌دوا روژدا ، ده‌ری نه‌خات . هیوادارم به‌م چه‌ند تی‌بینی‌یه ، توانیببیم خزمه‌تیکم به‌میژووی نه‌م که‌له‌ره‌سه‌نه‌م کردبیت و دلی ماموستا (حسام الدین) یشم‌زویر نه‌کردبیت و به‌سنگیکی فراوانه‌وه‌لیمیان وه‌ربگریت .

په‌راویزه‌کان

- ۱ - کلودیوس جیمس ریچ - رحلة ریچ فی العراق عام ۱۸۲۰ - الجزء الاول - نقلها الی العربیة بهاء الدین نوری - ۱۹۵۱ - ل ۱۹۱ .
- ۲ - کلودیوس جیمس ریچ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پینشو - ل ۷۹ .
- ۳ - یاقوت الحموی - معجم البلدان - المجلد الثالث - دار احیاء التراث العربی بیروت - لبنان - ل ۳۷۵ - ۳۷۶ .
- ۴ - سومر - الجزء الاول والثانی - المجلد السادس والعشرون - ۱۹۷۰ - ل ۳۵۲ .
- ۵ - د . فاضل عبدالواحد علی - محاضرات علی طلاب کلیة الاداب - قسم الآثار - تاریخ الشرق - السنة الثالثة ۱۹۶۷ - ۱۹۶۸ .
- ۶ - که‌مال نوری ، گو‌قاری به‌یان ، ژماره ۴۸ نازارو نیسانی ۱۹۷۸ ل ۵۲ .
- ۷ - سومر ۱۹۶۰ - المجلد السادس عشر - الجزء الاول والثانی - ل ۱۳۶ .
- ۸ - طه باقر - مقدمة فی تاریخ الحضارات القدیمة - ج ۱ - ل ۴۹۹ .
- ۹ - اسماعیل حجاره - سومر - ال - الاول والثانی - المجلد التاسع والعشرون ۱۹۷۳ - ل ص/ج .

پیداچوو نه‌وو صیدک خیرا به‌چه‌ئند لایه‌نیکی ده‌نگسازی زمانی گوردیدا

(به‌شی به‌که‌م)

ده‌ستگای ناخاوتنی نه‌ته‌وه‌که‌ خویه‌وه‌ه‌یه‌وه‌ه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌که‌ به‌ دریزایی میژوو راهاتوی کومه‌لیک یاساو پژی می ده‌ربرینی ده‌نگی به‌ له‌بواری ژیاندا پینان راهاتوووه‌ به‌ ئاسانی ده‌ریان ده‌بریت ، بونمونه‌ عه‌ره‌بیک زور به‌گرانی ده‌توانیت ده‌نگی [پ] یان [ژ] ده‌ربریت به‌ هه‌مان شیوه‌ش کوردیک توشی گیروگرفت دیت له‌کاتی ده‌ربرینی ده‌نگی [ث] له‌ هه‌ر وشه‌یه‌کدا (دیاره‌ مه‌به‌ست له‌شیوه‌ی کرمانجی خواروووه‌ یان لکه‌شیوه‌ی سورانی چونکه‌ ده‌نگی [ث] له‌ هه‌ر امیدایا به‌کار ده‌هینریت) . ده‌توانین ئه‌م راستیه‌و واتای بوونی ده‌نگی ره‌سه‌ن له‌و وشانه‌دا به‌دی بکه‌ین که‌ له‌زمانیکه‌وه‌ ده‌چن بوزمانیکی دی ، هه‌ست ده‌که‌ین به‌ر کاری گوپین و داپلوسین ده‌که‌ون له‌ ئه‌نجامی رانه‌هاتنی ده‌ستگای ناخاوتنی ئه‌و نه‌ته‌وه‌یه‌ به‌و چوره‌ ده‌نگه‌ ، بونمونه‌ وشه‌ی (عبدالرحمن) ی عه‌ره‌بی که‌ هاتوته‌ نیوزمانی کوردیه‌وه‌ بوته‌ (ئه‌وره‌حمان) ، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ ده‌که‌یه‌ نیت که‌ ده‌نگی [ع] له‌سه‌ر زاری ناخیره‌ی کورد گران بووه‌ و هه‌ولی تیکشکاندن

- له‌م نووسینه‌دا کورته‌ی ئه‌م باسانه‌ت به‌رچاو ده‌که‌ون
- * کیشه‌کانی ده‌نگسازی زمانی کوردی
- * واتای ره‌سه‌نیتی ده‌نگ
- * پیش‌که‌وتنی ده‌نگه‌کانی زمان و تیوری روسلو
- * ئه‌و هوکارانه‌ی ده‌بنه‌هوی پیش‌که‌وتنی ده‌نگ
- * کاریگه‌ری زمانی بیگانه‌و ره‌نگدانه‌وه‌ی بو‌سه‌ر زمانی کوردی
- * واتای فه‌ره‌ه‌نگیتی ده‌نگ
- * لایه‌نیکی دیکه‌ی جیاوازی ده‌نگ و پیت
- * کومه‌له‌ سه‌رنجیک ده‌رباره‌ی ده‌نگه‌کانی (ح ، ع ، غ ، ق ، س ، ص ، نگ) .

● به‌که‌م کیشه‌که‌ توشی ده‌نگسازی زمانی کوردی ده‌بیت دیاری کردنی - ده‌نگه‌ کوردیه‌کانه - که‌ به‌ده‌نگه‌ ره‌سه‌نه‌کان له‌که‌ لی جیگه‌دا نیوده‌برین ، ئه‌مه‌ش په‌یوه‌ندی به‌ سه‌روشتی

وگورانی داوه به دهنگی [ئە] به هه‌مان شیوه‌ش مروفتیکی
 فه‌ره‌نسی یان ئینگلیزی ناتوانیته دهنگی [ع] له‌ووشه‌دا
 بناخیویته له‌به‌رته‌وه به دهنگیکی بزوینی وه‌کو [ئە] ده‌ری
 ده‌بریت . لیکدانه‌وه‌ی ئەم گورانی‌کاریه به‌لای ئەوه‌دا ناچیت که
 ناخیوه‌ری کورد یان فه‌ره‌نسی به‌ویست و خواستی خویان
 نه‌یانه‌ویت ئەو ده‌نگه ده‌ربهرن به‌لکو ده‌ستگای ناخاوتنیان
 توانای هه‌ملاندنی ئەو جوهره ده‌ربهرینه‌ی نیه له‌به‌ر ئەوه ناچار
 ده‌بن جوهره ده‌نگیکی دیکه به‌کار به‌هینین که تارا‌ده‌یه‌ک (سازگه)
 یان شوینی دروست بوونیان له‌یه‌که‌وه نزیك بیت بره‌وانه
 دووده‌نگی [ئا ، عا] یان ووشه‌ی (خنق)‌ی عه‌ره‌بی بوته (خنک)
 له‌ ووشه‌ی (خنکاندن)‌دا و به‌مه‌رجیکی بی چه‌ندو چون
 دانانریت که هه‌موو هاتنی ده‌نگیکی بێگانه له‌زمانیکه‌وه بو
 زمانیکی دی بیه‌ته هوی ئالوگوری ده‌نگی - به‌تایبه‌ت نه‌گه‌رته‌و
 ده‌نگه خوازراوه ته‌مه‌نیکی دریزی میژووی به‌رده‌وامی هه‌بیت
 بو‌خۆسه‌پاندنی ، ئەوکاته ده‌شیت زور‌کاری دیکه‌ی وه‌ک شوین
 گو‌رکینی به‌سه‌ردا بیت بو‌نمونه (وضع) ده‌بیه‌ته (وه‌زع) ، که
 هه‌موو ئەمانه‌ش په‌یوه‌ندی به‌به‌کار هینان و راهاتن و راده‌ی
 روشنبیری ناخیوه‌ره‌وه هه‌یه بو‌ته‌وه‌ی ئەو ووشه‌یه وه‌ک خوی
 به‌راستی بناخیویته ، خۆکه ده‌نگیکیش سوچیکی ووشه‌یه‌که‌وه
 خوی ده‌کات به‌کونجیکی زمانیکی دیکه‌دا هه‌روا وه‌کو
 به‌رزه‌کی بانان بوی ده‌رناچیت ده‌بیت باج و سه‌رانه‌ی ته‌واو به‌و
 زمانه‌ بدات و مل‌شو‌ری هه‌موو یاساو رژیمه ده‌نگیه‌کانی ئەو
 زمانه‌ بکات چونکه هه‌موو زمانیک وه‌ک چون کومه‌له ده‌نگیکی
 تاییه‌ت به‌خوی هه‌یه به‌و جوهره‌خواه‌نی نيزامیکی ده‌نگی
 تاییه‌تیه له‌چونیه‌تی ئاوازو گونجاندن و به‌دوای یه‌ک‌دیده‌هاتنی
 ده‌نگه‌کان (ریک خستنی ئاوازی ووشه‌و رسته) که‌واته
 دیسانه‌وه کاتیک جوهره سیسته‌میکی ده‌نگی له‌زمانیکه‌وه
 ده‌گو‌یزرینه‌وه بو‌زمانیکی دی ناخیوه‌ر تووشی گیروگرفت ده‌کات
 که ئەمه به‌سه‌رنجدانی وورد ده‌رده‌که‌ویت و زور جاریش
 واده‌بیت که ئالوگوری ده‌نگی یان پاش و پیش خستنی
 ده‌نگی و ... هتد رووبدات ، ئەگه‌رچی هه‌موو ئەو ده‌نگانه‌ش له
 زمانی ناخیوه‌ردا هه‌بن . بو‌نمونه (یکل وجه)‌ی عه‌ره‌بی بو‌ته
 به‌هیچ (کلوج) یک^(۱) و هه‌ست به‌وه ده‌کریت که ناخیوه‌ری کورد

هه‌ولی داتاشین و چه‌کوش کاری و زیاد کردن و پاش و پیش
 خستنی تیدا داوه به‌پنی ویست و خواستی خوی .

● دووم کیشه که به‌ره‌و رووی ده‌نگزانی کورد ده‌بیه‌ته‌وه
 دیاری کردنی بنه‌چه (اصل)‌ی زمانه یان به‌شیوه‌یه‌کی دیکه
 ده‌توانین بلین دیاری کردنی بنه‌چه‌ی ووشه بو‌وه‌ئاگابوونی
 چونیته‌ی پیش‌که‌وتن یان گورانی ده‌نگی ووشه به‌پنی چه‌رخ که
 ئەمه گرنگی‌یه‌کی بنجی هه‌یه له‌مه‌یدانی ده‌نگسازی زمانی
 کوردیدا و خوی له‌به‌شینی گرنگو سه‌ره‌به‌خویدا ده‌بیه‌تیه‌وه ،
 ئەویش پیش ، که‌وتنی ده‌نگه‌کانی زمانه به‌جیاوازی ناخاوتنی
 نیوان نه‌وه‌یه‌ک و ، نه‌ویه‌کی دی ده‌وتربیت که سه‌رده‌میک لیکیان
 جو‌ی بکاته‌وه ، ئەم پیش‌که‌وتنه‌ش له‌سه‌ر خوو به‌ریک و پیکی
 ئەنجام ده‌دریت که له‌بنه‌ره‌تدا مل‌شو‌ری چه‌ند یاسایه‌کی
 گیرن . به‌لام مه‌رج نیه هه‌روه‌کوماکس موله‌رو ووتنی (Whitney
 Max Muller) بوی چوون پیش‌که‌وتنی ده‌نگی به‌ره‌و ئاسان
 بوونی ناخاوتن بچیت (که ئەمه هه‌له‌یه‌که‌وله زور‌جیکه‌دا کراوه
 بویه به‌پیویستی ده‌زانم تو‌زیک دریزه‌ی پی بده‌م) بیکومان
 مروفت ده‌سه‌لاتی له‌و ئالوگور و تیکدانه ده‌نگیانه‌دا نیه به‌لکو
 ئاماده‌بوونی ئەندامه‌کانی ناخاوتن و بزووتنه‌وه‌یان له‌نه‌وه‌یه‌کی
 دیدا هوی سه‌ره‌کی گورانی ده‌نگی ووشه‌که‌یه بو‌باریکی
 جیاواز له‌ده‌ربهرینی کونی ووشه که بو‌نمونه ده‌نگی [ث] له‌زور
 ناوچه‌ی نیشتمانی عه‌ره‌بیدا بووه [ت] یان [ذ] بووه به‌[د] یان
 [ظ] بووه به‌[ض] به‌هه‌مان شیوه‌ش ده‌نگی [ئا - ا]‌ی کوتایی
 زور ووشه‌ی لاتینی به‌تایبه‌ت لای فه‌ره‌نسیه‌کان گوراوه به
 (ئە - e) ده‌شیت ئەم دیارده‌یه ئەمرو به‌و جوهره‌ش نه‌مابیه‌ته‌وه
 به‌لکو ئەمه‌ی ئیمه‌بسی لئوه ده‌که‌ین ده‌گه‌رینه‌وه بو‌نیوان
 سه‌ده‌ی هه‌شتم سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی چوارده‌یه‌م و بو‌پیش
 که‌وتنی ده‌نگه‌کانی زمان تیوری‌یه‌که هه‌یه که به‌تیوری
 Roussetot نیو ده‌بریت ئەم تیوره‌ش ده‌لێت :

ئەگه‌ر به‌راوردی ئەندامه‌کان ناخاوتنی مروفت له‌چاخه
 به‌ردینه‌کاندا له‌ته‌ک مروفتی چاخ‌ی نویدا بکریت هه‌ست به‌و
 گوران و پیش‌که‌وتنه ده‌کریت که به‌رده‌وام ئەندامه‌کانی ناخاوتن

دهروونی و ... هتد .

(۸) کاریگه‌ری باری نه‌دهبی .

● سی‌یه‌م کیشه که تاراده‌یه‌ک هر په‌یوه‌ندی به دووه‌مه‌وه هه‌یه دابه‌ش بوونی زمانی کوردیه به‌چند شیوه‌یه‌که‌وه‌وه‌هر شیوه‌یه نه‌مرو تاراده‌یه‌ک سهر به‌خویی خوی پچریوه‌وه‌بواری تاییه‌تی خوی له‌پیره‌وی پیشکه‌وتنی ده‌نگیدا بو خوی پچریوه که هه‌رگیز ناشیت پیشکه‌وتنی ده‌نگی له‌م هه‌موو شیوانه‌دا له‌یه‌ک جوردا خوی ببینیته‌وه ، هه‌ر نه‌و جیاوازی پیشکه‌وتنی ده‌نگیه‌شه که زمان ده‌کات به‌چنده به‌شه شیوه‌یه‌که‌وه‌له‌به‌ر نه‌وه هه‌رگیز به‌راست نازانریت نه‌و یاسا ده‌نگیانه‌ی که بو‌نمونه بو کرمانجی خواروو داده‌نریت به‌سهر هه‌موو شیوه‌کانی دیکه‌دا بچه‌سپی ، خو ناشکریت بو هه‌ر به‌شه شیوه‌یه‌ک لی‌تویژینه‌وه‌ی جیاوازی ده‌نگسازی سهر به‌خو بکریت به‌تاییه‌ت له‌کاتیدا هه‌موو نه‌وه‌وله‌ی که تانیسته له‌تارادایه‌و نیمه‌لیره‌دا باسپان لیوه ده‌که‌ین ته‌نها سورانی ته‌نیا لکه شیوه‌ی هه‌ولیزو مه‌لبه‌نده‌که‌یه‌تی ، نه‌که‌رچی نیوی ده‌نگسازی زمانی کوردیشیان لی‌نرابیت^(۷) .. به‌کورتی ده‌نگسازی زمانی کوردی به‌و گیره شیوینی‌یه ده‌مینیته‌وه تا وه کبو زمان و نه‌ده‌بی یه‌کگرتوی کورد بریاری دواپی پنهینراوی له‌سهر ده‌دریت له‌و روانگه‌یه‌شه‌وه نه‌و ساده‌نگسازی زمانی کوردی به‌نه‌نجام ده‌گه‌یه‌نریت .

● پیشان ووتمان ده‌نگه‌کانی زمانی کوردی واته نه‌وده‌نگانه‌ی که کورد خوی به‌خاوه‌نیان ده‌زانیت (بی‌گوی‌دانه نه‌وه‌ی نایا نه‌م ده‌نگانه‌چهند نه‌ته‌وه‌یه‌کی دی خوی به‌خاوه‌نیان ده‌زانیت یان نا ، چونکه ده‌نگه‌کانی زمان سنوریکی تاییه‌تیان هه‌یه‌و تاراده‌یه‌کی زور شیوازیان لای نه‌ته‌وه‌کان چوون یه‌کن) شینجا مه‌رج نیه ژماره‌و چونیته‌ی نه‌م ده‌نگانه به‌جوریکی نه‌گور به‌دریایی میژوو بمیننه‌وه ، ژماره‌ی ده‌نگه‌کانی زمان له‌ژیرکاری زور هوکاردا ده‌شیت زیادو که م‌بکن بو‌نمونه یه‌کیک له‌و هوکارانه (که به‌ناشکرا به‌زمانی کوردیه‌وه‌دیاره) له‌ناکامی

تیدا ژیاون ، هه‌ر نه‌م پیشکه‌وتنه‌ش کاری کردوته سهر‌گورانی ده‌نگی ووشه‌کان به‌شیوه‌یه‌کی وا که بگونجیت له‌ته‌ک نه‌و باره‌ی نه‌ندامه که له‌پیشکه‌وتنیا کورتایی پی‌هاتوو . بی‌گومان دانانی یاسایه‌ک بو‌پیشکه‌وتنی پیره‌وی ده‌نگ به‌ناسان نازانریت چونکه نه‌م جیاوازی‌یه ده‌گوریت به‌جیاوازی زمانه‌کان و شوین و نه‌ته‌وه‌کان ، به‌لام به‌لای زمانی کوردی و ده‌نگزانانی کورده‌وه نه‌م مه‌سه‌له‌یه یه‌کجار ئالوزه‌وه‌ئ‌رک و ماندوو‌بونیکی مه‌حالی گه‌ره‌که ، که بو‌دوژینه‌وه‌ی بنچینه‌ی هه‌ر ووشه‌یه‌ک بگه‌ربینه‌وه سه‌ر نه‌و سه‌رچاوه‌یه‌ی ووشه‌که‌ی لیوه هه‌ل قولاره به‌جوریکی دی ده‌بیت بگه‌ربینه‌وه سهر ئاویستا^(۸) (بویه به‌ناچاری بو‌وون کردنه‌وه ده‌بیت بگه‌ربینه‌وه سهر چاووک (مصدر) که نه‌مه‌ش خوی له‌خویدا جیگه‌ی مشت و مری دیکه‌یه) پاشان له‌ویوه هه‌نگاو به‌ه‌نگاو گورانی ده‌نگی ووشه‌و به‌ره‌و پیش چوونی دیاری بکه‌ین ، دوورکه‌وتنه‌وه‌و پیشکه‌وتنی ده‌نگی ووشه‌ له‌بنچینه‌که‌ی گه‌لێک هو‌کاری جیاواز فه‌رمانه‌وایی تیدا ده‌که‌ن وا لیره‌دا خالژمیریان ده‌که‌ین :

(۱) پیشکه‌وتنی ته‌واوی سروشتی نه‌ندامه‌کانی ئاخاوتن له‌بنچینه‌و ئاماده‌بوونیا‌ندا .

(۲) هه‌له‌کانی بیستن .

(۳) جیاوازی نه‌ندامه‌کانی ئاخاوتن له‌سازکردنی ده‌نگه‌کاندا به‌پیی جیاوازی نه‌ته‌وه‌کان .

(۴) هاوکیشی ده‌نگه‌کانی ووشه‌له‌ته‌ک یه‌کتریدا

(۵) شوینی ده‌نگ له‌ووشه‌دا

(۶) نوره‌ی ده‌نگه‌کان و شی‌بوونه‌وه‌ی هه‌ندیکیان له‌ته‌ک هه‌ندیکی دیکه‌یان

(۷) کاریگه‌ری باره‌کانی رامیاری و کومه‌لایه‌تی و جوگرافیو

کاریگری تیکه لاو بوون و هاوسییه تی نه ته وه یه ک به نه ته وه یکی دیکه وه ، ئەم کاریگریه ش کت و پڕ دیاری نادات به لکو له ماوه یه کی میژوویی درێژخایاندا پروده دات تاوه کو نه و دهنگه له زمانه دا جینی خۆی ده کاته وه ، چونکه زمان وه ک درهختیک وایه که سه وز ده بیت و لک و پوپ در ده کات و پهل ده هاویتی و به گ داده کوتیت و شیاوی مو تر به کردنیشه ، جگه له مه ش نه و کاریگری یه له زور لایه نی رامیاری یان زانستیدا - مه به ست زاراوه ی زانستی یه - ده بینریته وه له میانه ی داسه پاندن و زال بوونی زمانیک به سه ر زمانیکی دیکه دا چونکه وه ک چون کاریگری باری رامیاری

له بواری کومه لایه تی و ئابوری و روشنبیریدا به شیوه یه کی گشتی خۆی ده نوینیت به شیوه یه کی تاییه تیش کاریگری له زماندا ده بیته هوی ده سه لات کیشان به سه ر زمانی ژیر ده سه وه هوی دیاری کردنی سنوو رو پیش که وتنی مو فرده دات و گه شه سه ندنی زمان ده دات و ده بیته هوی تی هاویشتنی و جی کردنه وه ی چه ند ده نگیک له میانه ی چه ند ووشه یه که وه ، شوین پینی ئەم دیارده یه به ته واوی به زمانی کوردیمان وه دیاره وه هوی ئەم کاریگری یه وه چه ند ده نگیک وه کو [ح، ع، ق، غ] ی خستوته پال دهنگه ره سه نه کانی زمانه که مانه وه (که ده توانریت به تیروانین و سه رنجدانی وورد بنه چه ی هه ندیک له و ووشه خوازراوانه نباسریته وه) هه ر ئەم راستیه خۆی له خویدا کونجیکی دیاری کردوو له کیشه ی به رپا کردنی زور بیرو رای جیاواز ده رباره ی ژماره ی دهنگه کانی زمانی کوردی به وه ی هه ندیک له شاره زایانی زمانی کوردی ئەم دهنگانه یان به کوردی له قه له م داوه بی ئاووردانه وه سه رنجدانی وورد قو لی ئاویستاو بی لیکدانه وه ی مه به ست و واتای نه و ووشانه ی که ئەم دهنگانه یان تیدا یه ، به لام نه مرو کاتی نه وه هاتوو ه پاش نه و لیکو لینه وه میژوویی و زمانه وانیه به راورد سازیه تیرو ته سه لانه ی که له گه ل ئاویستا دا کراون پروانامه و به لگه یه کی دوا یی پی هاتوی وایان پیش که ش کردوین که نه و بریاره بدهین که (زمانی نه مرو ی کورد کو پو له دایک بووی ئاویستایه) . ئاشکرا کردنی ئەم باری سه رنجه و په نجه راکیشان بو ی به و

جوړه نه ومانایه نا به خشیت که له بهر نه وه ی ئەم دهنگانه (ح ، ع ، غ ؛ ق) له بنه چه دا هی کوردنن ئیتر له دهنگسازی زمانی کوریدا بیانسرپینه وه وه ولی سه رکوتاندنه وه جی پی لیژکردن و نه هیشتنیان بدریت له کاتیدا به سه ده ها ووشه هه بن که ئاخوهر نه ودهنگانه یان تیدا وه ک پیوستیه کی ژبانی پروژانه به کار بهینیت و هه مو و دهنگزانی کورد له توانایاندانیه ته نها دهنگیک چه له سه ر زاری ئاخوهری ئاسایی بسرپنه وه به تاییه ت نه گه ر نه و دهنگه (یان بافر او انتر بلین نه و ووشانه له ماوه یه کی میژوویی درێژخایاندا جینی خو یان کرد بیته وه) .

ئیمه له دهنگسازیدا ته نها نه وه نده مان له سه ره که بی ترس و سه له مینه وه بلین ئەم دهنگانه هی کورد نین پاش نه وه ی نه و هویانه ده ست نیشان ده که یان که وامان لی ده که ن نه و بریاره بدهین که له راستیدا تاراده یه ک جیکه ی مه ترسی و به گژد اچوونه و مشت و مری که سانی دیکه ش بن - ئەم مه سه له یه پیش ئیمه باسی لیوه کراوه و کیشه که شی له نیو پروپه ره ی کتیب و پروژنامه و گو فاره کاندا وه به رچاوی هه موو خوینده واریکی کورده وه یه - ئینجا ده مینیته وه سه ر نه وه ی ئایا ئەم دهنگانه ی که ئیمه به هی کوردی نازانین له دهنگسازی زمانی کوریدا وینه ی دهنگی تاییه تیان بو ده کیشریت یان نا ؟ .. یه کیک له گرنگیه کانی دهنگسازی هاو به شی کردنیه تی له پیکه پنهانی فرهنگی زماندا ، مه به ستیش له فرهنگیته ی دهنگسازیش نه وه یه : که به رانه ر هه ر ووشه یه ک جوړی گوکردن و ئاخاوتنی (ده ربیرنی دهنگی نه و ووشه یه) پروون بکریته وه ، نه مه ش دیاره ته نها نه و که سانه سوودی لی وهرده گرن که ده یانه ویت فیری زمانیکی دیکه بین .. بوئمونه کوردیک که بیه ویت فیری زمانی ئینگیزی بیت جگه له وه ی که پیوستی به فیروون و زانینی واتای ووشه هه یه به و جوړه ش پیوستی به فیروون و زانینی چو نیته تی ده ربیرنی نه و ووشه یه هه یه به و جوړه ی که ئینگیز ده یئاخوویت و گرنگی دهنگسازی له مه ی دوا ییاندا به دی ده کریت ، له بهر نه وه له دهنگسازیدا به رامبه ر هه ر دهنگیک له دهنگه کانی زمان وینه یه کی دهنگی بریار له سه ر دراوی جیهانی هه یه ، ئەم وینه دهنگیانه له

(لاتینی) یه وه وه رگیراون و ده توانین بلین ههروهک پپته کانی
 زمانی ئینگلیزی ئیسته وان له گه له که میک دهستکاریدا . ده بییت
 ناگاداری ئه وهش بکه یین که واتای وینه ی دهنگ له فهره نگی
 دهنگسازیدا له واتای پپت له فهره نگی زماندا جوییه ، که
 دیسانه وه ئه مهش هه ر باس کردنه له کیشه یه کی دیکه و گه لیک
 له زمانناسه کانمان به هوی که می شاره زاییانه وه له دهنگساز
 زمانی کوردیدا له جوی کردنه وه ی واتای دهنگ له واتای پپتدا
 که وتونه ته هه له وه . دهنگزانی کورد هه ریه که له لای خویه وه
 چمکیکی ئه م جیاوازیه یان گرتووه و هه ولی راست کردنه وه و
 پروونکردنه وه و جوی کردنه وه ی واتاکانیان داوه ، ئه وهش که
 لیره داماهو و باسی لئوه نه کراوه و گرنگیه کی سه ره کی له م
 کیشه یه دا هه بییت ته نها ئه وه نده یه که بلین وینه ی دهنگ ته نها
 له ستوونی فهره نگی دهنگسازیدا به کار
 ده هیتریت و ئه م له ته ک پپتدا به هاوشان نازانریت له ژماره دا
 بوئمونه ووشه ی (چه قو) له رینوسی ئینگلیزیدا دنوسریت
 (Knife) که چی له گوگردن و ناخاوتندا (واته له فهره نگی
 دهنگسازیدا) به (naif) ده بیتریت . نمونه ی دیکه له م باره یه وه
 زوره و هه رچی وینه ی دهنگیه له بچوکتترین یه که ی ناخاوتندا
 به (فونیم) پیناسه ده کریت به لام پپت بچوکتترین یه که ی رینوسه
 له نووسینه وه ی زماندا هه موو تاکه کانی ئه و نه ته وه یه له ژیانی
 پوژانه و ئه ده بییات وزانست (نووسینه وه ی ئاسایی) په پیره وی
 ده کن ، به لام هه رچی دهنگه ته نها ئه رکی پروونکردنه وه ی
 چوئیه تی گوگردن و ناخاوتنی ووشه ده بییت ههروه کو پیشان
 باسمان لئوه کرد .

بو چاریکی دیکه ده گه رینه وه سه ره باسه که ی خوومان و
 دووباره ده لینه وه ده ست نیشانکردن و دیاری کردنی دهنگه
 ره سه نه کان و جوی کردنه وه یان له دهنگه نارسه نه کان و
 وینه کیشانی دهنگی به پپی ئه و وینه دهنگیه جیهانیانه ی که
 بریاریان له سه ره دراوه به ئه رکی دهنگسازیه ده زانریت ، بویه
 دهنگه کانی [ح ، ع ، غ ، ق] که له ناویستادا نین و به دهنگی
 کوردی ره سه ن ناژمیرین له بهر ئه وه ی له زمانی کوردی
 ئه مرؤماندا به شیوه یه کی فراوان به کاردین (به تاییه ت [غ،ق])
 ده بییت هه موو ئه م دهنگانه وینه یان بو بیکیشریت وجیه ی

تاییه تیان له دهنگسازیه زمانی کوردیدا بو ته رخان بکریت .
 ● ئیستاش پاش ئه و کورته باسه مان ده رباره ی ره سه نیتی و
 نارسه نیتی بو مان هه یه یه که یه که به دهنگه کان خویماندا
 شو رپینه وه وه ندیک باری سه رنجی دیکه شیان
 ئاراسته بکه یین .

(د . ئه وره حمانی حاجی مارف) له لاپه ره (٤٨)
 کتیه که پدا (زمانی کوردی له بهر روشنایی فونه تیکدا) وله ژیر
 ناوی (ره سه نی یان نارسه نه نی هه ندی دهنگی زمانی کوردی)
 ده رباره ی دهنگی [ح] له په راویزی (٤٥) دا په نجه ی راکیشاوه
 بوکتییی (زمانی کورده کانی سو فیت) ی [چ ، خ ، باکاییف] که
 ده لیت :- (نه بوونی [ح] وه ک فونیم له به شه دیالیکته کانی
 کوردی تورکه نستان و نازربایجان و خوراساندا و نه گونجانندی
 له گه له زمانه ئیرانیه کان ئه وه ده رده خه ن که له زمانی عه ره بیه وه
 وه رگیرابیت) پاشان دکتور به لگه یه کی دیکه ده هیتریت وه بو
 نیشاندا نی ئه وه ی که کوئسو نانتی [ح] له زمانی عه ره بیه وه
 وه رگیرابیت و ده لیت : (له به شه دیالیکتی کوردی ئه ره نه ستاندا
 له زور ووشه دا چ له زمانی بیگانه وه وه رگیرابن یا خود به ره سه ن
 کوردی بن دهنگی [ح] و [ه] تیکه له ده کرین وه ندیکی دیکه
 [ه] ده ناخیوریت ..

(حه پس ← هه بس ، حه سره ت ← هه سه ره ت
 حه ساب ← هه ساب ، حه نار ← هه نار) ئه م دیارده یه
 هه ندی جار له زمانی ئه ده بپشدا خوی ده نوینی ... ئه گه ر [ح]
 دهنگی ره سه نی کوردی یا خود ئیرانی بوایه ئه وه نه ده بووبه و
 جو ره له گه ل [ه] دا تیکه ل بکریت . [ه] هه رچی (د . جه مال نه به ز)
 یشه ده رباره ی ئه م دهنگه دووپای جیاوازی هه یه و ده لیت : یان
 له زمانی عه ره بیه وه هاتو ته نیو زمانی کوردیه وه یان له گو پانی
 دهنگی [ئا ، ه] هوه په پیدابووه . دیاره له مه دا مه به سستی
 له ووشه ی (زه به لاه) بووه که له ئاکامی گرانی ده رپرینی دهنگی
 [ه] ی کوتایی ووشه که دا بووه به (زه به لاج) به لگه ی دیکه له م
 باره یه وه زورن که ئه وه سه لمینن دهنگی [ح] دهنگی ره سه نی
 کورد نیه ، ئیمه لیره دا به وه نده کورتی ده که یه وه و کوتایی

داوا	دعوی
ماریفەت	معرفة
ئەشقی	عشق

chalakmuhamad@gmail.com

ئەمە و بە دەگمە نیش واپوو دەدات که دەنگی [ئا - a] بگۆریت
 بۆ [ع] هە [هە] وەك :
 ئاسمان ← عاسمان
 قورئان ← قورعان
 ئاست ← عاست

هەرچی دوو دەنگی [ق ، غ] ه ئەمڕۆ جینی خۆیان لە سەر
 زاری ناخێوەری کورد کردوێت وە و خۆنە گەر ئەو بە لگە میژوو بیو
 بەراورد سازیانە که لە گەل ئاویستادا کراون بە دەستە وە
 نەبوا یە نە مان دەتوانی بە نمونە بە لگە ی بی چە ندو چۆن و
 داسە پاوی وا بە دەستە وە بدەین که جیگە ی دان پیدانان و برۆا
 بی هینانی بی مشت و مری هە موو لی توێژە رەوانی زمانی
 کوردیمان بیێ . لە گە لیک زمانانی وە کو ئینگلیزی دا که دەنگی [ق]
 یان تیدانیە دەنگی [ك] لە شوینی بە کار دەهینن بە لام لە بەر
 کاریگەری و

نزیکی شوینی جوگرافی کوردستان (و نە خوازن پارچە پارچە بی
 لە نیو نە تە وە کانی وە کو تورك و عەرەب که هەر دوکیان ئەم
 دەنگە یان تیدایە وایان کردوو که ئەم دەنگە کاریگەریەکی
 یە کجار زۆری هە بیێت بۆ سەر زمانی کوردی بە جوړیک دەتوانین
 بلین سنوری فراوان بوونی ئەم دەنگە دەگە پێتە وە بۆ سەر دەمی
 داگیرکردنی کوردستان لە لایەن تورکە عوسمانلیەکان ، خو
 گە لیک ناوچە و شوینە واری کوردستان هە ن هە و لی بە تورك
 کردنی ناوہ کانیان دراون و هە تا ئە مپروش ناوہ کانیان بە تورکی
 ماونە تە وە ئە مە لە لایە ک و لە لایە کی دیکە شە وە گە لیک ووشە ی
 تورکی هە ن لە پاش تورکە کان لە نیو زمانە که ماندا بە جیماون
 بۆ نمونە وە کو (قارە مان) و گە لیک دیکە ش ووشە هە ن که ئە مپرو

بە دەهینن چونکە ئە و ووشانە ی که لە زمانی کوردیدا هە ن و
 دەنگی [ح] یان تیدایە (لە پلە ی یە که مدا) ژمارە یان لە پەنجە ی
 دەست تیپەر ناکات و (لە پلە ی دووە میشتا) بە سەر نجدان لی یان
 بۆ مان دەردە که ویت که لە زمانی عەرەبیە وە وەرگیراون بۆ نمونە
 لە ووشە کانی (حە ز ، حە ب ، حە ج ، محە مە د .... هتد) یان
 گۆرانی دەنگیان بە سە ردا هاتوو وە ک ووشە ی (حق) بوو بە
 [هە ق] یان (بە حث) بوو بە (باس) و لە (پلە ی سینیە میشتا)
 هە ندیک لە و ووشانە که لە بنە رە تدا کوردین لە گۆرانی دەنگی
 [هـ] وە هاتون بۆ نمونە ووشە ی (هە بت) ی ئاویستا بوو بە
 (هە فت) پاشان بوو بە (حە وت) یان (هە فته) بو و بە
 (حە فته) .. خو لە گە لی ناوچە ی کوردستانی عیراقدا وە ک لە
 دە ورو بە ری رانیە و هە ولیر دا ئالو گۆریان بی دە کریت لە گە ل
 دەنگی [ع] دا بۆ نمونە (محە مە د) دە که نە (معە مە د) یان (عە لی)
 دە که ن بە (حە لی) چونکە سازگە یان زۆر لیکە وە نزیکی (بروانە
 [ح ، ع]) که ئە مە ش خوی لە خویدا بە لگە یە کی دیکە یە و
 دە یسە لمینیت که هە تانیستاش دەنگی [ح] لە سەر زاری
 ناخێوەری کورد ئاسان نیە و بە تە وای جینی خوی نە کردوێت وە .

هە موو ئە و پلانە ی بۆ دەنگی [خ] مان دیاری کرد بۆ
 دەنگی [ع] ش بە راست دە زانریت تە نها ئە و نە ندە نە بیێت که
 دەنگی [ع] لە زۆر بە ی ئە و ووشانە دا که عەرەبە ی دە گۆریت بە
 دەنگی بزوین (فاول) و دەنگی [ع] هە که خوشی لە ناو دە جیت ،
 که م جاریش وادە بیێت دەنگی [ع] هە که لە ناو بیجیت و تە نها دەنگە
 بزوینە که ی دوا یی بناخویریێت ... بۆ نمونە :

عەرەبی	کوردی
معامله	مامە لە
طعم	تام
معنی	مانا
معتمد	متمانە
عبد الرحمن	ئە و رە حمان
عزیز	نازیز

واتایه کی تاییه تی سه ره خوی دور له واتا تورکیه کان بو خویان بچریوه بو نمونه (قه ره بالغ) که له زمانی تورکیدا مانای (ئه سبی رهش) ده گه یه نیت ، نه مهش دیاره له بازاری کرین و فروشتنی نه سپ و کو بونه وهی خه لکیه وه واتای (إزدحام) ی عه ره بی له کوردیدا وهرگرتووه . به شیکی دیکه له ووشانه ی که دهنگی [ق] یان تیدایه و خویان له بنه رهدا کوردین له نه جامی گورانی دهنگی [ك] هوه هاتوون هه ره کو له م ووشانه دا دیارن .

لك ← لق

تاکه کهس ← تاکه کهس

لاکه مه پ ← لاقه مه پ

بچنه کون و کوش بن ← بچنه قون و قوژ بن

هه ره ها چه ند ووشه یه کیش هه ن که له بنچینه دا کوردین و ناچنه پپرستی نه م یاسایه وهو به شیوه یه کی ناسایی له زمانی کوردی نه مروماندا به کار ده هینرین وه کو : قاپ ، قه ل ، قورک ، قرگه ، قژ ، بوق ... هتد .

دهنگی [غ] ش دیسانه وه به یه کیک له دهنگه خوازاوه کانی نیو زمانی کوردی ده ژمیریت خوبه سه رنجدانی نه و ووشانه ی که دهنگی [غ] یان تیدایه بو مان دهرده که ویت که هه ندیک ووشه هه ن له زمانی عه ربی یان تورکی یان فارسی یه وه وهرگیراون و هه ندیکی دیکه شیان بنه چه یان دیارنیه بو یه وامان لی ده که ن که به کوردییان بزانیان بو نمونه (قه راغ ، قه لغان ، لغاو ... هتد)

بو کوتایی هینان به باس کردنی ناره سه نیتی چه ند دهنگیکی زمانی کوردی ته نها نه وهنده به سه که بلین خواستن یان چاکتر بابلین به رپا بوونی دهنگی نوی له هه ر زمانیکدا به نهنگی ناژمیریت به تاییه تی به ریزه ی زمانیکی وه کو کوردیه وه که کاریگه ریه کی به رده وامی دریزخایانی چه ند زمانیکی دیکه ی له سه ر بیت وله گه ل نه وه شدا سنوورو سه ره خویی (یاساو رژیمی) خوی پاراستبیت یان ده کریت به دیویکی دیکه دا به رپا بوونی دهنگو سه ره لدانی به هویه کی دیکه ی وه کو

دیارده ی نه شونماکردن و به ره و پیش چوونی نه و زمانه بزانییت .

دوا دهنگی نه بزوین که مابیت و بمانه ویت به شیوه یه کی

خیرا سه رنجه کانمان ناراسته بکه ین له م باسه دا دهنگی [y] هه نه م دهنگه له گه لیک زمانی وه کو ئینگلیزیدا هه یه و دهنگزانانی زمانی ئینگلیزی له و پروایه دان که له تیکه لاو بوونی دهنگه کانی [ing] هه وه هاتبیت بو یه به لیکدانی دوو دهنگی [n, g] وینه ی دهنگیان به ، شیوه ی [y] بو کیشاوه ، ده توانین نه م دهنگه له زمانی ئینگلیزیدا له ووشه کانی (wrong, song, shining) به دی بکه ین که نه مهش نه وه ده گه یه نیت نه م دهنگه له و زمانه دا سازگه ی تاییه تی بو خوی په یدا کردبیت و به تاییه ت که وینه ی

دهنگیشی بو کیشراوه هیچ جیاوازیه کی له ته ک فونیمدا نه ماوه ، هه مان دهنگیش به هه مان شیوه له زمانی کوردیدا هه یه - له گه ل که میک جیاوازیدا - ده توانین له ووشه کانی (مانگ ، بانگ ، سه نگ ، دهنگ ... هتد) به دی بکه ین ، بیرورای دهنگزانانی کورد دهریاره ی نه م دهنگه ده کریت به دوو شه وه هه ندیکیان به (نه له فون) و هه ندیکی دیکه یان به فونیمی له خشته ده دن .

نه وه ی شایانی باسه نه م دهنگه شیوه ی له ئاویستادا هه یه و له به ر نه وهش به دهنگیکی ره سه نی نیو زمانی کوردی داده نریت ، له ته ک نه مه شدا بوونی نه م دهنگه له فه ره هنگی دهنگسازای زمانی کوردیماندا پیویسته چونکه گه لیک ووشه هه ن وه کو (دهر به ند) که دیسانه وه له تیکه لاو بوونی دوو دهنگی

[ن] دا دهنگی [y] پیک دیت که نه مهش یاریده دهریکی چاکه بو نه و که سانه ی که ده یانه ویت له ریگه ی فه ره هنگی دهنگسازای زمانی کوردی یه وه فییری ئاخاوتنی زمانی کوردی ببن بوته وه ی دوو دهنگی [ن] دا وه ک ئاخویه ری کورد له و جو ره ووشانه دا به [y] بئاخیون .

له يادى « ۲۵ » هالى كړي دوايي « پيره ميړد » دا

چهند لايه نيكي شارد راوه له ژپيانى روژنامه گهري پيره ميړدى نهمر

نوميد ناشنا

كشت و كال و باخيان هه بووه ، هه له سه ره تاي ته مه نو
بیركردنه ويدا پيش روپشتني بو توركي او دوركه و تنه وهى
بوماوهى « بيست و پينج سال »^(۱) له ولاتى خوى ، وهك دوايي
له روژنامه كهيدا دهنوسيت ، ناره زوى له كو كردنه وهى
شيعر بووه و ناوازهى پر نالهى نالى تيكه له به سوزى
« بى سارانى » و « مه وله وى » بووه . به تاييه ت كاتى له
هه له بجه بووه و به سه رانسه رى دهشتى شاره زوردا به وپه رى
ناره زوو ناواتيه وه گه شتى كردوه . هه له وكاته دا « توفيقى
كوپى مه حمود ناغاي هه مزاغاي مه سره ف » ي باش كاتب
كه شكولتيكى نايابى بوخوى پيكه وه ناوه و هه رچى شيعرنيكى
به رگوى كه وتبى يا خود دهستى كه وتبى له و كه شكوله دا
نوسويويه تيه وه . كاتيك له سالى « ۱۸۹۸ »^(۲) دا ولاتى

« به شى يه كه م »

- پيره كورد - ي^(۱) نهسته مول

نه مسال سى و پينج سال تيه رى به سه ر كوچى دوايي مروفتيكى
شاعيرو نه ديب و روژنامه نووس دا ، به سه ر كوچى دوايي
پيره ميړدى نه مردا .

پيره ميړد پيش نه وهى پروات بو نهسته مول و له نيشتمان
دور بكه وپته وه فه رمانبه ريوه به تاييه ت - باش كاتب - بووه له
شاره زورو شارباژيرو ماوه ت . نه وكاتانه له هه ره تى لاويدا
بووه و هاوينان چوته - گورگه ده ر^(۲) - له وى زه وى وزارى

به جی هیشتوه و روی کردوته نهسته مول نهو که شکوله پر بایه خه ی له سلیمانی له مالی خویمان له ژیر زهوی دا به جی هیشتوه . دهفته ریک بیست و پینج سال له ژیر گلدا شاردرا بیته وه دیاره سه رهنجامی چی لی دیت ! با بو راستی نه مه گوی له پیره میرد خوی بگرین بزاین چی ده لیت « نازانم چه دردیك بوو به من وه نووسابوو ، هر له مندالیه وه من دلم دابوه شیعو گورانی ، دهنگی خوشیشم له بهر شیعی خوش نهویست ، تامه وله وی - م نه ناسیبوو نالی - م له لا پیغه مبهری شیعی کوردی بوو^(۶) پیش نه وهی بجمه نهسته مول که شکولیکم نووسیبوه وه به کاغزه زی زهر دو شین و سوورو مور هر چی شاعیری که بیستبوم چه ند غه زه لیک نیایی نهوم نووسیبوه وه خه لک و خوا نه یان برد له بهری بنووسنه وه تاقه تیان نه ده بوو هر لاپه ریه کی شیعی خوشی تیا بوايه نه یان پچری و دریان دهینا ، تادوایی سویندم خوارد به که سی نه دم به وه پیش وازیان لی نه هینام ناچار له ژووری نه و خواره چاله که نمیک سالی گرانیمان بوو خستمه چاله که وه ، به سه ریا رویم ، بو نهسته مول ، خوا نه یزانی له و چاله دا وه کامیشه نه یه که ی که مه ولانای رومی مه سنه وی له سه ر داناوه چه ند بوخوی شهر چی جودایی داوه تا نه ماوه . جا به هوئی نه وه وه که شاعیره کانم له ویدا کوکوردبوه وه که لی نه شعارو ناساری نه و ناودارانم له بیرمابوو له سینمه دا نه قشبان به ستبو له نهسته مول له غه زه ته ی - ژین^(۷) دا برای ژپانی نیستا به زنجیره هه ندیکیم ده نووسین و ره نجیشم له گه ل نه دان دیسان به شیعر وهرم ده گیرانه سه ر تورکی^(۸) . نجا مرو فیک به و خولیا به وه پووبکاته نهسته مولی نه و سه رده مه که جیکای به یه که گه یشتنی رذشنبیری و زانستی پوژه لاتی دواکه وتوو وه پوژناوای پیشکه وتوو بوو . نهسته مولی نه و سه رده مه که هر چی منه وهرانی نه م ولاته هه بوون ده ست کردی بیرو پوژشنبیری نه وی بوون . که سیک و هک توفیقی محمود ناغا به نیمچه خوینده واریه وه پووی تی کردوو نه و ریگا سه خته ی گرت به هر وه ک ده نووسیت « به نیوه خوینده واری له سلیمانی ده رچووم و خویندنیکی به رزم هینایه وه^(۹) یاخود ده نووسیت « نیمه زورترمان له ویوه پیگه یشتوین^(۱۰) با لیره دا بوه ستین بزاین

به رنامه ی نووسینه که مان سه بارهت به م مرو فیه چون ده روات
۱ - نه وه مان دیاری کرد که پیش چوونی بو نهسته مول
که لکه له ی شیعو کوکوردنه وه ی ناو که شکولی هه بووه .

۲ - نه و کاتانه چوویته هر جیکایه ک هه ولی داوه به دوای
شوینه واری دیرینه دا بگه ریت خوی راستی نه مه مان بو
پوون ده کاته وه « له په نجا سال به ولاتره له هه له بجه بووم
خوم دابوه نه مه ی بزاینم نه و شاره کونانه و نه و هه له بجه
خرافات که ی بون له کوپوه هاتون وه ک نه مه ی - کوی
ناته شگا - که زورتر مه وله وی له گورانیه کانی خویدا
ناوی برده «^(۱۱) نه مه توفیقی مه محمود ناغا هه تا ته مه نی
سی و یه ک « ۳۱ »^(۱۲) سالی له شاره زوورو شارباژیرو
که ره لادا . هر له و ته مه نه دا به عه شقی خویندنی به رزو
خزمت کردن و بینینی جیهانی نوی له کوردستانه وه
ده چیت نهسته مول . وه زانای به ریز شیخ سه عیدی باوکی
شیخ مه محمودی نه مری له ته کدا ده بیت . هه رده و سال
پاشی نه مه له « ۱۹۰۰ »^(۱۳) دا ده چیت ته وافی که عبه و
ده بیت حاجی توفیق . له ریگای گه رانه وه ویدا نه م بو
تورکیا و نه وان بو جیکای دی نه م زاتانه شی بوونه هاوری ،
خوی ده نووسیت « وه فایی ، که له پیشدا مه فتونی شیعره
جوانه کانی بووم و ریگه که وت له مالی خوایشا هاوناله و
نه فغانی بووم . له پاش حه ج له ری حجازدا مردوو سه یه
نه حمه دی خانه قا له سه ری به ندبوو ، تا ناشتی ره فیقی
گریانی بووم^(۱۴) له شامه وه به ره و ژوور ده چیت وه جیهانی
نوی . نه و سه فهره بیست و پینج سال ده خایه نیت بو
سه لماندنی راستی نه م ژماره یه له گه رانه وه ویدا له تورکیا وه
بو عیراق له شه مه نده فهدا نه م شیعره ده نووسیت وه
له سه ره تایی شیعره که دا ده نووسیت « نه م شیعره له
گه رانه وه دا له « تره نی^(۱۵) ری ی نهسته مول دا
بیژراوه^(۱۶) .

« نه و ا روم کرده تو نه ی دایکی موشفق بیست و پینج ساله
له غوربه تدا به یادی تو نه ژیم خوا شاهیدی

حاله^(۱۷)

له نهسته مول به هوئی وریایی و زیره کی خویه وه و یارمه تی دانی

« عزت پاشای کاتب »^(۱۷) ده بیته ئەندامی « مەجلیسی عالی » .
وەکاری دیوانی سولتان عبدالحمید بەرپۆه دەهبات نازناوی
بەگی دەدەنی و دەبیته حاجی توفیق بەگ .

ئەگەرچی ئەم مەوقە دوور ولاتەیی لە ولاتیکی دواکە وتووە بەبێ
بڕوانامەیی بەرزو خویندنی مونساب پووی کردبوو ئەستەمولی
جێی شارستانی و خویندنی بەرز بە لام کاتی زانرا لێهاتوو
پادەیی هوشیاری باشە لە - کۆلێجی یاسا ناسی - وەرگیرا . بۆ
قوتابی و چوار سال لە وی خویندی و بە پلە یەکی بەرز بڕوانامەیی
یاساناسی وەرگرت و بۆ پارێزەر - محامی - و دەستی بە کار
کرد . بە لام ئەم لە هاوشان و هاوکارە کانی ئەدەچوو ، خوی دایە
نووسین و کاری پۆژنامە نووسین و کاری پۆژنامەگەری ، ئەو
دوو خۆشەویستەیی لە ناخیدا بە حەسرەتەو بۆی دەژیا .
کۆمەڵی هاوڕێیی پۆژنامە نووس و ئەدیپ و شاعیر و میژوو نووسی
بۆ پەیدا بوو ، وەك خۆی زۆر جار نووسیویەتی بە گشتی ناویانم
کۆکردووە و بریتی بوون لەم کەسانە « ئەمین فەیزی ، توفیق
و هەبیبی ، ئەمین زەکی بەگ ، مستەفا پاشای یامولکی ،
ئەشرەف هەمزە ، صالح زەکی بەگ ، مەعروف جیاوک ،
عبدالله جەودەت ، شەریف سەهل پاشا ، کامەران بەدرخان ،
جەلادەت بەدرخان ، شیخ مستەفای نەقیب ، شیخ مەحمود
جەلالەدین کۆری ئەحمەد پاشای دوامیری بابان ، شیخ
محمدی موفتی ، دوکتۆر فؤاد ، دوکتۆر کەمال ، یوسف ضیا ،
ئیبیراهیم ئەفەندی ، زەکی مغازم ، ئەحمەد راسم ، بەزا
توفیق ، خەلیل بەگ ، عبدالحق حامد ، مەلا سەعیدی بدیع
الزمان ، ئەکرەم بەگی رجائی زاده ، مەمدوح وەفی^(۱۸) .»

لێرەدا پێویستە لە سەر ئەو بۆهستین و پوونی بکەین وە بزانین
لە ماوەی ئەو بیست و پێنج سالەدا حاجی توفیق بەگی یاساناس و
پۆژنامەگەر و ئەدیپ چی کردووە و ئەو خزمەتانی کردوونی چۆن
کاری کردووە سەر میژووی پۆژنامەگەری کوردی ، وەك
لە سەرەتای نووسینە کەمانەو دیاریمان کردو بۆ و نەکردنی
پێبازیکی زانستیانه با گۆی لە - پیرە کورد - بگرتن بزانین چی
بوکردوین .

۱ - « دەمیکیشە غەزەتە جیم هەتا لە ئەستەمولیش غەزەتە
چی بووم »^(۱۹) .

۲ - لە ئەستەمول لە غەزەتەیی ژین - دا شیعری شاعیرە
نە خویندە واره کاتم نووسیوو - امی شاعر لێم^(۲۰)

۳ - لە پۆژنامەیی - شمس - دا کە لە ئەستەمول سەید حسین
ئیرانی بە فارسی دەری دەکرد شیوہ نیکم نووسیوو^(۲۱) .

۴ - لە غەزەتەیی ژین کە لە ئەستەمول دەردەچوو دوازدە سال
لە مەوپیش لە بەردە نووسراوە کەیی ماوەت دوا بووم^(۲۲) .

۵ - لە ئەستەمول غەزەتەیی - کورد - م دەردەهینا لە
غەزەتەیی هەرگە وری - تان - ی فەرەنسەدا شیعری
کوردیم ئەنووسی^(۲۳) . هەر وەها « ئیستا خوا دەرووی
لێ کردووینەو ، گوفا رووینەو کلێشەو چاپ کەوتووە
ناومان ، نۆبەری غەزەتەمان لە ئەستەمول غەزەتەیی
- کورد - بوو . کە ئیمتیازی
مەزکەوت »^(۲۴) .

۶ - لە ئەستەمول لە زەمانی عوسمانلیدا لە غەزەتەیی
- اقدام - دا بۆ ناوەدانی شارەزور بەهۆی ئیسکانی
عەشائەرەو مەقالە یەکم نووسیو زۆری تەئسیر کرد^(۲۵) .

۷ - شیوہ نیکم نووسیوو ناردم بۆ پۆژنامەیی - فەرەنگ - کە
لە تاران دەردەچوو سەر و ساختمان لە گەل یە کدا
هەبوو^(۲۶) .

۸ - لە پایتەختدا غەزەتەیی کوردیم دەردەکرد . لە غەزەتەیی
- محیط مصور - ی میسر داو لە پۆژنامەیی هەرگە وری
پاریس - تان - و لە شەفەق سورخ و - فەرەنگ - ی
ئیران دا بانگی کوردیم ئەدا^(۲۷) .

۹ - شاعیری مەشهوری فەرەنسە - لامارتین - مەدحیکی
حەزەتی محمدی کردبوو - ئیبیراهیم ئەفەندی -
بە شیوہ یەکی وەك خۆی بەلیغ نەزمی کردبوو . من لە
ئەستەمول لە غەزەتەیی خۆمدا نەشرم کرد^(۲۸) .

لەم نۆخالەیی سەر وەدا دەگەینە ئەم ئەنجامانە :

۱ - حاجی توفیق بەگی پارێزەر لە ئەستەمولدا خاوەنی
ئیمتیازو سەرنووسەری پۆژنامەیی - کورد - بوو . ئەم
پۆژنامەیی بە زمانی کوردی و تورکی دەرچوو .
پاگە یەنەری دەنگی سیاسی - کۆمەڵەیی کورد - بوو .
هەفتەیی جارێک دەرچوو .

۲ - لە پۆژنامەیی - ژین - ی ئەستەمولدا کە خاوەن ئیمتیازو
سەرنووسەری - ئەشرەف هەمزە - بوو بە شداریەکی
بەردەوامی کردووە و گۆشە یەکی هەبوو بە ناوی شاعیرە
نە خویندە واره کانمان .

۳ - له پوژنامه ی سهیدحسه یینی ئیرانی دا که ناوی - شمس - بوه به فارسی شیعو نووسینی کوردی بلاوکردوته وه .
 ۴ - به شیعو نووسین وهرگیران له م گوڤارو پوژنامه دا به شداری کردوه . به سێ زمان . کوردی و تورکی ، فارسی ، اقدام ، محیط مصوری میسر ، تان - ی فهره نسی ، شه فقه ق سورخ و فهره نگی ئیرانی . له و پوژنامه و گوڤاراندا به سێ ناوه وه دهرکه وتوه .

۱ - سلیمانلی توفیق . ۲ - س . ت . ۳ - پیره کورد : ده توانین بلیین ئه گه ر که سیک مه به سستیکی گه وره و خوشه ویستی خاک و میله ته خوی له هه ست و بیسدا نه چه سه بی و بوی نه ژیا بیت هه رگیز ناتوانیت ئا به وره نکه بیته پیشه وه وه هه موو خوشیه کی ژیا نی خوی بنیته پیناوی پوژنامه گه ری و نووسین وهرگیرانه وه . وه له جیگایه کی وه ک و نهسته مولدا دهنگی میله ته دواکه وتوه که ی خوی به جیهان بگه یه نی و نه وه به سه لینیت که کوردیش وه ک که لانی جیهان خاوه ن نه ده ب و پوشتبیری و که له پوری نه ته وایه تیه . وه هه ر ئه م سه ره چلی گیانه نه ته وه یه بوو که له سالی ۱۹۲۳ - دا بوه هوی نه وه ی حیزبی - اتحاد و ترقی - له سه ر به ره بابوونی شوێشی کوردستانی تورکیا و به شداری کردنی حاجی توفیق له کومه له ی کورددا فه رمانی خنکاندن دهر بکات و نه ویش به په له و خیرا بگاته وه عیراق . ره نکه لای زور که س ئه م راستیه جی خوی نه کاته وه که ئایا حاجی توفیق به شداری کاری سیاسی کردبی له کوردستانی تورکیادا . بو سه لماندن ئه م راستیه خوی ده نووسیت « له سه وره و کومیته ی ئه زرپومی کوردان دا له گه ل خالد به گه و یوسف ضیا و دکتور فوادو که مالدا له خزمه ت مه لا سه عید بدیع الزمان دا ره نجم نه داو ئیداره ی عورفیه ی نهسته مول به ئیعدام مه حکومی کردم » (۳) .
 واته حاجی توفیق له به رانبه ر پژی می ئه تاتورک و حیزبی - اتحاد و ترقی - یه وه داواکرا وه بو دادگا و پاشان - غیاب - یه ن حوکم درا وه .

لایه نیکی تریش که هه تا ئه م دوا ییه ئاشکرا نه بوو بو نه وه یه که ئایا جگه له ناوی - سلیمانلی توفیق - و - س . ت - به چ نازناویکی که وه دهرکه وتوه ؟ . بپوانه ئه م نووسینه . « له ژماره (۱۲) ی پوژنامه ی - ژین - ی نهسته مولی سالی (۱۳۳۵) بیکه وتی (۱۹۱۹) ی زاینی که خاوه ن ئیمتیازو

ریبه ری ئی پرسراوی که له پوژنامه نووسی کورد - نه شه رف هه مزه - بوو ، حاجی توفیق پیره میردی نه مرکه نه وسا نازناوی - پیره کورد - ی له خوی ناوه له پال و تاریکی زور شیرین و گه رم و به جوش به زمانی تورکی و به ناوی - ئی هاتویی و زیره کی کورد - و بو یه که مجار ده قیکی ناته واوی - گلکزی تازه ی له یل - ی به نیوی حه مه ئاغای دهر به ند فه قه ره بلا کردوته وه . پیره میردی - پیره کورد - له وتاره که ییدا به کورتی باسی بلیمه تی و به هه رمه ندی ئاده مزادی کورد نه کات و ئنجا دیته سه ر باسی بلیمه تی حه سه ن که نوش و حه مه ئاغای دهر به ند فه قه ره - وه ته کیشیا خه مساردی کورد نیشان ده دات که چون بایه خیان به که له شاعیرانی خویان نه دا وه تا دیته سه ر باسکردنی - نالی - شیخ ماری نویدی ، کاک نه حه دو مه ولانا خالد و مه وله وی ، مسته فا به گ - حاجی قادر ، عه لی به رده شانی ، نه حه مدی کور ، ره نجوری ، شیخ ره زای تاله بانی ... هتد » (۳) . نووسه ری ئه م چه ند دیره ی پیشو کاک محمود زامدار - ه که سالی ۱۹۸۴ له پوژنامه ی - العراق (۳) - دا نووسیوی نووسه ر دوو پرسیا ری کردوه و بو نه وه ی بی وه لام نه مینیت وه وه لامیان ده ده مه وه . ده پرسیت ۱ - ئایا نه و قه سیده یه ی نالی کامه بوه که حاجی توفیق ی پیره کورد به زمانی فهره نسی له پوژنامه دا بلاوی کردوته وه ؟

۲ - ئایا له کام پوژنامه دا بوه و ناخو کی گوپییه تیه سه ر زمانی فهره نسی ؟
 له وه لامدا ده لئین .

۱ - نه و قه سیده یه بریتی بوه له قه سیده به ناوبانگه که ی نالی که به م به یته ده ست به ده کات .

« له دوگمه ی سینه دوینی نوینی شیوان به یانی دا سفیده ی باغی شیوان » (۳)

به لکه شمان بو راستی ئه مه پیره میرد خویه تی ده لیت « یه ک دوو شیعر ی نالی بو سنعه ت ده نووسین ، بزاین کی توانیویه نه و شیویه بنوسی ؟! غه زه لیک ی هه یه که پیره میرد له سالی ۱۳۱۹ دا له نهسته موله وه به فرانسزی نار دویه بو غه زه ته ی - تان ی پایته ختی فرانسه - پارس - که ده لی .

له دوگمه ی سینه دوینی نوینی شیوان » (۳)

۲ - نه و که سه ی که نه ک هه ر نه و شیعره ی نالی به لکه شیعریکی - لامارتین - و که ئی نووسینی تریشی له کوردیه وه کردوه به

به رهنسی و به پیچه وانه شه وه ناوی - داود - کوری ئیبراهیم نه فهندی نه دیبی ناسراوی کوردبوه له تورکیا . با گوی له پیره میرد بگرین ، له پاش برنادشو شاعیریکی فه رانسه - لامارتین - قه سیده یه کی محمه دی به فرنسزی وتبوو مه رحومی جه ننه ت مه کان ئیبراهیم نه فهندی حه یدهری شیخ الاسلام له سهر نه و ترجمه میه ی - داود - ی کوری بوی کردبوو نه و به تورکی نه زم و ته رتیبی کرد . منیش له غه زه ته ی نه سه مولی خومدا که ناوی - کورد - بوو نه شرم کرد «^(۳۱)»

« ئیبراهیم نه فهندی له عیراقیشدا به که مال و حورمه ت و ناره زوی خوی رای بوارد »^(۳۲) له دوای نه م سه لماندنه ی پیره میرد ده توانین بلین که وه رگیز - داود - بووه ئیبراهیم نه فهندی باوکیشی که نه دیب بوه به شیعو په خشان به ره مه وه رگیز اوه کانی ریک خستوته وه . پیره میردیش که ههستی کردوه نه ده ب نیشانه ی زیندویتی نه ته وه که ی وه هه ناگوی پیشکه وتنیه تی و ناساندنی به که لانی دیکه ناساندنی نه ته وه دوکه وتوه که یه تی بو یه کا له بلاو کردنه وه ی ناوو به ره می نه ده بی نه و شاعیرانه دریغی نه کردوه . جگه له مانهش به پی ی به لگی نووسینی خوی پیره کوردی نه سه مول نه م کاره گرنگانه شی راپه راندوه .

۱ - هه ولدان بو دانانی ده ستووریک بو زمانی کوردی . خوی ده نووسیت « له سالی ۱۳۲۹ ی رومیدا که له نه سه مول غه زه ته ی کوردی ده رده چوو من له چوله میرگه وه مه قاله یه کم بو نارد بوون و ته کلیم له جه معیه تی کورد کردبوو که له هه ر دیاریکی کوردستانه وه زبان زانیک بانگ بکه نه پایته خت و زبانیک بو عمومی کورد هه ل بژیرن و بیکه ن به فه ره نگ وه ده ستوور هه تا مصارفاتی له چاپ دانیشم گرتبوه نه ستوی خوم . که س گوی نه دایه ، ئیستا هه رکه سه به هه وه سی خوی شیوه یه ک دینیته کاره وه ، وایان شیواندوه . به م به سه زبانی و بی ژبانی وه چه لافیکی لی بده یین ؟ بوچ کوردستان ته نها نه م هومره کویره یه^(۳۳) ؟! بوچ کوردستانی گه وره له زبانه مانه گا ؟! «^(۳۴)»

۲ - هه ولدان بو چه سپاندنی زمانی نه ده بی یه ک گرتوی کورد وه ک ده نووسیت « زبانی کوردی به ره نگی شیواوه من کوردم

که چی له رۆخی وان و هه کاری ته رجه مانم بو کوردی نه وی راده گرت . له م بن ده سه ته وه هه ورامی له زبانی جاف ناگا . نه و هه موو موحیتی کوردستانه که من باوه پم وایه تا زبانیان یه ک نه که وی یه ک ناکه ون نه مه نده هونه رهنه ندی زبان زان و قواعد شناسی تیا هه ل که وت نه همیه تیکیان به زمان نه دا ، «^(۳۵)»

۳ - هه ولدان له گه ل نه مین فه یزی دا بو دانانی کتیبیک که شیعر ی شاعیره ناسراوه کانی کوردی تیدا کو بیتیته وه . نه وه بوو له گه ل نه مین فه یزی به گدا ده ست ده که ن به ناماده کردنی کتیبی نه نجومه نی نه دیبانی کورد - به لام له کاتی کارکردن دا سه باره ت به زه وقی نه ده بی و هه ل بژاردنی شیعر ی شاعیران ناکوکی ده که ویته نیوانیان بیروپایان ریکه ناکه وی و له یه کتر جوی ده بنه وه . به لام نه مین فه یزی وه که له م دواییه دا بینیمان له نه سه مول کتیبیکه له چاپ ده دات . پیره میرد ده نووسیت « له نه سه مول له گه ل نه مین فه یزی مه رحومدا قه رار و ابوو له نه نجومه نی نه دیبان دا ئیشتراک ی بکه م ، له سهر نه م ئیختلافی زه وق و هه ل بژاردنی پایه ی شاعیرانه لیک جوی بوینه وه »^(۳۶)

لیره دا ده توانین بلین پیره میرد سه رچاوه یه ک بووه که نه دیب و رۆشنییرانی کوردی نه و سه رده مه ی تورکیا رویان تی کردوه نه مین به ده وری خوی کوی کردونه ته وه و ته نانه ت مه سه له ی سیاسه ت و کوردا یه تی هیناوه ته کاری رۆژنامه گه ری هه وه به یه کتری ناویته کردوون . هه ولی داوه بو ده ستوری زمانی کوردی که پیک بیتی و رینوسیکی راست ره چاو بکریت . له وتاره کانیدا هه ولی داوه له تورکیا وه باسی کوردستان بکات و ناته واوی و گیرو گرفته کانی ئاشکرا بکات . له روی میژوو ییه وه خزمه تی زوره و نه گه ر نووسینه میژوو ییه کانی کو بکرینه وه کتیبیک دروست ده کات له سهر میژوی کورد . له روی چاکی و مرو قانه وه کاری له مناله کانی کردوه له تورکیا واته هه ردوو کوربه که ی . نه ژاد - یان ده بیتیته شاعیرو په خشان نووس ، - و داد - یان ده بیتیته پسپور له زمانی سانسکریتی دا له هیندستان . نه مه دوو نمونه ی نووسینی خویته تی له م باره یه وه « عبدالله جه وده ت - که له پاش مه شرو تیه ت له نه وروپاوه هاته وه له نه سه مول بوو زورتر له هه موو که س من له خزمه تیا نه بووم . خوم و نه ژادی کورم به - نظم و نثر - له مچه له که یدا

خدمه‌مان هه‌یه «^(۱۱)» جهمعیه‌تیکی ئەنسکۆبیدی له تورکیه ریک‌خراپوو له دانشمه‌ندانى گشت میلیه‌تیک پیک‌هاتبو ، پروفیسوریکى ئەلمانیان هه‌لبژاردبوو سه‌روک‌بیت - و دادی - کۆپى منیش به‌شداربوو «^(۱۲)» هه‌ولێ داوه له‌گه‌ل شاعیرانى ولاتانى که‌دا په‌یوه‌ندى بکات و باسى ئەده‌بو و پۆشنبیری کوردیان بۆبکات . بۆ نمونه کۆ باوه‌رده‌کات پیره‌کوردی سلیمانى هاوڕێی ئەده‌بى عبدالحق حامد - «^(۱۳)» رابه‌رى شیعری نوێی تورکی بووین ؟؟ وه‌ عبدالحق حامد - هینده‌ نووسینی ئەمى لاپه‌سه‌ندبووه که په‌خشانیکی پیره‌میرد ده‌کات به‌ شیعرو بلاوی ده‌کاته‌وه پیره‌کورد ده‌نووسیت « له‌ غه‌زه‌ته‌ی کۆن‌دا به‌ندیکی په‌خشانییم به‌رچاوه‌که‌وت که له‌ وه‌ختی کۆن‌دا لای عبدالحق حامد - ی شاعیری مه‌زنی تورک - ده‌م‌وده‌ست به‌ تورکی نه‌زم‌کرا‌بوو به‌ ته‌رزیک که گوایه له‌ که‌س وه‌رنه‌گیراوه‌وه نه‌بیستراوه . عبدالحق - یش زۆری په‌سه‌ندکردوه . ئنجا دواى چه‌ند سالیک لیره‌کراوه به‌ کوردی . سا‌هه‌رچۆن‌بێ ئەو به‌ندی په‌خشانه - شیعری منثور - ه‌کوئه‌ رۆحمی تازه‌کرده‌وه‌وه‌ته‌ن‌ها بۆ یادی کۆنى خۆم تازه‌م‌کرده‌وه «^(۱۴)» وه‌ته‌واوی ئەو په‌خشانه لای ئیمه‌ هه‌یه‌و پیره‌میرد دووجار له‌ رۆژنامه‌ی ژیان و ژین‌دا بلاوی کردوته‌وه‌ سالی (۱۹۳۴) وه‌ سالی (۱۹۴۹) جاری یه‌که‌م به‌ ناوی - ئاوات خوازی - وه‌ جاری دوهم به‌ ناوی - کای‌کۆن - وه‌ه‌ بلاوکردوته‌وه . وه‌په‌یوسته‌ بوتریت که زۆر له‌و رۆژه‌لات ناسانه‌ی ده‌رباره‌ی کوردو ئەده‌بى کورد نووسیویانه له‌ نه‌رشیفی کتیبخانه‌کانی ئەسته‌مول‌دا سویدیان له‌م نووسینانه‌ی پیره‌میرد وه‌رگرتوه . خو ئەگه‌ریش رۆژگار کاریکی کرد ئەدییکى کورد ده‌ستی بکاته ئەو گوڤارو رۆژنامه‌نه‌وا ئەمه‌نده‌ زانیاری نوێ و نه‌بیستراومان بۆ دینیته‌وه که خۆمان بپروانه‌که‌ین و له‌ توانای له‌ بن نه‌هاتوی ئەم مروڤه‌ که‌وره‌یه سه‌رسام‌بین .

« به‌شی دووهم »

ناشکرایه که زه‌مینه‌ی له‌ بارو ژيانى ئارام به‌تایبه‌ت بۆ ئەدی‌بو هونه‌رمه‌ند ده‌بیته‌ هوی ئەوه‌ی که به‌رده‌وام بۆ نیشه‌که‌ی خوی بژی و کاره‌ لاهه‌کیه‌کانی بیرو هه‌ستی په‌رت و بلاو نه‌که‌ن و

قه‌له‌می داهینانی کول نه‌که‌ن . تا‌قی کردنه‌وه‌ی ژيانى پۆشنبیرانى جیهان بۆی سه‌لماندوین که ئەو جوړه‌ ئارامیه هونه‌رمه‌ندی که‌وره‌ی بێ‌گه‌یاندوه ، به‌په‌چه‌وانه‌ی ئەمه‌شه‌وه چورته‌کانی ژیان و گیروگرفته سه‌خته‌کانی کاریکی ناله‌بار ده‌که‌نه سه‌ر داهینان و به‌ره‌م . ئەگه‌ریش ته‌ماشای میژوی ئەده‌بیاتی کورد بکه‌ین هه‌رله‌سه‌ره‌تاوه‌ بۆمان ده‌رده‌که‌وت که نووسه‌رو پۆشنبیری کورد هه‌چ‌کات نه‌ زه‌مینه‌ی له‌باری به‌دلی‌خوی بۆخولقاوه نه‌ له‌ ژيانیکی وه‌ها ئارامیشدا‌بوه که هه‌موو ساتیکی ژيانى ته‌ن‌ها بپه‌رکردنه‌وه‌و داهینان بووین . له‌گه‌ل ئەوه‌شدا کۆلی نه‌داوه‌وه‌ خاوه‌ن داهینان و به‌ره‌م‌بووه . هه‌رچه‌نده‌ باری نا‌ناسایی و دواکه‌وتوی ده‌ورو په‌شت و ئەرکی ژیان و گوزه‌ران توانیویانه به‌شیک له‌ داهینان و به‌ره‌می بۆخویان به‌رن و لێ‌ی دا‌بپه‌ن به‌لام شاعیرو ئەدی‌بی کورد نازایانه له‌ به‌رانبه‌ریا وه‌ستاوه‌ قه‌له‌می دانه‌ناوه . به‌گشتی پیره‌میرد زۆربه‌ی ژيانى له‌ بارو خوش به‌ختانه‌بوه بۆ کاری نووسین و رۆژنامه‌گه‌ری و خه‌یالی شاعر . ئایا ئەگه‌ر پیره‌میرد به‌ع‌شقی فیربوون و تی‌گه‌یشتن و بێ‌گه‌یشتن پووی نه‌کردایه‌ته‌ ولاتیکی وه‌ها دوورو بیست و پینج سال ته‌مه‌نی له‌ غه‌ریبی به‌سه‌رنه‌بردا‌یه‌ دوور له‌ ولات و - غه‌زاله‌خانی - ژنی و - به‌حه‌خان - ی ته‌مه‌ن یه‌ک دوو سالانه‌ی کچی و هه‌ر به‌نیوه‌ خوینده‌واریه‌که‌وه له‌ سلیمانی یمایه‌وه‌ ده‌بوه پیره‌کوردی ئەسته‌مول و پیره‌میردی سلیمانی ؟! وه‌لام دیاره‌وه‌ ئەم مروڤه‌ قوربانی داوه ، له‌ رینگایه‌کدا که رینگه‌ی خزمه‌ت و تیگه‌یشتن و پیگه‌یشتنه . له‌ پۆشنایی و ته‌کانی پیره‌کوردی ئەسته‌مول خوی و هاوڕیکانی ئەوی‌دا ده‌توانین ژيانى بکه‌ین به‌ دووبه‌شه‌وه .

۱ - ژيانیکی ئارام و زه‌مینه‌یه‌کی له‌بار بۆ کارکردن .

۲ - به‌شیکى گیروگرفته و گرتن و فه‌رمان به‌سه‌ردادان و

مه‌سه‌له‌ی سیاسى کۆمه‌له‌ی کورد - له‌ تورکیا .

له‌سه‌ره‌تای ژيانیدا له‌ تورکیا به‌ ئارامی ژیاوه ، بۆی‌لواوه‌ به‌ ئاره‌زوی‌خوی بخوینیته‌وه‌و بنووسیت . ببیته‌ میوانی هه‌میشه‌یی کتیبخانه‌ی باه‌زید که ئەو رۆژگاره له‌ کتیبخانه به‌ناوبانگه‌کانی جیهان‌بووه . وه‌ک خوی ده‌لیت بۆ یه‌که‌مجار له‌وی - شه‌ره‌فنامه - ی خویندوته‌وه . له‌ نو‌گوڤارو رۆژنامه‌ی

جۆربه جۆردا به شداری کردوه بهردهوام شیعو نووسین و وه رگیزانی هه بوه . ژبانی هینمن و خوش به ختانه ی ماوه ی داهینان و کارکردنیان زور کردوه . باوکیکی ماموستابوه بو ههردوو کۆره که ی نه ژادو و داد که پیشتر باسمان کردن . هاوریکانی هه لێژارده و نمونه ی پیاوانی نه دیب و شاعیرو رۆژنامه نووس و رابه رانی سیاسی نه و رۆژگار هه بوون . له و په ری دهسه لات و خوش گوزهرانی ژبانییدا دلی لای باخ و کویره دی یه کی کوردستانه که ی بووه بپروانه دهنووسیت « له نهسته مول به روتبه و نیشان و نه عزایه تی مه جلیسی عالی یه وه له - اطه - که مه لبه ندی پرنسه کانی کۆنی رۆم بوو له قه سرکی مومتازدا دانه نیشتم که شه و نه نووستم له خه وما له گورگه دهر له باخه که ی شیخ نه حمه دی بازلیخا هه نارم نه دزی »^(۱۱) . هه ر له م روه وه دیسان ده لیت « له ده وره ی خولیا ی شه بابدا که وتمه نهسته مول . یه که مجار له - اطه - دراوسی ی - رجائی زاده نه کرم به گه و - عشاقی زاده خالد ضیا - و - حسین په حمی - بووم ، رها توفیق - یشیان بی ناسیم . که وتمه به هه شتی سه روه تی فنونه وه ، که نیواران له نهسته مول وه به واپۆر نه گه رامه وه بو لانه ی سه عاده تی خۆم که - اطه - بوو وه سه روه تی فنونم له گوگرته ی نه و واپۆری سه ر ده ریای مه رمه ریهدا نه خوینده وه ، ته نسیری نه و شیعو نه ده بیاته له سندهادی به حری زیاتر نه یخسته مه ده ریای خولیاوه له غرامه فوندا که گویم له نه غمه ی به سته ی خۆم نه گرت که بو - مهر النساء - م و تبوو رۆحم نه چوه ته ختی سلیمانی . وام نه زانی فریشته ی ئاسمان و په ری سه ر کیوی قاف گوئی له دهنکی شیعی من نه گرن . هه ندی جار شه وی مانگه شه و که نه چوو مه که نار ده ریای تریفه ی مانگ نه یدا له و ناوه و جریوه ی نازو غه مزه ی نه و کچه رۆمه دولبه رانه نه فسونمی نه و نه فسون گه رانه م نه بیست له هه یچه نه که وتمه خولیا ی شیعه وه . وام نه زانی گول بویه نارایشتی خوی نه دا من شیعی پیا هه لده م ، بولبول بویه به ده وریا نه سو ریته وه شیعی منی به سه را بخوینیته وه »^(۱۲) . نه مه نه و به شه په ر نارامی و خوش به ختی ی پیره کورد بوو که بو مان رپوون بووه ته نانه ت جیکای وه زیفه ی ژبانی له دوورگه یه کی زور خوش و

پازاوه دابوه که خوی یه کیکه له هاوینه هه واره کانی تورکیا . وه دیسان خوشی شاعیرانه ژباوه و شاعیرانه ش باسی نه و ژبانه ی کردوه ، به لام نه م ژبانه ی هه روا بو نه چوه سه ر ، گیانی نه ته وایه تی و نیشتمان په روه ری رۆژ به رۆژ لای نه و گه وره ترو بلند ده بوو . نه و دایکی موشفیه ی سه له هابوو لی دور - بوو شه وان له خه وه کانیای نو ی ده بوه وه له جارانی جوانتر ده بوو نه میش دیوانه ئاسای نه و عه شقه نه مره ده چوو هه خه لوه ته وه نه ک ته نها بو گریان و یاد کردن به لکه بو زیاتر شکو دار کردن به شیعر ، به نووسین ، به وه رگیزان - دوایش به خه باتی سیاسی به بی سل کردن وه . هه تا نه وکاته ی له کوردستانی تورکیا وه دهنکی شو رپش به ره و نهسته مولی پایته خت و هه موو لایه ک په خش و بلا بو وه . نه مه زیاتر رۆشنبیره کورده کانی نهسته مولی بزواند ، هانی دان ، یه کیکه له و گیانه نه مرانه پیره میرد بوو بو سه لماندنی راستیمان - مه عرفو جیاوک - ی نیشتمان په روه رو نه دیب دهنووسیت « له سالی ۱۳۱۸ ی رۆمی دا له نهسته مول به ریکه وت له مالی شه ریف سه هل پاشادا یه ک گیر بووین ، و ابزانم ته بیعه تیشمان له دوو نوقته ی موهمیدا ریکه وت ، یه کیکیان سه ربزیوی میلیه ت ، دوه میان زه وقی نه ده بی بوو »^(۱۳) ئنجا له م واته یه ی مه عرفو جیاوک وه ده رده که ویت که سه ربزیوی میلیه ت ده بی لای نه دیبیک چون بکه ویته وه . هه ر نه م گیانه بوو که پالی پپوه ناو خه باتی ژیرزه مینسی پیره کورد ئاشکرابوو وه خرایه به ندیخانه وه . خوی دهنووسیت « هه ندی شت هه یه به ترس و له رزو ته هله که تی ده په ری که چی له پاش چه ند سالی که یادی نه که یته وه وه ک چووبی بو سه یران وا نه یگی رپته وه ، من خۆم نه مانه م به سه رهاتوه . که له زیندانی ژیرزه مینی بلوکی به کر ناغای نهسته مول گیرابووم به یعی خنکاندنم بوو ، ئیستا که نه یگی رمه وه نه مه نده به له زه ته وه ک له راووشکارو دۆشه کی نه رمی یارابوویم وایه »^(۱۴) جاریکی تریش نه م گرتن و فه رمانی خنکاندن سه ره له نو ی تووشی ده بیته وه له گه ل په ره سه ندنی شو رپشه که دا ده سه لاتی دوژمن به کوردی نه تا تورك و حیزبی - اتحاد و ترقی - داوای ده که ن بو دادگا و نه م خوی ون ده کات و ده گه رپته وه بو عیراق نه وانیش به شیوه ی

- غیاب - ی حوکمی خنکاندنی دهردهکن ، پیره میرد باسی
 نه مه دهکات و دهنوسیت « له سهوره و کومیتیه ی نه رزپومی
 کوردا له خزمهت مه لا سه عیدی بدیع الزمان دا ره نجم دها ،
 ئیداره ی عورفیه ی نه سته مول به ئیعدام مه حکومی کردم » (۱۸)
 به م شیویه نه م مروفه له سالانگی وه هادا که کومه تی
 کورده واری له هه موو لایه کدا ده ی نالاند به ده ست باری
 دوکه و تویی کومه لایه تی و ده سه لاتی زور داری دهره به گه
 ناغاگانه وه سه رباری هه موی چه و ساندنه وه ی دوولایه نی و
 زه بزووری رژیمه کونه په رسته کانیش له و سالانه دا
 له بره و دابوون ، که سیکه وه ک - توفیقی مه محمود ناغا - هه موو
 خوشی گوزهران و لانه ی نارامی خیزانه که ی خوی تیک داو
 هه واری تیکوشان و نیشتمان په روه ری و خزمه تی نه ده بیاتی
 کوردی له نه سته موله وه گواسته وه بو عیراق و له خاکی
 سلیمانی دا ژیا به وه و بوه پیره میردی سلیمانی .
 سه رچاوه کان :

- ۱ - پیره کورد - پیره میرد - حاجی توفیق به کی مه حمده به کی
 هه مزاغای مه سره ف - زیاتر له رۆژنامه ی ژین - ی نه سته مول دا
 به ناوی - پیره کورد - هه نووسیه یه تی .
- ۲ - گورگه دهر - ده یه که له ناوچه ی شار بازیری نزیک سلیمانی .
- ۳ - برونه سه ره تای شیعی -
 « نهوا روم کرده تو نه ی دایکی موشلق بیست و پینج ساله
 له غوربه تدا به بیادی تو نه ژیم خواشایدی حاله ،
 ۴ - ۱۸۹۸ - له و ساله دا رۆیشته بو تورکیاو له (۱۹۰۰) دا له تهک
 شیخ سه عید - دا ده چیت بو چه ج بو مه که .
 ۵ - له م واتایه مه به ست نه وه نی به دوا ی ناسینی مه وله وی نرخ و
 بایه خی نالی - لای نه م که م بوو بیته وه .
 ۶ - ژین - ی نه سته مول ، برونه رابه ری رۆژنامه گه ری کوردی -
 چه مال خه زنه دار .
 ۷ - ژیان ژماره ۵۴۷ ک ۱۹۳۸ ۲ .
 ۸ - پیره میردی نه مر لایه ره (۲۰) ناماده کرد نی م . هاوار .
 ۹ - ژین ژماره (۸۹۳) سالی ۱۹۴۷ .
 ۱۰ - ژین ژماره ۶۸۹ سالی ۱۹۴۳ .
 ۱۱ - ۱۸۶۷ هه تا رۆیشتنی له ۱۸۹۸ دا ده کاته ۳۱ سال .
 ۱۲ - پیره میردی نه مر . م . هاوار لایه ره ۱۳ .
 ۱۳ - ژین ژماره (۱۰۰۶) سالی ۱۹۵۰ .

- ۱۴ - تره نی له تره یین - ی ئینگلیزیه وه train شه مه نده فه ر .
- ۱۵ - ژیان ژماره ۳۶ نه یلوی ۱۹۲۶ .
- ۱۶ - هه مان سه رچاوه .
- ۱۷ - پیره میردی نه مر - م هاوار - لایه ره ۱۴ .
- ۱۸ - له ژیا نی (۱۹۳۲) به دوا وه هه تا (۱۹۵۰) به جیاواز ناوی نه م
 زاتانه هاتوو .
- ۱۹ - ژیان ژماره (۵۱۳) ۱۹۳۷ .
- ۲۰ - ژین ژماره (۷۷۵) ۱۹۴۵ .
- ۲۱ - ژین ژماره (۷۶۸) ۱۹۴۴ .
- ۲۲ - ژین ژماره (۴۳۰) ۱۹۳۵ .
- ۲۳ - ژین ژماره (۹۴۸) سالی ۱۹۴۸ .
- ۲۴ - په خشانکی که لاویز پینج سالانه که لاویز ک ۱۹۴۶ ۲ .
- ۲۵ - ژیان (۵۳۵) سالی ۱۹۳۷ .
- ۲۶ - ژین ژماره (۷۶۸) ۱۹۴۴ .
- ۲۷ - ژین ژماره (۹۵۳) شوباتی ۱۹۴۹ .
- ۲۸ - ژین ژماره (۷۲۳) ۱۹۴۳ .
- ۲۹ - ژین ژماره (۹۵۳) شوباتی ۱۹۴۹ .
- ۳۰ - رۆژنامه ی العراق ۱۹۸۴/۸/۲۲ - نالی و سه رچاوه یه ک .
- ۳۱ - هه مان سه رچاوه . محمود زامدار .
- ۳۲ - دیوانی نالی مه لاعبدالکریم - ی مدرس .
- ۳۳ - ژین ژماره (۸۶۰) شوباتی ۱۹۴۷ .
- ۳۴ - ژین ژماره (۹۸۱) ۱۹۴۹ .
- ۳۵ - هه مان سه رچاوه .
- ۳۶ - هه مه ره کویر - جینکایه کی نزیک سلیمانی یه .
- ۳۷ - ژین ژماره (۶۷۹) سالی ۱۹۴۲ .
- ۳۸ - هه مان سه رچاوه .
- ۳۹ - ژین ژماره (۸۸۸) سالی ۱۹۴۷ .
- ۴۰ - ژین (۶۷۹) ۱۹۴۲ .
- ۴۱ - ژین ژماره (۹۳۹) سالی ۱۹۴۸ .
- ۴۲ - عبدالحق حامد - له شاعیرانی نوئی ی ماوه ی وریابوونه وه یه
 له نه ده بی تورکی دا .
- ۴۳ - ژین (۹۸۳) سالی ۱۹۴۹ .
- ۴۴ - ژین ژماره (۸۹۴) ت ۱۹۴۷ ۲ .
- ۴۵ - ژین (۹۶۷) حوزه ییرانی ۱۹۴۹ .
- ۴۶ - ژین (۸۲۰) ۱۹۴۶ .
- ۴۷ - ژین (۸۸۳) نابی ۱۹۴۱ .
- ۴۸ - ژین ژماره (۹۵۳) شوباتی ۱۹۴۹ .

(۴) ئەمانەت^(۱) ، گەوهەری عیشقە و لەلامە
ئەمین دارو ئەوین داری ئە لەستیم^(۲)

(۵) ئەوێ هەلقەئە غولامی تۆم لەگوێیە
سەرم بەرزەو ئەماوە دردو پەستیم

(۶) فیدای ساتیکی دیدارت عەزیزم
دڵ و گیان و ژیان و هەست و نەستیم

(۷) ئەگەر بۆم دەست بەدات داوینی لوظفت
ئەوا من دوور لە داماوێ و لە پەستیم

(۸) مەگە ئەمڕۆ سبەئ بو کوشتنی من^(۱)
من خۆم خۆینە خۆری خۆپەرستیم

(۹) بە ئاواتی ژيانی پاش نەمانم^(۲)
ئەمن کوژراوی دوستی ، دەستی دەستی

(۱۰) ئەهای چەن خوشە مەستی عیشقی تۆبوون
غولامی گەردی قاپی عیشق و مەستیم

بو کاروانی ، خوشەویست

هونراوه ییک لە روانگەئە تەصەووفەو

ئەمین شیخ عەلەدین نەقشبەندی

(۱) لە پێبوارانێ رینگەئە خوشەویستیم
غولامی گەردی قاپی عیشق و مەستیم

(۲) لەکینە و خۆپەرستی دڵ ئەشۆرم^(۱)
عەزیزم خاکساری تۆپەرستیم^(۲)

(۳) لەوێ دڵ بویە جینگەئە تیشکی رووی تۆ^(۳)
بەنرخو بایییە لام ، ژین و هەستیم

(۱) دڵ شۆرین ، مەبەست ، تەزکی یەئە قەلب ، ه .

(۲) تۆ = لێرەدا مەبەست خودایە .

(۳) مەبەست تیشکی نوری خودایە کە لە دڵی صوفیەکاندا
ئەدرەوشیتەو .

(۴) دەس نیشانە بوئە و نایەتەئە کە ئەفرەمئە ، إنا عرضنا الامانة علی
السموات والارض فأبین أن یحملها واشفقن منها وحملها الانسان إنه کان
ظلوماً جهولاً ، احزاب (۷۲)

لای بیری ، ئەمانەت ، بیری یە لە ئیمان وە خوداپەرستی .

بە لام لای سۆفیەکان ئەمانەت عیشقی خودایە و خوداناسی
راستەقینەئە ، عین الیقین ، ه .

چون لە حەدییکی قودسی دا خودا ئەفرەمئە هیچ کوێ لە ئەرزو
ئاسمانەکان شیواوی ئەوە نەبوو جینگەئە منی تیا بیتهو ، بە لام دڵی بەندەئە

خاوەن باوەر جینگەئە منی تیا بیتهو .

هەروا فرمویەتی ، « قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمَانِ » . جا ، شیعی
چوارەم ئە ئی ئەمانەت کە گەوهەری عیشقە لەلامە چونکە من ئەمین داری
ئە ئەمانەت و ئەوین داری ئە و عیشقە ئە لەستی یەم .

(۵) ئە لەستی دەس نیشانە بو نایەتەئە (۱۷۲) « اعراف » کە خودا لە
پەوانی پۆلەکانی ئادەم ئەپرسی « أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ » ؟ هەموو ئەلین « بلی »
واتە ، بە ئی تۆخواوەنی ئیمەئە ... ئەمیش ئە ئی هەر لە پوژەئە ئە لەستەو
من ئەوین دارم واتە عاشقی نوری خودای گەرەم .

(۶) ئاواتە ، بوئەوێ خودا ، نەفسی ئەممارە ، ی بکوژی ، یان بیکاتە
« شەهیدی عیشق » ی خودایی .

(۷) ژيانی پاش نەمان ، ئە بیته ، بە قاپی پاش فەنا ، کە ئاواتی گەرەئە
پێبوارانێ رینگەئە عیشق واتە رینگەئە تەصەووفە .

ئەگەر !..

جەلال مەدھەت خوشناو
ھەولیر ۱۸/۱۰/۹۸۱

ئەگەر بىي بولبول بخويىنى
چون گولى مەست ..
لەباوھى چل ئەمىنى
چون بەپر مەست ..
نابىتە لاووك و مەلبەست !
ئەگەر بىي ، بولبول بنالى
چون ئەبى نازى گولى گەش
سەودا نەباتە خەيالى
بەپرتاۋ نەروانە باوھى !
ئەگەر بىي بولبول بنازى
لەخەزانى خەزورازى

چون ئەبى گول ..
نەبىتە تاسە و خورپەى دل
نەروا بەدواى بانگە وازى !
ئەگەر بولبول متووى گول بىي
خەزى پەخورپەى دل بىي
ئاۋاتى خونچەى سەرچل بىي
چون ئەبى گول
خوناۋى دل
لەسەر بەلكى سوور بىيى
خەندە لەسەر روو بنىيى !
خەزىخاتە لانكۆرەى خەم

بەنگى بولبول بىباتە چەم
خوشى فرىداتە ناۋتەم !
ئەبى .... نابى
ھەتا زىن و گيان مابى
گەر شەودابى
دلدار بگە ونە سى و دوو
كە روژى نوو
دېتە و نەباوھى تاسو
ژوانى ماچىك نەكەنە ھو
خوشە وىستى سەر لەنووى
لەبەينى دوو دل دەپشكوى !!

ژوان

● ئازاد دلزار ●

ھەموو شتى چاۋەپىتن
لەباغە ساكارەكە مان
گولە ھىرو ،

واخوى خستوتە سەر بەنچە
چاۋەچاۋى تى بو كۆلان
گولە بەروژە پشت لە ھەتاۋ ،
مى لارە پوھودەرگا ،
لەگەل شەنە
چارچار سەرھەتاتكى يەتى ،
تاۋتاۋدەكە وىتە رامان ،
باندى موسىقاي چولەكە
بو پىش وازىت ،
ھەلى ناگرى بنكى ھەنجىرى گە لايان
بەپەروشە ،
لەنيوانى بەنچەكانتا

سىس ھەلگەرى رەشە رەيخان .
لەژىر كەوشەكانتا بگوى ،
چىمەنى بەر سىبەرى خەستى ئىۋاران .
تىكرای گولە - رازقىەكان - چاۋەپىتن .
ھەردەر كەوى .
تا بىكەنە رىشىنە عەترو ، گول باران .
وەك بلى ئەيان بىستووھ ،
دەبى چى بگەن گەر بزانتن .
بەسەرھاتى كورپەى خوشە وىستى يەكە مان !
كەھەردوئىنى پىش خورنشىن ،
كەوتە ژىر پىچكەى ماشىنى
پووكرىكى بۇرژواكان .

گازندہ .. بو، و، ا، ح

« ہیٹی به رواری »

جوت چافین من نوبه دارن
بودیتنا ..
پوناہیا ته
لی روژی ہندی دویف ته را
دچہ ورم
تو خول من غہ وارہ دکہ ی
خوددہ یہ پشت
به تہ نو چیاہیت بلند
دا نہ گہ ہیتہ من تیہن و ..
گہ رماتیا ته
به لی روژی باش بزانه
تی ژ ته را
تہ فیندارم
گہ ر خہ لک ته ماچی کہ تن
تہ ز ہہ ر دی وہ کی دینی خو
ہیشتا پتر ..
پہ ریسم وی پوناہیا ته
پوناہیا ته

تہ ری روژی ہہ ر ژ میژہ
تہ وہ تہ زل فی جیہانی
بویمہ میہقان
من گوہل نافنی تہ بی یہ
خر دبیژن ..
زور جوان و ژیہاتی یہ
ہہ لاتنا
وی لسہر کیری و زنارا
ہہ می تافو ..
پوناہی یہ
گرنژینا وی ل خہ لکن
تہ فدا گوہہ ندو تلیلی
ٹو شامی یہ
پانی روژی ..
ہہ می دہ ما ہہ ر گوہیت من
دقہ چنینہ
بو ہاتنا مزکینیا ته

ژ سالو خدا تا دیارہ ..
خویانی لدوورہی سہ کنین
ویفہ تر تہ قرو گہ فخوینہ
بوومہ بہ ری پیقازی
بابہ لیسکا دامہ بہر خوہ
نہینی یا بہ روا ہہ ر تینہ !!
وہک ساقایی ژ شیرقہ کری
بیری یا مہ مکی دیا خوہ دکم
مینا کہ سی د خہ ریک چویی
پیلین دژوار سنگی سوتی
لتہ قہ کی باو باروقہ نہ
نژدہ فان دیسا و ہتاکن
دہست و لہ پین بووکا سانی
بسک و گولین کہ فنارنجی
بیین خہ تا ..
لخہ لکی مرادہ لاو پیرین !!
م مرادہ ..
چزاقزی تہ تینہ کار
کورت و پست ناشکہ راہن
بہر کہ ل داکہ قنہ سہ مایی
لنہ ر دی خودی ، تہ بی زابن
م چاقہ راستی بیتہ ہلیبرین
مراد تہ بن ..
رازین شعر تی نخاقتی
لہہ ر تی بی ساہی بی قہ بن !!
بہ یقین کران
دوورہہ : غور بہت
کہ فخوی : بہر دہک
تہ بی زا : لسہر تہ قلا میرزا و
ہرازا ہاتی یہ لیکدان
تہ بی بخوہ نابووری یہ

کوردم

● ئەقدهسى مەريوانى ●

هەتاكو خويىن لە لەشمابى ئەلەيم كوردم ، لەلای كوردم
سەرۆگيان دادەنەيم بو كورد ، لەبو خوشك و براى كوردم
وہكو بولبول لەباخانا ، وہكو پەروانە لای شەمدا
بسووتم قەت نىيە باكم ، ئەلەيم نەغمە سەراى كوردم
سوروشتى خەلقەتم كورده ، بەكوردى گوچ كراوم من
لەروژىك هاتمە دونياوہ ، لەخاك و خانەزای كوردم
لەبەشكەى كوردیيا نامیان و ، بەسرا دەست و پى و قاچم
هەتا ئىستا لەپىرىشدا ، گرفتارى بەلای كوردم
لەجەورو زولى بىگانە ، ئەمن قەت ناپسى پشتم
وہكو پالنگى پىكراوم ، لەناو شاخ و چىاى كوردم
بەھیوام ئەم برىنەم روژگارى بىت و سارىش بى
بەسەربەستى گەرم سەربەستى يە تەنيا دەواى كوردم

بەسەربەرزى لەخاكي نىشتمانا سەربەخوييم بى
بەدەستى خۆم كەوى خاك و ولاتى خوش ھەواى كوردم
لەباخ و چىمەن و گولزارەكانا ھەربلەيم كوردم
بەشيعرى پىر لەشانازىم ، بلەيم ئازادىخواى كوردم
نەسىمى پىر لەعەترى بەربەيانى شاخەكان بون كەم
كەمن شەيدا سىفەت ، مەجنونى ناو و خاك و باى كوردم
لەبو ناواتى دىرىنم ، دەمىكە دل پىروزام
بەھیواى ھەلەتى كوردم ، ھەموو دەم چاوەپراى كوردم
كەدەستى يەكتەرى بگرن لەمەيدانى خەباتمانا
لەبو راوانانى دوژمنمان لەخاكي پىر بەھى كوردم
نەوہك ئەو كورده نامەردە ، دەبىتە پىاوى بىگانە
ئەوہ جىگەى نىيە ھەركىز لەژىر سايە و پەناى كوردم
كەويتە پىشى بىگانە ، لەبەركا بەرگى نامەردى
لەبو دوژمن بىتە باعيسى فەوت و فەناى كوردم
ئەوہ كورده لەگوپىشدا وەلامى ھەربەكوردى بى
بلىت پىرسىنم ھەركورده ، ئەمن عەبدى خوداى كوردم
ئەوہ كورده وەكو تو « ئەقدهسى » شەيداي گەلى كورده
شەوو روژ ھەرئەلى كوردم ، غولام و گىانفەيداي كوردم

نىگام لەپىرى زور جى ژوانا بو پراختوى
بو زور دىدار .

دلەم خستوتە سەر لەپىم ..

كەچى تو جارىك نەھاتوى !

تا ئىستا كە پىت نەداوہ

بەلىوى شەقارو تىنووم

بى بنىتە زەوى بالات

تا بزەت بكا بە ئالو ..

لىوانت بكا بە وولات

ئەلى كىژولە

سپىدەبىك ، چەپكى شادىت

لەبەر پەنجەرەى چاوانما ،

نەخستە ئىنجانەى بزە

كوژاندەوى
دوو موم
لە تەمەخىن
چى دەنگى

● مظهر سەركەھرى ●

ئەلى كىژولە كەى دىتە ژوان ؟

ئەمشە و ھەناسەم دو مومى

لە تەمەنى بى دەنگى تو كوژاندەوہو ..

نىگام لە چاوەپروانى ھاتنتا

شەو چاوانم دەخاتە ژان !

بو سەل ئەكەيت ؟

خونەگەر تو قامكەكانت ،

بخەيتە ئىنجانەى دەستم

ئەبن بە چەپكى ھەلالە !

تو ئەگەر بىت

ھەنگاوت ئەبى بە قەلەم

رىگا ئەبى بە دەفتەرو ..

شويىن پىكانت بە جووانترىن ھونراوہ !

داره ناری

فاضل شه وړو

داره ناری شه نگو و عاشق
 ده ست و په نجه ی چلی شوړی زیرینی خوی
 به سهر پرچی زیوینی نه م شه پولاته دانه هینتی و
 به سهر هاتی
 پر له خوینی (هه زار میړدو چه سهن به گد) یان
 بو باس نه کا
 روو باریش وهك دهر ویشیکی چاونه ترسا
 له تاو عیشقی داره نارو به فروچیا
 گر له بالای خوی به رنه دا
 پایز دادی ..
 کزه بایی

یهك دوو گه لای زهر د هه لنگه راوی داره نار
 نه خاته سهر سینگو و مه مکی شوړه روو بار
 روو بار تیر تیر ماچیان نه کاو
 توند توند له نامیزیان نه گری
 داستانی نه سپه که ی (سمکو) و نه فسانه ی
 شه ری (دهر به ند) یان
 له بن گوینا نه چر پینی
 تا به پانی
 له گه ل وورده ماسیه کانا

له باوه شی به فراوی خوی نه یان نوینی
 شه وی دادی
 پینچ شه ش گه لا :

که لای بی سهر ، که لای بی چاو
 که لای بی رهنگ ، که لای خنکاو
 نه خاته سهر دهم و چاوی شوړه روو باری نه نووستوو و روو بار
 وهکو پاوانیکی گر تیه ریوو رانه پری و نه پروانیته خه رمانه ی
 مانگ :

داره ناری
 وهك خیلنکی سهره لگرتوو
 له که ناری روو باریکا بارو بارگی
 کوچی نه خا ،
 مانگه شه وی
 شنه ی بایی
 درزی سوخمه ی شوړه روو بار شه ترازینی و مه مکی شپه ی
 شه پوله کان به دیار نه خا داره ناری سهر به گه لا .
 وهك دیوانه شه یدا نه کا .
 له و شه وهه

مانگی خه زان کوتریکی چاو به خه مکهله سهر شانی داره ناری
دهست له نه ژنوهل نیشتووه .
باسی وهرزی که لا ریزانی پار نه کا داره ناریش
هینواش هینواش چله کانی دینی و نه با
به دزیه وه فرمیسه که کان
له ناو په نچه ی که لاکانا حه شار نه دا .
شهو ی سینه م :

پیش نه وه ی مانگ چاو هه لینی و « با »
له شه قه ی بالی بدا
هه موو چروو که لاکانی داره ناری شیت و شه یداه خویمان خسته
ناوبا وه شی شوپه رووبار
نه و شه وه تاکو به یانی
رووبار گریا ، به دل به کول گریا
تا ووزه ی گریانی برا ..
نه وسا فه رمووی :

داره ناره کلوله که م
نه ی مه نزلگای ریواری شه که ت و تینوو نه ی نارامگای منی
بریندارو ماندوو بو نه م که لا جوان جوانانه ت
به سهر بالای منا باراند ؟
بو منت کوشت ؟ بو خوت سووتاند ؟
داره ناریش تاوی راماو نه وسا وتی :
نه ی رووباری کوستانی سهر به ته م و خه م
خوشم نه وی ی
نه ی رووباری سهر هه لگرتووی ولاتی شه م
خوشم نه وی ی
من نه زانم
توبه هه ر شوینک دابروی

به ناو ره زو چوم و باخا
به ناو شارو گوندو شاخا
به ناو دهشت و بیابانا
به ناو که رمیان و کوستانی
باسی عیشقی خومان نه که ی
به خه یالی ماچی منا بالی شه پوالت لیک نه ده ی
که چی گیانه ، له وه تای هه بین
نه مدی مه ردی .. دهنگی .. رهنگی
چاوی وشه ی هیچ فه ره نهنگی
دان به عیشقی نیمه بنی
داستانی پر خه ون و خوینی (داره نارو
شوپه رووبار ، به جیهانا بناسینی
فه رموو گیانه ، شوپه رووبار
نه وه هه موو که لاکانم ..
نه وه خوینم .. نه وه گیانم ..
به هه ر شوینی تی نه پری
سهر به هه ر شاری دانه گری
دولی هه ر ده ره بندی نه ببری
به بناری هه ر گوندیکا رانه بوری
به ره و خاکی هه ر کیشوه ری نوغر نه که ی
له ده رگای هه ر ئوقیانوس و تاوی نه ده ی
که لایه کی زهردی منی پی بیبه خشه
تابزانن که دره ختیش له م ولاته
له پیناوی عیشقی پاکا
عیشقی ئاوو عیشقی خاکا
که لاو خوینی خوی خه لاته .

کویه

۱۹۸۴/۹/۱۱

زماووندى كوچووبىن..

« دووا شېخوم ،
پاداشتى مردومه »

فهرید زامدار

پاییزی / ۱۹۷۹

به لیوی خەم ..
به زمانی شیعیکی گه پوک
له گه ل پهوتی ..
ووشه غه ریبه کان دووام
به پروانینی بی تاگایی چاساوی ژیان
بو تو گه پام ..
به دووای وون بوونی خوم گه پام
گه پام به دووای نزای مه رام
بو هه زاران ..
پرسیاری ماندووی بی وه لام ؟ ..
کی دلی خوی کرده خاک و
خولی مهرگی نارده ناسمان ؟ ..
کی نازاری کرده هه وین
بو شکانی ..
تینویتی زور برین و ژان ؟ ..
کی برسیه تی بو خور تاوای

له گه ل باران
له پری مهرگی هه رپارچه هه وریکی کوچه ر
باریمه چاوی هه واران
له کوستانان ..
بووم به دیوانه ی ده واران
بووم به ره شه باو به ته نیا
عیشقی هه مو نه م زه مینه م دایه سه رشان
بووم به زیرانی بیداری و
رژامه ناخی شاره کان
بووم به لاقاوی رووباره خه مباره کان و لامدایه
هه ورازه پری چاوی ره شی نه ستیره کان ! ..
بووم به پینووسیکی قه ره ج
رهنگی وولاتی خوم هه لگرت
له هه نده ران ..
زمانیکی نویم بوخوم دارشت ..

ژینی پوژنی خسته کول و ..
نالهی نه هات بو پاروی نان ؟ ..
کی بوو (شه می) له کاروانی
شه وگاری دیوانه توران ؟ ...

ووتیان چی تر .. چیروکی هیوات مه نووسه
فه رهنگی راز .. مه خوینه وه
نه نجامت تا نه و سنووره
دوو لاپه ره ی چاره نووسه ! ..

هه زاران خواست و ناره زوو
له گومی کونستانی ناخما
وهک زستانی شهخته مهیی
هه ناسهی خه م ، له سهخته ری ی شاخی دلما
هه نگاهوی نا به نه سپایی ..
چه ند داستانی دنیا م خویندو
چه ند خوم نووسی
ته نیا کاغه ز له نازاری ووشه م گهیی ..

به لام لای من .. هه موو پوژنی
له خاکی دلما رووباری
ده ته قته وه و
له لاملی خوزگه کانم .. دیته خواری ..
زور ووشه هه ن ... تاکو ئیستا .. نه ووتراون
زور چیروکی دوورو دریزه هه ن
چاروباری ، له ویزدانما ، سه ره له دهه ن
تاکو ئیستا نه نووسراون
هیشتا هه تاو چاوه ری یه
گومان له تیشکی خوی دهکا
هیشتا ژیان .. ریواریکی به بی چی یه
قوناغی زام به دی ناکا
خه م له عیشق و عیشق له خه م یاخی نابیی
منیش هه نگاهم ته کانی ، سه فهری دوورترین ری یه
له بیزاری من و شه ودا
خه می شهیدا .. که وشی دیوانه ی له بی یه ! ..
خوشه ویستیم ، دارگولیکی .. بی گه لا بوو
له که ناری غه ری بی دا ..
له خاکی خه م ... رهگی دهردا
له سه ر سینگه تاواده بی
زه مینیکی بی نه خشه دا .. سه ری هه لدا
له پیناوی که سانی تر زور ژیا م و
که س له پیناوی من نه ژیا
به چ زمانی ... بتنووسمه وه ؟ ..
به بسکی کام ووشه ی کیوی ..

وهک عیشق و .. وهک شیعر ژیا م
وهکو ده وار نشینیکی ، شهیدا و که پوک
به دووای خاک و نیشتمانی
به دووای ناسینی خوم که رام
له ژیر بی ی خاکی ته مه نما
کاریزی خوشه ویستیکی شه ره زارم له بوو ته قی
دیرکی شهروم و گریانی کب
له ناو چاوی
ماندوی خه مه کانما چه قی ؟ ..

ووتیان فرمیسیکی نه و عیشقه
بارینی تاوانی چه زه له گریانت
دهست هه لگره له و برینه ی
به رین تره له ژیا ن
دهست هه لگره له پوژانی
خه می هینا بو روو به ندی نیوچه وانت
دهست هه لگره له و تاواته ی ، چه ندین ساله
بوته مومی شه وه کانت ! ..

چيروك بو مندالان

دار سنيو

تايهر سالج / سليمانى

بيري نهم چيروكه له فولكلوره وه وهرگيراه .

باخه وانىك له باخه كه ي دا دار سنيويكى بي گه ياندىبو .
 دارسنيوهش له برى نه و رهنجه ي خاوه نه كه ي له گه ليذا دابوي
 پروژى سنيوه لاسووره يه كي بوده گرت . نه و پروژانه شي كه يه كيك
 لاي بدايه ته نه و باخه . دارسنيوه كه دوو سنيوي ده گرت .
 سنيويكيان بو باخه وانه كه ي و سنيوه كه ي تريان بو ريبوواره كه .
 باخه وانه كه ي خاوه ني نه و باخ و دارسنيوه كابرايه كي بيسكه و
 ده ست نووقاوبو . پروژيك له پروژان له كاتيك دا كه باخه وانه كه به
 باخه كه يه وه خهريك بو . به ريكه وت پيره ميرديك به كومه كوم
 هات و لاي دايه لاي باخه وانه كه و بو تاويك له ژير سنيه رى دار
 سنيوه كه دا راكشاو خه وي لي كه وت .
 له و كاته دا دارسنيوه كه دوو سنيوه لاسووره ي گرت .
 باخه وانه كه ي خاوه ني دارسنيوه كه نه مه ي به هل زانى

هونراوه ي زارى كوچه ريت ...

بهونته وه ؟ ..

له جيهانى سه رى گيژم ، دانابري ي

وهك په يامى پيغه مبه رى

له دووره شار ..

بو وه جى ناسمان بگه رى

له خه لوته نشيني ناخما

ناچى به ده رى ! ..

ته نيا ياساي خه م و عيشقه

بتوانى خوشترين زمان

كه و ره ترين ووشه ي ژيان

بهونته وه ..

وهك په يامى پيغه مبه ران

خه مت له خه ي من نه چوو

شه پولى ويست و ناره زوت

وهك شه پولى ويسته كانى من هه لته چوو

نه وه ي تيشك بوو له تودا بو من نه بوو

سه رم خسته ژير سووتانى ... ناكرو هه تاو

چراي زمانت هه ر هه لته بوو ! ..

له پروژيكا كه نه مده ويست

مال ناوايى له پرووت بكم

نه هاتيه وه

چوو يته سه ر شانى شه وان و

منيش بوومه تارماييت و

چوومه ناو تاريكيته وه

كه خورى جوانيت له وي

له ناسمانى ماتيم هه لات

خوشه ويستيم پيش سه ره تا

كوتايى هات ! ..

ماسی په ګان

غفور صالح عبدالله

سینه‌ری چیا به رزه‌ګی پشته‌وهی به زړو دره‌ختی له نامیز نابوو . نه وناوه سرته‌ی لویه نه دهات .. ناشه‌ګه چنډ سالیګه ناسه‌واری نه‌ماوه . ته‌نیا ډوله‌نه له به‌ردی خړ و چیمه‌نتو دروست‌کراوه‌ګی نه‌بیت به لاپالی ژورس‌ری ناسه‌واره‌ګه‌وه خوی پیوه مت‌کړدوه . دیاره ه‌روه‌ګو شوینه‌واریک هیشتیبیانه‌وه . له دامینی چیاکه‌وه چه‌م و خړه به‌ردیکه که پاینی باخه‌ګانه . به‌رد له‌سه‌ر به‌رد ته‌نګیان به‌یه‌کتر ه‌لچنیوه . وه‌ګو مه‌رو به‌رخ به‌سه‌ریه‌کتره‌ګه‌وتوون . له‌سه‌رووی خړه‌به‌رده‌ګه‌وه به‌دووسی کیلومه‌تره‌ره‌زه‌و باخه به‌م‌به‌رو به‌وبه‌روه ..

• مناله‌وه هرچېشته‌نګاویکی زوو له‌توی دیژداشه‌یه‌ګه له‌سه‌ر به‌ره‌خواره‌ی ناوایه‌وه به‌کش و ماتی خل‌ده‌بیته‌وه . خوی ده‌ګاته ناوچه‌رګه‌ی ره‌زه‌و باخه‌ګانه‌وه . له‌ګل - هاپو‌مه - ی ناشه‌وانی پیره‌میرد له‌سه‌ر جوګا ناوکه ه‌لده‌تروشکی و یارمه‌تی ده‌دات بو‌رامالینی نارډو له‌ده‌فرکردنی . یاخود چه‌وال و ده‌فری ګه‌نم وه‌سه‌رده‌خا بو‌سه‌ر کوپه‌ی ګه‌نمی پاراشه‌ګه که له‌ویوه ده‌چینه‌ خواره‌وه بو‌ناو کوونی به‌رداشه‌ګه بو‌ه‌ارین .. میزاویک به‌نیو خړه‌به‌رده‌ګانه‌وه به‌ره‌وخوار وه‌ګو ماریک داده‌کشی . خره‌خرم ده‌خاته به‌رده‌ګان ..

• فیری نه‌وه‌شه له‌هر ربه‌یه‌ګه‌نم و جو‌چند که‌پووله‌مزه ده‌ګری .. له‌پاینی میزاوه‌ګه‌ش ګومیکی ګه‌وره بو‌په‌زه‌و ولاخ ناودان ه‌لبه‌ستراوه . ه‌ره‌ګه چه‌سته‌ی نارډاوی ده‌بی ، ده‌چی له‌سه‌ر جوګاګه‌ی سه‌ره‌وه‌ی ډوله‌نه‌که‌جلو به‌رګه‌ګه‌ی داده‌ګه‌نی . ده‌یانشوری و به‌سه‌ر لږ وپوپی دره‌خته‌ګانه‌وه ه‌لپان‌ده‌خان . کاتیکیش خوره‌ګه‌ده‌ګاته ناوچه‌رګه‌ی ناسمان خوی له‌ناوی ګومه‌ګه ه‌لده‌شه‌پینی . لافاوی زستانانیش به

به‌نه‌سپایی بی‌نه‌وه‌ی بیه‌نی پیره‌میرده‌ګه‌خه‌به‌ری بیته‌وه . به‌داریسپوه‌ګه‌دا ه‌لکه‌پراوسپوه‌ګانی لیکرده‌وه . سپوینکیانی له‌بن داریک‌دا شارده‌وهو ، سپوه‌ګه‌ی تریانی که‌پیره‌میرده‌ګه‌له‌خه‌و ه‌ستا هیناو کردی به‌دووه‌رته‌وه . که‌رتیکیانی بو‌نه‌و داناو که‌رته‌ګه‌ی تریان خوی خوواردی . داریسپوه‌ګه‌ش واه‌سری به‌سه‌ریان‌دا شوپ‌کړدوته‌وه‌و سه‌یریان نه‌ګات . که‌پیره‌میره‌ګه‌ماندویتی چه‌سایه‌وه . سوپاسی باخه‌وانه‌ګه‌ی کردو لی‌دا رویش .

داریسپوه‌ګه‌به‌کرده‌وه‌ی باخه‌وانه‌ګه‌په‌ست بو . له‌دلی خوی‌دا ووتی :

• شهرت‌بی نه‌بی توله‌ی نه‌وه‌ت لی‌بکه‌مه‌وه . باخه‌وانه‌ګه که‌زانی پیره‌میرده‌ګه‌دوورکه‌وتووه‌ته‌وه . سپوه‌ګه‌ی که‌پانی‌هانی و به‌چند قه‌پالیک خوواردی و چووه‌وه به‌لای باخه‌ګه‌یه‌وه . بو‌پوژی دووایی باخه‌وانه‌ګه‌هر چاوه‌پرووانی کردو داریسپوه‌ګه‌وه‌ک‌پوژانی ترسپوی بو‌نه‌ګرت .

باخه‌وانه‌ګه‌سه‌ری سوورمابو . له‌به‌ر خوی‌وه‌ده‌بیوت :

• نازانم بو‌داریسپوه‌ګه‌م نه‌م‌رو وه‌ک‌پوژان سپوم بو‌ناګریت ؟!

دارسپوه‌ګه‌ګوی‌ی له‌قسه‌ګانی باخه‌وانه‌ګه‌بو . ده‌می له‌ګوی‌ی نزیک کرده‌وه‌وه‌په‌ی ووت :

• بیربکه‌روه ، دیاره‌ه‌وکه‌ی ده‌زانی . باخه‌وانه‌ګه‌بیری‌ګه‌وته‌وه . په‌شیمان بووه‌وه‌له‌وه‌ی له‌ګل نه‌و پیره‌میرده‌دا کردبووی ه‌ر له‌ویداو له‌سه‌ر ده‌ستی‌دارسپوه‌ګه‌دا بریاری‌دا جاریکی‌که‌ناپاکی له‌ګل که‌سدانه‌ګا . بو‌پوژی دووایی که‌باخه‌وانه‌ګه‌بو‌ناو باخه‌ګه‌ی ده‌چوو . بینی‌وا داریسپوه‌ګه‌دلی چاک بووه‌وه‌سپوه‌لاسوره‌یه‌کی جووانی بو‌ګرتووه‌و چاوه‌پرووانی ده‌ګات بیت‌و‌بیداتی .

باخه‌وانه‌ګه‌پووه‌و لای‌دارسپوه‌ګه‌چو . دارسپوه‌ګه‌ش ده‌ستی‌دریژ کردو سپوه‌ګه‌ی دایه .

باخه‌وانه‌ګه‌ش سوپاسی کردو سپوه‌ګه‌ی لیوه‌رګرت .

خېره بېرېدو پېوش وپه لاش گوښه که پرده کاته وه . دمه وپه هار کورپو کالی گوند ده که ونه دوردان و جو مال کردنی .

تاوه کو جل و بهرگه کانی کزده بڼه وه له ناو گوښه که ده بېته هاورې ی ماسی په ووردو قرژاله کان ..

قرژالیکي گه وره له ناوی جوگا گه وره که ی به رده می که له دوله نه ی ناشه ناسه وار نه ماوه که وه ده هاته خواره وه راوه ماسی ده کرد . ماسی په گه وره کان ماسی په بچو که کانیاں لی دوورده خستنه وه . خویان ده وره یان له قرژاله که دا . له پریکدا ناگای لی بوو قرژاله که په لاماری په کی که له ماسی په گه وره کانی دا . قه پالی پیدا کرد . له ناو قه ده وه ماسی په که ی خسته دووتوی شفره تیژو ره قه که یه وه . ماسی په به سته زمانه که ش به په له قازی شلپ وهوری له تاوه که ه لسان . ماسی په کانی تریش له ترسان ره وینه وه . ماسی په که له په ل وپو که وت . قرژاله که وه کو ه سستی کردنی ماسی په که ی له گیان کردوه ، بهری دایه وه . دواچاریش به له نجه و لار دوورکه وت وه .

ماسی په کانی تریش هه رکه قرژاله که له چاو وون بوو . په لاماری ماسی په مردووه که یان دا . زیوال زیوالیان کرده وه . ته زیک به جه سته یدا فرکه فرکی ده کرد . دلی هه لده شینوا . خه ریک بوو به رچاوی تاریک ده بوو . چیاکه له خېره به رده که وه تاوه کو ترپوک پتر له هه زار و پینج صه د پی ده بی ..

* زورجاریش بو شاوایی ناگه ریته وه بو نیوه روژه کردن . ساچه که ی ناشه که پاک و تمیز ده شور ی . نه نجاش چیلکه و چه وال و گه لای ووشه که وه بووی ژیر دره خته کان کو ده کاته وه . به قاو و چه خماخه که ی هاپو محه گر ناگریک خوش ده کا . ده چی قه ره وانه یه ک نارد له به رده م ناشه که هه لده گوژی . جوان جوان ده شینلی و سه ری ده نیته وه ..

له سی چاره که ی چیاکه کلوریکي گه وره به سنگی یه وه ده می دابچراندوه . چه شنی زاری زه لامینک بو هوار کردن

دایبچراندینی . سه رگه ریک به هاوینان ده یکاته هیلانه و هه وار ..

* نه نجاش نوره ده هاته سه ر هاپو محه بو شه وه ی ساچه شور او که له سه ر ناگره که له سه ر سی کوچکه ده مه ونخوون دانی . گونک بېری وگرده دروست کات ..

سه رگه ربه که هیشتاکه له هیلانه که یه وه مله قوتی یه تی . به ده وری خوی دا چاو گرده دا . باله کانی شور کردوته وه . دیار بوو بای باله کانی خوش ده کرد بو هه لفرین و ده ست به راوی روژانه ی خوی بکات ..

* هه رکه زگیان تیرده بی چند چایه کی که تیره ره شه که ی به سه ردا ده کن . هاپو محه ش کیسه تووتنه که ی له پشتوینی ده ردینی . جگه ره یه ک به فه له مه که ی ده پینچیته وه . بی ی ده کا . مژی گه وره گه وره ی لی ده دا . دواچاریش هه تاسه یه کی قوول و سارد هه لده کیشی . هیز ده داته خوی . هه لده سی و ده چی له تووره که هه لو اسراوه که ی گیزنه ی ده رگا شه قو و شریکه شمشاله که ی ده ردینی . خه م و په ژاره ی خوی فووده کاته شمشاله که وه ..

رچه ریبه کانی قه دپالی چیاکه له دووره وه کرمن و قه پالیان له یه کتر گیر کردوه بو له ناوبردنی په کتری . نه و رچه ریبه هه ش شوین بی و سمی په زو مالات رچه یانی کیشابوون . نیتر نه گه ر به چیاکه دا سه رکه وتبای شه ونده به هه لزنانه وه ماندوو نه ده بووی ..

دوو سی مه تر ترپوکی چیاکه قووته . له دووره وه زه به لایکه و کلاو قووتیکي له سه رناوه . له خو له سووره یه کی په ستاو پیک هاتوه . زورجاریش ره وه که ویک له و سه ر ترپوکه وه سنگ درده په پینن و مل قووت ده که نه وه و ده یکه نه قاسپه قاسپ .

* دارو به رد و مارو میرو به ناوازه خوشه که ی شمشاله که ی هاپو محه کپ و بیده نگه دهن . گوی له نووزه ی نازاره کانی

دهگرن . نه ميش هه ردوو دهستی له دور نه ژنوكانی تيكگر دهكا . چه ناگه ی دهخاته نيوانيانه وه . چاوده بريته په نجه كانی كه چون له سهر كوونه وورده كانی شمشاله كه به دم نازاره وه سه ماده كن . ناوازی دلته زين دهرده په پینن . هه ندی جاريش چاوی ده بريته چاوه كانی فرميسكيان تيدا قه تيس دهبی ..

رهزه وانیکیش به رگویی ناکه وی . ده روانیته ماسی به کان . چار له دوویان دهگیری . ههستی کرد ماسی به کانی جارنن که وهختی خوی دوو سی به کیانی ئی نیشان کردبوون . نیستاکه به رچاوی ده که ون .

* له م چه م و خره به رده هه راو قاقیژه . هه چه هه چه ی کاروانچی و باراش هاره . ده چینه پیری باراش هاره کانه وه . له یه کیک باراش هاره کان ده پارینه وه بوته وه ی سواری گویدریژه که ی بی و له م چه م و خره دا بکه ویته لوقه غار و وه کو شو رسواریک خوی به سه ریه وه قیت کاته وه .

هاپو محه له « نازیف » ی کیژه تاقانه ی به ولاره که سی تری نییه . کیژیکی هه ندی به ژن زراف . سوورو سبی . جهسته خرپنه . شه وروژیش له گه ل باوکه پیره که ی له ناشه که به سه ر دهبا . که م ده چینه ناو ناوایی . ناوړ له هیچ لایکی گوند ناداته وه . نه وه ندهش له گه ل خه لکی گوند به نیرو می یه وه قسان ناکات .. زورجار بانگی - نازیف - دهکا بوته وه ی له پشتی خوی سواری کات . به دم پیکه نینه وه گویدریژه که تاودهن . وه ههست به گه رم و گووپی رانه کانی بکات که له پشتی تووندی ده کردن ..

سینه ری چیاکه دوو سی شه قاو به ره وژوور هه لکشاره . ماسی به کان له بهر تیشکی خوره که که وتوونه ته بریسک و باسک . وه کو چاخی جارن به ره و شوین ناوپه ری ناشه که یه کتری راوده نین . به لام له ویوه قه لبه زه ی ناوی دوله نه که سه ریان ئی ده شیوینی . به کزی و کلکه له قیه وه سه ر به ره و خوار ده بنه وه .

نه و سه ره وخته ی ناشه که ناسه واری هه بوو . ناوی دم پوزه ی دوله نه که گو میکی گه وری له ژیر ناوپه ره که هه لکه ندبوو . ماسی به کان به ناسووده ییه وه له وپرا گه رایان داده نا . یاخود له ژیر که ته به رد و تاویره کان هیلانه یان ده کردو کو زیان ده کرد .. کزه یه کی ته زیو به هه ناویدا داکشا . جگه ره یه ک پاکه تی دهرهینا ، وه کو جارانی هاپو محه مژی گه وری گه وری ئی ده دا ..

خوره که له تروپکی چیاکه وه دوو گه زیک به رزبوته وه . خارشتی گه رما دهخاته جهسته یه وه . ماسی به کانیش به ره و سینه ری دارتوه که ی سه رگویی جوگا که خویان ده کوتن . نه نجاش له وی کوزده که ن . زویه یان لموز له گویی جوگا که بو ملو موش کردن ده چه قینن . هه رکه ناوپی پشته وه ی دایه وه . کلوری نیو سنکی چیاکه رووناک بوته وه . سه رگه ره که له هیلانه که ی دیار نه ماوه . سینه ره که گه یشتوته ناوقه دی چیاکه . به جاری ته نگه به ریه کانی نه و ده وروپه ره رووناک بوته وه ..

* هاپو محه له رچه له کدا خه لکی گونده که ی نه مان نی یه . باپیره ی بوی گیرابوو که سالانیکی دوو رودریژ . نه وساکه لاو دهبی له گه ل - ناته - ی ژنی به باریکی شه و پیره ی سه ر گویدریژیکه وه په نا ده هینه نه م گونده . تا نیستاش هوی هانتی و گیرسانه وه یان له م گونده نه هینییه . خوشی هه رگیز گری ی دلی بو که س نه ده کرده وه - ناته - ی خیزانی له سه ره مه رگ بانگی کرد وپی ی ووت که گری ی دلی خوی هه تا هه تایه بو که س نه کاته وه ..

* نازیف ، ته نیا نه می ناشنایه . نه گه رچی به ته مه نیش ههشت نو سال له م گه وره تره . هه رووه کو منالیک له گه لیدا به م روزگار هه گه مه ده کات . چه م و ره زه کان ده تا کیننه وه و

جریوه جریوی پاساری یان قریشکه ی تیترواسکیک دایده چه له کینی . یان ووژه ووژی گه لای درهخته کان به دم باوه زه وه مارشیکه و ته رمی سه رجه می مرو قایه تی به ری دهخن . ته نانه ت له دووره وه دهنگ و هاواری

میوه دهکه نه وه ددزن و دهنین و له ناو ناوه سارده که ی کانیوای ژور ناشه که وه رووی دهکن و خویمان ئی مړده کن . هه چ روژیکیش ناشه که باراشی نابیی ناو بر دهکری . پیکه وه ئه م خوی رووت دهکاته وه . ئه ویش خوی ئی هه لده کا . له ژیر ناو په رکه که دهکه ونه ماسی گرتن . به دهم لاقرتی و به یه کتر ناو پرژاندنه وه قه ره وانه یه ک پر دهکن له ماسی ووردو درشت ..

سپهری دالشیکی گوره به سر خره به رده که وه سکه خشه ی دهکرد . سهری هه لبری . سرکه رکه که سوورو گوری نه وناوه ی ددها . هه زوه کو بونی که لاکي توپویی کردیی . پاساریه کان به باله فبری ده وره یان دا . هه روه کو گالته ی بی بکن پیدا هه لده گزان . ئه ویش به گوژمیکی شاباله کانی له خوی دوریانی ده خسته وه . دواچاریش به رقه وه خوی لاکرده وه . باله کانی خیرا خیرا ده دایه یه که وه . به ره و تروپکی چیاکه هه لکشا . پاساریه کانیش به هه مان یاسا دووی ده که وتن . ناچاریان کرد له هیلانه که ی نه نشیته وه . له سر تروپکی چیاکه نیشته وه . ره وه پاساریه کان له هیلانه که ی نیشته وه .. له وه ته ی له وی یه بزه یه ک به دهروونی دا نه هات بوو . به و زوران بازیه که وه پیکه نین . سرکه رکه دیار بوو جیگای به خوی نه ده گرت . دایه شه قه ی بال و هه لفری و له چاو وون بوو .

* زورچار هه سستی ده کرد « نازیف » به دیده ی پر تامه زرویی وه ته ماشای جه سته رووته که ی ئه می ده کرد . رهنگی سووره لده که را . ده سستی به جه سته رووته که یدا ده هینا . وه کو بلی ئی ده یویست خوی رووتکاته وه و به جه سته رووته که ی ئه مه وه خوی بنووسینی . نه نجاش ناگریکی خوش ده که نه وه و هه ردوکیان له گه ل هاپو محه ده که ونه ماسی برژاندن .. هه سستی کرد چره دووکه ل و بون و به رامه ی ماسی برژاو کونه لووته کانی پرده کن ؛ و قریوه ی پیکه نینی « نازیف » دیته گوئی . دهنگی پر چوئی شمشاله که ی هاپو محه دره خته کانیان خستوته سه ما ..

له پر هه ستایه سهری . ته ماشایه کی ماسی یه کانی کرد . هه ندیکیان سر به ره و خوار و سر به ره و ژوره راوه راویان بوو .. چیاکه ش ته نیا هیلانه سرکه رکه که توپه لیک سپهری پیوه مابوو . هه ندی پاساری له تاو که رما خویمان دایوه په نای .. به سر به ره و خواره ی ناواییه وه سرکه وت .

خوی کرده ناو گونده بی ناوه دانیه که یانه وه . چوه هه وشه که ی خویمان چند سالیکه به جی هیشته وه . داروباری هه روه کو خوی ماوه ته وه . هیشتا که سه کو تاییه ته که ی باپیره ی وه کو خوی ماوه ته وه . جگ هه ندی لیواره کانی نه بی رووخاون . خوی کرده نه و ژوره ی « ۳۰ » سال به ره له نیستا ئی له دایک ببوو . له سر زهویه که ی له ناوه راسته وه پالی ئی دایه وه و نوخژنیکی هه لکشا ..

هه ولیر / ئه کتوبه ری ۱۹۸۵

په راویز

- ۱ - پامین : دامین . کوتایی
- ۲ - میزاو : ئاویکی که م
- ۳ - سم : پیی په ز . الظفیر
- ۴ - په ز : مه رو بزن
- ۵ - که پووله : ده فریکه مزه ی ناشی پی ده گیری
- ۶ - مزه : باجی باراش هارین
- ۷ - قه ره وانه : ده فریکی گه وره یه ، ده وری
- ۸ - گرده : جوړه نانیکه له ئاسیاو دروستی ده کن
- ۹ - فه له مه : ئامیریکی بچو که بو جگه ره پیچانه وه
- ۱۰ - دهم پوزه : بوزیه کی دوو بست ده بی له دار دروستی ده کری و پانایه که ی ۱۰ ئینج ده بی . له پاینی دوله نه ی ناشه که وه بوئه وه ی ئاوه که به تووندی .. وئی بو سر توپی به رداش سووپینه که ده بیه ستن ..
- ۱۱ - که ته به رد : تاشه به ردی بچووک به ریک و پیکي ده تاشری
- ۱۲ - ناو پهر : ئه و شوینه یه که له ژیر به رداشه که وه ئاوفری ددها
- ۱۳ - کوزیان ده کرد : سهرده نینه یه که وه . کوړده به ستن
- ۱۴ - باراش هار : ئه و که سه یه که نم و جو دها بو هارین له ئاسیاو ..

دایکه شووری شاخدار

ده ساندراره . خوین رشتن روژ به روژ زیتر ده بوو . هوش له میشکی مرودا نه مابوو . کهس نه بوو ناویژی دوژمنان بکا . ژیرترین و چاترین کهس نه وه بوو هیژی توندوله ناکا و بکاته سر دوژمن و گوره و بچوکیان بکوژی و مه پو مال و کلوریان تالان بکات .

له دارستانه که بالنده یه کی سیر په یدابوو بوو ، شه وان تابه بیان به ده نگیکی مرویانه ی سیر ده یچریکاندو ، له م چل بوو نه و چل ده فریو ناهونالینی ده کرد ، ده یگوت : « کاره ساتیکی گه وه ده قهومی کاره ساتیکی گه وره ده قهومی » . نه وه بوو قهوما نه و روژه توقینه ره هات .

نه وې روژی هوزی قه ره غیزی که نارنشین ، سررداری کوچکردویان ده ناشت . کولتسه سالانیکی دورو دریژ سررداری هوزبوو ، هاوبه شی له زور تالان و پرویان کردو له که له که شهران دا بریندارکرا به لام له مه یدانی جه نگه نه مرد کات و ساتی مه رگی هات . هاوتیره کانی دوو پروژیان له شه بوو شین و گریان به سربرد . سرری سینه مین کوپونه وه به خاکی بسپرن . به پنی ریو په رسمی باب و باهیران ، ده بوايه ترمی سررداری هوزدهم و دهم که نار ، به نیودول و نشیوان بودایین نارامگای هه لگی رابا . تاوه کو گیانی کوچکردو له بلندایی په وه مالئاوایی له ئینیسای دایک کردیا . « ئینی » یانی دایک و ، « سای » واته ناوه پرویان رووبار . بوئ هوی گیانی نه و بو دواچار گورانی ئینیسای بچری :

- ئینیسای ، رووبار هه یه له تو فراوانتر بی ؟
- ئینیسای ، خاک هه یه له تو دلگیرتر بی ؟
- ئینیسای ، کاره سات هه یه له تو قولتر بی ؟
- ئینیسای ، خواست هه یه له خواستی تو بالاتر بی ؟
- رووبار نییه له تو فراوانتر بی ، ئینیسای .
- خاک نییه له تو دلگیرتر بی ، ئینیسای .
- کاره سات نییه له تو قولتر بی ، ئینیسای .

نه مه له سر ده منیکی کوندا روویداو . روژگاری زوو ، له و ده مه ی سرزه مین دارستانی پتربوو له گژوکیا ولاتی مه ناوی زیتربوو له وشکایی . هوزیکی قه ره غیزی له که نار رووباریکی گه وره و سازگار ده ژیان . نه و رووباره پنی ده گوترا « ئینیسای » ، له شوینیکی دوره ده ست ، له سیبیریاوه هه لده قولاً لیره وه بوئ هوی به سواری نه سپ سی سال و سی مانگی پنی ده وی ، ئیستا نه و رووباره « ینیسی » ناوه . به لام هه نگینی پنی ده گوترا « ئینیسای » . بوینی نه و کاته گورانی یه که هه بوو ده یگو :

- ئینیسای ، رووبار هه یه له تو فراوانتر بی
- ئینیسای ، خاک هه یه له تو دلگیرتر بی
- ئینیسای ، کاره سات هه یه له تو قولتر بی
- ئینیسای ، خواست هه یه له خواستی تو به رزتر بی
- رووبار نییه له تو فراوانتر بی ئینیسای
- خاک نییه له تو دلگیرتر بی ئینیسای
- کاره ساتی نییه له تو قولتر بی ، ئینیسای
- خواست نییه له خواستی تو بالاتر بی ئینیسای

ئینیسای ناوه ابوو . زور نه ته وه ی جیاجیا له که نار نه و رووباره ده ژیان . سه باره ت به ناکوکی و ناته بایی بی برانه وه بیان ژیانان دژواربوو . دوژمن له که لیک لاره هوزی قه ره غیزیان . ده وردابوو . جاریک نه م و جاریک نه و به سرریان داده دان . که رگیزی خوشیان په لاماری خه لکیان ده دا . پیاویان ده کوشتن مالیان ده سوتاندن ، تالان و پرویان ده کردن . هه رچی به رده ستیان که وتبا ده یانکوشت . نه مه حال و حسییی نه و زه مانه بوو . مرو به زهی به مرو نه ده هات . مرو مروی ده کوشت . کار به پاده مین که بی کهس نه ما ده غل و دان بچینی و مه پرمالات په رده بکا و بچینه راوی . ژیان به تالانکاری که له ک هاوسانتر بوو . دی وده کوژی و تالان ده کا . نرخی کوشتن به خوین ده دراوه و توله به توله ی گه وره تر

خواست نيبه له خواستی تو بالاتربنی ، ئینیسای .

دهبوايه له سهر گردی ناشتن . له تهنیشت گوږه کي ، سهردار هوزيان له سهر سهران راگرتيا بو شه و هی له هه رچوارلاوه خه لك بیبینه . « شه و رووبارو ، شه و ناسمان و شه و شخاکی توپه ، شه و شه نیمه یین ، هاو په گزی توین ، هاتوین بو دواین جار به ریت بکه یین و مانناوایت لی بکه یین و توش به نارامی لیبی راکشی کیله به ردیکیان له سهر گوږه کي ده چه قاند تابیی به یادگار بو شه و هکانی داهاتوو .

روژانی ماته می و تهرم ناشتن ، دهم و دم که نار هوزی قهره غیزی په شمالیان یه که له تهنیشت یه که هه لده دا . تاهه ماله ی له بهر کوسپی خوی تهرمی سهردار هوز به پری بکا کاتیک تهرم هه لده گیرا . هه رمالیک نالای سپیی پرسه هه ل بد او بداته شین و گریان و دوا ی تهرم بکه وی له گه ل شه وانی تر به ره و ره شمالیکی تر ، که شه وانی ده یاندا شین و گریان و نالای پرسه یان هه لده دا تا به کوتایی ریی و گردی ناشتن ده گه یشتن .

شه و به یانییه روژ گه یشته تاقی ناسمان ، هه موو شه سپاییک کوک و ته یارکرا گوچان به رزکرانه وه و له سهر وو شه ویشه وه کلکی هیستر له سهر پم هه لدره . چه ک و که ره سته ی شه پری سهردار هوز - له شیرو مه تال به رزکرانه وه و شه سپه کي به پوشاکی شه ر داپوشرا زورناژهن ناماده بوون ناوازی شه پ بژهن و ده هول کوت رمبه له ده هول هه ستینن . تاکو هه موو لایه کی جه نکه لی « تایگا » بهه ژبی . په ره ول بفرین و وه که واله هه ور ناسمان بته نن و به نا هونالینه وه خول بخون تاکو درنده و کیوی به فیشکه و نه رهنه ر بدنه به شه لان و جه نکه لستان و ، تاکو چله گیا له سهر زه وی سهری دابنه وی و کړنوش بیا تاکو که ژو کیو له شوینی خویان بترازین .

ژنان ده گریان و پرچیان ده رنانه وه ، فرمیسکی گه رمیان بو سهر وک کولتسه هه لده وه راند . « جیغیتی »* له سهر یه که شه ژنو روده نیشتن و له تهرمی کوچکردو دهنه وین و ده یانهاو یشته سهرشانی به هیزیان . خه لك هه موو ناماده بوون و چاوه رانی تهرمی سهردار هوز بوون ، له لایه کی دارستانه که شه وه قوربانی راگیرابوون : نو شه سپ و نو کامیش و نو نویی له کاوړه دابه سته بو پایه داری جوانه مهرگ

ده کوژرانه وه .

لیزه وه له ناکاو روو دایکی کتوپر هاته پیشه وه ، که که س چاوه پری نه کردبوو . هه رچه ند رکابه ری نیوان خه لکی ئینیسای تاوی ساندبا ، باونه بوو ، کاتی ناشتنی سهردار هوز که س به سهر دراو سید ایدا . ئیستاش وا دوژمن به پیدزکه هاتوون و له گه ل گردی به یانیان له هه موو لایه که وه که ماروی دابوون . له کاتیکدا که شه وان به په ژاره و ماته می یه وه وه ستابوون . قهره غیزی له هه موو لایه که وه دهر په رین ، که س دهر فته ی وه ی نه بوو خوی باویته سهر زین و ده س بداته چه ک . کوشتاریکی بی وینه رویدا هه موو له سهر یه که کوژران . شه مه داووده هویه که بوو دوژمن بووی نابوونه وه تاکو هوزی قهره غیزی به ده دست لی وه شاندنیک پاکتاو بکه ن ، ناسه واریان لی بپرنه وه تاکه س نه بی شه و کوشتاره ی له بیر بمینی و توله ی وه ربگریته وه . بو شه وه ی روژگار به نوکی رمب شوینه واری کون بسپرته وه ، شه مه ش هه روا بوو .

له دایک بوونی مروو په روه رده بوونی کاتی زور ده وی به لام به چاوترو کاندنیک له ناو ده بری . زور که س شه نکاوتران و له کومی خوین که وزین . زوری تر له ترسی شیرو تیر خویان به ناوی داداو له نیو شه پوی ئینیسای تقوم بوون ره شمالی قهره غیزی پاش شه وه ی ناگریان به در دابوونی ، به در یژیی رووبارو به لاپالی کردو هه لدران گریان سهند . که س دهر فته ی هه لاتنی چنگ نه که وت . زیر و وحیان لی نه ما هه موو شتیک خاپوورو ویران کران و سوتینران . لاشه ی کوژراویان به چومی ئینیسای داوا . دوژمن هه لپه له ی شادمانیان هه لدا : « ئیستا شه و خاکه بووه هی ئیمه ئیستا شه و لیره واران هه بوونه هی ئیمه ، ئیستا شه و میگه لانه بوونه هی ئیمه » .

دوو مندال - کوپو کچیک - دوو مندالی بزوزی چه توون ، له سبه یینی وه به دزی دایک و باوکیان له مال دهر چوو بوون بوچه نکه له نزیکه که . تا چله زه یزه فون بپرن و سه به ته ی لی دروست بکه ن به گه مه خافلابوون و ناگایان له خو برابوو که و تپوونه ناوه ندی چه به شه لانه که کاتیک هه راوزه تای کوشتاریان هاته گوئی به پرتاو به ره و مال گه رانه وه . که سیان به زیندوویی نه دیت نه دایک نه باوک نه خوشک نه برا ، دوو مندال بی

مال و بی که سوکار مانه و ده گریان و له ناگرو پردوو بو ناگرو پردوو رایان ده کرد . زینده واریان لی نه مابوو له ماوهی تاکه سه عاتیکدا بی نه وای بوون . له دووره وه هه ورو شریته ی توز به دی ده کرا . دوژمن مه رومالات و نه سپ و گارانیا ن به پیش دابوون و هه لیان ده پیچان که له تالانکاری به خویناوی به که یاندا به چه نگیان هی نابوون .

دوو منداله که توزی پیی نه سپانیا ن به دی کرد و هه لیان کرده غار . ده گریان و هه نسکیان ددها . ته نیا مندال به و ره ننگه رهفتار ده کن . له جیاتی نه وهی خوین له چاوی دوژمن وه شیرن ، به دوویان که تبوون بو نه وهی به ته نی نه میننه وه . بو نه وهی له وشوینه ویران و شوومه دوور که ونه وه . کور و کچه که دهستی به کتریان گرتبوو و به دوا ی دوژمن که وتبوون ده پارانه وه به جی یان نه هیلن و له گه ل خوین بیان به .

کچ و کور که بی هوده غاریان ددها . به دوژمن رانه ده که یشتن ، له ماندویتی خوین له سه ر زهوی که وتن و نه ده ویران سهیری ده ورو به ریان بکه ن . ده ترسان له شوینی خوین ببزوون له باریکی ته نگو نالوزدا ده ژیان به کتریان گرت باوه شو خه و بردیانی وه .

هه روا به خویرایی نه یان گوته هیتیم ههوت روحه شهویان به هیمنی به سه ر بردوو له دارستانه که درنده و کیوی توخنیان نه که وتن . که له خه و رابوون به یانی بوو ، چیشته نگاو ده ره و شاهه ، چوله که ده یان جریواند . رابوون و به شوین دوژمنان که وتن . له ریی میوه ی دیمییان کو کرده وه . رویشتن ، رویشتن . دوو پوژان رویشتن ، سه ری سییه می له سه ر چیا به کی بلند وه ستان . سه رنجیان دا . له خواره وه ، له بن چیا ، له میرگیکی سه وزدا هه رایه که شاهه نگو به زمیکه چ ره شماليک هه لدرابوو ، چ ناگریک کرابوو . بی نه ژمار . نه و ناگرانه خه لکی زوریان له ده ور نالابوون . له ژماره نه ده هاتن کچان له ناو جولانه ده هه ژانه وه و بالوره یان ده گوت . زورانباز خه لکیان وه بی که نین دینا . وه ک باز له یه ک ده وروکان و سواری ملی یه ک ده بوون و پشتی به کتریان له عارد ددها و له خوینیا ن ده که وزاند نه مانه دوژمن بوون شاهه نگی سه رکه وتنیان ده گیرا .

کچه و کور له سه ر تروپکه چیا به که وه ستابوون بی نه وهی زات بکه ن بچه پیش . به لام ته و او حه زیان ده کرد له بهر ناگر بوهستن بوون و به رامه ی گوشتی برژاو ناوی له زار ده هینان .

دوو منداله که نه یانتوانی زیاتر خویرگن و وورده وورده له چیاکان هاتنه خوار ، به زمگیره کان له هاتنی منداله کان سه ریان سویرماو ، ده وریان لیدان :

- نیوه کین ؟ له کوپوه هاتوون ؟

کور و کچه که وه لامیان دانه وه :

- برسیمانه ، شتی کمان بده نی بیخوین .

له شیوه ی ناخاوتنیان تیگه یین نه مانه کین . بووه هه راو زه نا زه نا و مشتومریکی توند که وته نیوانیا ن . نه مانه پاشماوه ی به ره ی دوژمنان ، نایا ده سه به جی بیانکوژن ، یان بیان به نه لای خانی سه ردار هوز ؟ له کاتی کدا نه وان خه ریکی کیشمه کیش بوون ، هه ندیک نافره تی دل و ده روون نه رم ده رفه تیات چه ننگ که وت و دوو پارچه گوشتی برژاوی هیستریان خزانده نیو دهستی منداله کانه وه . بردیانی بو کن خان . منداله کان له خواردن نه ده که وتن . بردیانی بو تاو لیک ی سووری گه وه . پاسه وان به ته پشووی زیوینی رووته وه له بهر ده رگا وه ستابوون . هه والیکی پر مه ترسی که وته وه ، نه ویش هاتنی منداله کانی سه ر به هوزی قه ره غیری بوو ، که له شوینیکی که س نه زانه وه هاتبوون . نای نه وه چی به ؟ تیکرا ده ستیان له جریبازی و به زمگیران هه لگرای شاپوره ی خه لکه که به هه له داوان به ره و ره شمالي خان جمین . نه و گاته خان له ته ک گه وه چه نگاوه رانی له سه ر سه رینیکی سپی به ره نگی شیر ، رویشتبوو . شیری ماین و هه نگوینی فرده کرد . گوینی بو لاوژه و به سته ی پیا هه لدان هه لختبوو . کاتیکی خان هوی هاتنی خه لکه که ی زانی ، گرژوتوره بوو نه پانسی : « چون ویراتان هه راسانم بکه ن ؟ نه دی نیمه سه رپاکی هوزی قه ره غیزیمان قر نه کرد ؟ نه وهی نه مکردن به فهرمان به وهی ئینیسای تاهه تایه ؟ بو چی به پراکردن هاتونه ته لام و ده ستان به خودا شو پر کرد و ته وه هه ی ترسنو کینه ؟ سه یرکه ن کی به رامه برتان وه ستاوه هسه یه خان بانگی کرده ، پیره ژنی شه له ی

روو لوچاوی . کاتیک پیره ژن له نیوان نا پوره ی خه لکه که وه هاته پیش . خان فه رمانی پیدا :- بولیره واره که یان بیه ، کاریکی و ابکه ریو ره چه له کی هوزی که رگیزی نه برینه وه ، ناوو ناتوره یان تاهه تایه کویر ده بیته وه بره پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی چیم گوتی و ابکه ....

پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی ملی بو نه و فه رمانه که چ کردو ، دهستی کوپو کچه منداله که ی گرت و دووری خستنه وه . به نیوجه نگه لستانه که دا دوور رویشتن . تا له به رزایی یه کی هه زار به هه زاره وه به گوی رووباری ئینیسای گه یشتن لیره پیره ژن منداله کانی وه ستاندنو ، له سه ر هه لدیره که به ته نیشته یه کی راگرتن و پیش نه وه ی هه لیان بداته خواره وه گوتی :

- نه ی رووباری ئینیسای مه زن ، نه گه ر چیات تی بهاوین ، وه کو پلوکه به رد له بنت نقوم ده بی نه گه ر دارکاژیکی سه د سالیته تی فریده ن ، هه روه کو چله دره ختیک رای ده مالی . ده ها نه و دوو ده نگه زیخه ، نه و دوو ده نگه مرویه ش وه رگره . زهوی به خویان ناگره ی ئینیسای هه رچه نده بو م نی یه نه وه شت بی بلیم ، نه گه ر نه ستیره بکرین به مرو ، نه وا ئاسمانیان بی ته نگه ده بی ، نه گه ر ماسی بکرین به مرو نه وا رووبارو ده ریایان بی ته نگه ده بی با نه و دوو منداله ، به دوو گیانی بی گه ر دو ویزدانیکی مندالی یه وه ، نه م دنیا ناهه مواره به جی بیلن که هیشتا باوری دزیوو ره فتاری دزیو گلاوی نه کردون . بو نه وه ی کویره وه ری مرویان نه بینن و درده سه ریش به سه ر خه لکی تر نه هینن ده بیانه بیانه . نه ی ئینیسای مه زن ...

کوپو کچه بچووکه که ده ستیان کرده گریان و هه نسکدان . نه وان قسه ی پیره ژنیا ن به لاره هیچ گرنه نه بو له کاتیکدا هه رته نیا تیروانینی هه لدیره که توقاند بوونی له ژیره وه ش شه بو له توره کان به یه کتر هه لده شاخان .
پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی وتی :
- بچکوله کانم بو دواين جار ده ست له ملی یه ک که ن و مائناوایی له یه کتر بکن هه ردوو نه نگوچکه کانی گرتن تا له هه ورازه که وه هه لیان بدرینی هه روا وتی :

- بمبورن بچکوله کان ، نه مه کرده ی روژگاره هه رچه ندی نه وه ی ده یکه م به خواستی خو م نییه به لام بو نیوه نه مه چاتره . هه رکه نه م وشانه ی له زار ده رچوون ، له نیشته یه وه ده نگیك هاته گویی گوتی :
- راهه سته گه وره ژنی دانا دوو مندالی به سته زمان بی تاوان مه کوژه .

پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی ناوپی دایه وه له م سه یرو سه مه ریه زمانی گیرا پروانی شوریکی چاوگه وره له به رده می وه ستابوو چاوه کانی به خه م و په ژاره وه سه رنجیان ده دا شوریکی سه ی به رهنگی مانگایه کی تازه زاو هه روه ک حوشتریکی جوانوو به رزگی به توکیکی ره شی تاریک داپوشرا بوو قوچه کانیشی هه رزه ی نه ت بوو سه رنجیان لی بده ی وه کو چره ده وه نی پایز لک و پوپیان لی ده رچوو بوو گوانی پاک و لووس به وینه ی مه مکی ئافره تیک تازه مندالی بووی .
پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی گوتی :
- تو کیکی بوچی به زمانی مرویان داخیوی ؟
وه لامی دایه وه :

- من دایکه شوورم ، بویه به م شینویه داخیوم ، تا تیم بگه ی و گوی بو قسه کانم هه لخه ی .
- چیت گه رکه دایکه شوور .
- منداله کان به جی بیله ، نه ی که وره ژنی دانا ، تکات لی ده کم ، بیانده به من .
- باشه توچی یان لی ده که ی ؟
- مرو هه ردوو بچووکیان لی کوشتووم . دوو شووری وردیله منیش بو خو م به دوا ی بیچواندا ده گه ریم .
- ده ته وی به خویان بگه ی ؟
- به لی نه ی گه وره ژنی خاوه ن گوftar .

پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی بیکه نینی هاتی و گوتی :
- دایکه شوور ، تو چاکی تی فکریوی ؟ نه مانه به چکه ی مرو ن ، هه راش ده بن و بیچوووه شووره ورده کانت ده کوژن .
دایکه شوور وه لامی دایه وه :
- که گه وره بوون بیچوووه شووره بچووکه کانم ناکوژن ، من ده بمه دایکیان ، نه وانیش ده بنه بیچووم چون ده ستیان ده چپته

کوشتنی خوشک و براکانیان ؟

پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی سه ریگی باد او گوتی :

- کی ده زانی دایکه شوور ، تومرو ناناسی نه وان به زه بیان به گیانه و هری دارستان نایه ته وه ته نانه ت به زه بیان به هاوړه گزی خوشیان نایه ته وه چه زه ده کرده نه م دووبی دایک و باوکه ت پی بسپیرم تاتی بگی من راستیم پی گوتوی به لام مرو نه م دوو بچوکه ش ده کوژن که واته تو بچی خوت گوفتاری نه م ده ردو به لایه ده که ی ؟

- هر دوو منداله که ده به مه ولاتیکی دووره ده ست ، دهستی که سیان پی رانه گا . نه ی که و ره ژنی دانا به زه بییت به م بچوکه نده دا بیته وه . ری یان به رده ، من ده به م دایکی خاوهن نه م کی نه وان گوانم پرپوون ، شیرم ده گریه و نارزه زوی بچوکان ده کا شیرم مندالی که ره که .

پیره ژنی شه له ی روو لوچاوی تاویک داماو که و ته بیرکردنه وه یه کی قول :

- باشه ، مادامه کی وایه ، هانی بیان به ولیره به دووریان خه وه نه م پی دایک و باوکه نده بیه بو ولاته دووره ده سته که ت به لام نه که ره له ریگای دوورو دریز له ناو چوون و نه که ریگر کوشتیانن نه که ره به ری مرو پاداشتی چاکه تیان به خراپه دایه وه ، نه وا ته نیا گازانده له خوت بکه .

دایکه شوور سوپاسی پیره ژنه شه له ی روو لوچاوی کردو پروی کرده کوپو که چه منداله که و پی گوتن :

- نیستا من دایکی نیوهم نیوهمش بیچووی منن . ده تانه مه ولاتیکی دوور له و شوینه ی ده ریای که رمی - نیسیک - کول - ده که و یته نیو کینه به فرینه به لیره وار داپوشراوه کانه وه که و کوره له خه نی خوشیا شاگه شکه بوون و به گورچی به دوی دایکه شوور هلیان کرده غار . دوی نه وه شل و شه که ت بوون و پرزه یان له به - برا ریگاش دووره له ولاتیکی دنیاوه بو ولاتیکی تر . نه که ره دایکه شووری شاخدار شیری نه دابان و به له شی خوی که رمی دانه هینایان قه ت ه یان ده توانی نه و ماوه دوورو دریزه برن . به یینیکی زور رویشتن که لیک له کونه ه واری نیسیای به دوور که و تن هینده یان نه مابوو بگه نه ولاتی تازه یان

نیسیک - کولهاوین و زستان رویشتن ، به هارو هاوین و ، هاپزو هاوین و زستانیکی تر ، هاوینیکی تر و پایزیکی تر به ناو لیرستانه نوستووه کان و بیابانی گرگرتوو و پیده شتی پاستان و چیا ی هزار به ه زارو رووباری توند ره و رویشتن . که له گورک سه ری له دوو نان . به لام دایکه شووری شاخدار سواری پشتی خوی کردن و ، له درنده و کیوی ده ربازی کردن و به دووری خستن راوچی به سواری نه سپ و به تیره وه راویان نان و هاواریان ده کرد : « شوور به چکه ی مروی رفاندوه ! بیگرن سه ری له دوو نین » . - تیریان تی ده گرتن . دایکه شووری شاخدار له وانی رزگار کردن نه وه تیر تیژ پوتربوو ، ده چرپانده گوی یان : « وردیله کانم توند بمگرن . نه مه راوانانه » .

له کوتاییدا دایکه شووری شاخدار منداله کانی که یانده نیسیک - کول . له سه ر چیا یه که به سه رسامی یه وه وه ستابوون . نه و شوینه به زنجیره چیاوی به به فر داپوشراو ده وه درابوو که و توبه نیوان چیا ی به لیره واری سه وزه وه . شه پوله کانی ده ریای پیک ده که و تن شه پولی سه ی به سه ر ناوی شینه وه ده رویشتن ، که له دووره وه با هلی ده پیچان و به ره شوینی دووری ده بردن .

که س نازانی نیسیک - کول سه ری له کوی یه و بنی له کوی یه . له لایه که وه روژ ه لدی که چی له لایه کی تر هیشتا شه وه . نه و چیا یانه ی نیسیک - کولیان ده ورداوه له ژماره نایان . که س ناتوانی هلی بیینی چه ند کیوی سه ر به به فری تر له دوی نه م چیا یانه وه هن .

دایه شووری شاخدار وتی :

- نه مه مه فته نی تازه تانه نیدی لیره ده ژین و ، زه وی وزار ده چینن و ، ماسی راو ده که ن مه پومالات به نیو دینن . هزار سال به خوشی لیره بژین باوه چه تان لی بکه و یته وه و به ره بسینی . نه وه کانتان قه ت زمانی نیوه له بیرناکه ن نه و زمانه ی که بو نیره تان هیناوه قسه گورانی به زمانی زگمک له زاریان خوش دی هه روه ک مرویان بژین ، منیش تاهه تایه له ته ک نیوه منداله کانتان ده بم .

نا به م شیوه یه کوپو که چه زارو که که که دوا پاشماوه ی هوژی قه ره غیزی یان بوون ، له گوی گوی "نیسیک - کول" ی

نه مر نيشتمانىكى نوپيان چه ننگ كه وت .

روژگار زوو به سه رچوو ، كوره كه بووه پياويكى
كه له گه تى چوارشانه و كچه كه ش بووه نافرته تيكى بيگه پشتوو .
ئينجا يه كترين خواست و بوون به هاوسه رى يه ك . دايكه
شوروى شاخدار خاكى ئيسيك - كوڻى به جى نه هينشت و له
ليڤه واره كانى ژيا .

چارىكيان كه رډو كوڻى به يانى بوو ناوى ئيسيك كوڻ له
ناكاو به كه فو كوڻ كه وت و شيت و هار بوو . ژنه ژانى
مندالبوونى هاتى كه ليكى نازار بى گه پشت ، پياوه هه تره شى
چوو بوو به ته نكاوى چوو سه رگا به رديك و هاوارى كرد :

- تو له كوڻى دايكه شوروى شاخدار ؟ ناگات لى يه
ئيسيك - كوڻ چون پيل ده دا ؟ كچه كه ت مندالى ده بى خيراكه
وهره ، نه ي دايكه شوروى شاخدار وهره ياريده مان بده .

هه ر نه و كاته زرنگه ي زه نگو ليكى به چه ند ناوازي جودا
هاته كوڻى كه له دهنگى زه نگو له ي كاروان ده چوو . دهنگى
زه نگو له كه تا ده هات نزيكتر ده كه وت و ده دايكه شوروى شاخدار
هات و لانكيكى به شاخه كانيه وه هه لگرتبوو لانكه كه له دارى
درهختى لاواوى سبى دروست كرابوو . لانكه كه زه نگو ليكى
زيوينى بچووكى پيدا شوږ كرابوو ، زرنگه ي لى به رز ده بووه
نه م زه نگو له تائيسا له سه ر لانكى منداله كانى ئيسيك - كوڻ
زايه له ي دى دايك لانك راده ژه تى و زهنگى زيوينيش ده له ريت و وه
هه ر ده لى دايكه شوروى شاخدار و به هه شتاوى دى و لانكيكى
له دارى لاواو دروست كراوى به شاخه كانى هه لواسيوه و
له گه ل به دهنگه وه هاتنى دايكه شوروى شاخدار به دواى
بانگه وازه كه دايكه مندال كه ي بوو .

دايكه شوروى شاخدار وتى :

- نه م لانكه بو كوره نوبه ره كه تانه . خوژيا مندالى زورتان
ده بوون . چه وت كورو ، چه وت كچ ! دايكه و باو كه گه شان و وه له
خوشى دايكه شوروى شاخدار كوره نوبه ره كه يان ناونا
(بوغوباي) بوغوباي جاحيل بوو كچيكي جوانكيه لى له
هوژى كيتشاك خواست و ، بنه ماله ي بوغا - كه له دايكه
شوروى شاخدار كه وتبوته وه ، ده ستيان به زيده بوون كرد .
به ره ي بوغوبايان تا ده هات له ئيسيك كوڻ په رهيان ده ساندو

هيزو گوږيان په يدا ده كرد . بوغوبايه كان وهك شتيكى پيرو ز پله و
ريزيان له دايكه شوروى شاخدار ده نا . له ده رگاي ره شمالي
ماله بوغوبايان نيشانه ي شاخى شور له به نه خش ده چنرا . تا
له دووره وه بزانرى خاوهنى نه م ره شماله له به ره ي (بوغو) يه .
كاتيك كه بوغوبايه كان به ره نگارى هيرشى دوژمن ده بوونه وه و
رمبازى يان ده كرد وشه ي « بوغو! » يان ده گوته وه . بوغوباي
هه ميشه سه ركه وتوو ده بوون . له وكاته له ليڤه واره كانى
ئيسيك - كوڻ شوروى شاخدارى سبى ده له وه ران كه
له جوانى و به ده ويدا نه ستيره ي ناسمانيان شاگه شكه ده كرد .
نه مانه بنه چه كه ي دايكه شوروى شاخدار بوون . كه س نازارى
نه ده دان و خراپه ي له گه ل نه ده كردن . كاتيك بوغوباي شورويكى
ده بيلى له نه سپه كه ي داده به زى و پيشى بو چول ده كرد جوانى
كچيان به جوانى شوروى سبى ده چواند .

ژيان به م جوړه ده گوزه را تا كه وره پياويكى ناودار و فره
ده وله مهندي بوغوباي مرد . هه زار هه زار كاوپو هه زار هه زار
ته سبى هه بوون ته واوى شوانكاره ي هه ريمه كه له راژه ي
نه ودا بوون نه وه كانى نه و داوه تيكى ماته مينى كه وره يان بو
سازدا له هه رچوار كه نارى دنيا بانگيان له كه وره ناودارنى
خه لك گيراوه له ماته مينى يه كه ناماده بن به دوورى كه نارى
ئيسيك - كوڻ سه د هه زار ره شماليان هه لدا هه رمه پرسه
چه نديان مه رو مالات كوشته وه و چه نديان شيرى مابن
هه لقاوردوبى نه ژمار خوارده مهنى (كاشفارى) يان دابه شيه وه
كوږانى كابرلى ده وله مهنه به لاف و گه زافه وه ده هات و
ده چوون : تا خه لك ده وله مهندي و پله و پايه ي نه وه كانى
جوانه مه رگ بزانن ... (نا كوريزگه ي خوم ، له كاره ساتى نه و
خه لكه ي به ده وله ت و سامانه وه ده نازن نه كه به هوش و
ناوه زيان ..) .

خوشخوانان به سواري ته سبى ره سه ن و سه رو كلاوى
له كه ولى ده لكه دروستكراو شالى ناو ريشمى يه وه كه نه وه كانى
كوچكردو پيشان خه لات كردبوون ، ده هاتن و ده چوون و له
ستايش و به شان و بال هه لدانى جوانه مه رگ و نه وه كانى
نه ده كه وتن ..
يه كيكيان تيبى هه لده كرد :

- له چ شوینیکی دیکه ی نه م سهر زه مینه ژبانی ناوا خوش و
ناهنگی ماته می ناوا گه وره تان دیوه ؟
یه کیکی تر ده یگوت :

- له و پوژوهه دنیا دنیا یه داوه تی وا سازنه دراوه .
یه کیکی تریش ده یگوت :

- ته نیا لای نیمه ریز له یادی دایک و باوکان ده گیری و پایه یان
ن دهنری و باسی و خواسی چیاکیان دهر باره ده گوتری .
یه کیکی تر تیی هه لده کردی :

- نای ، خوشخوانان چه ندتان گوفتی شیرین له زاری ده تکی ،
نه وه چیتانه ! چ وشه ی واهه یه له دنیا دا شایانی نه و پایه
به رزی یه بیت و له شان و شکزی خوالی خوشبو و بوه شیته وه !
به م جوړه شه و پوژ به بیت بیژ پیشبرکی یه کتریان
ده کرد . (« هئی ، کوریژگه که م چه ند ناله باره ناشق و به بیت
بیژ له پیا ه لدان داپیشبرکی یه کتر بکن و له خوشخوانه وه
ببنه دوژمنی لاوژه و گورانی ») .

نه م به زمی ماته می گیرانه وه کوجه ژن چه ند روژ دریزه ی
ده کیشا . کورانی کابرای ده وله مهنده دیانویست له هه موان
ده رکه ون و به پیش هه موو خه لکی دنیا یه بکه ون بو نه وه ی ناوو
شوره تیان ناسو دابگری و یستیان شاخی شووریک له سهر
گوړی باوکیان بچه قینن تاهه موو خه لک بزنان نه م گوړه گوړی
یه کیک له پیا و چا کانی به ره ی دایکه شووری شاخداره . (« نای ،
کوریژگه که م پیشینان له کونه وه گوتویانه سامان و دارایی ، له
خوبایی بوونی لی ده که ویته وه ، له خوبایی بوونیش مله پوری
لی وه به ره م دی ») .

کورانی کابرای ده ست رویش توو نیازیان و ابوو ریزو
شکویه کی نه و تو بدنه یادی باوکیان که تا نه و کاته له چه شنی
نه و نه بووی ، نه مهش باکیان به هیچ نه بوو ، هیچیش
ده به سستی نه ده کردن راوچی یان هه نارد ، راوچی شووریکیان
پراوکردو قوچیان بریه وه . قوچه کان پسان بوون ده تگوت بالی
هه لویه له فریندا هیند جوان بوون هه زهینه ت بوو سه پیریان
بکه ی و لی یان بنوړی ، هه ریه که یان هه ژده لکی لی بوو بووه .
نه مهش واته ته مهنی هه ژده سهاله کورپه کان زور که یف
خوش بوون فهرمانیان به کارزانان دا نه م شاخانه له سهر

گوړه که بچه قینن .

پیره میردو ریش سپی ناره زایی خو یان له م کاره

ده ربړی :

- چون شوورتان کوشت ؟ کی زات ده کا ده سستی له ناست
نه وه کانی دایکه شووری شاخدار به رزیکاته وه ؟

کورانی کابرای ده وله مهنده وه لامیان دانه وه :

- شوور له سهر خاکی خو مان کوژ راوه هه رچی یه ک له سه رخاکی
نیمه بر و او بفری و بخشی له میشه وه هه تا حوشر هی نیمه یه نیمه
ده زانین چی له شتی خو مان ده که یین بر و ن لیره مه مینن .

خز مه تکاران ریش سپیان و به ر قامچیان داو ،
به ره و دو سوار ی نه سپیان کردن و هه له ته و ریسوایان کردن .

له و پوژوهه دنیا گوړا کاره ساتیکی گه وره به سهر
نه وه کانی دایکه شووری شاخدار دا هات خه لک تیکرا که وتنه
پاوی شووری سپی نیو دارستانان و هه موو که سیک تیره ی
بوغی یان به نه رکی ده زانی شاخی شوور له سهر گوړی باپیرانی
بچه قینی نیستا کاره که بوته کاری چاکه و نیشانه ی پایه داری
کوچ کردوان نه وه ی شاخی وه ده ست نه هینا با شایانی ریز لینان
نه ده بوو . بازرگانی ته شاخی شوور داکه وت و گردو کو یان
ده کرده وه . هه روا که سانیکی وا له نه وه ی دایکه شووری
شاخدار په ید ابوون پیشه یان بووه وه ده ست هینان و فروشتنی
شاخی شوور . (نای کوریژگه که م ، له کوئی پاره هه بی و ته ی
جوان له نیو ده چی و جوانی نامینی) .

له لیره واره کانی نیسیک . - کول روژی نه مان ، له ناو
چونی شوور داهات . بی به زه یی ده یان کوپشتن شوور په ویان
کردو خو یان گه یانده ناوچه هه له ته کان به لام له ویش سه ریان
له دوونان . ره وه سه گیان تی به ردان تا به سهر بو سه ی تیر
هاویژان دابکه ون ، نه و تیرهاویژانه ی یه کاو تیر ده یان نه نکاوتن
شوور پو ل پو ل له نیو دهران میگه لی ته و او یان به جاریک
ده کوشتن گره ویان له سهر به ده ست هینانی شاخه کانیان
ده کرد ، تابزانن کی شاخی چرو پیرتر په یداده کا .

شوور له به رچاوان ون بوون و چیاکانیان چول کرد
نه نیوه شه و نه به یان به ردان دهنگی شوور نه ده هاته گوینی که س

پوشاك : جل و بهرگه
په روهول : ته پروتوو
بیشه لان : جه نگه ل ، لیره وار
زکابه ری : دوزمنکاری
داوو ده هو : پیلان
پاکتاو کردن : قهر کردن - تصفیه
نه نکاو تن : پیکان
زیرووح : گیان له بهر
ناگرویه ردوو : خوله میش . مشکی
بی نه نوا : بی که س بی دهره تان
تروپک : لوتکه
ناخاوتن : قسه کردن
تاوول : ره شمال
ناپوره : چه شامات
دزیو : ناشیرین
هه لدر : هه و رازی سهخت
هه راش : گه و ره
گرفتار : دوچار
به نیوهینان : په روه رده کردن
پیل ددها : شه پول ددها
زایه له : دهنکدانه وه له رینه وهی دهنک
به ددهو : شوخ و شهنگ
بی نه ژمار : بی حسینب
لافو گه زاف : له خوبایی بوون
دهولت : سهروهت و سامان
خوشخوان : گورانی بیژ
هه له ته کردن : راوانان
ناوچهی هه لهت : ناوچهی عاسی
نیگه ران : دلته نگه و زویر
له سونگه ی : به هو ی
شوور : بزنه کیوی (وعل)
کلای دهنک : فرو القندس

له هیچ دارستان و له هیچ په نایه که نه دهبینزاو که س نه ی دهبینی
چون شاخی هاویشتوته سه ر پشت و ره و دهکا چون به سه ر
که ندو له ندان بازده داو وه بالدار ده فیری خه لکانیک هاتنه
دنیاره له ژیانیا شووریان نه دیوو به لکو ته نیا چیروکیان دهریاره
بیستبوون یان شاخیان له سه ر گوران دیتبوون .
دایکه شووری شاخدار چی به سه ر هات ؟
ره نجا ، زور له خه لکه که نیگه ران بوو ده لین پاش نه وه ی
شوور له سونگه ی گولله و سه کی راو گوزهرانیان لی ته نگه کراو
پاش نه وه ی شوور که م بوونه وه و ژماره یان له په نجه کانی
دهست رهتی نه ده کرد دایکه شووری شاخدار به ره و بلندترین
تروپکی چیا یان هه لکشاو مالئاوایی له نیسیک - کول کردو
دوانه وه کانی خوی له راره وه چیا یی په گه و ره که ناوا کردو بو
ولاتیکی تروبو چیا یه کی تری بردن .
نه مه یه له م دنیا یه دا پروده دا نه مه ته واوی به سه رهاته که یه
چه زده که ی پروا بکه و چه زیش ده که ی پروا مه که .
کاتیک دایکه شووری شاخدار رویی گوتی نیتر هه رگیز
نایه مه وه ...

تیبینی : نه م چیروکه به شیکه له رومانی که شتی یه سپی یه که
نوسینی : جه نکیز نایتماتوف .
پروانه :
السفینه البیضاء - روایة - جنکیز ایتماتوف دار الفارابی - بیروت
۱۹۸۱ .
ترجمة : عبدالله حبة . مراجعة وتقديم : سعید حورانیه .
ص (۶۲ - ۷۴) .

فهره نگوک :

په راویز

- دایکه شووری ساخدار : الوعلة لام ذات القرون .
- چیقیقیت : سواری جه نکاو مر به زمانه * دلانی ناسیای ناو مر است

دژوار : سهخت

کلور : سهروهت و سامان
ری و ره سم : نه ریت و ری و شوین
کوک و ته یار : ناماده

شانو

له عيراقى پيشين دا *

« پانتوميميان » هه بووه كه جار جاريش به كوړانى ووتراوه .
تهختى شانوش بيگومان دياركراوه و « مه لبه ندو دهشتى »
تاييه ت به سه ما كردن بووين ، نه م مه لبه ندانهش له گه ل
« شوركيسترا » ي شانوى يونانى « نه گريكي » به راورد
ده كړين .

به لام له گه ل نه م هه موو نيشانه و راستيانه شدا نه م كاره
به « كار - فعل » ي شانوى دانانزى چونكه « بينر » له گه ل
« نه كتر » جارى له يه ك جيا نه كراون ، هه روه ها ده وري
مروف له سه ر ته خته نيشان نه دراوه .

بويه هه موو نه و هه ولانه ي دراون بو چه سپاندى نه م
تيورى يه كه « نه م بووداوانه » بووداوى شانوكه ريبن سه ريان
نه گرتوه .

● ليقراتور « نه دهب » ي عيراقى كون ●

بيگومان بو ناسينى شانو پيوسته مروف خوى هه نديك له
نه دهبى نه و سه رده مه نزيك كاته وه .

تانيستا پتر له « ۵۰۰۰ » پارچه به رد دوزراونه ته وه كه
تاييه تن به بارى ليقترارى « نه دهب » ي عيراقى كون ، كه
ته مهنى تازه ترينيان نه گه رپته وه بو دوو سه د سال پ . ز .
هه موو پيشيان له باره ي « نايين ، ره وشت و ، ناوه روكي »
كومه لگاي عيراقى نه و سه رده مه نه دوين .

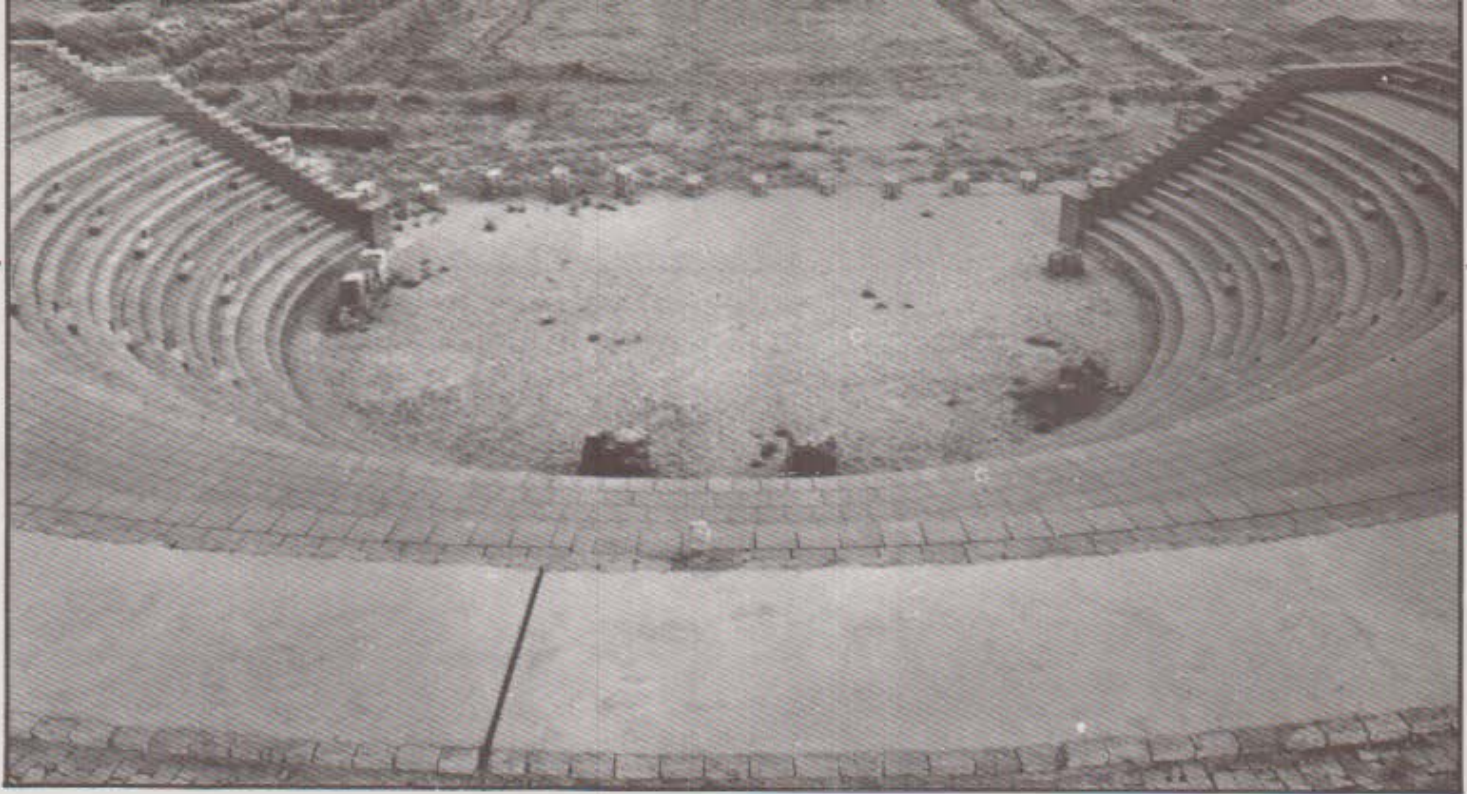
به شيكى زورى به ره مى سه رده مى سومه رى يه كان له
كو تايى سه ده ي رابردووه وه دوزراونه ته وه ، به لام تا نايستا
ناوه روكي نه و هه موو به ره مانه له لايه ن روژه لات ناسه كان

شانوش وه كو هه موو په نكه هونه رى يه كانى تر په گى
ده گه رپته وه بو سه رده ميكي زوو . « له كسيكاي شانوى
جيهانى » ناوى « شانوى كون » ي ناوه ته سه ر نه م جوړه
شانوكه ريانه ي له سه رده مه كونه كانى رابوردو به رچاو
ده كه ون . هه ره كو نترين شيوه ي شانوكه رى « سه مايه » كه
تاكو نايستا لاي ميلله ته پاشكه و تووه كان به كار ده هينرى ،
يا خود له سه ر به رد و ديوارى نه شكه و ته كان و نيسكى ناژه ل
ره سم كراون .. يا نه وه تا لاي ميلله ته پيشكه و تووه كان بوونه ته
ره نكيك له كه له پوورى نه ته وايه تى ميللى .

نه م جوړه سه مايانهش چه نده ها مه به ستيان هه بووه ،
وه كو دارشتنى « راوكردن ، درويته ، هيزو تواناي پياو ، نه رم و
ناسكى نافرته » يا خود « ناهه نكه كانى چوار وه رزى سال ،
نوى ، نويژو دوعا بو رزگار بوون له زالى سرووشت به سه ر
مروفا » هه روه ها بوخوشى ده ربيرين به هوى سه ما كردن ، بو
نه وه ي به كومه لوله سه ر خوبگه نه راده يه ك له خوشى كه خويان
له بير بكن و نيش و نازارى كارى روزانه له ياد بكن .

به ره مه شانوكه رى يه كانى پيشوو « كون » زور
نه ليمنتى « عناصرى » شانوكه رى هه بووه وه كو ماسك
« قناع » ، جل و به رگى تاييه ت ، نيكس سوار ، ديكور ،
هه روه ها موسيقاي تاييه ت .

هه روه اش ده وريان تيا بووه و كه سانى خويان
هه بووين ، وه كو ده وري خواكان ، نه ژده ها ، ناژه ل ،
هيزه كانى ترى سرووشت » . سه ماكان شيوه ي

۱۸۹۰ و ۱۹۰۲ « ی ز چند به ره میکی تر وه رگپدر اونه ته سه زمانی ئینگلیزی . له سه دهی ئیستامانیس به شیکی زور له کتییی له م بابه ته که وتوونه ته بازار .

سومه ری یه کان وه کو باسیان لیوه ده کری له سالی « ۲۸۰۰ » ی . پ ز ده ستیان کردووه به نویسنی به ره می شه ده بیان ، ئیتر له دوی ۵۰۰ سال به ره میکی زوریان نویسیوه ته وه ، تاماوه یه کی دووریش برپا و ابو که سومه ری یه کان شه ده بییان ته رخا ن کردبوو بو خویندن له په رستگا کانیان « مه عبه ده کانیان » له لایه ن پیاوه ئایینه کانه وه .

● گورانی ی ئایینی ●

گورانی ی « سروودی » ئایینی سومه ری یه کان له چه شنی هه لبه ست نووسراون و ناوه روکیان له بنچینه و هویه کانی ژیان ده دوین .

له سه ره تادا له دروست کردن و به ریوه بردنی زه مین دواون . په دابوون و له دایک بوونی خواکان ، خوشه ویستی و رقیان ، هه ولیان بو توله سه نندن ، دل نه رمییان و به جی هینانی دوعای خه لکی ، خولقاندن و دروست کردنیان له پال تیکشکاندنیان بو هه موو شتیک .

به لام زور که م باسی شه ری نیو خواکان له سه ره ته ختی هیزکراوه ، وه کو به ئاشکرا لای خواکانی شه گریکی یه کان شه بیتری . به لام له و بابه ته که مانه ی که به رچاوه ده که ون دیاری داوه که خواکانی سومه ر زور به توندی خه باتیان له دژی

وه رنه گپدر اون و که سیش لییانه وه ئاگا دارنیه .

بو به لگه ش داستانی « گلگامش » تا شه م ماوه ی دواپی یه به شیوه یه کی ته واو نه ناسرا بوو ، تا وه کو « سومه ر ناسه کان » ی عیراق دوزیانه وه و په رده یان له سه ر لایه نه نه ناسرا وه کانی شه م داستانه هه ره که وره یه لادا . به لام شه وه ی تانیستا له به ره مه سومه ری یه کان وه رگپدر اون بریتین له :

« ۳۰ » داستان ، « ۲۰ » دوعا بو خواکانی شه و سه رده مه « ۹ » چیروکی به ناوبانگ له باره ی پاله وانانی سومه ر ، « ۲۰۰ » گورانی میلی له هه موو بابه تیک ، کومه لیکی زور له گورانی خه فت « نواح » ، ژماره یه ک له راپورتی میژووی گرینگ ، چه ند نووسراویک له باره ی فه لسه فه ، هه ندیک له په رتووکی قوتابخانه کان ، چه ند بابه تیک له دادگاکانی شه و سه رده مه ، په ندی پیشینان ، ئاگا داریی ره سمی و ، زور هه والی دیکه ی هه مه ره نگ .

پتر له « ۳۰۰۰۰ » پرسته له م نووسراوانه له چه شنی هه لبه ست « شیعر » نووسراونه ته وه و بوونه ته نموونه ی کوئترین بابه تی شه ده بی ی شه م سه ره زمینه .

بو جاری یه که م له سالی ۱۸۷۵ زله له نده ن گورانی یه کی دریز وه رگپدر اوه ته سه ر زمانی ئینگلیزی که تاییه ت بووه به خواکه یان « اینانا - Inanna » له پاشان له سالانی « ۱۸۸۴ و

په کتري کړدووه و زور خوښيان له ورې په رڼاندووه .
 سؤمه ری په کان زور به فامانه چيروکه کانی خواکانيان
 نه گيرنه وه و له سر بناغه په کی تيولوچی « نايپانه » و خوښان
 تیکه لی سره روبريان ناکن .
 چيروکه کانیس نه مانه ن که تانیستا وهرگيردراونه ته سر زمانی
 تازه :

- دوانیان ، خوا « انلیل » دهوری سهره کی نه بیینی .
- چواریان ، خوای ئاو « انکی » دهوری په که م نه بیینی .
- په کیکیان باسی خوای مانگ نه کات « نانسین » و
 به سهرهاتی سهره کی .
- دوانی تر له خوای باش زورو « نینورتا » نه دوی .
- پینچ چيروکی تر باسی خوا « اینانا » نافرته ته - ده کات .
- شه شیان چيروکی خوا « دیموزی » نه گيرنه وه .
- چيروکیکیان باسی خوای « به دووه کان » - مارتو -
 نه کات ، دراوسی روژ ئاوی سؤمه ر .
- چيروکی توفانیس « الطوفان » له ناو چيروکیکی
 تریش دا هاتووه ، که نه سهره تایی و نه دواپی ماوه .

● چيروکی قاره مانان

گومان له وه دا نی په که سؤمه ری په کان په که مین گل
 بوون له به کارهینانی نه ده بی نه فسانه بی « الادب الملحمی » و
 په ره پیدانی . نه وانیش وکو که لانی تری جیهان ، وکو
 نه گریکی په کان ، هیندو ناری په کان ، نه له مانه کان قوناغی
 قاره مانیه تیان له نه ده بدا برپوه ، بو نه وهی ناوپانگیک
 دهر بکه ن و خو شیان به دوست و دوژمن بناسینن .
 نه م شیوه نه ده به له نیو کومه لی حوکم په واکان « پادشاو
 میره کان » په ره ی سهند له وکاته ی که نه وان دهر گای کوشک و
 باله خانه کانیان بو شاعیرو حیکایه ت خوانه کان خستبووه
 سره پشت و بو نه وهی جوړه پر و پاگنده په ک بنوینن . نه که رچی
 نه و جوړه شه و چه رانه بوکات به سره بردن بوو ، به لام له ه مان
 کاتیشدا مه به سستیکی ئیعلامیثی تیدا هه بوو .
 بو جاری په که م به ر له ۳۰۰۰ سال پ . ز شاعیرو
 نه دیبانی نه و سرده می سؤمه ری په کان ده ستیان کرد به

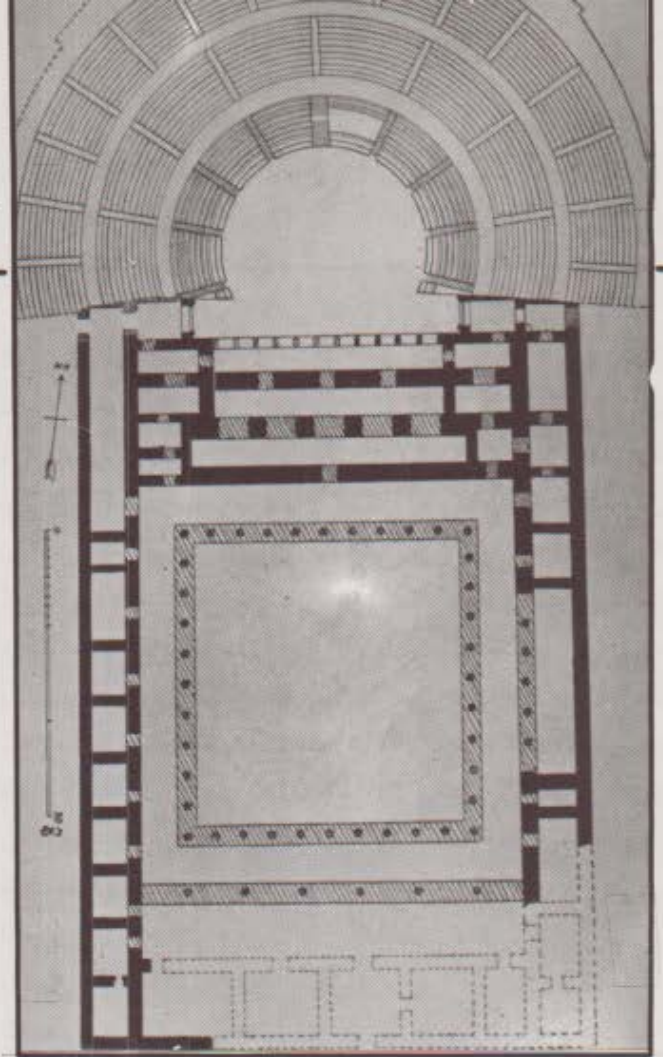
کوگردنه وه ی به ره می میلی له گورانی و چيروک ، چوار چيروک
 له و « نو » چيروکه ی که دوزراونه ته وه باسی « قاره مانیتی
 » انمرکارو لوگال باندا « ده کن . به شه که ی تریش که « ۵۰ »
 چيروکن به سهرهاتی قاره مانی به ناوپانگی سؤمه ر « گلگامش »
 ده کن و به شیوه ی گورانی ده ی گيرنه وه ، له و پینچ چيروکه
 گورانی په دووانیان به ناته واوی ماونه ته وه که نه مانه ن
 « گلگامش و گای ناسمان » و « مردنی گلگامش » ، سی یانیش
 به پاریزراوی و ده ست که وتوون که نه مانه ن : « گلگامش و
 ناغای کیش » که تیايدا گلگامش وکو که بات کاری و پاریزه ری
 حوکمی پاشایه تی له قه له م دراوه ، وه « گلگامش و شاری
 زیندووان » له م چيروکه شدا دهوری قاره مانی ده بیینی که
 نه ژدها که ده کوژی ، هه روه ها « گلگامش و نه نکیدو و ژیانی تر »
 له م چيروکه شدا شه خسیه تی گلگامش به ووردی ده خریته
 به رچار ..

● سروودی میلی

سرووده میلیه کان به شیکی دیکه ی نه ده ب و هونه ری
 سؤمه ری په کان بوون ، به شیکی زوری نه و سروودانه پیش
 دوزراونه ته وه . له وانه هه ندیکیان بریتین له « ۵۰ » ریز - واته
 دیر هه ندیکی تریشیان بریتین له « ۴۰۰ » ریز .

نه و سروودانه ش له چوار جوړ بیکهاتوون ، « سروودی
 تاییه ت به خوداوه نده کان » ، « تاییه ت به حوکم په واکان » ،
 « نویژو تاعه ت بو حوکم په واکان » هه روه ها « سروودی
 نایینی »

نه و سروودانه ی که تاییه تن به خوداوه نده کان بیان
 نه وه تانی له جوړی « نه مرو نه می » ن ، یاخود بو « مه دح و
 سه نا » ن ، بویان .. به ناوپانگترین و دریزترین سروود له و
 چه شنه ی که له سهره وه په نجه مان بویان کیشا نه مانه ن :
 سروودی « انلیل » سروودی « انخدوانا » کچی سرچون
 مه لیکی « اکد » و به ناوپانگترین « راهبه ی » په رستگای
 « اور » نه و سرووده ی ته رخانه کړدبوو بو « اینانا » ،
 سروودی سییه میس هه ر بو « اینانا » ته رخان کراوه که په کیک
 له نیشانه کانی نه وه یه ، به نه ستریه ی شه و ناسراوه ،
 چواره میس هه ر به ناوی خوای جه نگ « اینانا » ناسراوه به لام

شارستانیہ تی سومەر ، سروودہ ٹایینیہ کان بوون ، کہ لہ کاتی نوپڑو عیبادہت دا دہووتران یان بو دیارکردنی خوشہ ویستی بہ رامبہر حاکمہ کانی ٹو زہمانہ ، ٹو خوداوندانہ ش کہ ہمیشہ لہ م جوړہ سروودانہ ناوبراون ٹمانہ ن :

Enlil, Enki, Nannasin, Ninurta, Nergal, Innana, Bau, Ninisina.

لہ مہلیکہ کانیش بہ تاییہت مہلیکہ کانی بنہ مالہ ی سی یم لہ « اور » و بنہ مالہ ی یہ کہ م لہ « ایسن » کہ بہ رده وام لہ و سروودانہ دا وہ بہ رگوی دہ کہ ون ..

ہر وہا جوڑی چوارہم لہ سروودہ میلی یہ کان ٹوانہ ن کہ لہ شوینی عیبادہت ، پەرستگا کانی ٹو سہ رده مہ خہ لکی دہیان گوٹن ، وہ کو سروودی « ایکور - EKur » لہ پەرستگای « انیل » لہ شاری نیپور ، ہر وہا سروودی تاییہت بہ خوداوند « نینو خورساک - Ninchorsag » لہ شاری کیش کہ بہ درپڑترین سروود دانراوہ و بریتیہ لہ چوارسہ ریز . بہ لام ہینشتا بہ شیکی زور لہ پاشماوہ ی ٹو دہ بی ٹم کہ لہ نہ دوزراوہ تہ وہ ، بہ تاییہت لہ شارہ کانی کیش ، اور ، اکدو ، شارہ کانی دیکہ ..

● گورانی گلہیی ●

لیرہ دا کہ ناوی « گلہیی » یم ناوہ تہ سہ ر ٹو گورانیانہ ی خہ م و خہ فہت دہر ٹہ برن ، مہ بہ ستم ٹو وہ یہ بلیم ہہ موو ٹو جوړہ گورانیانہ ی کہ میلیہ تان پیکیان ہیناون بو ٹو وہ ی باسی بہ سہ ر ہاتہ کانیان بکن ، تہ نہا لہ شیوہ ی گلہیی دا داریژراون .

لای سومہری یہ کانیش دوو جوڑ گورانی گلہیی ہہ یہ ، ٹوانہ ی بہ سہ شارہ کاندا ووتراون ، وہ کو چون ٹو شارانہ لہ ناو چون ، ٹوانی تریش تاییہت بہ خوی خواکان « دیموزی - Dumuzi » .

دوو گورانی لہ جوڑی یہ کہ م باسی لہ ناوبردنی شاری « اور » ٹہ کات ، سی یہ میشیان تیکشکاندنی شاری « نیپور » ہ ٹم جوړہ گورانیانہ ش بہ چہ شنیکی پر لہ ٹومید کوتایی یان پی دین ، بہ ٹاواتی ٹاوہ دان کردنہ وہ ی شارہ کہ سہر لہ نوی . لہ گورانی یہ تاییہتہ کانی خوا « دیموزی تموز » ژمارہ یہ کی زور بلاوکرانہ تہ وہ تانیستا ، بہ لام

سروودی پینجہم تاییہتہ بہ خوی ہہ تاو « اوتو » کہ لہ ہمان کاتدا خوی عدالت بووہ ، سروودی شہ شہم باسی خوی رہوشت و ٹہ خلاق دہ کات « نانشا » حہ و تہ میس تاییہتہ بہ خوی پزیشکی ی « نینسیا » ، ہہ شتہ میس تہ رخان کراوہ بو خوی خواردنہ وہ « نینکاسی » و سروودی نویہ میس تاییہتہ بہ « نونگال » کچی خوی « ارش کیفل » وہ کو قازی ی کہ لی سومہر .

ٹہ میان سہ بارہت ٹو سروودانہ ی کہ لہ خوداوندہ کان دہوان یا بویان دہووتران . بہ لام بہ شیکی تر لہ سروودہ میلی یہ کانی کہ لی سومہر ٹوانہ ن کہ بو قارہ مان « شولگی - sholgi » بوو ، دووہم مہلیکی ٹور لہ بنہ مالہ ی سی یم .. کہ پتر لہ حہوت سروودی لہ سہر نووسراوہ .

دوو سروودیش بو مہ دخی باوکی « اورنمو - Jnammw » ووتراون ، لہ پال ٹو وہ شدا ژمارہ یہ کی زور لہ سروودہ کان تہ رخان کراون بو بنہ مالہ ی حوکمرانہ کانی « ایسن - nisi » لہ وانیش وہ کو بہ لگہ « Iddindagan, Ishmedagan, Lipitishar » . بہ سوزترین سروود لای خہ لکی ٹو سہ رده می

روژه لاتناسه کان تانیستا سه بارهت به ناوه روکه کانیان یه ک ناگره وه .

له پال گورانی گله یی ، جوریکی تر له گورانی ی له و سه رده مه دا هه بوو که وه کو به شیکی گرینگ له نه ده بی سومه ری ناسرابوو ، نه ویش نه و گورانیانه بوون که به سه ر مردوه کاندا ده ووتران ، له و گورانیانه ش چه ند گورانی یه کی له م دواییه دا دوزراونه ته وه و بلاوکرآونه ته وه . نه ده بی سومه ری چه ند جوریکی تری له سامانی نه ته وایه تی هه بووه وه کو : په ندی پیشینان و دارشتنی به سه رهاته کانی نه و سه رده مه به شیوه یه کی نه ده بی .

روژه لاتناسه کانیش دان به وه دا ده نین که نه م نه ده به نه مره له سامانی زور نه ته وه ی تردا جی ی خوی کردوته وه .. بویه زوربه ی نه و ووتانه له کتیبه تایینه کاندا ده بینین ، وه کو : ته ورات ، انجیل ، هه روه ها قورناتی پیروز ، بو به لگه چیروکی « لافاو - الطوفان » و دروست بوونی نه رزو ناسمان و ژیان ، هه روه ها مه سه له ی قابیل و هابیل .

روژه لات ناسه کان ده لین که داستانی « نه لیاذه و نو دیسا » ی نه گریکی له راستیدا له نه ده بی سومه ری یه کان وه رگیراوه ، نه م راستیه ش به رله ۵۰ سال سه لینیراوه ..

● نه ده بو و شانوگه ری ●

بویه ده لین نه ده بو و شانوگه ری نه ک نه ده بی شانوگه ری ، چونکه نه و سا نه م جو ره نه ده به وه کو نیستا نه ناسرابوو ، به لام له گه ل نه وه شدا تاراده یه ک دوو په وشتی شانوگه ری له به ره مه نه ده بیه کاندا - ناسرابوون .

با وه کو به لگه یه کی که له گورانی یه گله بیه کانی نه و سه رده مه ی سومه ر هه لیبزیرین که نه ویش شیوه ی « نوره » .. نه م پارچه نه ده بی یه روژه لات ناسی نه له مانی « کرمر » له سالی « ۱۹۳۵ » دا دوزیه وه و دوای ده سال وه ریگیراوه و بلاوی کردوته وه ، که تیایدا باسی خوای شاری « نور » « نینگال - Ningal » و خو شه ویستی ی خوای مانگ نه گری و ، نه وه نیشان ده دا که چون شاری نور له سالی ۲۰۰۰ پ . ز له ناو نه جیت .. « شیوه نی نور » بریتیه له ۴۳۵ رسته به لام کوتایی یه که ی جاری نه دوزراوه ته وه ، روژه لات ناس « فالکن

شتاین ۱۱ هه لبه سستی به راورد کردوه و تیایدا ناوی به شیکی زوری له نامیری موسیقای ناسیوه ته وه .

له به شی یه که می شیوه نه که دا باسی هیرشی له شکه ری عیلام ده کات بو سه ر شاری نور ، له به شی دووه مه دا گله یی له خوای ره شه باو ناگر ده کات چونکه نه وان بوونه هوی سووتانی شاره که له دوای شه ریکی دوورو دریز .

« پوزن گارتن » ی روژه لات ناس گه یشته نه و راستیه ی که شانوگه ری که ی « اسخیلوس » ی « فرس » له م پارچه نه ده بی یه وه رگیراوه .. چونکه « کور » له لای هه ردو وکیان هه مان ده ور نه بینن و به شیکی زور له ووته کانیان له یه ک ده چن .

« کوریش » له سومه ری یه کان وه کو ووتمان له « کور » ی نه گریکی نه کات چونکه لی ره دا هه مان جو ره له « کور » نه بینین وه کو [« کور » ی گه ل] ، [کوری شیوه ن] [کوری گورانی بیژ] لی ره شدا به شدارانی کور ده بنه دوو به ش .. یه که میان : نوینه ری « کار » ن و دووه میشیان . نوینه ری « ره وشت » .

له کوری سومه ری یه کان وه کو چون لای نه گریکی یه کان مروفیک نه بیته سه روکی کور ، نه م که سه ش لای سومه ری یه کان ناوی « گالا - Gala » بو ، هه ر نه ویشه که ده وری سه ره کی ، واته ده وری پاله وانیه تی ده بینن .

ناشکراش بووه که نه کته ره کان له سه ره تاو کوتایی پیشکه شکردنی به ره مه کانیان خو یان بو جه ماوه ر ده چه مانده وه ، وه کو ریزگرتنیک ، چونکه وشه ی سومه ری « Ki-shub-gu » له هه موو پارچه یه کان شانوگه ری هه یه .. نه م وشه یه ش مانای چه ماندنه وه ده گه یه نی « Schub » هه روه ها « Ki » و « Gu » مانای سه ره له قاندنه .. هه لبه سته کانیش له ژماره ۲۱۲ تا ۲۱۸ باسی چه ند مه لبه ندو شوین ده کات که له وی شانوگه ری یه کان پیشکه ش کراون .. نه مه شیان نه وه ده گه یه نی که له کات و شوینیکی تاییه تا به ره مه کان پیشکه ش به جه ماوه ر ده کران .

شانووی بابل :

له راستیدا تانیستا ئاشکرا نه بووه ئایا نه و شوینانه ی نه و به ره مه شانوگه ریانه ی نه و سه رده می کونی عیراقی پیشکesh نه کران له چ له شانو نه چوون ، به لام له نزیکه شاری بابل ، حله ، شانوییک دوزراوه ته وه له چه شنی نه گریکی دهکات ، بویه هر به و ناوهش ناسراوه . بهر له وه ی وه سفیکی ته واوی نه و شانویه بکه ین ده بیت دان به وه دابنیین که نه و شانویه له وانه یه بو مه بهستی وه رزشی ی به کار هینرابی تاماوه یه کی زور ، به لام ده بیت هر وه ها بو مه بهستی پیکesh کردنی به ره می شانوگه ریش به کار هینرابیت .. جگه له وه ئاشکرایه که به شی زوری سامانی شارستانیه تی نه و سه رده مه هیشتا هر له ژیر خاکه و نه و سامانه یش سه روه تیکی گه وره ی شانویه .

شانوی نه گریکی له بابل ده که ویتته دووری « ۵۶۰ م » بو لای خوارووی روژه لات له سنووری ناوه وه .. له سه ر گردی خوارو « الحمیره » که یه کیگه له سی گردی به رزله و ناوچه یه ، ناوه که یشی « الحمیره » له سووری خاکه که یه وه هاتووه .. شانوگesh وه کو له سه ر پارچه به ردیک هل که ندراره که به زمانی یونانی کون نووسراوه ، وا دهرده که وی له سه رده می نه سکه ندهری گه وره « دیوسکرایدز » بیناکراوه .

وه کو زانراویشه نه سکه ندهری گه وره کاتی که وتوته ری بو شه رکردن دژی فارسه کان ماوه یه که له بابل ماوه ته وه له وه کاته دا بریاری داوه به لابرندی خوئیکی زور له ده وروبه ری به رستگاکانی بابل ، وه کو به رستگای مه ردوخ ، هر له و خوله ش نه و سی گرده دروست بووین که له پاشاندا یه کیکیان وه کو شانو ناوه دان کراوه ته وه .. له نه خشه ی شاره که دا دهرده که وی که له شکری نه سکه ندهر بو یاری ی وه رزشی خویان و رابوردن نه و شوینه یان به کار هیناوه و ، شانوگesh بریتیه له نه لقه یه کی نیو بازنه یی و له شیوه ی پایه پایه شوینی دانیشتنی بینه ران ناماده کراوه له نیوانیاندا نو ری ی هاتووچوو دیاری کراوه ، له سه ر هندی شوینی بیناکه « خه تصی » موری « نبوخذ نصر » ی مه لیک ده بینری ، که نه وه ده سه لمینی شانوگه به رده وام تازه کراوه ، وه به تاییه تی له سه رده می سلجوقیه کان .

نه لبه ته بارو زرونی نه وسا ئال و گۆری ناووه وه وا بوونه ته

هوی نه وه ی به شیکی زوری نه و بینایه له نیو چوو وه نه ماوه ، به تاییه تی ژووره کانی نه م دیوو نه و دیوی ته خته ی سه ره کی که بو نه کته ران و یاری که ران ته رخان کراوه ، به لام ماوه ی چه ند سالیگه دهسته لیپرسراوه کان خه ریکی بیناکردن .. هر وه ها ژووره کانیش به ته واوه تی نه دوزراونه ته وه ، به لام دیاره که هه موویان له دریزی و به رینی له یه ک ناچن ، چونکه پانی دیواره کان له نیوان « ۹۵ سم ، ۱۱۵ م ، ۱۲۵ م » ن ، هر وه ها پانی دوو دیواره سه ره کی یه کان « ۱۴۵ م » ن ، له به شی سه رووی روژئاوا ژووریکی گه وره یان له م دواویه دا دوزراوه ته وه که هر له ژووری خو ناماده کردنی نه کته ره کان دهکات .. بهر له وه ی بینه سه ر ته خته ی شانو به دریزی « ۱۲۱۵ م » و پانی « ۹۸۰ م » ، نه و شوینه پایه پایه یش که بو دانیشتنی بینه ران دروست کراوه بریتیه له سی چین یه که میان : « ۶ » پایه یه و ، دووه میان « ۹ » پایه یه و سی یه میان : « ۱۲ » پایه یه وه ژیر هر چینیک ریگایه ک کراوه به پانی ۱۹۲ م ، بو هاتوو چوکردن .

به رامبه ر جه ماوه رو له سه ر ته ختی شانو ریزیک نه ستون هه یه که بریتیه له « ۱۲ » نه ستون ، له نیوان جه ماوه رو ته خته که یش دا دوو ریگا هه یه له راسته وه بو چه پ ، بو هاتوو چوی نه کته ره کان ، له هه موو لاکانی شانوش ژماره یه کی زور ژووری گه وره و بچوک هه ن بو لیپرسراوو نه ندامانی تیپه هونه ری یه کان ، نه گه رچی به شیکی نه و ژوورانه هیشتا نه دوزراونه ته وه ، به لام به مه زنده ی روژه لات ناسان ده بی و ابوویی ، وه ک چون له نه خشه که دا دهرده که وی .

* نه م کورته باسه ی سه ره وه بوخته ی باسیکی فره وانه که نووسه ر پیشکeshی « کولیجی زانستی شانویی » سه ر به زانکوی قبییه نای کردووه ، له باره ی شانو له عیراقی پیشین دا له سه ر « شانوی بابل » و ، له م چه ند لاپه ره یه دا وه کو دیاری یه ک پیشکeshی خوینه رانی گو قاری « کاروان » ی دهکات ..

پيودانگه دراماتيكي و هونه ريپه كان

له شانوي «تعبيري» دا

● شه مال عومەر ●

ئه كاديميای هونه ره جوانه كان

به غدا / ۱۹۸۵

نووسيني دهقه درامي په كاندا ، يان له بواری پرؤسيی
دهرهينان و مامه له كردن له گهل نه و دهقانه دا .
هه رچی لايه ني په كه ميانه ، زياتر له قول بوونه وه و شوپ بوونه وه
به پيودانگه دراماتيكيه كاندا خوي دهنوينيت و ، له هه مان
كاتيشدا گه رانه به شوين شيوه و دوزينه وه ي شيوازي تازه دا ،
هه روك « بوجين تونيل » ده لي : (هه ر شانويه كي نوي ،
پنويستی به تان و بوو شيوازيكي تاييه ت به خوي هه يه ،
ئه گه ر روژيك وا هاته بيرمه وه ، كه ته نيا تاكه ريگه و
شيوازيكم له بهر ده مایه ، نه و كاته نه مه وا ده گه يه نيت
كه من « نامير ناسا » مامه له له گهل نووسيندا ده كه م ،
ئه مه ش شتيكه په تي ده كه مه وه)

● پيشه كي : -

رابه ري شانوي ته عبيري « سترندينرگ » له نامه په كيدا كه بو
« جان پول سارتهر » ي نووسيوه ده لي : -
« خه يالي قول و مه زن له دهسته به ركردي حه قيقه تدا ، راست
گويا نه تره ، له و دياردانه ي كه پروكه شان له واقيعدا خويان
ده نوين ، نه و پروداوه ناساي يانه ي كه له ژيانماندا تووشمان
دين ، دانانرين به و پيوستيه جه وه ريانه ي كه كروكي ژيانمان
پك دين ، ژياني منيش هه مووي هه ر خه ونه .
جيگاي مشت و مر ني په كه هونه ري شانو ، وه ك جيهانيني
به ر فراوان ، بوژ له دواي بوژ هه نكاوي فراوان ده نيت و ،
پيشكه وتن و ده سكه وتي مه زن به ده ست ده هيني چ له بواري

سه بارهت به لایه‌نی دووه‌میشیان ، واته لایه‌نی پرؤسیسی دهره‌ینان و مامه له‌کردن له‌گه‌ل پیودانگه دراماتیکیه‌کاندا ، له‌مه‌یاندا شانوی هاوچه‌رخ ، نامیزی بوگه‌نی ریپازی ته‌جریبی کردوته‌وه ، که به‌شیوه‌یه‌کی گشتی و له‌چوارچیوه‌یه‌کی (ته‌جریبی) دا ، مامه له‌گه‌ل ده‌قه‌کاندا ده‌کات ، که نه‌مه‌ش تیپه‌راندن و به‌لاوه‌نانی شه و ته‌کنیکه کون و سواوانه‌یه ، که له‌بوری شانوی ته‌قلیدی و اقیعیدا په‌چاوه‌کرین .

لیزه‌دا شایه‌نی باسه که بیلین ، هه‌موو شه و شیوازه تازانه و ، هه‌روه‌ها شه و ریپازه ته‌جریبانه‌ش ، به‌رته‌نجامی پشت به‌سسته به‌و پیودانگه فکریانه‌ی که سه‌رچاوه‌که‌یان شه و حه‌قیقه‌ته بنه‌ره‌تیانه‌ن ، که له‌ناوه‌وه‌ی مرووف و ، له‌گیان و ، ناره‌زوو خواسته‌کان و ، تیروانینه‌کانیا ، هه‌شار دراون ، نه‌ک له‌و دیارده « حسی‌یه دهره‌کی‌یه‌کاندا » . شه و تاقی‌کردنه‌وانه ، بانگه‌ش‌ه‌ی شه‌وه‌یان ده‌کرد ، که سه‌ر له‌نوی ، واقعی دهره‌وه دابریژریته‌وه ، تاکوله‌گه‌ل شه و شته‌ناوه‌کی‌یه‌قولانه‌دا بگونجیت و په‌کانگیر بیته‌وه ، به‌شیوه‌یه‌ک که پال به‌گیانی ئینسانه‌وه بنیت ، به‌روه به‌رزایی بکه‌وینته باله‌فره . که واته « ته‌عبیریته » و اهاته‌پیشی که ته‌عبیر کردن بیت له‌ناره‌زایی مرووف دژی هه‌موو شه و کیشانه‌ی که زه‌وتکردنی سه‌ربه‌ستی مرووف له‌خوده‌گرن ، له‌هه‌مان کاتیشدا دژی هه‌موو دیارده ماتهری‌یه‌کانی واقع بیت ، سه‌رباری شه‌مانه‌ش شانوی ته‌عبیری وینه‌ی ژیانی ناوه‌کی و خودی مرووف به‌رجه‌سته ده‌کات ، شه و ژیانه‌ی که هه‌موو شکه‌له‌مردووه‌کانی سه‌رده‌م په‌ت ده‌کاته‌وه و قول تر ده‌روانی .

جا بویه شه‌وه‌هینه‌ره شانویانه‌ی که خواهنی تیروانینیکی ته‌عبیری و هاوچه‌رخن له‌شانودا ، هه‌میشه هه‌ولی شه‌وه شه‌دن ، که بییری مروفایه‌تیانه به‌هه‌موو نازارو په‌شیویی و تیکوشانی‌یه‌کیه‌وه ، بکه‌نه تاکه پاله‌وانی راسته‌قینه‌ی ژیانی هاوچه‌رخ ، واته - به‌شیوه‌یه‌کی پوون‌تر - بییره‌مروفایه‌تی‌یه‌که خوی له‌خویدا پاله‌وانی سه‌ره‌کی شانویی‌یه‌که پیک به‌ینیت ، یان شه‌وه‌بیره له‌کومه‌لگایه‌کی مروفایه‌تی‌دا ، که مرووف تووشی نامویی و زه‌وت کردن و داپهران بووه له‌حقیقه‌ته‌کان ، بییته شه‌وه‌پاله‌وانه .

سه‌ره‌له‌دانی « زاراوه‌ی ته‌عبیری » :

کاتیک دهره‌باره‌ی په‌یدابوونی زاراوه‌ی ته‌عبیری له‌جیهانی هونه‌ردا ده‌دوین ، خومان له‌به‌رده‌م که‌نی راو بوچونددا ده‌بینینه‌وه .

هه‌ندی‌ک له‌و بروایه‌دان که (و . یینجر) ی په‌خنه‌گری هونه‌ری ، په‌که‌مین که‌سیکه که وشه‌ی ته‌عبیری‌یه‌تی به‌کار هیناوه ، کاتیک دهره‌باره‌ی تابلوکانی - (سیزان) ی نیگار کیش دواوه .

هه‌ندیکی تر رایان وایه که به‌کار هینانی شه‌وه‌یه ، په‌که‌مین جار له‌لایه‌ن (ئوتوتسور لیندی) ه وه‌هینراوه‌ته‌کایه‌وه ، شه‌مه‌ش له‌سالی « ۱۹۱۱ » داو ، کاتیک له‌کوپیکی فراوانی شه‌ده‌بیدا ، له‌ژیژ تیشکی زاراوه‌ی ته‌عبیری‌یه‌تدا ، به‌ره‌می شیعری کومه‌نی شاعیری هه‌لسه‌نگاندووه .

هه‌ر له‌م بواره‌دا هه‌ندی له‌میژوو نوسانی شه‌ده‌بی شانویی ، سه‌ره‌له‌دانی میژووی شه‌ده‌بی ته‌عبیری بو کوتایی ساله‌کانی چه‌رخ‌ی نوزده‌یه‌م ده‌گیرنه‌وه ، بو سه‌لماندنی رایه‌که‌شمان ، شانوگری (به‌ناگاهاته‌وه‌یه‌کی زوو - الیقظة المبكرة) ی نووسه‌ری شانویی شه‌لمانی (فرائک و دکنند) ده‌که‌نه‌نموونه‌یه‌کی ناشکرا که تیایدا به‌شیوه‌یه‌کی ساده و سه‌ره‌تایی خاصیت و نیشانه‌کانی ته‌عبیریته‌ره‌نگیان داوته‌وه ، شه‌وه‌ش به‌وه‌ی که نووسه‌ر له‌ته‌کنیکی شانونامه‌که‌یدا ، په‌نای بردوته‌به‌ر مه‌نه‌لوژی دریز و به‌کاره‌ینانی ده‌مامکی کون و ، هه‌روه‌ها کومه‌نی په‌مزی ته‌عبیری تر بو ته‌عبیرکردن له‌ناخی پاله‌وانه‌کانی .

هه‌ر سه‌باره‌ت به‌میژووی سه‌ره‌له‌دانی شه‌م زاراوه‌یه (ئهریک بنتلی) ده‌نی : « زاراوه‌ی ته‌عبیری له‌بنه‌چه‌دا به‌و ریپازه ده‌وترا ، که کومه‌نی نیگارکیش ، بو خوجیا‌کردنه‌وه ، له‌ریپازی « انطباعی » گرتیانه‌به‌ر .

هه‌ر لیزه‌شه‌وه ده‌بیت ناماژه بو شه‌وه‌بکه‌ین ، که په‌وو‌کردنه ته‌عبیریته‌وه‌کو ریپازیکی هونه‌ری و فکری له‌سالی « ۱۹۰۵ » داو پیش شه‌م میژووه‌ش ، له‌هونه‌ری نیگارکیشانددا ، وه‌کو شوپشیک به‌سه‌ر هونه‌ره‌ندانی سه‌ر به‌ریپازی (انطباعیت) ده‌ستی په‌ی کرد .

خاسیه تی ته عبیری یه تی تیا به دی ده کریت ، له نیوان سالانی (۱۹۰۰ - ۱۹۲۵) دا نووسراون که ئەمەش به سی قوناغی تایه تیدا تیبه پیوه ، یه که میان سه ره تایی له دایک بوونی ، پاشان قوناغی جهنگی یه که مو ، دواقوناغیش ده ورو به ری سالی (۱۹۲۵) ه که ئەمە ی دوایی یان به قوناغی پووکانه وه داده نریت . دیارترین نووسه رانی سه ره به م ریبازهش (جورج کایزر ، نارنست تۆلله ر) ن له ئەلمانیا و (سترن دبیگر) له سوید و ، (یوجین ئونیل) له ئەمەریکا دا . به شیوه یه کی گشتی ده توانین بلین که ئەلمانیا یه که م مه لبه ندی به دیار که وتنی ئەم ریبازه بوو که راسته وخۆ له چوارچۆیه ی درامادا به ده رکه وت ، ئەمە له کاتیکدا که ئەلمانیا له ژیر باری حوکمی فاشیزمدا دوو چاری نه هامة تی و گیرمه وکیشه ی ئابووری و رایماری بوو بوو ، مه رگ نائومییدی ، پوخان ، ترس ، دل و گیانی مروقه کانی ته نیبوو .

■ شتیکی ئاشکرایه ، سه ره له دانی هه ر دیارده یه کی هونه ری ئەده بی ، به بی بوونی زه مینه یه کی پته وی فکری و ، بوونی کومه لیک پال پنه ونه ری (ذاتی و مه وزوعی) نه ش و نما ناکات . هه ره لم روانگه یه شه وه ، کومه لیک هونکار هه ن که زیاتر بوونه ریگه خوشکەری به ره و پیش چوون و ره گ داکوتانی ته عبیریته له وانه ش : -

(۱) نامو بوونی ته کته لوژی (الاغتراب التکنلوجی) : -
 ئەمەش یان زیاتر به ره نه نجامی زال بوونی ئامیره کان بوو ، وه ک

هه ر بویه شه هونه ره منده ته عبیری یه کان ، له گوشه نیگی فیکری و هونه ری خویانه وه پوو به رووی پیبازی (انطباعیه ت) بوونه وه ، به ره رچی هونه ره ندانی سه ره به و ریبازه شیان به وه دایه وه ، که گوايه : -

(هونه ره ندی انطباعی ، مروقیکی سلبی یه ، چونکه به چاویکی رووت له شته کان ده روانی ، له مه شدا ته نیا پووکارو لایه نی ساکاری چه قیقه ت به دی ده کات ، ئەمە له کاتیدا که له سه ره هونه ره مند پنیویسته له تیروانین و ووردبوونه وهیدا ، سنوری ماته ریانه ی شته کان بپریت و به ناخی شکه لکاندا شوپ ببینه وه وه هه ر به روو که شه وه نه وه ستی تاده گاته کروکی چه قیقه ت ، له م حاله ته دا ، هونه ری مه زن له توانیدایه که بجیته ناخ و قوولایی خودی ناوه وه ی مروقه وه)

ته عبیریته به گرنگترین بزوتنه وه ی شوپشگیری داده نریت که دژی ریبازی ته بیعی و پاشانیش ریبازی (انطباعی) هاته ئاراهه .

له سه ره تادا ، ته عبیریته پابه ندی هونه ری ته شکیلی بوو ، له پاشاندا وورده وورده په لی بوجیهانی شانوو شیعوو چیروک هاویشت .

شایه نی باسه ته نانه ت ئەم زاراهه یه له پیش جهنگی جیهانی یه که مدا به شیوه یه کی فراوان له مه میدانی شانودا له ئارادا نه بووه ، ئەو شانو نامانه ش که به شیوه یه کی سه ره کی

(هویه کانی به ره هم هینان) به سهر لایه نه کانی ژیانی مروّفا ، که نه مهش زیاتر ، له ههست کردنی تاکه که سه وه به وون بوون له نیو کومه له که یدا ، به دیار که وت .

ههر لیره شه وه دیارده ی نامو بوونی کومه لایه تی مروّفا (الاغتراب الاجتماعي) سهری هه لدا .

(۲) سهرجه می تاقی کردنه وه کانی (فروید) له جیهانی سایکولوژیدا .

به تاییه تی مه سه له ی (لاشعور - العقل الباطن) و پادده ی ده ور بینین و ده سه لاتی نه م لایه نه له هه لسوکه وتی مروّفا ، شتیکی ناشکرایه تاقی کردنه وه کانی (فروید) به کیک بوون ، له و کوله که گرنگانه ی که ریپازی ته عبیری یه تی له سهر بنیات نرا . ههر بویه نووسه رانی سهر به م ریپازدهش ، زیاتر هه ولی نه وه یان نه دا ، که به ناخی پاله وانی شانونامه کانیاندا شو ریپنه وه و ، تیشکی شی کردنه وه ی نه م حاله ته ده رونیه یان به رکه وی .

له م باره شدا هونه ر به ره و قولایی نهستی (اللاشعور) مروّفا روچوو ، تاکو تیروانی قوول بدوزیته وه ، له ریگای به کارهینانی (ره مزو ته جرید) ه وه و ، هه ولی دا له واقعی روکه شو ساده دوربکه ویته وه .

نه م روچوون و به کارهینانی ره مزو ته جریده شو ، وه ک دیارده سهره کی یه کانی ته عبیری یه ت ، خو یان نواند .

پیویسته نه وه شو له بیر نه که ین ، که پیش که وتنی کاره باو کاریگه ری زیاتری له بواری رووناکی شانوداو ، بره و پیدانی نه م لایه نه ، روولی ته واری خوئی گیرا له خهست کردنه وه و به دیار خستنی ، جوله و بزاونتی ته عبیری یه تدا ، چونکه به کارهینانی رووناکی وه کو لایه نیکی هونه ری کاریکی یه کجار گرنگه له شانوگه ری ته عبیری یه تدا ، که لیک جاریش سهره که وتن و سهرنه که وتنی شانوگه ری یه که ی پیوه به ند ده بیت .

■ به شیوه یه کی گشتی کروکی ریپازی ته عبیری له ته عبیرکردن له خودی مروّفو ، شو ریپونه وه بو جیهانی خه ونه کانی و که ران به شوین « غه ریزه سهره تایی و - بنچینه یه کانیدا) خوئی ده نوینی .

ریپازی که له پیناوی که رامه تی مروّفا و ، به شته پیروزی روحی یه کانیدا ، هه لده تی . هه روه ها له هه ولدانی به رده و امایه

بوگه یشتن به جه وه ری ژیان و ، ته عبیرکردنیکی راسته قینه ، له موعانات و دله راوکه ی مروّفو و گه رانی په ی ده رپه ی بو دوزینه وه ی ماهیه تی روح و ، په نجه خستنه سهر گرفت و کیشه دهرونی یه کان .

ته عبیری یه کان ، هه ولیان داوه ، بو دهسته به رکردنی جیهانی بیروخه یال و خه ون . که نه مه شو خوئی له خویدا هه ولدانه ، بو به رجهسته کردنی شته کان به و شیوه یه ی که پیویسته و ابیت ، نه ک به و شیوه یه ی که هه یه ، هه روه ها به دیار خستنی مانای شته کان به شیوه یه کی قوول نه ک ساکارو پروکه شو . له به ره نه وه په نا ده باته به ره مه سه له ی (ته جرید و ره مز) ، هه موونه و چوره ته کنیکانه به لاوه ده نی و رته ده کاته وه که سیمما و ناوه روکی گیرانه وه و لاسایی کردنه وه ی واقع بیت ههر بویه یه کیک له دروشمه به رزه کانی نه وانه ی سهر به م ریپازده بوون ، نه وه بوو ده یان ووت :-

(جیهان له بهر چاوماندا ، به روونی خوئی ده نوینی ، له به ره نه وه دووباره کردنه وه ی نه م جیهانه ، کاریکی دزیوو ناچیزه یه) .

نه مه سهرباری نه وه ی که له شانوی ته عبیری دا ، نامانجی نووسین به شیوه یه کی سهره کی نه وه بوو ، که سهر به ستانه ، ته عبیر له که سایه تی مروّفا بکات ، نه ک به ته نها په نا بردنه بهر پروسیسی رته کردنه وه ی واقع ، به لکوله بواری په نا بردنه بهر نه و جه قیقه ته ی که تی ی دهروانی و که پیویستیشه له پیناویا ، هه ول بدات .

پیم وایه که پیویسته ناماژه بو نه م خاله بکه ین ، که زور بیرو راو بوچون هه ن ، هه ول و ته قه لالی نووسه رانی سهر به ریپازی ته عبیری له (خانه ی) نه و هه ولانه دا داده نین ، که نزیکترن له عالفیه ت زیاتر له وه ی نزیکترن له نیجابیه ت و چست و چالاک ی ره ر ، بانگه شه یه کی راسته قینه بو تیگوشان . نه شو ره نگه نه بهر نه وه بیت که شانونامه کانیان که شو بارو دوخیکی روحی و ته سه و نیانه بالی به سهر دا کیشانون .

■ بینای درامی له دهمی سنوی ته عبیرییدا . نووسینی شانونامه ی (لعبه حلم - خه ونه یاری) به لایه ن « سترند بیترگ » وه ، کاریگه ری یه کی زوری هه بوو له چه سپاندنی ته عبیریته له شانودا .

مامه له كړدنی نووسه له تېك (كردار - كات - شوین - پروداو - كه ساپه تی په كاندا) ، به پېی ئه و رېبازه ته عبیری په ی كه پهنگی دابووه لای « سترندبیرگ » به م شیوه په : -

« پروداو ، له شیوه ی خه وندا به دیار ده كه وې ، ئه ویش به وه ی كردار نامه ننتیقپانه په ، « كات » ، مامه له ی كه نیسبپانه ی له ته كدا كراوه « شوین » نادپاریه ، زنجیره ی ساته وه خته كان پچرپچره ، « كه ساپه تی په كان » په رت دهن ، زیاد ده كن ، زور دهن دهنه هلم ، چرپه بڼه وه ، بلاوده بڼه وه ، پاشان دهنه وه په ك . به لام ته نها په كه هستی سهره كي هه په . كه به سهره موپاندا زال ده بیت ، ئه ویش هه مان هستی خه و بینه كه په (الحالم) سه باره ت به - خه وین - مه ننتیق بایه خ پې ن دراوه ، خه وین - نابیته برپارده ری حوكمی تاوانپاری ، پان بی تاوانی ، ته نیا خه و ده گپریته وه و ، هپچی تر .

- خه ویش - به وپېی په ی زور جار جارزكه ره و خوش نودنی په ، له م باره دا دلته نگی و خه م و نازار تیکه لاوی دهن ، ده بیت مایه ی دلته نگی و خه م خوری ، بوه مووزینده وهران و به زه یی پیداهاتنه وه پان ، هه لرپه وه ئه و نازاره ی كه خه وین ده پچیزئ كاتی ده گاته لوتكه ، پان چله پوپه هه ر ئه وسا به ناگاهاتنه وه دئ به پیری حه و بینه وه ، تاكو ته بایی و گونجان له نیوان نازارچیزو واقعیدا دروست بكات ، ئه و ساش نازاره كه « هه رچه نده بگاته ئه و پهریشی » ده بیته شادی ، ئه مه ش به پپوانه كړدنی له گه ل ئه و خه ونه ترسناكه دا .

ئه مه ش نمونه په ی كه دیاری ده قی ته عبیری په و ، ئه و شیوازه تازه په ی ، كه له (ده قه واقعی و كلاسیکی په كان) به ناشكرا جیاده كړیته وه ، به لام بو زیاتر شاره زابوون له م لایه نه ، بالیره وه ، دهر وازه په ك بو لیدوان له خاسیه ته كانی ده قی کی درامی ته عبیری بخه ینه سهرپشت تا مه به سته كانمان به ناشكرا بدهینه ده سته وه . سهره تا ، دهنی ئه وه بلیین ، كه نووسه ری ته عبیری ته نها ناروانیته پروکاری شته كان ، به لكو به قوولایی (لاشعوردا) شوپ ده بیته وه ، هه ر له و قوولایی په شدا ئه ره ی ئه و ده په وې ، دهستی ده كه وې و ، كون و قوژبني شار دراوه ، وپنچو په نا ترسناكه كان ته ی ده كات و ئه و

ژپانه ی كه به شیوه په ی كه شپتانه په ستیوراوه ، به دی ده كات . لیره شه وه ، شیوازیکی تووندوتیز به كار دپنی ، كه رچی هه ندی جاریش هیماو سیبه رو تارمایی له دوو توی ی ئه و شیوازه دا ، ده خاته پرو ، ئه مه ش له كاتی وینه كیشانی ئه و كه ساپه تی پانه ی ، كه دوو چاری به شیوی په ی كه له راده به دهر ی عه قلی بوون و ، به رگی ئازاریکی دهر وونی تال ده گرن ، له م خاله گزنگه وه ، په نجه ده خه ینه سهر سروشتی « بینای درامی » له شانونامه په ی كه ته عبیری داو ، ئه و كوومه له ته كنیكه ی كه نووسه ره ته عبیره كان به كاری ده هینن : -

■ نه گه ر درامی كلاسیکی له سهر « نه خشه په ی كه مه ننتیقی » بنیات نرابی ، به و پېی په ی كه هه ست به سهره تا و ناوه راست و کوتایی بكه ین و هیله سهره كه په كان به ناشكرا خویان بنوینن و ثبقاعه كه ی سهره تاو کوتایی دیاری بكات ، ئه و درامی ته عبیری به هه موو شیوه په ك به پینچه وانه ی ئه و وه په و ، له چوارچپوه ی به دوا په كه اتنی ساته هه لچووه كاندا خوی دهنوینی ، نووسه ری ته عبیری خوی له قهره ی هیله سهره كیه كان نادات ، به لای ووردو درشتدا « تفاصیل » ناچی به لكو ئه وه ی ده یخاته پرو بریتی په له زنجیره په ك مه نه لوژی چروپو ، هه ندی جاریش نووسه ر قورپانی به هه ندی پروداوی دهره كي ئه دات ، نه ك هه ر ئه وه به لكو به چپروکی شانونامه كه ش .

(۱) درامی ته عبیری ، به هوی بیروكه و ناوه روكه رېك ده خری ، زیاتر له وه ی كه له رېگه ی پروداو وه یه كانیه وه به جی بگه نری ، هه ر له به ر ئه وه شه كه له شانوی ته عبیری دا ، كردار ده بیته شتیکی گه پوك ، به ویستگه كاندا ده گه ری به ره و دوزینه وه ی حه قیقه ت ، بوپه شانونامه كه له كوومه لیک شوین و دیمه ن پك دیت ، كه له چوارچپوه یاندا پاله وان سهره وتی نامینی له دنیای ناوه وه ی خویدا دئ و ده چی و به ده ست كیشه كه وه دهنالینی ، لیره دا دیمه نه شانوی په كان ، زور و جور او جور دهن ، هه روه ك پروداوه كانیش ، به شیوی و ته مومژ ، له خو ده گرن .

زورجار له درامی ته عبیری دا ، دیمه نی سهره تا (واته سهره تای ده ست پیکردنی دراماكه) دووباره ده بیته وه ، ئه م

له ته کدا کراوه « شوین » نادیاریه ، زنجیره ی ساته وه خته کان
 پچر پچره ، « که سایه تی په کان » پهرت دهن ، زیاد ده کن ،
 زور دهن دهنه هلم ، چر دهنه وه ، بلا دهنه وه ، پاشان
 دهنه وه په ک . به لام ته نها په ک هستی سهره کی هه په .
 که به سهره مو یاندا زال دهنیت ، نه ویش هه مان هستی خو
 بینه که په (الحالم) سه باره ت به - خه وین - مه ننتیق پایه خ بی
 نه دراهه ، خه وین - نابیته بریار دهری حوکی تاوانباری ، یان
 بی تاوانی ، ته نیا خه وده گپریته وه ، هیچی تر .

- خه ونیش - به وین په ی زور جار جار زکه ره و خوش نودنی په ،
 له م باره دا دلته نگی و خه م و نازار تیکه لاوی دهن ، دهنیته
 مایه ی دلته نگی و خه م خوری ، بو هه مووزینده وهران و به زهی
 پیداهاتنه وه یان ، هه ر لیره وه نه و نازاره ی که خه وین ده پچیژی
 کاتی ده گاته لوتکه ، یان چله پوپه هه ر نه وسا به ناگاهاتنه وه دی
 به پیری خه وین وه ، تاکو ته بایی و گونجان له نیوان نازار چیژو
 واقعیدا دروست بکات ، نه و ساش نازاره که « هه رچه نده بگاته
 نه وپه ریشی » دهنیته شادی ، نه مهش به پیوانه کردنی له گه ل
 نه و خه ونه ترسناکه دا .

نه مهش نمونه په کی دیاری ده قی ته عبیری په و ، نه و شیوازه
 تازه په ی ، که له (ده قه واقعی و کلاسیکی په کان) به ناشکرا
 جیاده کرپته وه ، به لام بو زیاتر شاره زابوون له م لایه نه ،
 بالیره وه ، دهر وازه په ک بو لیدوان له خاسیه ته کانی ده قی کی
 درامی ته عبیری بخهینه سهر پشت تا مه به سته کانمان به
 ناشکرا بدهینه ده سته وه . سهره تا ، دهنی نه وه بلین ، که
 نووسه ری ته عبیری ته نها ناروانیته پروکاری شته کان ، به لکو
 به قوولایی (لاشعوردا) شوپ دهنیته وه ، هه ر له و قوولایی
 په شدا نه وه ی نه و دهنه وه ی ، دهستی ده که وئی و ، کون و
 قوژبنی شار دراهه ، و پیچ و په نا ترسناکه کان ته ی ده کات و نه و
 ژیا نه ی که به شیوه په کی شیتانه په ستیوراهه ، به دی ده کات .
 لیره شه وه ، شیوازیکی تووندوتیژ به کار دینی ، گه رچی هه ندی
 جاریش هیماو سینه رو تارمایی و تویی نه و شیوازه دا ،
 ده خاته روو ، نه مهش له کاتی وینه کیشانی نه و

دیمه نه سهره تایی په ش ، به وه له و دیمه نه جیاجیانه ش ، که
 شانونامه که پیک ده هینن ، جیاده کرپته وه ، که له گه ل نه وه شدا
 تان و پویه کی واقعیه نه ی هه په ، په یوه ندیبه کی هه میشه یی یان
 به ناست و لایه نیکی تریشه وه هه په ، نه ویش ناست و لایه نی
 روچی په . نه مهش خاسیه تیکی تری درامای ته عبیری په ، که
 به مانای پینشکه ش کردنی نه و دیمه نه شانویی په دیت ، له دوو
 ناستدا په کیکیان واقعی ، نه وی دیکه یان روچی په .

■ بینای درامی له ده قی شانوی ته عبیری پیدای : -
 نووسینی شانونامه ی (لعبه حلم - خه ونه یاری) له لایه ن
 « سترندبیرگ » وه ، کاریگه ری په کی زوری هه بوو
 له چه سپاندنی ته عبیریته له شانودا .

مامه له کردنی نووسه ر له ته ک (کردار - کات - شوین -
 بووداو - که سایه تی په کاندای) ، به بی ی نه و پیناژه
 ته عبیری په ی که په نگی دابووه لای « سترندبیرگ » به م
 شیوه په په : -

« بووداو ، له شیوه ی خه وندا به دیار ده که وئی ، نه ویش به وه ی
 کردار نامه ننتیقانه په ، « کات » ، مامه له په کی نیسیبانه ی

که سایه‌تی‌پانه‌ی ، که دووچاری به‌شیویی به‌کی له‌پاده‌به‌دهری عه‌قلی بوون و ، به‌رگه‌ی ئازاریکی ده‌روونی تال‌ده‌گرن ، له‌م خاله‌گرنه‌وه ، په‌نجه‌ده‌خه‌ینه‌سه‌رسروشتی « بینای درامی » له‌شانونامه‌یه‌کی ته‌عبیری‌داو ، نه‌و‌کومه‌له ته‌کنیکه‌ی که نووسه‌ره ته‌عبیری‌به‌کان به‌کاری ده‌هینن : -

■ نه‌گه‌ر درامای کلاسیکی له‌سه‌ر « نه‌خشه‌یه‌کی مه‌نتیقی » بنیات نرابی ، به‌و‌بئی‌یه‌ی که هه‌ست به‌سه‌ره‌تا وناوه‌راست و کوتایی بکه‌ین و هیله‌سه‌ره‌که‌یه‌کان به‌ئاشکرا خویمان بنوینن و ئیقاعه‌که‌ی سه‌ره‌تاو کوتایی دیاری بکات ، نه‌وا درامای ته‌عبیری به‌هه‌موو شیویه‌ک به‌پنجه‌وانه‌ی نه‌وه‌وه‌یه‌و ، له‌چوارچیویه‌ی به‌دوا یه‌که‌هانتی ساته‌هه‌لچوه‌کاندا خو‌ی ده‌نوینی ، نووسه‌ری ته‌عبیری خو‌ی له‌قه‌ره‌ی هیله‌سه‌ره‌کیه‌کان نادات ، به‌لای ووردو درشتدا « تفاصیل » ناچی به‌لکو نه‌وه‌ی ده‌یخاته‌روو بریتی‌یه‌له‌ زنجیره‌یه‌ک مه‌نه‌لوژی چروپو ، هه‌ندی جاریش نووسه‌ر قورپانی به‌هه‌ندی رووداوی ده‌ره‌کی نه‌دات ، نه‌ک هه‌ر نه‌وه‌به‌لکو به‌چیروکی شانونامه‌که‌ش .

(۱) درامای ته‌عبیری ، به‌ه‌وی بیروکه‌و ناوه‌روکه‌رینک ده‌خری ، زیاتر له‌وه‌ی که له‌ریگه‌ی رووداوو هویه‌کانیه‌وه‌به‌چی بگه‌یه‌نری ، هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌شه‌که له‌شانووی ته‌عبیری‌دا ، کردار ده‌بیته‌شتیکی گه‌رۆک ، به‌ویستگه‌کاندا ده‌گه‌ری به‌ره‌و دوزینه‌وه‌ی حه‌قیقه‌ت ، بو‌یه‌شانونامه‌که له‌کومه‌لێک شوین و دیمه‌ن پێک‌دیت ، که له‌چوارچیویه‌ی‌اندا پاله‌وان سه‌ره‌وتی نامینی له‌دنیای ناوه‌وه‌ی خویدا دی و ده‌چی و به‌ده‌ست کیشه‌که‌وه ده‌نالینی ، لیره‌دا دیمه‌نه‌شانووی‌یه‌کان ، زۆرو جو‌راو جو‌ر ده‌بن ، هه‌روه‌ک رووداوه‌کانیش ، به‌شیویی و ته‌مومژ ، له‌خو ده‌گرن .

زۆر جار له‌درامای ته‌عبیری‌دا ، دیمه‌نی سه‌ره‌تا (واته سه‌ره‌تای ده‌ست پیکردنی دراماکه) دووباره‌ده‌بیته‌وه ، نه‌م دیمه‌نه سه‌ره‌تایی‌یه‌ش ، به‌وه‌له‌و دیمه‌نه جیا‌جیا‌نه‌ش ، که شانونامه‌که پێک‌ده‌هینن ، جیا‌ده‌کریته‌وه ، که له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا تان و بو‌یه‌کی واقعیانه‌ی هه‌یه ، په‌یوه‌ندییه‌کی هه‌میشه‌یی یان به‌ئاست و لایه‌نیکی تریشه‌وه‌هه‌یه ، نه‌ویش ئاست و لایه‌نی

پو‌چی‌یه . نه‌مه‌ش خاسیه‌تیکی تری درامای ته‌عبیری‌یه ، که به‌مانای پیشکه‌ش کردنی نه‌و دیمه‌نه‌شانووی‌یه‌دیت ، له‌دوو ئاستدا یه‌کیکیان واقعی ، نه‌وی دیکه‌یان پو‌چی‌یه .

(نووسه‌رانی شانووی ته‌عبیری نه‌و ته‌کنیکه‌یان به‌کار هیناوه ، که له‌سه‌ر تیک و پیکدانی که سایه‌تیه‌کان و کرداره‌خه‌یالیه‌کان و قسه‌ی نادیارو نه‌و که سایه‌تیانه‌ی که ته‌رازووی مرو‌فایه‌تیانه‌ی لاسه‌نگ بووه ، به‌نده ، نه‌مه‌ش له‌پیناوی نه‌وه‌دا ده‌که‌ن تا بگه‌نه ته‌عبیر کردنیکی « تووندو تیز » له‌رپه‌وه‌ی مرو‌فی سه‌ده‌ی بیسته‌م و نه‌و ناموویی و ده‌راوکه‌کومه‌لایه‌تیانه‌ی که دووچاری بوون) نووسه‌ره ته‌عبیری‌یه‌کان له‌شانونامه‌کانی‌اندا په‌نا ده‌به‌نه‌به‌ر به‌کاره‌ینانی گه‌ل ته‌کنیکی جو‌ر به‌جو‌ر ، نه‌مه‌ش زیاتر بو نه‌وه‌ی ته‌عبیریکی ناوه‌کی بکات ، له‌و‌حاله‌ته‌ده‌رونی‌یه جیا‌جیا‌یه‌ی ، که پاله‌وانه‌کان تیا‌یا ده‌ژین .

بو‌نموونه « یو‌جین ئونیل » له‌شانونامه‌ی (ئیمپراتور جونز) دا ، ده‌نگی ته‌پل و جوله‌ی بان‌تومایمی به‌کار هیناوه ، له‌شانوگه‌ری (گوریل) دا ، کورسی هاوچه‌رخ و ، له‌(براون - ی خواوه‌ندی گه‌وره) دا ده‌مامکی به‌کار هیناوه ، له‌گه‌ل په‌رده‌یه‌ک بو‌خه‌لفیه‌تی مه‌شه‌ده‌کان ، له‌هه‌ر مه‌شه‌دیک ، وینه‌یه‌کی تاییه‌تی به‌رجه‌سته‌ده‌کریت له‌سه‌ر په‌رده‌که ، پاشان په‌نای بردوته‌به‌ر به‌کاره‌ینانی « تیشکی مانگ » بو‌زیاتر قول بوونه‌وه له‌شه‌خصیه‌تی (دیون نه‌نتونی) .

په‌ویسته لیره‌شه‌وه ئاماژه‌بو‌نه‌وه بکه‌ین که زۆر جار له‌شانونامه‌ی ته‌عبیری‌دا « ده‌مامک - القناع » به‌کومه‌لێک چه‌مک و ده‌لاله‌تی تازهو هاوچه‌رخه‌وه به‌کار ده‌هینریت ، نه‌رکی نه‌م ده‌مامکانه‌ش نواندنی نه‌و گورانکاری و گیرمه‌و کیشه‌یه‌که پاله‌وان به‌چی‌ی دینی ، نه‌مه سه‌رباری گورپانی بو‌که‌سیکی دیکه ، تاکو بو‌شمان ده‌رکه‌وی که چ‌شتی پو‌حیه له‌ناوه‌وه‌له‌خه‌لفیه‌تیشدا ، هه‌روه‌ها به‌ره‌و نه‌ودیوی که سایه‌تی‌که‌مان ده‌بات و نه‌وه‌مان بئی‌نیشان ده‌دا که چه‌شنی خه‌لفیه‌تی نه‌و ته‌وژمانه‌ی که له‌گه‌ل یه‌کدا دژوناکوکن (التیارات المتصارعة) شتیکی تاک‌ی نین ، به‌لکو به‌ربلاوو‌گشتین « یو‌جین ئونیل » یش نه‌مه‌ی سه‌ره‌وه زیاتر ده‌چه‌سپینی و ده‌لی : -

به کار هیئانی دهمامک ، له هه‌ندی جۆری شانۆنامه‌داو ، په‌تایبه‌تیش ، شانۆنامه‌ی نوێ ، تاکه چاره‌سه‌ره بو‌ئو گه‌یروگره‌فته‌ی که پروبه‌رووی نووسه‌ری درامای نوێ ده‌بیته‌وه ، به‌هویه‌وه ده‌توانی ته‌عبیر له‌و کیشه‌ قوول و شارراوه‌یه بکات که له‌میشکی مرو‌فدا ده‌خولیته‌وه ، ئه‌و کیشه‌یه‌ی که تاکو نیستاش زانستی ده‌روون‌ناسی په‌رده له‌ پرووی هه‌لده‌مائی - ئه‌وه‌ی له‌ قوولایی و بنکدایه ، بریتی‌یه له‌ به‌دی کردنیکی نوێی سایکولوژیا بو‌شیکردنه‌وه‌ی « ده‌رده‌که‌و دهرد لی‌دراو » له‌ هه‌لس‌و‌که‌وتی مرو‌فدا - هه‌ر ته‌مه‌شه‌که به‌هوی پۆشینی دهمامک و دامالینی‌یه‌وه ، ته‌عبیری لی‌ده‌کریت .

● که‌واته‌ لیره‌وه‌ ده‌گه‌ینه‌ ئه‌وه‌ی بلین ، که‌ ریبازی ته‌عبیری تاراده‌یه‌کی زور له‌ « تیوری لاسایی کردنه‌وه‌ی » ئه‌رستویی دوور ده‌که‌وتنه‌وه‌و ، ومه‌ده‌ئی (ته‌عبیر کردن له‌ سو‌زو هه‌لچوونی هونه‌رمه‌ند له‌ کیشه‌و‌دژایه‌تی‌یه‌کانیدا) جیگه‌ی ئه‌و تیوره‌ ده‌کریته‌وه ، به‌و‌په‌یه‌ی که‌ تیروانینه‌ ذاتی‌یه‌کان‌و‌ حاله‌ته‌ ده‌روونیه‌کان ، شیاووی ئه‌وه‌ن که‌ بینه (بسه‌چه‌ پروژه‌ی داهینانی هونه‌ری) - ته‌مه‌سه‌رباری شیواندنی واقع له‌ رینگه‌ی ناسان کردن‌و‌ موباله‌غه‌و‌ ووردکردنه‌وه‌و ، هه‌روه‌ها تیکه‌لکردنی واقع به‌خه‌ونه‌وه‌و‌ به‌کارهینانی رهمز ، تاکو‌ئو‌ پاده‌یه‌ی که‌ هه‌ر تیروانینیکی مه‌وزوعی ده‌گو‌ریت‌و‌ ده‌بی‌ به‌ تیروانینیکی ذاتی‌ی زور سه‌ر سو‌رهینه‌رانه .

■ پروسیسی چاره‌سه‌رکردنی ده‌رهینان :

نیستاکه‌ش دینه‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ بزانی نامانجی ده‌رهینه‌رانی شانۆی ته‌عبیری به‌شیوه‌یه‌کی گشتی چی‌یه‌و ، چون له‌ بواری ریبازه‌ تاییه‌تی‌یه‌که‌ی خوینانه‌وه ، مامه‌له‌یه‌کی هونه‌ری له‌گه‌ل ده‌قه‌ ته‌عبیری‌و‌ ته‌قلیدی‌یه‌کاندا ده‌که‌ن . ده‌رهینه‌ره ته‌عبیری‌یه‌کان ، له‌و‌ بروایه‌دان ، که‌ شانۆ پیک‌گه‌یشتنی

زۆربه‌ی زۆری لقه‌کانی هونه‌ر له‌خۆی ده‌گریت .

هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌شه‌ هه‌ولی هه‌له‌هینجانی (استنباط) کۆمه‌لێک واتای نوێ ده‌دا ، له‌ بواری کۆمه‌لێک ته‌عبیری هونه‌ری نوێ‌وه ، ته‌عبیره‌ هونه‌ری‌یه‌ نوێ‌یه‌کانیش ، له‌ بواری دۆزینه‌وه‌ی شیوه‌ نوێ‌یه‌کانی شانۆدا ، به‌رجه‌سته‌ ده‌کریت ، که‌ ده‌شیت ئه‌م شیوه‌ نوێ‌یانه‌ش ، له‌ بواری سه‌ربه‌ستی ده‌رهینه‌روه‌ به‌هینرینه‌ کایه‌وه ، ئه‌و سه‌ربه‌ستی‌یه‌ی که‌ پنیوسته‌ هه‌بیت ، له‌ پیاچونه‌وه‌و‌ چاوگیرانه‌وه ، به‌ده‌قه‌ شانۆیی‌یه‌که‌دا ، له‌به‌ر تیشکی ته‌فسیری نوێ‌ی ده‌رهینه‌ردا .

تواناو ده‌سه‌لاتی ده‌رهینه‌ری ته‌عبیری ، له‌ به‌رپوه‌بردن‌و‌ ئاراسته‌کردنی کاره‌که‌یدا ، پشت به‌خه‌یالی شاعیریانه‌ی خۆی ده‌به‌ستیت له‌ هینانه‌کایه‌ی ئه‌و ، « به‌دی‌لانه‌ی که‌ جی‌ی ئه‌و وینه‌ (صوره‌) شانۆیی‌یانه‌ ده‌گریته‌وه‌ که‌ نووسه‌ر کیشاونی ، هه‌روه‌ها له‌ توانستی خۆی‌دا ، واته‌ توانای ده‌رهینه‌ر ، له‌ خولقاندن‌و‌ گونجاندنی ثیقاعی‌دا ، له‌گه‌ل سه‌روشتی ده‌قه‌که‌دا ، هه‌روه‌ک ئاشکرایه ، زۆربه‌ی ئه‌و ده‌رهینه‌رانه‌ی که‌ خوینان له‌ ریبازی ته‌عبیریدا ده‌بیننه‌وه ، به‌شیوه‌یه‌کی یه‌کجاره‌کی پرووناکه‌نه‌ ده‌قی نووسه‌ره‌ ته‌عبیری‌یه‌ هاوچه‌رخه‌کان ، به‌لکو‌ زور جار مامه‌له‌ش له‌گه‌ل ده‌قی ته‌قلیدی‌و‌ ، واقیعی‌دا ده‌که‌ن ، ته‌مه‌ش له‌بواری به‌پێودانگی ئه‌و ته‌فسیره‌ هاوچه‌رخانه‌وه‌یه ، که‌ بو‌ ده‌قه‌ ته‌قلیدی‌یه‌که‌ی ده‌که‌ن‌و ، هه‌ر له‌و‌ بواره‌شه‌وه ، چاره‌سه‌ری ئه‌و کیشانه‌ ده‌که‌ن ، که‌ په‌ی‌یان ده‌ووت‌ریت « گیانی سه‌رده‌م » ، کاتیک ئه‌م پروسیسه‌ش به‌ئه‌نجام ده‌گه‌یه‌نن په‌نا نابه‌نه‌ به‌ر شیواندنی ده‌قه‌که‌ یان بردنه‌ باریکی تریه‌وه ، یان وه‌رگرتن‌و‌ ده‌ست تیوره‌دانی ، به‌لکو‌ له‌ گوشه‌ نیگای ئه‌و ریبازه‌ ته‌عبیری‌یه‌وه ، مامه‌له‌ی له‌گه‌ل‌دا ده‌که‌ن ، که‌ له‌ پروسیسی چاره‌کردنی ده‌رهیناندا ، ده‌یگره‌به‌ر ، واتا له‌ تیروانینیا ، بو‌دی‌کو‌ر و‌جل‌و‌ به‌رگه‌و‌ پرووناکی‌و‌ ، پاشانیش ئاراسته‌کردنی جو‌له‌ی ئه‌کته‌ر‌و‌ ئه‌دای ، ئاراسته‌کردنیکی زانستیانه .

ده‌رهینه‌ری سه‌ر به‌ریبازی ته‌عبیری ، هه‌میشه‌ بو‌و ده‌کاته‌ ئه‌وه‌ی که‌ هه‌ست‌و‌ مانا سه‌ره‌کی‌یه‌کانی دراما به‌رجه‌سته‌ بکات ، ئه‌ویش به‌ به‌کارهینانی هویه‌ شانۆیی‌یه‌ جیاجیاکان

(الوسائل المسرحية) ، به بی سله مینه وه له پروتکردنه وه و (التجريد) و ، دوورکه وتنه وه له واقع .

ئه و دوورکه وتنه وه یه ش هندیك جار له پروسیسی (شیواندن التشویه) دا خوئی ده نوینیت ، هه روهك شیواندن هه ر په گه زیك له په گه زه کانی دراما ، لیره دا پیویسته ، تبیینی ئه وه بکه یین ، گه ئی جار شیواندن هه که دینه سه ر ئه و په گه زانه ی که په یوه نندیان به بینینه وه هه یه ، واته (العناصر البصرية) ، به مهش پروداوه کان شازو سه رسورهینه ر ده بن ، بو نمونه :

« دیواره کان لار ده بنه وه ، که ئه مهش ئیشاره ته بو چه وساندنه وه ، یان دره خته کان ده بنه چه ند په یکه ریکی ئیسی ، که ده لاله ته بو مردن ، پیاوئیک سه ری خوئی له کیسه یه کدا هه لده گری ، چه ند که سایه تی په کی ناسراو له شوینه کانی خویندا ده رناکون ، که سه کان ، به شیوه یه کی میکانیزی و نامیر ناسا ، ده جولینه وه ، وه که ده لاله تیک بوله کار که وتنی مروفایه تی ، هه روه ها شیواندن له شیوه و په نگو له شدا پروده دات شته کان گه وره ده کرین ، بچووک ده بنه وه ، تاکو راده ی زور پیوه نان (المبالغة) . نامانجی ده رهینه ریکی ته عبیری ئه وه یه که مه رگه ساته که ، بگه یه نیته ئه و په ری کاریگه ریئی واته پله و ئاستیکی به رزی (ته عبیر کردن) ببه خشی به ده قه که ، به شیوه یه که که راسته وخو چه ماوه ری پیوه په یوه ست بکات . ده رهینه ره ته عبیری یه کان ، هه رچی ئه و که لوپه له نوی یه شانویی یانه ی که یاریده ی خولقاندنی هونه ری ئه دن ، ده خه نه کارو به کاریان دینن ، تاکو ته خته ی شانۆ له هه موو لیکچوواندنیکی واقعی یانه پروت که نه وه ، دوور له هه موو پیره ویکی وه سف نامیزی ، دوور له هه موو لاسایی کردنه وه یه که ته نانه ت دوور له هه موو ئیحایه کی واقعیانه ش .

بو به جی هینانی ئه م کارهش ، واته پیشکه ش کردنی مه رگه ساته که ، په نا ده بنه به ر دوو پیگه ی سه ره کی :

(۱) ئه دای نا واقعیانه ی ئه کته ر (ته جریدی) .

(۲) په مزیه تی هیله کان ، شته کان ، په نگ و پرووناکی . هه روه ها دژایه تی یه کی تووندو تیژ له هندی په گه زدا پرو

ده دات وه که ئه وه ی دایه لوژه کان له په خشانه وه ده گوپین بو شیعر و به پیچه وانه شه وه ، گویمان له بالوره ده بی ، سه رباری ئه مانه ش ، دیمه نه واقعیه کان دیار نامینن ، تاکو له بری ئه وان - خه ونه تیروانینه کان - بینه ئاراهه ، که واته ئینتیباغیکی سه رتاپاگیری بو کاره که به دیار ده که ویت ، ئینتیباغیکی مه جازی وا که به رگیکی دیوه زمه یی ده پوئی ، کاره ته عبیری یه که نوقمی که ش و ئاوو هه وایه کی پر له فه نتازیاو ته لیسمو خه ونی ، هه ندی جار ترسناک و هه ندی جاریش دلخوشکه ر . ده بیت .

ده رهینه ریش بو گه یشتن به مه به ست ، هه ول ده دات که هه ر په گه زیك له په گه زه کانی کاره شانویی یه که خوئی له خویدا ببیته خوره یه که (صدمة) ، ئه و په گه زانه ش ، وه که (ئه کته ر ، دیکور ، پرووناکی ، موسیقا) ، به واتایه کی دیکه ، ده بی هه ری که له م په گه زانه ، خوئی له خویدا توانای به دی هینانی (چریکه ی روح و ، روحی سه رده م) ی هه بیت .

● ئه وان ی په خنه ئاراسته ی ده رهینه ره ته عبیری یه کان ده کن ، ده لین :

« ئه وه ی دژایه تی ده خولقینی ، ئه وه یه که ته عبیری یه کان ، تاکو ئه م راده یه ، واقعی ده ره وه ی شته کان ده نینه لاه و په تی ده که نه وه ، سه رباری ئه مهش په نا ده بنه به ر به کاریانی ئه و هه موو که ل وپه ل له به ر چاوو بینراوانه) . هه رچی ئه و ده رهینه رانه شه ، راووه لامیان وایه که :

« کاتی ئه وان ئه م شتانه به کار دینن ، بو ئه وه نیه که یارمه تی ته ماشاکه ر بدن تاکو بزانی شوین و ده وروبه ری پروداوه که کامه یه ، هه ر وه که واقعیه کان ، په نای ده بنه به ر ، به لکو بو پیگه خوشکردنی به رده م ته ماشاکه ره تاکو په یوه ستی یه کی راسته وخو له گه ل پروداوه که دا دروست بکه ن که ئه مهش چه قیقه تی قوولی دراما پیک ده هینی » .

لیره وه پیویسته ئاگاداری ئه وه ش بین ، که ته عبیری یه ت وه نه بی (شیوازیکی) سه ربه خو بیت و کومه لیک ری و شوین و سیمای وای هه بی ، که بکرینه بناغه و پایه یه که بو کاری هه موو ته عبیری یه کان و له سه ری برۆن ، هه ر وه که کلاسیزم و واقعیات و تبییعیات ، نه خیر ، به لکو ئه وه ی خالی گرنگه

لیره‌دا نه‌وه‌یه ، که ته‌عبیری به‌کان هه‌مو له‌ئامانجا (الغایه) به‌ک ده‌گرنه‌وه ، به‌لام له‌هوو شیوازیاندا (الوسائل) جیاوازن ، هویه‌کانیش له‌لای هه‌ریه‌کیکیان به‌سه بو‌نه‌وه‌ی که به‌گه‌نه‌وه حه‌قیقه‌ته‌ی که هه‌موویان له‌سه‌ری به‌ک ده‌که‌ون ، نه‌ویش [دل‌پراوکه‌ی مروف ، نامو‌بوون ، چریکه‌ی پوح] ه .

له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا که باوه‌ر به‌وه ده‌هینین که ده‌رهینانی شانوی ته‌عبیری نه‌بوته مه‌نه‌ه‌جیک ، یان شیوازیک به‌قه‌ده‌ر نه‌وه‌ی ته‌عبیرکردنه له‌له‌خره‌ی داشکانه‌وه‌ی ویژدانی هونه‌رمه‌ندو گیانی سه‌رده‌م له‌ته‌ک نه‌وه‌شدا ، وه‌ک دیارده‌یه‌ک ری‌وشوینی دیاریکراوی خوی هه‌یه له‌میژووی کومه‌لگای نه‌وروپایی و له‌میژووی شانودا له‌چه‌رخ‌ی بیسته‌مدا .

■ لایه‌نه هونه‌ری به‌کانی تر له‌شانوی ته‌عبیریدا :

● ● نه‌خشه‌کیشانی دیکور :

سه‌بارت به‌نه‌خشه‌کیشانی دیکوریش ، له‌شانویه‌کی ته‌عبیریدا ، هه‌روه‌ک ووتمان ئامانجی سه‌ره‌کی لایه‌نه هونه‌ری به‌کانی ته‌عبیریته بریتی‌یه له‌دابربوون له‌شکله واقعی به‌کان و په‌نا بردنه به‌ر ته‌جرید - دیکوریش به‌وی‌یه‌ی به‌کیکه له‌هویانه‌ی که نه‌م (ته‌جریده) به‌ته‌واوی ده‌یگریته‌وه ، که‌واته پیویسته نه‌خشه‌کیشی دیکور ، هه‌ولی خولقاندنی ده‌وربه‌ریکی میژوویی و ده‌ستنیشانکراو له‌چار چیه‌وی نه‌خشه‌کیشانی دیکوره‌که‌یدا نه‌دات ، یان بارودوخیکی کومه‌لایه‌تی و ده‌ستنیشانکراو و راسته‌قینه نه‌ره‌خسینی که‌واته نه‌خشه‌کیشی دیکور له‌بیر کردنه‌وه‌ی خویدا به‌هه‌موو شیویه‌ک بو‌دروستکردنی دیکور په‌نا ده‌باته به‌ر هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که‌دوورن له‌وه‌ی هیمای نزیکی شته‌که ده‌دن له‌واقیعه‌وه « بو‌نموونه به‌کیکه له‌ده‌رهینه‌ره ته‌عبیری به‌نه‌له‌مانیه‌کان له‌شانونامه‌یه‌کدا ، هه‌موو دیکوری شانونامه‌که‌ی بریتی بووه له‌قوماشی پرته‌قالی و بنه‌وشه‌یی ، نه‌کته‌ره‌کان باروکه‌ی سه‌وزو سووریان له‌سه‌ر ناوه ، مامه‌له‌یان به‌شیویه‌ک له‌ته‌ک نه‌و قوماشه‌دا کردووه ، که‌کومه‌لیک ته‌عبیری ناو شانونامه‌که‌بداته ده‌سته‌وه .

هه‌روه‌ها سه‌بارت به‌وه‌یه ته‌شکیلی و ته‌عبیری یانه‌ی که به‌کار ده‌هینرین ، له‌مه‌یاندا ناتوانین بلین پیویسته نه‌م

ته‌شکیله وا به‌کار به‌هینریت و نه‌وه‌یه ته‌عبیری به‌شیویه‌کی وا له‌خوبگریته ، به‌واتایه‌کی تر هویه ته‌شکیلی و ته‌عبیری به‌کان شوینی به‌کارهینانیکی گشتی وایان نیه که هه‌موان په‌یره‌وی بکه‌ن ، به‌لکو له‌ده‌رهینه‌ریکه‌وه بو‌یه‌کیکی تر ده‌گوریت ، نه‌مه‌ش به‌ره‌نجامی تیروانینی تاییه‌تی و خه‌یالی شاعیریانه‌ی خویانه ، واته به‌رجه‌سته‌کردنی هو شانویی به‌کان ، په‌یوه‌سته به‌خودی ده‌رهینه‌ره‌وه ، هه‌روه‌ها به‌وه‌یوه‌ندی به‌فکری و ویژدانی به‌ی که ده‌بیسته‌سته‌وه به‌سه‌رده‌م و کیشه‌کانی به‌وه .

به‌لام لیره‌دا نابی نه‌و خاله له‌بیر بکه‌ین که دیکوری شانونامه‌یه‌کی ته‌عبیری له‌ته‌وه‌ره‌یه‌کی سه‌ره‌کیدا ده‌سوورپته‌وه ، نه‌ویش به‌وه‌ی که هیله‌کان لارو چه‌ماوه‌ن له‌بری نه‌وه‌ی راست و ریک‌بن ، ره‌گه‌زه‌کان نات‌ه‌واوو تیک شکاوون ، هه‌روه‌ها ناریکی و له‌یه‌ک نه‌چوونیکی به‌ئانقه‌ست به‌دی ده‌گریته .

به‌شیویه‌کی گشتی دیکوری شانونامه‌یه‌کی ته‌عبیری له‌وه تیپه‌ر ناکات ، که بو‌شایی به‌کی شانویی بره‌خسینی و ته‌واوکردن و پرکردنه‌وه‌ی نه‌م بو‌شایی به‌ش به‌کاری نه‌کته‌رو تیشکی رووناکی و میشکی ته‌ماشاکه‌ر پرده‌گریته‌وه .

هه‌روه‌ها پیویسته دیکور نه‌مه‌نده خزمه‌تی دیمه‌نه‌کان بکات ، به‌را‌ده‌یه‌ک که له‌خه‌ونیکی ناخوش و بزوینه‌ر بچیت . ● لیره‌دا نه‌وه‌ی که ماوه‌بایی لیوه‌بکه‌ین مه‌سه‌له‌ی رووناکی و نه‌کته‌رو موسیقییه ، سه‌بارت به‌« رووناکی له‌شانوی ته‌عبیریدا » ، زورجار رووناکی بو‌مه‌به‌ستی تووندو تیژکردنی نه‌وگرژی و تیکچرانه به‌کار ده‌هینریت که بارو دوخه‌که پیویسته بیگریته‌خو .

رووناکی له‌کاریکی ته‌عبیریدا ، رووناکیه‌کی گشتی نی‌یه ، واته سه‌رتاپای شانو بگریته‌وه ، به‌قه‌ده‌ر نه‌وه‌ی ئاراسته‌ی هه‌ندی شوین و ناوچه ده‌گریته ، به‌شیویه‌ک نه‌کته‌ر به‌ته‌واوی له‌ده‌وربه‌ره‌که‌ی دابم‌لری و ، په‌یوه‌ندی به‌کانی به‌جیهانی ده‌ره‌وه‌که سایه‌تی به‌کانی تره‌وه بچیرینری .

لیره‌دا که‌رچی رووناکی به‌هیزیش بیت ، به‌لام چرو دیاریکراوه‌و مه‌ناخیکی ره‌مزی و ترسناک ده‌ره‌خسینی . رووناکی شانو له‌لای ته‌عبیری به‌کان ، هاوتاو هاوکیشتی دیمه‌نه

شانویی یه - كانه ، پروناکی لیره دا په یوه ندیی و تیکچوونی نیوان که سایه تی یه کان ده خولقینی و ، شوین پروداوه کان ده که ویت ، نه ک بوئه وهی وه سفیان بکات ، به لکو بوئه وهی له قوناغه جیاجیاکانیدا ، ته فسیریان بکات .

که واته ، پروناکی ته عبیری ، خه یال ده بزوینی و ته عبیر له هه لچوونی پاله وانه کان ده کات و یاریده ی به دیار خستنی بارودخی خه ون و تارمایی یه کان ده دات ، نه مه سه رباری هه موو نه و شتانه ی که له ناو دهروونی مروفداو له پیناوی ناره زایی ده برپیندا ده رده که ون .

■ ده رباره ی « نه کته ر » یش ، به گشتی ده توانین بلین :

« بوئه وهی نه کته ر له به رده م نیراده ی نوی هونه ردا پابوهستی ، پیویسته به ته وای پرگاری بیت له واقعی پروکه ش و هه موو نه و باره پوتینانه ی ژیان ، هه تا بتوانیت ببیته هه لگری فکر و قه ده ر » .

که واته نه کته ری شانوی ته عبیری هه لگری فکره ، زیاتر له وهی شیکه ره وه یه ک بیت ، (واته بو فکره که) .

لیره دا . نه دای ته عبیری پیویستی به ووردی و چربوونه وهو ، ره مز هه یه ، هه روه ها پیویستی به کوششیک بی پایان هه یه ، تا کو ته رجه مه یه کی خه ست و خوئی حه قیقه تی چنگ که وی ، له م بواره دا نه دایه کی چری تیکه لآو ، به بارگه یه کی هه لچوونی به رزی هه ندی جار ، شاعیریا نه وه ، هه ندیک جاریش نو قم بوون له هات وهاواریکی زیاد له پیویستدا ، به کاردینی ، هه ر لیره شه وه ، سیفاتی گرژی و پهستی و هه لچوون زال ده بی به سه ر جووله دا ، که نه مه ش بو ته عبیر کردنه له بوونی گیرمه و کیشه و گیر و گرفت .

ته عبیریته ، فیکره ی نه کته ر به و شیوه یه کی که پاله وانیک تراژیدی بیت رت ده کاته وه ، یان نه کته ر به و مه به سته ی که که سایه تی کی دیار یکراو بیت و به رجه سته ی بکات ، که واته ته عبیریته نه وهی له نه کته ر ده وی که حاله ته کانی روح ته رجه مه بکات ، له م ناوده شدا ، بوئه وهی نه کته ر نه وه به دی بهینی ، پیویسته نه داکه ی به پله ی یه که م (فیزیکی بیت) ، هه ر بویه شه نه دای ته عبیریانه ، بنه مای وون بووی جه سته ی

زیندوو کرده وهو ، گوپو تینی بی به خشی ، به شیوه یه ک که ته عبیر ، له قوناغه کانی دراما بکات و له هه لچوون و داچوونی ناخی که سایه تی یه که .

ده شی ته ماشا کردنی سه مایه کی ته عبیری نه وه مان بو بره خسینی که له زمانی نه و جووله و بزوتنه وانه بگه ین ، که نه کته ریکه نه عبیری له کاتی نه داکه یدا به جی دینی ، چونکه نه مه نزیکه له وه وهی که سه ماکه ریک به هوئی هه ر ماسولکه یه کی له شیوه ته عبیر له واتای سه ماکه ی ده کات . که واته پیویسته له شی نه کته ر ، ناماده بیت بو به رجه سته کردنی حاله ته روحی یه کان و هاوتاو گونجاو بیت ، به راده یه ک ، تا کو بکاته ته رجه مه یه کی بی پیچ و په نای نه و حاله ته .

● هه رچی ده رباره ی موسیقا شه ، نه مه نده هه یه بلین ، موسیقا به کار ده هینریت بو به رجه سته کردنی حاله ته کان راسته وخو ، موسیقایه ک که ته عبیر له هه لچوونی پاله وان بکات ، نه مه سه رباری نه و هوو کارتیکه ره ده نگیانه ی (المؤثرات الصوتية) که قووی نه م هه لچوونانه بوته ماشاکر به دیار ده خن و ده یچه سپین .

● سه رچاوه کان :

(۱) شانونامه ی (خونه یاری - لعبه حلم) له مانگی نیسانی . ۱۹۸۵ دا وه ک کاریکی ته جریبی له به شی شانوی نه کادیمیایی هونه ره جوانه کانی به غدا پیشکesh کرا بو ماوه ی پانزه روژ له ده رهینانی ماموستای هونه رمه ند « شفیق المهدي » دا ، به و بی یه ی که خو م یه کیک بووم ، له به شداران شانونامه ی ناوبراو ، له م باسه مدا وه ک به ره مه میکی ته جریبی له به رچاوی سه ر به ربیازی ته عبیری سوودم لی وه رگرتوه .

(۲) شانونامه ته عبیری یه کانی « یوجین ئونیل » :

ا - نیمپراتور جونز .

ب - غوریلا .

ج - براونی خواوه ندی گه وره .

(۳) شانونامه ته عبیری یه کانی (نوجست سترنبرگ) :

ا - خه ونه یاری .

ب - سیننه ی « ریگای به ره و دیمه شق » .

ئینسکلا

(به شی به که م)

« A man may know the world without Leaving his own home »

(Lao-tzo) (ده شینت که مروف له جیهان بگات به بی شه وهی که له مالی خوشیان دور بکه وینه وه) (لاوتزو) نا به م چند وته نایابه (ئه تله سی جیهانی نمونه یی راند مه کنالی) Rand McNally-Standard World Atlas ده ست پی ده کات و کوتایی دیت ، واتا مهرج نی به مروف هه ره به گه شت و گه ران له جیهان بگات ، به لکو ده شینت به رینگه ی کتیب و فره رهنگو سینه ماو ته له فیزیون .. هتد گه لیک شت ده رباره ی نهینی به کانی جیهان بزانییت .

۱ - ئینسکلۆپیدیا له میژوودا^(۱) :

مانای ئینسکلۆپیدیا واتا بازنه ی زانستی به کان (الموسوعة = دائرة معارف = Encyclopaedia encyclopedi+ The) فره رهنگیکی فراوان ده گریته وه ، زیاتر له دوو هه زار سال ده بئیت که ئینسکلۆپیدیا وه کو کورته به کی (مختصر) زانستی به شیوه به کی ئه وتو هه بووه که خوینه ران بتوانن تی بگه ن . وشه ی (زاراوه ی) ئینسکلۆپیدیا بنچینه به کی گریکی (نقی = Greek) هه به به م جوړه

روونکردنه وه

۱ - له ژماره « ۲۷ » ی گوڤاره که ماندا وینه ی به رگی دووم به ناوی کاک هیوا قادر بلاو بوته وه ، که له راستیدا هی خوشکی هونه رهنه ند « نظیره عبدالله » به ، داوای لی بووردن ده خوازین .

۲ - له ژماره « ۲۶ » ی گوڤاره که ماندا ، چه ند هه له به کی چاپ که وتبوونه نیو بابه ته که ی ماموستا جه لال ته قی ، که به ناو نیشانی « ناسمانی پر له نهینی » بوو ، له لاپه ره « ۸۱ - ۹۲ » دا بلاو بیوووه وه ، وه بو شه وه ی خوینه ره نازیزه کانمان چاکتر له ناوه روکی بابه ته که حالی بین وامان به چاک زانی ده قی شه وه لانه ی چاپ دووباره بلاو بکه ینه وه که وا نه خواره وه ده ست نیشانمان کردوون ..

لاپه ره	کۆن	ژێر	هه له	پاست
۸۷	۱	۸	۳۹۶۰	۳,۹۶۰
۸۷	۱	۱۰	۱۹۲	۱,۹۲۰
۸۷	۱	۱۱	۴۹۶	۴,۹۶۰
۸۷	۱	۴۲	۳۹۹۶۳۹۰۹۶۰ X ۴۹۶	۳,۹۹۶,۳۹۰,۹۶۰ X ۴,۹۶۰
۸۷	۲	۲۴	۳۹۶	۳,۹۶
۸۸	۱	۴	۴۹۶	۴,۹۶
۸۸	۱	۳	۳۹۹۶۳۹۰	۳,۹۹۶,۳۹۰
۸۹	۴	۴۰	۱	۱ ... ..
۸۹	۴	۴۲	۱	۱ ... ..
۹۰	۱	۱۰	۱۹۶۷	۱,۹۶۷
۹۰	۱	۱۹	۱۹۸۶	۱,۹۸۶
۹۰	۱	۴۲	۱۸۹۶	۱,۸۹۶
۹۰	۱	۲۲	۴۹۱۷	۴,۹۱۷
۹۰	۴	۱۰	۳,۶۹	۳,۱۶۹

وېپېدیا له میژوودا

گورین و ناماده کردنی
که مال جه لال غه ریب

ره زامه ندی گشتی نه بووه . هه تاوه کو (دینیس دیدرو = Denis Diderot)^(۱) له ئینسکلوپیدیا فهره نسی به میژوویی به که یدا کردی به وشه یه کی باو ، هه رچه نده که نه وساکه وشه ی (سایکلوپیدیا = Cyclopaedia) له جیاتی ئینسکلوپیدیا باو بووه ، ته نانه ت هه تاوه کو ئیمروش ئینسکلوپیدیا ی تازه ، واتا هی نه م سهرده مه ، هه ر به هه له پی ی دهوتریت فهره ننگ . به لام ده بیت شه و هس بزانه ن که هیچ فهره نگیکی باشیش پی ی نه و تراوه ئینسکلوپیدیا . مانای وشه ی ئینسکلوپیدیا له ماوه ی میژووه دوورو دریزه که یدا هه تا راده یه کی زور گوړانی به سه ردا هاتووه ، به لام ئیمرو زور به ی زوری خه لکی وایان به خه یالدا دیت که ئینسکلوپیدیا بریتی بیت له کتیبیکی (یان چه ند کتیبیکی) چه ندینه به رگی نه و تو که کورته یه کی به سوودی ده رباره ی هه موو جوړه کانی زانست (یان لقیکی زانست) تیدا بیت ← نه خشه (خریطة = Map) و پیرستی (فهرست = index) دوورو دریزو چه نده ها پاشکوی (ملاحق = adjuncts) وه کو لیسته ی ناوی سه رچاوه ی کتیه کان = بیبلیوگرافی (بیبلوغرافی = bibliography) و رافه (شرح) و وینه ی روونکه ره وه (صور توضیحیة = illustrations) و وینه ی هیلکاری (رسم تخطیطی = diagram) و لیسته ی کورته ی

نووسراوه . (Enkyklopaidia) که له وکاته دا مانای (بازنه یه ک یان رژیمیک یان پروژه یه کی ته واوی بو فیروون) گرتوته وه . واتا به مانای پوشنبیری یه کی ته واو ، یان هه ر دانراویک (کتیبیک) له لاپه رهی یه که مه وه بو دوا لاپه ره راستی نه و تو ی تیدابیت که له مه ودا ی بازنه ی زانیاری مروفد ابیت . بو نمونه : له

هه ندیک ئینسکلوپیدیا باسیکی دوورو دریزه ده رباره ی ولاتی مه کسک هه یه رابیله^(۲) بو یه که م جار نه م زار او یه ی له زمانی فهره نسیدا له کتیبی پانتاگرویل (Pantagruel) دا ، سالی ۱۵۳۲ له به ندی (۲۰) هه مدا به کارهیناوه . پاول سکالیچ (Paul Scalich) که نووسه ریک و دانهریکی نه لمانی بووه ، یه که م که س بووه که نه م وشه یی کردووه به نازناویک بو کتیه که ی که له سالی ۱۵۵۹ دا بلاوی کردوته وه . نه و چه نده ها کتیبانه ی که به ر له م وه خته دا بلاوکر او نه ته وه ناویکی خه یالیمان لی تراوه وه کو ناوی باغچه ی خوشی یه کان (حدیقة الافراح = Garden of Delights) یان به شیوه یه کی ساکار ناوی فهره نگیان (قاموس = معجم Dictionary)^(۳) لی تراوه ، به لام له راستیدا نه وانه ئینسکلوپیدیا بوون . به کارهینانی وشه ی ئینسکلوپیدیا له لایه ن پېشه ننگ (رائد Pioneer) پاول سکالیچه وه ، نه وساکه ، جی ی

(مختصرات = abbreviations) دهربرینه (تعابیر) بیانی به کان و فەرهنګی جوغرافیا (معجم جغرافی = Gazetteer) یان (Geographical dictionary) .. هتد تیدابیت .

هه روه ها وای چاوه پروان لی ده کریت که میژووی ژیانی مروقه به ناوبانګه کانی سه رده مه کون و تازه کانی شی تیدابیت و ناوه روکه که ی (محتویات = متن) به بی بی پیتی نه لفو بی ی (أبجدياً = Alphabetically) نه زمانه تاییه تی به ریزکراین و له لایه ن چه ند زانیه که وه دانر بیت و له لایه ن دهسته به کی شاره زاو روشن بیرو زاناشه وه چاپ کرایت . له گه ل نه وه شدا هیچ کامیک له م نینسکلوپیدیا یانه هیچ به شیک له به شه کانیان به تیپه ربوونی کات وه کو خویان نه ماونه ته وه ، نینسکلوپیدیا به گه لیک قه باره هه یه . بو نمونه به رگیکی (جزء) ته نها (۲۰۰) لاپه ری وه که ده شیت له لایه ن یه ک که سه وه دانر بیت بو قه باره یه کی مه زنی وه کوو (۱۰۰) به رگی یان زیاتر . پله ی (راده ی) نه و زانستی په ش که بریار ده دریت تیایدا بیت به بی ی وهخت و جوړی نه و ولاته ده گوړیت که تیایدا نینسکلوپیدیا که چاپ ده کریت و بلاوده کریته وه . چه نده ها نینسکلوپیدیا هه ن که رافه و نه تله س (أطلس = مصور جغرافی Atlas) واتا کومه له نه خشی جو غرفیای به رگ تی گیراو لیسته ی ناوی سه رچاوه ی کتیبه کانیان تیدانیه . بو ماوه یه کی دورو دریزیش باوه پروابوو که نابیت نینسکلوپیدیا ناوو میژووی ژیانی مروقه به ناوبانګه کانی تیدابیت . ته نانه ت پیوستیش (فهرست) له م

دوایی یه دا خراوته سه ر نینسکلوپیدیا . ده توانین بلین که زوربه ی نینسکلوپیدیا کونه کان سوو دیکي نه وتویان نه بووه . به مانا کونه که یدا وشه ی نینسکلوپیدیا وای لی چاوه پروان ده کریت که نه وه ک هه ر نه و نینسکلوپیدیا که وره کون و تازانه بگریته وه به لکو هه موو نه و کارانه ی (به ره مانه ی) که پیویست به وه ده کات له سه ر هه موو یابه تیک ، یان چه ند کومه له بابته تیک زانستی یه کی باش کوپکه نه وه و ریکیان بخن : نه مه نه و فهره نګه بچووکانه ش ده کریته وه که تاییه تین به فلسه فو میژووه وه ، جګه له کتیبی وه کوو سالنامه ی جیهانی (التقویم

العالمی = The World Almanac) (۱) که له راستیدا جوړیکه له نینسکلوپیدیا و لیشاویکی زانستی تیدایه . هه روه ها جیاوازیسه له سالنامه (تقویم = Calendar) یان کتیبی سالانه (الکتاب السنوي = الحویلة year book) که بریتییه له کتیبیک یان نامیلکه یه ک سالانه بلاوده کریته وه و زانستی و هه لژماری (إحصائيات) دهر باره ی نه و ساله تیدایه چونکه سالنامه یان کتیبی سالانه ته نها نه و پرووداونه ی تیدا تومارکراوه که تازهن ، جګه له وه ی ناوبه ناو دهر ده کریت ، به پیچه وانه ی نینسکلوپیدیا وه که ده شیت پرووداوی نه وتوشی تیدابیت که له دیرزه مانه وه هاتوون سه ره پای نه وه ش که به شیوه ی یه که یه کی (وحدة) ته واوده رده کریت ، واتا بلاوده کریته وه . ده توانین بلین که کورته ی مه به ست و میژووی نینسکلوپیدیا ، به شیوه یه کی سه ره کی رابه ریکه بو میژووی گه شه کردنی زانیاری ، چونکه نینسکلوپیدیا کان وه کوو نیشانه ی سه ره ری (رینما) وان نه و زانیاریانه مان بو ده ستنیشان ده کن که له کاتی چاپ کردن و بلاوکردنه وه یاندا باون ، زورمال و نووسینگه (مکتب) هه ن که هیچ جوړه نینسکلوپیدیا یه کیان تیدانیه و که میکیش هه ن که له نینسکلوپیدیا یه کی زیاتریان تیدابیت .

به لام له گه ل نه وه شدا ده توانین بلین که به رله (۲۰۰۰) ساله وه هه تا نیستا نزیکه ی (۲۰۰۰) نینسکلوپیدیا له ولاته جیاوازه کانی جیهاندا دانراون و بلاوکرانه ته وه وه هندیکیش له مانه چه نده ها جار سه رله نوی له چاپ دراونه ته وه و هیچ کتیبخانه یه کی گشتیش نیه که دانه یه کی له هه ریه کیک له مانه تیدابیت ، نه گه رپیک بکه و تابه یه وه موو نه و نینسکلوپیدیا یانه ی

که هه تا نیستا چاپ کراون به ریز له ته نیشته یه کتری یه وه دابنرابانایه نه و له ره فه یه کی نه وتودا جیګه یان ده بووه که نزیکه ی (۲) میل دریزبیت ، به لام هه مووشیان پیویستی یان به پاراستن هه یه ، ته نانه ت نه وانه شیان که مودیله کانیان کونه ، چونکه نه مانه ش که لیک و تارو باسی نه وتویان تیدایه که له لایه ن ژماره یه کی زور له پیشه و او زانیانیه وه نووسراون . نه م به نده به م جوړه ی خواره وه کورت ده که ینه وه .

التي تستحق الذكر في العالم = (the source of noteworthy facts of the universe) له سهره تاي سدهي پانزهمه دا داناوه ، بوئه وهي كه زانستكي ته او له هه موو مهوزعيكدا پيشكش به وكه سانه بكات كه خوینده وارن به لام كتيبان نيه بو خویندنه وه ، ههروه ها وانه ي (درس) روشنبيري يانه ي ته وتويان بداتي كه سوودي لي وه ربگرن له ژياناندا .

ساموئيل تايلر كولريچ = Samuel Taylor Coleridge⁽¹⁾ له كتيبى (نامه يه كي سهره تايي له سهره برنامه) دا Preliminary treatise on method كه له سالي ۱۸۱۷ دا ديناوه وتويه تي كه وا : گرنگترين مه به ست له داناسي ته و نينسكلوپيدياي ميتروپوليتانايه ي Encyclopaedia-Metropolitana كه پيشنياري كردوه دابنريت ته وه يه كه هونه رو زانباري به كاني به شيويه كي فلسفه ي چون يه ك تيدا پيشان بدرين ، فلسفه به يه كرتويي له گه ل ريفتاردا به خه لكي بگه ي نريت و ريفتار به ثابتي له دلدا چه سپيو به هيز بكرت (هروه ها ده لئيت كه وا ده ي وئيت به ريگه يه كي به برنامه دار (زانستي پاك و بيگه ردي كون به ره و دوا روزه بگويزرته وه بو پيشخستني مروف) و كومهل بو بلاو كردنه وه ي زانستي به سوود ، وه كو له نينسكلوپيدياي پينيدا (Penny Cyclopaedia) دا له سالي ۱۸۲۴ - ۱۸۴۳ دا ده رخراوه ، زوربه ي نينسكلوپيدياكان هه ولي ته وه دهن كه چه ند رثيميكي زانستي بيك بهين ، جگه له وه ي ده يانه وئيت هه ول بدن بوئه وه ي كه باسيكي گشتي ده رباره ي هه موولقه گه وره كاني زانستي پيشكش بكن ، ههروه ها يارمه تي مروف بدن له پيكهيناني بيرو راي وردو ته او له ده ست نيشانكردني باشترين سه رچاوه ي زانباريدا له كتيبى .

له كتيبى (لقه كاني زانستي) دا (on the disciplines) كه له سالي ۱۵۳۱ دا دانراوه ، مروف دوستي نيسپاني جوان لويس فايغيس Juan Luis Vives رولي نينسكلوپيدياي رويون كردوته وه له گه ران به شوين راستيدا . ههروه ها له ئەلمانيدا له سهره تاي سده ي نوزده هه مدا واچاوه روان ده كرا كه نينسكلوپيديا

۱ - نه ژادي (بنچينه ي) نينسكلوپيدياكان .

۲ - نينسكلوپيدياكان به شيويه كي گشتي : رولي (دهوري) نينسكلوپيدياكان ، چاپكردن و بلاوكردنه وه يان .

۳ - جوړه كاني نينسكلوپيديا : نينسكلوپيديا گشتي به كاني ، فه ره نكه نينسكلوپيديايي كان ، نينسكلوپيدياي تازه ، نينسكلوپيديا بو مه به ستاي ته ي ، نينسكلوپيدياي مندالان ، نينسكلوپيديا پسوري به كاني ، نينسكلوپيدياي ولاتان و ناوچه كان .

۴ - ميژووي نينسكلوپيديا : نينسكلوپيديا له خوړئاودا ، نينسكلوپيديا له خوړه لاتدا ، مه به ستو كاري نينسكلوپيدياكان .

۱ - نه ژادو سروشتي نينسكلوپيدياكان :

ئاوينه ي مه زنتر (المراة العظمى Speculum majus) واتا (The Greater mirror) كه له سالي ۱۲۴۴ زابينيدا ته واوبوه يه كي كه له گرنگتريني هه موو نينسكلوپيدياكان ، دانه ره كه ي سوره له سه ر ته وه ي كه نه ك هه رده بيت ته م به ره مه بخوينرته به لكوده بيت ته و بيرو رايه شي كه تيا به تي بنرته دل وه خه لكي له سه ري برون . به يهي ماناي دووه ي وشه ي ئاوينه (mirror = speculum) دانه ره كه ته وه دهرده خات كه جيهان چي به وه ي چون بيت به شداربووني نينسكلوپيديا ، به شيويه كي گرنگ له پيشخستني نهاده ميزاددا له ميژووه . دريژه كه ي مروفدا هه ميشه دووباره ده بيتته وه ، فه يله سوف (رامون = Ramon) واي داده نيت كه نينسكلوپيدياكاني سده ي (۱۳) هه م بيگه وه له گه ل زمان (اللغة = Language) و ريزماندا (قواعد اللغة = Grammars) چه ند هويه كن بوگه ران به شوين راستيدا . دومنيكو بانديني Domenico Bandini كه مروف دوستيكي (انساني = humane) ئيتالي بووه پرژه ي به ره مه ي (سه رچاوه ي ته و راستي يانه ي كه له جيهاندا شاياني باسن = مصدر الحقائق

دیدرو Diderot's Encyclopedia به شیعر کورت بکاته وه . ههروهه
 نه وهش جی ی به زامه ندی بووه که ئینسکلۆپیدیای ریگه یه کی
 واقعی بگریته بهر هه تاوه کوو نووسه ری لاتینی مارتیانسه س -
 کاپیلا = Martianus capella کتیبیکی له سالی (۴۱۰ - ۴۲۹)
 زاینیدا دانا له م کتیبه دا مارتیانسه س وای داناوه که ههوت
 دهسته خوشکه که ی (إشبینه العروس bride maids) بووکه که
 ههوت هونه ره بیرۆکه یی به کان (الفنون النظرية = Liberal arts)
 ده نوینن نه گه ر لیره دا یاسای زمان (فقه اللغة Philology) به
 بووکه که دابننن .. هه ره له سه ره نه م شیوازه (دومنیکو باندینی)
 له سه ره شه ره فی برینه کانی مه سیح (کوری مریم)
 ئینسکلۆپیدیای خوی کردووه به (۵) به شه وه که چی
 نه لفسونسو دی لاتور = Alfonso de latorre له کتیبه که یدا
 (خه یالیکی زور خوش Delightful Vision که له سالی ۱۴۳۵ دا
 دایناوه شیوازیکی (ریگه یه کی) نیشانه یی (رمزی) گرتوته بهر
 به وهی که مندالیک دهرس له ریزه کیژوله یه که وهرده گریت
 ناویان : زانیاری زمان (قواعد اللغة = Grammar) و زانیاری
 لوجیک (علم المنطق = Logic) و زانیاری جوانکاری و
 رهوانبیزی (علم البيان و البلاغة = Rhetoric) .. هتد .
 میژووی ئینسکلۆپیدیایه که ، که به بی ی پیتی نه بجه دی ریک
 خرابیت له هه زار سال که مترنی یه . زوربه ی نه و
 ئینسکلۆپیدیایه کی که پیش داهاتنی ئامرازی چاپ کردن له
 نه وروپادا بلاوکارونه ته وه ، به شیوه یه کی رژی می (کلاسیکی)
 ریک خراون ، دانه ره (نووسه ره) کونه کانی ئینسکلۆپیدیایه رازین
 به وته که ی (ساموئیل تایلر کولریج) که له وه پیش باسما ن کرد .
 ئیستا که چه نده ها له و ئینسکلۆپیدیایه ماون که به شیوه ی
 کلاسیکی کون ریک خراون ، هه تا ئیستا هیچ جو ره ریکه وتنیک له
 سه ر چونیتی ریک خستنی بیرسته کانی (محتویات =
 فهرست = Index) ئینسکلۆپیدیایه بووه . له سه رده می
 رومانی یه کاندایه ره له دانانی ئینسکلۆپیدیایه ریبازی Approach
 کرداری (عملي) یان گرتبووه بهر . له پیشدا بابه تی وه کوو
 نه ستیره وانی (علم الفلك = Astronomy) و جوغرافیا =
 Geography ، نجا هونه ره جوانه کان (الفنون الجميلة = Fine
 arts) . له گه له وه شدا نووسه رو لی پسر او ی ده وه تی رومانی

رستییه کی راست و پیویست پیشکه ش به کو مه ل بکات ،
 له لام به نرخ ترین هه ول و ته قه للا نه وه بوو که له لایه ن
 نه لیکسانده ر نه چیسونه وه = Alexander Aitchison دراوه و
 رچاوه روان کراوه که وا سوودی نه و ئینسکلۆپیدیایه ی که به
 ناوی ئینسکلۆپیدیایه پیرئینسه وه Encyclopaedia Perthenis بوو له
 سالی ۱۷۹۶ - ۱۸۰۶ دا داینا بوو جیگه ی سوودی هه موو نه و
 کتیبه ئینگلیزانه بگریته وه که له و سه رده مه دا به سه رچاوه
 (مصادر reference) داده نران . هه موو نه م بیرو رایانه
 هه نگدانه وه یه کی (صدی) دووری نه و بیرو - را گریکی یانه ن
 که له فه یله سوف ئیفلاتونه وه Platon^(۴) دا که وتوون ، ئیفلاتون
 هه لیت : (بو نه وه ی باشتر بیر بکه یته وه ، و اباشه که هه موو
 شتیک بزانتی) یان له هه لوئیستی رومانی یه کانیشه وه (Roman) که
 ناموزگاری مروغان ده کرد بو نه وه ی هه موو جو ره زانستیکی
 هه سوود بو خوی وه ر بگریته بو نه وه ی که بتوانیت پیویستی
 نه رشانی خوی له ژیاندا به ته واوه تی جی به جی بکات .
 چه مه کی ئیستا ده رباره ی ئینسکلۆپیدیایه وه کوو خالیکی
 سه ره کی ده ست پی کردن که لی وه یه کی که بتوانیت ده ست به
 پیش بکات له گه شتیکی دوزینه وه دا ، یان وه کوو خالیکی
 سه رچاوه یه کی بنه ره تی نه وتو که یه کی هه میسه باوه ری پی
 بکات . که میک له دوو سه د سال زیاتره که شیوه ی په خشان
 نثر = Prose) به زوری وه کوو هویه که یان ریگه یه که بو نواندن
 هه نده کانی ئینسکلۆپیدیایه جیگه ی به زامه ندی بووه ، له گه ل
 وه شدا وینه ی جیهان (صورة العالم = The image of world) ی
 سالی ۱۲۴۶ که هه ندیک که س ده یگه رینه وه بو گاوتیر دی
 یترز = Gautier de metz که قه شه یه کی فه ره نس ی شاعیر بووه و
 سه ندیک که سی تریش بو پیاوه ئاینی (لاهوتی) یه
 له مه مه نگی یه کان Flemish^(۴) گو سووین = Gossouin که به
 یته شیعی هه شت برگه یی فه ره نس ی نووسه را وه جین دی
 ماگنون = Jean de magnon جیهانی زانیاری یه (Science Verselle)
 اته واوه که ی له سالی ۱۶۶۳ دا داناوه که له دوو هه زار به یته
 شیعی داستانی (ملحمی = Heroic) پیکه اتووه . ته نانه ت
 هه کوو له دواییدا له سالی ۱۷۸۳ دا شاعیری فه ره نس ی نه ندی
 ی چینیر André de chenier بنیاتی نابوو که ئینسکلۆپیدیایه ی

ریکخراوه : - سروشت (الطبیعة = Nature) : - خودا ،
 ثافه‌ریده‌کردن (خلق = Creation) مروّف ، نایینی یان بیرو
 باوهر (مذهبی = عقائدی = Doctrinale) : زمان (لغة) و خو
 ره‌وشت (الأخلاق = Ethics) و پیشه (مهنة = Craft) و
 پزشکیکی و میژوو (تأریخ = Historiale) وه‌کوو میژووی
 جیهان ، له گه‌ل نه‌وه‌شدا دانهره‌کانی ئینسکلوپیدیا
 (الموسوعیون = Encyclopedist) هر دوو دل‌بوون له چوئیتی
 دوابه‌داو هینانی (تتابع) مه‌وزوعه‌کاندا (بابه‌ته‌کاندا) .
 هرچه‌ند نه‌وانه‌ی که به بابته‌ی نایینی ده‌ستیان بی‌کردوو
 ژماره‌یان زوره ، به‌لام هر نه‌وانه‌ش بوون که به‌که‌م که‌س
 بوون له دانانی خالی کرداریدا = Practical topics . لیره‌دا
 خالیکی گوپان (نقطة تحول) هاتوته‌ ناراه ، نه‌ویش به‌ پرورّه
 (نه‌خشه) ناته‌واوه‌که‌ی فرنسیس باکوّن^(۱۷) Francis pacon بوو که
 به‌ ناوی چاکردنی مه‌زنه‌وه (الاصلاح العظیم = Great
 instauration) بووه‌وه‌له‌ سالی ۱۹۲۰ دا ، له‌م کتیبه‌دا باکوّن خوئی
 دوور خستوته‌وه‌له‌ و ده‌مه‌قالتی‌یه‌ بی‌کوئیتی‌یه‌ی که‌له‌ و
 سرده‌مه‌دا هه‌بووه‌و پروگرامیکی سی بره‌گی (لیسته‌یی)
 داناوه‌وه‌کوو ئیستا‌بسی ده‌که‌ین : -

۱ - سروشتی‌ده‌ره‌کی (الطبیعة الخارجية = External Natue که
 نه‌مه‌ش بابته‌ی وه‌کوو‌نه‌ستیره‌وانی و که‌شه‌وانی . (علم الانواء
 الجوية = Meteorogy) و جوغرافیاو جوهره‌کانی مه‌عده‌نه‌کان
 (المعادن = Minerals) و سه‌وزه‌وات (خضروات =
 Vegetables) و گیانداره‌کان (الحيوانات = Animals) ده‌گریته‌وه .
 ۲ - مروّف (الانسان = Man) که‌ نه‌م بابته‌تانه‌ ده‌گریته‌وه :
 تویکاریی (التشريح = Anatomy) ، زانیاریی فرمان (علم
 الوظائف = الفسلجة = Physiology) ، په‌یکه‌ر (هیکل =
 Structure) ، هیز (القوة = Power) و کاره‌کان (الافعال =
 Actions) .

۳ - کاری مروّف به‌سه‌ر سروشتدا : (Man's action on nature)
 نه‌مه‌ش نه‌م بابته‌تانه‌ ده‌گریته‌وه : پزشکیکی ، کیمیا ،
 (الكیمياء = Chemistry) هونه‌ره‌بینایی‌یه‌کان «الفنون
 البصرية = Visual arts) ، هه‌سته‌کان (الحواس = Senses) ،
 سوژ (العاطفة = Emotion) ، هیزه‌ بیری‌یه‌کان و اتا به‌هره‌کان

کاسیودوره‌س = Cassiodorus^(۱۸) له کتیبی (خویندنگه‌کانی =
 به‌رنامه‌کانی فی‌رکردنی = یاساو بیرو باوهره‌کانی =
 سه‌ده‌ی ۱۶ هه‌م) دا له پیشدا به‌ ئینجیل (الکتاب المقدس =
 Scripture) و کتیبه ، ئنجا‌ته‌نها به‌ کورتی‌بسی نه‌وجوره
 بابته‌تانه‌ی وه‌کوو ژمیره (حساب = Arithmetic) و نه‌ندازه‌ی
 (هندسة = Geometry) کردوو . سانت ئیزوودوری
 ئیشبیلی^(۱۹) (St. Isidore of Seville) که‌ به‌ بیرو باوهریکی
 کلاسیکی په‌روه‌رده‌بوو بوو له سه‌ده‌ی دوا‌ی نه‌م سه‌ده‌یه‌دا
 هاو - سه‌نگی‌یه‌کی هینایه‌ ناراه له‌و به‌ره‌مه‌یدا که‌ به‌ ناوی
 (بیست کتیب له‌سه‌ر زانیاریی بنچینه‌و میژووی وشه) وه‌ واتا
 (اتیمولوجیا = Etymologiae = Etymology) بووه‌له‌ پیشدا گرنگی
 به‌ هونه‌ره‌ بیروکه‌یی‌یه‌کان (الفنون الفكرية = Liberal arts) و
 پزشکیکی (الطب = Medicine) داوه ، ئنجا له‌ دوا‌ییدا به‌ کتیبی
 پیروزی (الکتاب المقدس = bible) مه‌سیحی‌یه‌کان به‌لام هینشتا
 نه‌م بابته‌تانه‌ هر له‌ پیش بابته‌ی وه‌کوو کشتوکال و جه‌نگو
 که‌شتی‌یه‌وانی (الملاحة = Navigation) و که‌لوپه‌له‌وه‌ دین ،
 کوئترین ئینسکلوپیدیا‌ی عه‌ره‌بی که‌ تو‌مارک‌رابیت نه‌وه‌بوو که‌له
 لایه‌ن پیاویکی نایینی و میژووناسه‌وه‌ ئیین قوته‌یه‌وه‌ (ابن
 قتیبة^(۲۰) = ibn Qutayba) دانراوه ، ناوی سه‌رچاوه‌ی ده‌نگوباس
 (عیون الاخبار) بووه . لیره‌دا ئیین قوته‌یه‌ له‌سه‌ر ریئازیکی
 ته‌واو جیاواز روشتوو ، به‌ بابته‌ی هیزو جه‌نگو پیاوچاکی
 ده‌ستی بی‌کردوو و به‌ خوارده‌مه‌نی و ثافه‌رت کوئیتی بی
 هیناوه . دوا‌ی نه‌وه‌ ئینسکلوپیدیا‌یه‌کی تر هاتوو که‌له‌ سالی
 (۹۷۵ - ۹۹۷) دا له‌ لایه‌ن زاناو لی‌پرسراوی ده‌وله‌ت
 نه‌لخوارزمی^(۲۱) = Al-khwarizmi یه‌وه‌ دانراوه‌له‌ پیشدا به‌بابته‌ی
 کومه‌له‌ی یاساکان Jurisprudence و فه‌لسه‌فه‌ی نایینی (الفلسفة
 الدينية = Scholastic philosophy) ده‌ستی بی‌کردوو . ئنجا
 گرنگترین بابته‌ی پزشکیکی و نه‌ندازه‌و میکانیکی (المیکانیکا =
 Mechanics) خستوته‌ کومه‌له‌ی په‌له‌ی دوومه‌وه‌ به‌ ناوی (زانستی
 بیانی) یه‌وه . نموونه‌ش بو ریئازی گشتی له‌ پولین‌کردنی
 (تصنيف = Classification) ، له‌سه‌ده‌ ناوه‌راسته‌کاندا
 (العصور الوسطی = Middle ages) (ئلوینه‌ مه‌زنتره‌که‌ی)
 ئینسینتی بیوئاسی = Vincent of Beauvias بووه‌ که‌ به‌ سی بره‌

(القوى الفكرية أو الملكات العقلية = Faculties) ، هونهری بیناکردن (فنّ العمارة = Architecture) گواستنیه وه (نقل = Transport) چاپکردن (طباعة = Printing) کشتوکال (زراعة = agriculture) که شتییه وانى و ژمیره و گه لیک بابه تی تر . باکون له م پروژه یه دا زیاتر له ریکخستنیکى (ریزکردنیکى) زانیاری یانه و په سندی بوناوه روکه کانی ئینسکلوپیدیا هیناوه ته دی و نه وهی زامن کردوه که دانهری ئینسکلوپیدیا پیویسته زانیاری به کی ته وای پوخته ی دهر باره ی مه و دای (مدی) زانستی مروف هه بیت که نه مه ش ده شیت وه کو لیسته یه ک بو پیاچوونه وه به کار بهینریت (قائمة للمراجعة = check list) بو نه وهی که هه موو مه یانه کانی بیرو کوشش و هه ول و ته قه لای مروف هه راموش نه کرین . به م جوړه وه به بیرو پاره کی قول ه وه (باکون) سه نه دی سه روتاری (مقال افتتاحی = Leading article) ئینسکلوپیدیا نو سه ره کانی گوړی ، ته نانه ت دواى (۱۳۰) سال له م میژووه ، زانا (دیدرو) له بلا وکراوه سه ره تاییه که ی (نشرة اولیة = prospectus) ئینسکلوپیدیا که یدا له سالی ۱۷۵۰ دا قه رزارباری و سوپاسی خو ی به رامبه ر به (باکون) پیشان داوه ، چونکه هه موو نه و ئینسکلوپیدیا یانه ی که له دواى نه وه وه دهرچوون له لایه ن پروژه که ی (دیدرو) وه کاریان تی کراوه و ته نانه ت هه تا نیستاش رابه ری و پینمایى (توجیه = Guidance) باکون هه رده وری خو ی ده بینیت . (کولریج) که له لایه ن پروژه که ی باکونه وه زورکاری تی کرابو له سالی ۱۸۱۷ دا خشته ی (جدول) ریکخستنیکى جیاوازی تری بو ئینسکلوپیدیا ی میتروپولیتانا دانا که له پینج بابه تی سه ره کی پیکهاتبوو : - زانیاری به په تی به کان (العلوم الصرفة = Pure Sciences) شیوه یی یان سه ره کی Formal ، یاسای زمان (فقه اللغة = Philology) و زانیاری په وانبیژی (علم المنطق = Logic) و بیرکاری (الریاضیات = Mathematics) و زانیاری به راسته قینه کان (العلوم الحقيقية = Real sciences) : - میتافیزیک (میتافیزیکا = Metaphysics)^(۱۱) و زانیاری خویره وشت (علم الاخلاق = Morals) و زانیاری ئاینی مه سیحی (علم اللاهوت = Theology) ئینجا زانیاری به تیکه ل (العلوم المختلطة = mixed) و کاربهی کراوه کان = (العلوم

التطبيقية = Applied sciences) ، زانیاری تیکه ل وه کوو زانیاری میکانیک (Mechanics) ، هایدروستاتیک (زانیاری هاوسهنگی و په ستانی گازو هکان = موائع = هایدروستاتیکا = Hydrostatics) و زانیاری رهوشته میکانیکى به کان هه وا (علم الخصائص الميكانيكية للهواء = Pneumatics) و زانیاری بینایی (علم البصريات = Optics) و زانیاری نه ستیره وانى و زانیاری به کاربهی کراوه کان وه کوو زانیاری تاقیکاری = Exper- mental Philosophy) و هونه ره جوانه کان و هونه ره به سووده کان و میژووی سروشتی (التاریخ الطبیعی = Natural history) و (به کارهینانی میژووی سروشتی) که به ریگه ی میژووی ژیان (سیره الحیاة = Biographical) و میژووی (تاریخی = Historical) و زانیاری کات و اتا کروئولوژی (علم الوقت = Chronology)^(۱۲) ریزکراون . فه ره نگیکی نه وتو که هه مه رهنگ (متنوع = Miscellaneous) بیت و به بی هی هونه ری فه ره ننگ دانان و نه خشه ی جوغرافی و فه لسه تی و زانیاری بنه رته ی وشه (Etymological) دانرابیت . به شی پینجه م بریتی بووه له (لیسته ی شی کردنه وه ی سه رچاوه کان = analytical index) هه رچه نده که شیوازی پولین کردنه که ی (تصنيف = Classification) باکون له لایه ن بلاوکه ره که یه وه (ناشر = Publisher) ده ستکاری کرابوو هه رچه نده که فه ره ننگه که ش زور سه رکه و توونه بوو ، به لام نه و بیرو رایانه ی که تیایدا بوون هه همیشه هه رکاریکی باشی به رده و امیان هه یه . ده توانین بلین که نزیکه ی هه موو ئینسکلوپیدیاکانی نیمرو به بی هی پیتی نه لف و بی ریزکراون ، به لام جوړی پولینه که ی (باکون) و (کولریج) هه تا نیستاش هه ر یارمه تی دانهره کان دهن له نه خشه کیشانی ئینسکلوپیدیا دا ، نه ویش به ره چا و کردنی نه و جوړه ریزکردنه ی که بولقه هه مه جوړه کانی زانستی دایان ناوه . شیوازی ریزکردنی نه لف و بی بی (ابجدی) له لایه ن گریکی و اتا یونانی = Greek و رومانی په کانه وه (رومان = Romans) زور به باش زانرابوو به لام رومانی په کان که متر سوویدیان لی وه رگرتبوو . ئینسکلوپیدیا که ی (سانت نیژوودور) پولین کراویووه و فه ره نگیکی له سه ر روشنایی زانیاری بنه رته و میژووی وشه و

په سندکردنه له لايه ن فرهنگي جيهاني = Universal dictionary
 سه رکه و تووه وه له سالي ۱۶۹۰ دا سه لينراوه . نه م
 فرهنگه نگه ش له لايه ن فرهنگ دانهری فرهنگي (نه نوني
 فورتير) هوه دانراوه ، دواي نه وه ناو به ناو ه ول و کوششي
 گرنگ ددرا بو سه لاندني بيروپاي په سندکردني
 نيسکلويدياي پولين کراو . نه وه بو له سالي ۱۹۳۵ دا
 نيسکلويدياي پولين کراوي گوره هاته کايه وه وه کوو :
 نيسکلويدياي فرهنگي = French Encyclopaedia له لايه ن
 (نه ناتولي موني) په وه دانراوه . په که م نيسکلويدياي
 هولندي = Dutch-encyclopaedia پولين کراوي رژيمي ته واو له
 سالي ۱۹۴۶ - ۱۹۵۲ داو نيسکلويدياي نيسپاني =
 Spanish-Encyclopaedia له سالي ۱۹۵۵ - ۱۹۶۰ داو
 نيسکلويدياي نوکسفوردي بچوک = Oxford junior encyclopedia
 له سالي ۱۹۴۸ - ۱۹۵۶ دا دانراوه . له دير زمانه وه بريار
 وابوو که سي سووچکي (ثلاثية = Trivium) وانا (ريزمان و
 ره وانبيزي و به لاغه) و چوارسووچکي (رباعية = Quadrivium)
 وانا (نه ندازه و ژميره و نه ستيره واني و موسيقا) ده بيت به شي
 سه رکه ي بن له هه موو نيسکلويديايه کدا . کاتيک که (لويس
 شورس) Louis shores بوو به سه رکه ي ليژنه ي داناني
 (نيسکلويدياي کولابير = Collier's encyclopaedia) له سالي
 ۱۹۶۲ دا وني : (من واي داده نيم که نيسکلويديايه کيکه له و
 ريسا - قاعده - گشتي په که مانه ي که کارده که نه سه ر
 سپورتي و له وه دا سوويان هه په که زانستي ي ريک و پيکمان
 ده هينه وه بير) .

نه م و ته په ش ده نگدانه وه په که بوو بو بيروپايه کي چيروک نووي
 نينگليز (نيچ - جي - ويلز = H. G. Wells) که ده ليت : (نابيت
 نيسکلويديايه ته نها کومه له و تاريخي هه مه رهنه گه بيت ، به لکو
 کويت کردنه وه و بوون کردنه وه و دانانک بيت) . زاناي کومه ل
 ناسي (عالم اجتماعي = Sociologist) نه مسايي (نوونويرات) له
 هه مان سالدا پيشنياري کردوه که وا (نه و نيسکلويدياي
 جيهاني په تازه په ي که زانباري په کاني تيدا په کخراون له و
 سه لکه پيازه ده چيت که که لاکاني ده وري په کتري يان داوه له
 بنکه که دا په کيان گرتوه) نه و سووربوونه (اصرار) تازه په ي که

به بي ي نه لف بي ريزکراوي له که لدا بووه ، فرهنگي
 نيسکلويدياي (القاموس الموسوعي = Encyclopedic-Dictionary
 سه ده ي ده هم يان يانزه هم که به سويداس (suidas)
 ناسراوبووه په که م نمونه ي نه م جوړه نيشه بوو که به ته واوي
 به بي ي بيتي نه لف و بي ريکخراويت ، به لام له که ل نه وه شدا
 کاريکي گرنگي نه و توي نه بووه به سه ر نه و نيسکلويديايه دا که
 له دواي خويه وه هاتون ، هه رچه نده نه که ر فرهنگي نگو کيشيان
 (مسرد بالکلمات العسيرة مع شرحها = Glossary) له که لدا
 بوويت و به هه مان ده ستور ريکخراون . له که ل نه وه شدا
 کتبه که ي بانديني (Bandini) که به ناوي (سه رچاوه ي نه و
 راستي يانه ي که شاياني باسن له جيهاندا) هه ر پولين
 کراوبووه و شيوزي نه لف و بي ي جياجا بو زياتر له چاره کيکي
 برکه کاني (به نده کاني) به کاره ينراوه . نيسکلويدياي نيزگزي
 (پوليانثه سي) تازه = The new polyanthus) که له لايه ن
 دو مني کوناني ميرابيلي نيتالي = Domeniconani mirabelli) په وه له
 سالي ۱۵۰۳ دا دانراوه له سه ر په که شيوزي ريزکردني نه لف و
 بي ي ريکخراوه . نه مانه چه ند نمونه په که ي ده گمن بوون له
 نيسکلويدياي ، له که ل نه وه شدا پيشکه و تني کتوپري زانستي
 راسته قلنه شان به شاني نه و چه ند فرهنگي
 نيسکلويدياي يانه هاتوه که ده رباره ي زماني لاتيني
 دانراوون و له سه ر هتاي سه ده ي ۱۶ هه مدا ده رکه و تن .
 ناسراوترينيان زنجيره بلاوکراوه په که که له لايه ن چاپکري
 (طباع = Printer) فرهنگي (چارلس نيسپينه وه = Charles
 estienne) چاپ کراوو ، دوا نيسکلويدياي گوره ي زماني
 لاتيني له سه ر شيوزي نه لف و بي ي ريکخراوه و له سالي
 ۱۶۳۰ دا له لايه ن په يله سووف و زاناي ناييني (لاهوتي)
 پروتستانتي نه لمانی (جوهان هه نريخ نه لستيد = Johann Hein-
 rich Alsted) هوه دانراوه ، هه روه ها کتبي فرهنگي ميژوويي
 مه زن (القاموس التاريخي الكبير = The great historica-Dictionary)
 که له سالي ۱۶۷۴ دا له لايه ن زاناقه شه ي کاتوليکي فرهنگي
 روماني (لويس موريري = Louis mor'eri) په وه دانراوه که
 هه ر دوو جوړه ريکخستنه که ي : خومالي (بلدي) Vernacular و
 نه لف و بي ي ، له نيسکلويديايه که دا په سندکردوه ، نه م جوړه

خویندوووه سهردهمیک پزیشک بووه ، زوری چه زله گهشت و گوزار کردوووه چی له فهره نسا چی له ئیتالیدا .
 سه رچاوه : ۱ - فهرهنگی (المنجد - الاعلام) لاپه ره ۲۰۹ .
 ۲ - گوڤاری (العربی) کویتی لاپه ره ۱۱۴ .
 ۳ - فهرهنگ (قاموس) [Dictionary = The saurus] : کتیبیکه لیستهی وشه و ماناکانی تیدایه به هه مان زمان یان به زمانیکی تر یان زیاتر ، وهکوو : فهرهنگی خالو فهرهنگی زانیاری .
 تی بینی : جیاوازی نیوان ئینسکلۆپیدیوا فهرهنگ (قاموس) له وه دایه که ئینسکلۆپیدیا هه ره وه نییه که پیناسه یه که ده رباره ی ئه و مه وزوعه پیشک شه بکات ، به لکو میژووی مه وزوعه که شه (باکو رته باسیکیش بیت) و په یوه ندی یه کانی به بابه ته کانی تریشه وه روون ده کاته وه .

سه رچاوه کان : ۱ - فهرهنگی (المنجد - الاعلام) لاپه ره ۴۰۳ - ۴۰۴ - الموسوعة العربية المیسرة / لاپه ره ۱۷۸۰ .
 ۴ - دینیس دیدرو Diderot ۱۷۱۳ - ۱۷۸۴ : بلیمهت و ئینسکلۆپیدیا دانهره وه یله سووف و ره خه گری شه ده بی و هونه ری و چیروک نووس و نووسه ری شانوی فهره نسی یه ، له سالی ۱۷۴۷ دا بوو به سه روکی دهسته ی دانهرانی ئه و ئینسکلۆپیدیایه ی که ناسراوترین نووسه ری ئه و سه رده مه به شداری یان تیدا کردبوو ، ناوه که ی نووساوه به بزوتنه وه ی ئینسکلۆپیدیا دانانه وه .
 سه رچاوه کان : الموسوعة العربية المیسرة / لاپه ره ۸۳۰ .
 ۵ - سالنامه (تقویم سنوي) Calendar ، سالنامه ی ولاتان (تقویم البلدان = Geographical-dictionary) ، وهکوو ئه و سالنامه ی ولاتانه ی که له لایه ن (ابی الفداء) وه دانراوه کردوو یه تی به پینشه کی یه که (۲۸) خشته وه (جدول) که مه وزوعه بنه رته ی یه کانی جوغرافیوا باسی (۶۲۳) ولاتی ئیسلامی تیدایه .
 سه رچاوه : المنجد / الاعلام / لاپه ره ۱۱۱ .
 ۶ - کولریج ، ساموئیل تیلر ۱۷۷۲ - ۱۸۳۴ : شاعیرو ره خه گرو فه یله سووفی ئینکلته ره ، یه کیکه له سه رکرده کانی بزوتنه وه ی رومانسی له شیعو بیرو رادا له ئینکلته ره . سه رچاوه : الموسوعة العربية المیسرة / لاپه ره ۱۵۰۹ .
 ۷ - ئیفلاتون : (۴۳۰ - ۳۴۷) به رله زاین یه کیکه له فه یله سووفه یونانی یه به ناوبانکه کان ، قوتابی سوقرات و ماموستای ئه رستو تالیس بووه ، که لیک کتیبی دانراوه وهکوو (کومار = الجمهوریة) یان (رامیاری = السیاسة) و کریتون و Criton و فیدون و Phaedon و تیمه Timee سه رچاوه : الموسوعة العربية المیسرة / لاپه ره ۱۸۱

نیمرو له سه ر یه کیتی زانستی (زانیاری) و په یوه ندی ئالوگۆری نیوان لقه کانی زانیاری هه یه ، ئه وه ده رده خات که نیمرو ئینسکلۆپیدیا دانهره کان زور ئاگادارن له روله په روه رده یی یه که یاند اوله وه دا که ده شیت شیوازی ریکخستنی ئه لف و بی یی چوارچیوه ی (په یکه ری) بولین کردن بشاریته وه ، هه رچه نده که ئه و چوارچیوه یه به شیکی ته واوکه ره له باشتترین ئینسکلۆپیدیادا .

سه رچاوه کان : -

1 — The new Encyclopaedia Britannica, Volume-6 15 th Edition, Pages. 779-799.

2 — The Hamlyn All-Colour Dictionary. H.E Priest Ley Page 98.

۳ - الموسوعة العربية المیسرة / محمد شفیق الغربال / مؤسسه فرانکلین للطباعة والنشر - القاهرة ۱۹۶۵ .
 ۴ - المنجد : معجم عربي - عربي في اللغة والادب والعلوم / الطبعة التاسعة عشرة / الفه الاب لويس معلوف اليسوعي المطبعة الكاثوليكية - بيروت ۱۹۶۶ / ص ۱۸۹ ، ۱۹۰ قسم الاعلام .
 ۵ - المورد : قاموس إنكليزي - عربي AL-MAWRID تالیف منیر البعلبکی - الطبعة الحادية عشرة / دار العلم للملايين بيروت ۱۹۷۷ .
 ۶ - القاموس العصري / عربي - إنكليزي تالیف إلياس انطوان إلياس ، الطبعة التاسعة ، المطبعة العصرية - القاهرة ۱۹۶۲ .
 په راویزه کان :

۱ - ئینسکلۆپیدیا : ئه م زاراوه یه له بنجینه دا فهره نسی یه مانای (بازنه ی زانستی یه کان) ده گریته وه . ئبخا وهکوو خوی بمینیته وه واتا (ئینسکلۆپیدیا) یان بکریت به (بازنه ی زانستی یه کان) واتا (دائرة معارف) وهکوو له عه ره بیدا ، یان له جیاتی ئه مانه (فهرهنگی فراوان) یان (که له فهرهنگه) به کار بهیتریت .. من ئه مه ئه خه مه به رده سته کۆری زانیاری کوردو خوینه رانی به ریز بو ئه وه ی که یه کیکانی ئی په سند بکه نو له سه ر لاپه ره ی رۆژنامه و گوڤاره کاندای توویژی له سه ر بکه ن .

۲ - فرانسوا رابلیه F. rabalais ۱۴۹۴ - ۱۵۵۳ یه کیک بووه له نووسه ره فهره نسی یه به ناوبانکه کان . زانیاری ئایینی (لاهوتی) خویندوووه بووه به راهیب ، هه روه ها زانیاری پزیشکیشی (طب)

۲ - المنجد / الاعلام / لاپه ۲۸

۸ - زماني فله مهنكي (اللغة الفلمنكية) Fleming : شيوه يه كه له زماني نه لماني باكوريو و نزيكه له زماني هولندي يه وه . ميلله تي فلاندر Flandre كه ده كه ويته نيوان به لجيكاو فله رهنسه وه قسه ي پني ده كه ن .

سهرچاوه : ۱ - المورد / لاپه ۳۵۴

۲ - المنجد / الاعلام / لاپه ۳۹۱

۹ - كاسپودورس : نزيكه ي (۴۸۰ - ۵۷۵) : راميارو دانه ريكي روماني بووه . پايه يه كي به رزي له سهرده مي تيودوريكي كه وره دا هه بووه . كومه ليكي له پروانامه هه مه جوره كاني (وثائق) ده ولته پولين و پيك خستوه وه هه نديك كتبيشي داناه .

سهرچاوه : الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۱۴۲۷ .

۱۰ - نيزيدوري نيشبيلي (۵۶۰ - ۶۳۶) : زانايه كه قه شه يه كي نيسپاني بووه . به داناني نه و نينسكلوپيديايه به ناوبانگ بووه كه ناوي (الاصول) بووه كه تيايدا زانباري يه كاني نه و سه ده يه ي خوي تومار كردوه . كه به يه كي له نينسكلوپيديايه كه مه كاني لاتيني داده نريت هه رجه نده كه هه نديك هه له ي زمانه وانوي و زانباريشي تيدابووه . چونكه شاره زاييه كي ته واوي له زانستي يونانيدا نه بووه . هه روه ها كتبيشي به ناوي كه وره پياوانه وه (مشاهير الرجال) داناه كه به سهرچاوه يه كي گرنگ داده نريت له وتنه وه ي ميژووي سه ده كاني ناوه راستدا .

سهرچاوه : الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۲۸۵

۱۱ - ابن قتيبة عبيدالله بن مسلم الدينوري (۸۲۸ - ۸۸۹) : نووسه ريكي له كوفه يان له به غدا له داك بووه و تياشيا مردووه . ماوه يه كه له (دينور) قازي بووه . نجا له به غدا ماموستابووه . شاره زايي له زانستي يه كاني سه ده ي خويدا هه بووه و كتبيي پولينكراوي (مصنفات) باشي ده ربارهيان داناه : به ناوبانگ تريني كتبه ميژووييه كاني (عيون الاخبار) ، (المعارف) .. بوون . (عيون الاخبار) و اتا سهرچاوه كاني ده نگو باسه كان ، له كاتي خويدا وه كوو نينسكلوپيديايه ك و ابووه . له ميسر چاپ كراوه .

سهرچاوه : ۱ - الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۲۲۵ - المنجد / الاعلام / لاپه ۳۶۴

۱۲ - نه لخواورمي محمد بن احمد (سه ده ي ده يه م) : له (بلخ) له داك بووه له (نيسابور) له كوشكي ساماني يه كاندا زياوه . كونترين نينسكلوپيدياي عه ربه ي به ناوي كليله كاني زانباري يه كان (مفاتيح العلوم) بو وه زيري ساماني يه كان نه لعه تبي (العتبي)

داناه ، نينسكلوپيديايه كه ي كردووه به دوو به شه وه : يه كه ميان بو زانباري يه عه ربه ي يه كان (العلوم العربية) : وه كوو شه ريعة و ياساو ناخاوتن و ميژوو ، نه وي تريان بو زانباري يه بياني يه كان (العلوم الدخيلة) وه كوو فله سه فه وه رواني زي و پزيشكي تي و زميره وه نه ندازه وه به كورتي گرنگترين زاراهه كانياني ده ست نيشان كردوه . له لايه كي تره وه ده لين گوايه نه م كتبي يه به وه زيريك له وه زيره كاني نوح (۲) . ي ساماني ، له سالي (۹۹۷) دا پيشكه ش كردوه . نه م نينسكلوپيديايه به هايه كي به نرخی له لايه ن خوره لات ناسه كانه وه هه يه ، له لايه ن (فان فلوطن) وه له سالي ۱۸۹۵ دا له (ليدن) (شاري كه له هولنده) چاپ كراوه :

سهرچاوه : ۱ - الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۷۶۷ - ۷۶۸

۲ - المنجد / الاعلام / لاپه ۱۸۲ ، ۵۰۶ .

۱۳ - فرانسيس باكون (۱۵۶۱ - ۱۶۲۶) : فله سه وه وه نه ديبيكي نينگليز بووه . له له ندهن له داك بووه ، كه ليك مه قاني به رزي له ده وله ندا داكير كردووه و به ره مي ناياي له مه ياني نه ده بدا هه يه . هه روه ها له مه ياني فله سه فه دا (به رنامه ي تاقيكاري نوي) . باوه ري به تيبيني و تاقی كردنه وه بو ده ركه وتن (استنتاج) هه بووه . به ناوبانگ تريني كتبه كاني (نه تله نتي تازه) . (كه شه بيدي زانباري يه كان) و (نورگانوني نوي = Nojum Organum) . فرانسيس باكون به پيشه واي هه موو فله سه فه ي نينگليزي داده نريت سهرچاوه : ۱ - الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۴۶۹ - المنجد / الاعلام / لاپه ۶۱

۱۴ - ميتافيزيك (ميتافيزيكا Metaphysics) لقنيكه له فله سه فه له راستي سه ره تايي بوون (وجود) ده كوليت وه . فله سه وه وه نه رستو ناوي (فله سه ي سه ره تايي) لي ناوه ، هه روه ها پيشي ده وتريت دواي سروشت (مابعد الطبيعة) چونكه نه و كه سانه ي كه نو سراوه كاني (دانراوه كاني) نه رستويان پولين كرد ، نه و نامانه ي كه نه رستو ده ربارهي فله سه فه ي سه ره تايي نووسي بووني له دواي (زانباري سروشته = علم الطبيعة) وه دايان ناون .

سهرچاوه : الموسوعة العربية الميسرة / لاپه ۱۷۹۴ - ۱۷۹۵

۱۵ - كرونولوجي chronology : دابه شكردي وهخت ← بو چه ندماره يه ك (فتره) ، ده ست نيشان كرندي ميژوويه كي ورد بو روودا وه كان و پيك خستنيان به پني ي ريزي وهخت ، خسته ي كرونولوجيش خسته يه كه ميژووه ورده كاني روودا وه كان به ريزكراوي به پني ي وهخت پيشان ده دات .

سهرچاوه : المورد / لاپه ۱۷۷

سوریزه

Measles

ئاماده کردنی : برایم محیدین عارف

نه خوشیه کی فایروسی درمی یه ، به هوی فایروسی (Measles) وه بلاوده بیته وه ، به شیوه یه کی گشتی له مندالدا بلاوه وه له دوا یه ته منی شه ش مانگیه وه تووش ده بن . زور به ده گمن مندال له نه خوشیه ده رباز ده بیت ، کاتیک ته منی له شه ش مانگ پترو به ره و ژوره . به لام زورکه م پیش شه ش مانگی پروودهدات و ناویزه .

هوی تووش نه بوونی کورپه به م نه خوشیه ، کاتیک که ته منی له شه ش مانگ که متره ، ده گه پیته وه بوئه و به رگری یه ی که له دایکه وه گوینزراوه ته وه بو کورپه ، به هوی خوینه وه ، چونکه نه وه ی یه ک جار تووش نه خوشیه که بووبیت (وهک دایک) به رگری یه کی چاکی لی چنگ که وتوه .

سوریزه وهک نه خوشیه کی قورس و ترسناک ناسراوه ، له کوندا به هوی کوشنده یی نه خوشیه که و راده ی ترسانی خه لکی له نه خوشیه که ، به « مباره که که »^(۱) ناوبراوه .

وه به ته نینه وه ی نه خوشیه که ، مردن و ناشتن هاتوته ناراه ، هر بویه ش ووتراوه « سوریزه ، بینیزه »^(۲) .

چونیتی بلاو بوونه وه و ته نینه وه ی نه خوشیه که : فایروسه که به م ریگایانه ی خواره وه بلاو ده بیته وه بو له شی

مروفیکی ساغ ده گوینزریته وه .

۱ - به هوی دهر دراوه کانی بو ریه کانی هه ناسه له کاتی پژمین و کوکینی نه خوش به سه ر یه کیکی تر دا .

۲ - به هوی لی که وتنی راسته و خو وهک ماچ کردن .

۳ - به کارهینانی ده سته سپری پیس (هه لگری فایروسه که) .

۴ - مانه وه له ژوروی تاییه تی سوریزه له نه خوشخانه کاندا .

نیشانه کانی :

سوریزه به م سی قوناغه دا تیبه ر ده کات .

قوناغی یه که م :

به چوونه ژوروه وه ی فایروسه که بو له شی مروف تا دهر که وتنی

نیشانه کانی ده ووتریت (سورپی کرکه وتن) . نه م سورپه ش

(۱۰ - ۱۲) پوژ ده خایه نیت ، له زور که سدا (۶) پوژ

ده خایه نیت .

له م قوناغه دا هیچ نیشانه یه کی دیاری نه خوشیه که

ره چاو ناکریت ، که پزیشک بتوانیت نه خوشیه که ی ته واو بی

ده ست نیشان بکات ، جگه له چن نیشانه یه کی سه ره تایی ، که

یاریده ی ته واوی ده ست نیشان کردن ناده ن .

وهک :

* تا : پله ی گهرمای له شی نه خوشه که به رزده بیته وه و تا دای

ده گریت .

* چاو سوربوون و ئاو کردنی چاو : چاوی منداله که سور

ده بیت و ئاوده کات ، منداله که چه ز به تیشکی هه تاوو پرووناکی

ناکات ، گهر منداله که به ر پوشنایی بکه ویت چاوی داده خات .

* دهنگ گوپان و کوکه : دایک یان هه ر که سیکی تر هه ست

ده کات دهنگی منداله که گوپاوه و گرپووه ، جار جار هه ش ووشکه

کوکه یه ک ده یگریت .

باری ته ندروستی گشتی نه خوشه که له م قوناغه دا

ئاسایی نه یه و چاوه پرووانی نه خوشیه کی قورسی لی ده گریت .

قوناغی دووهم :

نیشانه کانی دوا ی سورپی کرکه وتن به ته واوی

ده رده که ون ، وهک : کوکه ، هه لامهت ، پژمین ، خه وزپان و

که م خه وی ، که م بوونه وه ی ئاره زووی خواردن ، تایه کی

قورس که رهنگه هه ندیک جار ببیته هوی لووت پژان . نه م

نیشانان له زور مندالدا به توندو تیژی دهردهکه ون ، دهبه هوی نارام نه گرتن و نارپه حهت بوونی منداله که به تاییه تی پیش دهرکه وتنی (سووره په له ی پیست) « Skin Rash » .
 نه م قوناغه چن روژیک ده خایه نیت ، له روژی سی په میندا نیشانان په کی هره گرنگی سوژیژه دهردهکه ویت ، که یارمه تیه کی ته وای ده ست نیشان کرد ددهات و له زور نه خوشی که ی جیا ده کاته وه ، نه م نیشانان په ش دهرکه وتنی پنتکی (کوپلیک) ه « Koplik » .

نه م پنتکانه سپین و دهریان سووره ، له سهر روپووشی ناوه وه ی دهم و گوپ دهردهکه ون .

نه م پنتکانه له ماوه ی چن روژیکدا نامینن و سووره په له ی پیست دهردهکه ون ، له م کاتانه دا فایروسه که له خوینی نه خوشه که دایه و بو ماوه ی (۲۴ - ۲۸) کاژیر تا دوی دهرکه وتنی په له کان له سوپی خوینی نه خوشه که دا ده مینیته وه . سووره په له ی پیست په که مین جار له سهر پیستی پشت یان ته نیشست گوی وه دهردهکه ون ، پاشان له سهر دهمو چاوو ده ست و سنگ ، له ماوه ی چن کاژیری کدا تیکرای به شه کانی تری له شی نه خوشه که ده گریته وه که به په نجه کانی بی کوتایی دیت .

دوی (۲-۳) روژ په له کان به ره و نه مان و له ناو چوون ده چن ، له سهره تاوه په له کانی به شه کانی سهره وه ی له ش (ده مووچاو) نامینن ، پاشان به ره به ره به شه کانی خواره وه ی له ش (په یه کان) ده چن ، پیست توپکلیک له شوینی په له کان هه ل ددهات ، له هندی مندالی لاوازدا په له کان شوینه واریک به جی ده هیلن که (۶ - ۷) روژیک ده مینیته وه .
 به نه مانی په له کان (تاش نامینیت ، نه وه ی شایانی باس کردن بیت ، په ی گهرمای له ش له گل په له کاندرا راسته وانه ده گونجیت ، واتا به ده ست په ی کردنی نه مانی په له کان په ی گهرمای له شیشی نزم ده بیته وه ، دوی له ناو چوونی په له کان تاکه یشی نامینیت .

قوناغی سی په م :

له م قوناغه دا نه خوشه که یان به ره و چاک بوونه وه ده چیت ، یان تووشی چن ماکیک ده بیت که له نه نجامی

تووش بوون به نه خوشیه که په یداده بن و پی یان ده ووتیریت (ماکی سوژیژه) . گرنگترین ماکه کانیشی نه مانه ن :

- ۱ - هه وکردنی گوی ی ناوه وه .
- ۲ - سوتانه وه ی په ره ی میشک .
- ۳ - هه وکردنی سی په کان .
- ۴ - هه وکردنی میشک (که متر پرووده ات) .
- ۵ - چاو نیشه .

ده ست نیشان کردن :

پویسته سوژیژه له چن نه خوشیه ک جیا بگریته وه وه ک :

* سوژیژه ی نه لمانی (Rubella) .

- ۱ - له سوژیژه ی نه لمانی پنتکه کانی کوپلیک نین .
- ۲ - سوژیژه ی نه لمانی ده بیته هوی هه ل ناوسانی لیمفه گلانده کانی پشت مل .
- ۳ - سووره په له ی پیست له سوژیژه ی نه لمانی تهنک دهردهکه ون و دوی دوو روژ نامینن .

* سووره تا (Scarlet - Fever)

- ۱ - له سووره تاشدا پنتکه کانی کوپلیک نین .
- ۲ - سووره تاده بیته هوی (نالووکه وتن) به هوی هندی میکروباته وه .

* حساسیة الجلد من تناول بعض الادوية (طفح دوائي) .

بریتی په له خوران و سووره لگه رانی پیست و دهرکه وتنی چن په له یه که که له نه نجامی خواردنی هندی داوو دهرمانه وه په یدا دهبن .

- ۱ - لیره شدا پنتکه کانی کوپلیک نین .
- ۲ - چن نیشانان په که که له سوژیژه دا هه ن لیره دا دهرناکه ون وه ک : کوکه . تایه کی قوورس . . . .
- ۳ - په له کانی پیست لیره دا له دوی خواردنی چن دهرمانیکی دیاره وه دهردهکه ون وه ک بنسلین . سلفا . . . .

چاره سهرکردن :
 بو چاره سهرکردنی نه خوشیه که پویسته په یه وه ی نه م خالانه بکه ین .

- ۱ - چاودیری کردنی منداله که و ، حه سانه وه ی له ژووریکی پاک و خاویندا نه گهر مه ترسی نه خوشیه که ی لی بگریته ، وه

تاده توانریت نه هیلریت تیشکی هه تاوو پووناکی له ژووره که بدات ، چونکه منداله که له روشنایی ده ترسیت .

۲ - گرنگی بایه خ دان به خواردنی منداله که ، به جوریک نه و خواردانانه ی بدریتی که زوو وه ئاسان هه رس دهن له که ده دا وه ک شیر ، چایی ، میوه ، بسکیت ، فیتامینات به تاییه تی فیتامین C .

۳ - به کارهینانی ده رمان به شیوه ی دلۆپ و مه له م له کاتی چاو سووربوون و چاو نیشه دا ، مه له مه که پیش نووستن بکریته چاو .

۴ - نه خوشه که له نه خوشخانه بخه وینریت ، (به تاییه تی به ده ست پی کردنی قوناغی دووهم) له ژیر چاودیری پزشکی تاییه تیدا وه ده رمانی (بنسلین) بدریته منداله که تا تووش ماکه کانی نه خوشیه که نه بیت .

خوپاراستن :

باشترین ریگا بو خوپاراستن وه دووربوون ، وه تووش نه بوون ، به م نه خوشیه ، تیکه له نه بوونی منداله له که له نه وانه ی تووشی نه خوشیه که بوون . وه نه هیشتنی چوونیان بو مالان و نه خوشخانه کان و نه و شوینه گشتی یانه ی که فایروسی نه خوشیه که ی لی بلاوده بیته وه .

وه ده توانین منداله که دژ به نه خوشیه که بکوئین پیش نه وه ی تووش نه خوشیه که بوویت . نه ویش به فاکسینی (M.M.R) که دژ به سووریزه و سووریزه ی نه لمانی و مله خری به ، که نیوسی سی به ریگی ژیر پیست له سه رشان ده دریت .

به م کوتاندنه فایروسه که ده چیته له شی منداله که وه به جوریک که نیوه زیندووه .

نه م کوتاندنه بو نه و مندالانه یه که ته مه نیان له سالیک پتروه له (15) سال که متره .

هه ندی مندال چهن نیشانه یه کیان دوا ی نه م کوتاندنه لی بووده دات . ده توانین منداله که به دژه ته نی (گاماگلوبین) بکوئین دوا ی کوتاندنی فاکسینی سووریزه به ریگی ماسولکه (سمت) نه م ماده یه ده بیته هو ی سووک کردنی نه خوشیه که ، نه که ر پیش ده رکه وتنی په له کان بکوئیریت ، وه به رگری بو

ماوه یه ک ، نه که ر (۵) روژ دوا ی تووش بوونی نه خوشیه که بکوئیریت .

نه و به رگریه ی که مندال به هو ی کوتاندنه وه وه ری ده گریت ، که متره له و به رگریه ی که به هو ی تووش بوونی نه خوشیه که وه وه ری ده گری .

په راوینز :

(۱)، (۲) له کومه لی کورده واری خوماندا ووتراوه کاتیک داو و ده رمانی پزشکی که م بووه .

سه رچاوه کان :

۱ - امراض الاطفال/الدكتور مظفر عبدالوهاب السامرائي/الجزء الاول - الطبعة الثالثة - ۱۹۸۱ .

۲ - کوفاری (علوم) ژماره (۸) ی حوزه یرانی ۱۹۷۸ .

سانی دووهم/ د. محمود الحاج القاسم ل ۱۸ - ۱۹ /بغداد .

۳ - پوژنامه ی (الجمهورية - ملحق طب وعلوم) ژماره ۵۷۱۸ سانی هه زده ههم .
فه رهه نکوک

درم : معدی .

ناوینز : شاذ .

سووری کچه وتن : دور الحضانه (فه رهه نگی زانیاری ماموستا کمال جلال غریب به رگی دووهم ۳۸۶) .

سووره په له ی پیست : الطفح الجلدي .

پنتک : بقع .

سوتانه وه ی په ره ی میشک : التهاب السحايا .

هه وکردنی سی به کان : التهاب الراتین .

سووریزه ی نه لمانی : الحصبة الالمانية .

سوورنا : حمى القرمزية (فه رهه نگی زانیاری ۲۲۴) .

ئالوکه وتن : التهاب اللوزتین

دلۆپ : قطرة .

فاکسین : اللقاح .

مله خری : النکاف .

ماک : المضاعفات .

به رگری : المناعة .

قه لآچوکردنی زینده گی

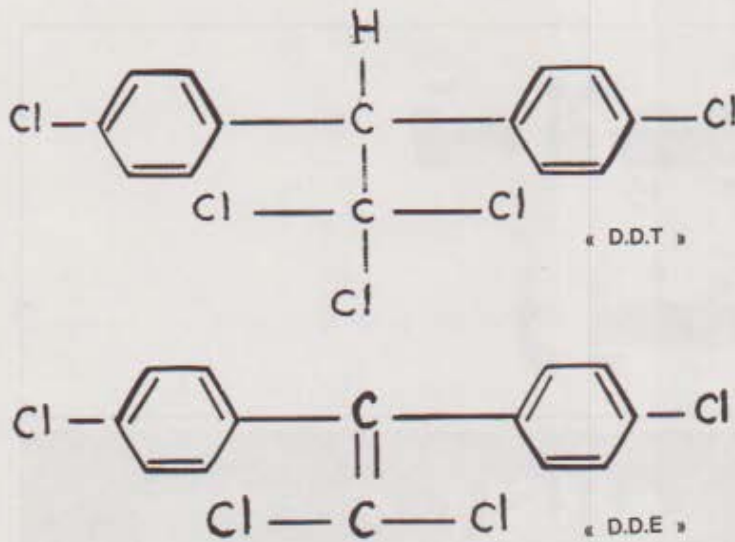
« المكافحة الحيوية » control Biological

● جلال حمدامین ●

له بهر نه و هویه ئاده میزاد له کۆنه وه له گه ل جرو جانه وه ره له کیشه یه کی تووند دایه و هه ولی قه لآچوکردنی داوه .
دوای پیش که وتنی زانیاری ، ئاده میزاد چه ند ریگه یه کی بو قه لآچوکردنی جرو جانه وه ره به کارهیناوه ئیمه باسی هه ندیک له م ریگایانه چ له باری چاکی یاخوود خرابی بیت دهیخه یه روو .
یه که م : قه لآچوکردنی میکانیکی [Mechanical control] نه وه به ساده ترین ریگه ده ژمیردریت ، وه کو کیلانی نه و زه ویانه ی که هه ندیک جرو جانه وه ره گه رای تیا داده نیت دوایی کوکردنه وه ی گه راو سووتاندنی [وه کوله قه لآچوکردنی کولله ی بیابانی به کار هاتووه]⁽¹⁾ ، یاخوود پشانندی نه و گۆم و زه نه کاوانه ی که (لارقای) « Larvae » هه ندیک جرو جانه وه ره ی تیا به به نه وتی پش (وه کوله قه لآچوکردنی میشووله ی ملاریا به کارده هینریت) ده بیته هوی خنکاندی (لارفاکان) چونکه ناتوانن هه ناسه وه ربگرن .

شتیکی ئاشکراو پروونه که ئاده میزاد زیانیکی زوری له جرو جانه وه ره وه « الحشرات » (insect)⁽¹⁾ پی ده گات ، جا نه و زیانانه یاراسته و خۆن نه ویش به تووش بوونی به گه لیک نه خوشی جوراوجور که جرو جانه وه ره ده بیته هوی گواستنه وه ی « میکروبی » نه خوشیه که ، وه کو نه خوشی « ملاریا » که به هوی میشووله ی (انوفلس) وه ده گویریته وه بو ئاده میزاد ، یاخود نه خوشی (تیفوس) که نه سه پی ده بیته هوی گواستنه وه ی میکروبی نه خوشیه که وه هه روه ها نه خوشی [نووستن] [مرض النوم] که له نه فریقیا نه خوشیه کی باوه ئاده میزاد دووچاری ده بیت به هوی میشی [تسی تسی] که هه لگری میکروبی نه خوشیه که یه . وه گه لیک نه خوشی تر .. هتد .

یاناراسته و خۆن به وه ی زیان ده گه یه نیت به به رووبوومی کشت وکالی [جا چ به رووبوومی ناژه لی بیت یان پروه کی] .

۲ - پيس كردنى دهروبوهر « تلوث البيئه » به هوى مانه وهى هه نديك له ژههرى جرو جانه وهر بو ماوهيه كى زور به بى شى بوونه وه (التحلل) ، زيانيكى زور به ئاده ميزاد دهگه يه نيت ، وهكو به كار هينانى نه و جوړه ماددانه له سهر پووهك دوايى به كار هينانى به روپوومى پووهكه كه راسته وخوله لايه ن ئاده ميزاده وه يان ناراسته وخوله لايه ن نازله وه وه له وپشه وه له ريگه ي شير يا خود گوشت بو ئاده ميزاد ، نه و مادده يه له ناوله شى ئاده ميزاد ده مينينه وه و رده و رده پيژده ي زياد دهكات تاده گاته پيژده يه كى وا كه ببيته هوى مردن وله ناوچوونى مروقه كه .

۳ - له ناوبردنى دوژمنى سروسختى (الاعداء الطبيعىة) به كار هينانى ژههر ده ببيته هوى له ناوچوونى جرو جانه وهرى سووډبه خش ، وهكو نه و جرو جانه وه رانه ي له سهر جرو جانه وهرى زيان به خش ده ژين ، نه وانه ي روليكى گرينگيان هه يه له قه لاچوكردى زينده گى ، وهكو له مه وودوا باسيان ده كه ين .

چا له بهر نه و هويانه و زور هوى تريش پيوسته زور به كه مى نه م ريگه به كار بهيندرت ، وه ئيستا هه ولى به كار هينانى ريگه ي تر ده درت .

سى يه م : قه لاچوكردى زينده گى Biological control (وه نه بيت نه م ريگه يه بتوانريت به رامبه ر هه موو جوړه جرو جانه وهريك به كار بهيندرت ، به لام نه و جرو جانه وه رانه ي نه م ريگه يان له گه ل

دووم : قه لاچوكردى كيموى (Chemical control) نه و ريگه يه تاكو ئيستا به بلاوترين و ناسراوترين ريگه له جيهاندا داده نرى . ليره دا به پيوستى ده زانم كه نه ختيك ده رباره ي نه م ريگه يه بدوين .

نه م ريگه يه بريته له به كار هينانى ژههرى جرو جانه وهر (Insecticides) . ژههرى جرو جانه وهر « المبيدات الحشرية » له گه ل نه وهى كه خزمه تيكى زورى ئاده ميزادى كردووه ، به وهى كه توانراوه تا راده يه كى زور قه لاچوى جرو جانه وهرى زيان به خش يې بكرت ، به لام له هه مان كات دا به ريگه يه كى په سند داناندرت له بهر نه و هويانه ي كه باسيان ده كه ين .

۱ - له رهوشته خراپه كانى نه م ريگه نه وه يه كه جرو جانه وهر به ره لستى (مقاومة) (Resistance) به رامبه ر ژههره كان په يدا ده كن ، واته به كار هينانى زور له و ماددانه ده بيته هوى نه وهى كه هيج كاريگه ريه ك نه كاته سهر جرو جانه وهر ه كان و نه بيته هوى له ناوچوونيان .

بو نمونه مادده ي [D.D.T] كه كورت كراوه ي ناوى كيموى . [Dichloro Diphenyl trichloro ethane] بو يه كه م جار رهوشتى ژههر اوى نه و مادده يه به جرو جانه وهر زانرا له لايه ن « پول مولر » سالى ۱۹۳۹ ، (له سالى ۱۹۴۸ پاداشتى نوبلى يې وهرگرت) نه و مادده يه خزمه تيكى زورى ئاده ميزادى كرد به تايبه تى له كاتى جهنگى جيهانى دووم به به كار هينانى بو قه لاچوكردى نه و جرو جانه وه رانه ي نه خوشى بو ئاده ميزاد ده گوزنه وه وهكو ميش و ميشووله و نه سې . به لام ئيستا له كه م شوين له جيهانا به كار ده هينريت ، به لكو له زور شوين قه ده غه يه ، چونكه زور به ي نه و جرو جانه وه رانه ي له م شوينانه ن كه نه م مادده يان لى به كار هاتووه به ره لستيان به رامبه رى په يدا كردووه ، وه ده توانن نه و مادده يه له له شيانا بكن به مادده يه كى وا كه ژههر اوى نه بيت . وهك ليره دا بو مان ده رده كه ويت كه هه نديك له جرو جانه وهر وهكو ميش نه نزمى (Dehydro chloridase) دروست ده كه ن به هويه وه (D.D.T) ده كه ن به (D.D.E) كه ماده يه كى ژههر اوى نيه و هيج كاريگه ريه ك ناكاته سهر جرو جانه وهر ه كه .

به کارده هینری ، به باشتترین ریگه ی قه لآچوکردن داده نریت .
 قه لآچوکردنی زینده گی : بریتی به له به کارهینانی نه و جوره
 زینده وهرانه ی که له سهر هه ندیک جرو جانده وهر ده ژین به
 شیوه ی مشه خور (الطفیلی) یاخود (مفترس) (واته خواردنی
 جرو جانده وهره که له لایه ن هه ندیک له م زینده وهرانه) وه زیاد
 کردنیان و بلاوکردنه وه بیان له سروشت . نه و زینده وهرانه چ
 جروجانه وهری به که لک بیت (واته له سهر جروجانه وهری زیان
 به خش ده ژی وه چ به کتیریا یاخوود که پروو (الفطر) (Fungi) یان
 بالنده بیت ، مه رج وایه نابی خویمان زیان به خش بن .
 نه و ریگه به چاکترین ریگه ی تازه ده ژمیردریت بو
 قه لآچوکردنی جرو جانده وهر به تاییه تی له وولاته
 پیش که وتوه کاندا .

من لیره دا باسی هه ندی نمونه ده رباره ی نه م ریگه به ده که م
 ۱ - جروجانه وهری البق الدقیقی (حشره البق الدقیقی) « ni-
 paecoccus Vastator » یه کیگه له م جروجانه وهرانه ی که زیانیکی
 یه کجار زور به هه ندیک پرووه که ده که یه نن وه کو پرتقال ، لیمو ،
 نارنج .. هتد .

نه که ر سهیری دار پرتقالیک بکه ین که دوچاری نه و جرو
 جانده وهره بووبیت ، ده بینین جروجانه وهره که به شیوه ی خالی
 سپی وه که شه می (موم) به سهر داره که وه یه ، ده ست ده کا به
 مژینی ناوی پرووه که که تا وای لی دیت پرووه که که لاواز ده بیت و
 به ره می که م ده بیت .

(لیره دا به هه لی ده زانم که بلیم که نه و جروجانه وهره پیش
 « ۲۵ » بیست و پنج سال له عیراق نه بووه ، به لکو له ریگه ی
 هینانی شه تل له ده ره وه ی عیراق هاتوته وولات) دیتراوه که
 هه ندیک جور له جروجانه وهری سود به خش له سه ری ده ژین ،
 وه به کار هینانینان ده بیت هه می که م بوونه وه ی نه م جرو
 جانده وهره ، بو نمونه جروجانه وهری Exochomus nigripennis که
 جوره قالوچه یه که له تاقیگه (مختبر) دیتراوه که له کاتی سووری
 ژبانی (۲۰۰۰) بیست هه زار هیلکه ی البق الدقیقی
 ده خوات .. واته زورکردن و بلاو کردنه وه ی نه م جروجانه وهره
 له سروشت ریگه یه کی زور په سنده بو قه لآچوکردنی البق
 الدقیقی .

نمونه یه کی تر (خال خالوکه) « Epilachna » که جرو
 جانده وهریکی رهنگ پرتقالیه دریزی شه ش ملم ده بیت وه له سه ر
 باله کانی هه وت خالی ره ش هه یه به دوژمنیکی سروشتی
 سه ره کی (حشره المن) واته (شوکه) داده نریت ، زور کردن و
 بلاوکردنه وه ی له و کیلگانه ی که پرووه که کانینان تووشی شوکه
 بووین به باشتترین ریگه ی قه لآچوکردن ده ژمیردریت . وه زور
 جوری تریش که لیره دا بواوری باس کردنی نیه . بیجگه له
 قه لآچوکردنی جروجانه وهر ، قه لآچوکردنی زینده گی به کار
 ده هینریت بو قه لآچوکردنی هه ندیک پرووه کی خورسک (الادغال)
 که زیان به خشن . بو نمونه له استرالیا توانرا قه لآچوی جوره
 پرووه کی که له جوره کانی (صبیر) ه بکن به هوی به کارهینانی
 جروجانه وهری . Cacto blactes Cactorum

- ۱ - له زور په راوی قوتابخانه دا ناوی میروو بو حشره (Insect)
 به کار ده هینن . من نه م ناوه به راست نازانم چونکه میروو ته نیا
 (النمل) ده گریته وه ، که جوریکه له جروجانه وهر .
- ۲ - کولله ی بیابانی (الجراد الصحراوی) جوریکه له کولله که
 به قه باره که وره یه و به شیوه ی کومل ده ژین ژماره یان یه کجار
 زوره ، به دژوارترین دوژمنی پرووه که ده ژمیردریت ،
 ژماره ی یه ک هول ده گاته چه ند ملیونیک . سالی ۱۹۶۷ له سه ر
 ده ریای سپی ناوه راست پولیک دیترا دریزی که ی (۶۰) شه ست
 کم کیلومه تر .

سه رچاوه کان

1 — Hems Medical Entomology

- ۲ - مبیادات الآفات : تألیف الدكتور محمود زید ۱۹۶۴ .
- ۳ - مقاومة الحشرات لمبيدات الآفات
- تألیف الدكتورة أميرة حسين طبو زاده
- ۴ - دليل مكافحة الحشرات الضارة

ماسیگری و هوگرین خابیری زاخو

فه کولین و به رهه فکرنه
احمد عبدالله زهرو

● پیشه کی ●

راسته چ ملهت دبی به هر نابن ژ که له پورو زانین و نه ده بیاتا ، بی به هر نابن ژ کارو پیشه و هر ناله کی دی ژ یانا پوزانه ، بی به هر نابن ژ سروشتی به رفه هوشه نگو و پرژین . نه گه ر بین و به ری خوه بدین سه رو به ری مله تی کورد ، چه وا شیا به که له پیرته کی مه زن هر لسر زاری خه لکی ، چاخ بو چاخ ژمه را فه دگو هیزت و به یلت ، شیا به که له ک نالین دی ژی تومار بکت و بچه سپینت .. لفره وه سا شیا به نالین ژ یانا گیاندارو رازو فرندا ژی دگه ل ژ یارا مروقی فه گری بدت و خو یابکت .. شیا به نافو نافدانی بدتی ب ناوایه کی جوان مینا جوانیا وه لاتی کوردستانی .. شیا به ژین و ژ یارا وان گیاندارا لسر رویی فی زه فیی و لژی ر ناخی و دنیف نافو روبراده خو یا بکت وه ک مروقه کی شه ره زایی ب زانستا بایولوژی فه هی و وه ک زمانانه کی ناف بو دانابت و ببیته سه رهوستایی فه رهنگه کوردی ..

دشی بابه تی و فه کولینی ده من نارمانجا هندی به ناله کی ژ ژ یاتا جوینه ک گیاندارین دنیف نافی ده شروه بکم لدویف باری

زانینا من و هوگرین بهر ده رافو لیقین خابیری و جوم و جه لالا ژی لتهف ده مین سالی .. هر وه سا من ب پیدی دیت نه ز ناله کی که له ک گرنگ شروه بکم ، نه وژی دبابهت [ماسیگری و شوکفانی و جویو و بربرین وان و نامیرین شوکفانی و هوگرین نافدیر ژ خه لکی زاخو ..]

لپیشی ، خابیری زاخو وه ک نمونه بو هر روبره کی دی ل کوردستانی ، دی سه رنج و ده ست نیشانین شه ره زاو هوگرین وی ، دی کینه ژیده رو سه روکانی ژ بی هنده ک په رتوک و گو قارا ژی هر بو فی بابه تی دی هینم .. پیره میرو شوکفانین ماسیا لبر لیقین روبری خابیری ، هر ژ که فندا ، نانکو ژ که فناریا باژاری زاخو هه تا نها هه بون و هه نه دگه ل خابیری ژ یاین و هویته بی کرین و ژی دیتین ، ژی خو ارین ژ خوشی و نه خوشی یا . لبراهینی ، روبری خابیری ، روبره ک ته نگه و خورته هر ژ سه روکانی و هه تا دگه هته زاخو ، پاشینکی ب [۲ - ۴ کم] دگه هته روبری هیلی و فیکرا دگه هته روبری مه زن [دیجه] ی ل گوندی پیش خابیری .. خابیر زاخو پارقه دکت بوسی نالا و پارچا ، نیقا باژی پی وه ک گزیرته کی لی دهیت .. هر وه سا روبره کی و هر چه پ و ب پیله ، خورتو دژواره ل

دهمیت زفستانو و بهاری چاخی ئاف رادبت ، بوشینا ئافی خه لکی سه و داسه ر دکت ، نه خاسمه ل ئاف رابونئ قورمو قافوکا بهر لیفا پردکت .. رابونا ئافی [لیمشت] ل خابیری دا گه له ک جارا وهک بافو باپیرو کالا دگوتن و ههتا بهری سیه- سالا ، بووه نه گه ری هندی بسهر پریت زاخودا بگرت ، شیاپه خو بکیشته دنیف کۆک و ئافاهیین دنیف باژیروی دهو هه رفاندنا وان ..

لغیره پرسیار دکم و دبیزم ؟ بوچی هند خه لکی ئانکجی لنیف باژیروی ده دگریداینه بقی روبراری فه ؟ ژبلی هندی بیژین راسته ژیان هه ره وه لدوریت ئافا بن ! چ کانیک و جه لال و جوم بن چ روبرا بن .. وهیه جیهانا فی زه فیئ دبی ئاف نابن و ناژین ، بوشاتیا ئافی دبتته نه گه ری ژینه کا خوشترو به رفره هتر ، شینکاتی گژ دبت ، گیانداری و فرنده پر دبن .. له ورا ئافه دانی ژی ب رهوش دبت .. ژبلی هندی دبیتته نه گه ری بی مژویلکرن و بوراندنا چاخین خواهش . لغیره دهست بی دکه ده رکه هی بابه تی و دا بچینه ژوری و ببینین جیهانه کا دی .. جیهانا ته ناهی و بی دهنگیی و ئارامیی .. جیهانا ماسیا و گرتنا وان .

[ماسی و جوینتی وی د خابیری دا] ژبوسه رهاتیا ماسیا ، بو جارا ئیکی ماسی ل ده ریاین مه زن پهیدا بین بهری (۳۰۰) ملیون سالا ، گیانداریت نه نتیکه بین ، لی لچاخه کی دویردا بریان ، نه وژی بنیادی خوړستی بین بو ماسییت نها نه م دناسین .. وه دیاره سروشتی پتر ماسی فیایه ژنیف هه سی گیانداریت ب په راسی له و ژه میان پترن و مشه ترن .

زاناییت بایولوژی ماسیا ب هژماره کا مه زن دناسن و پتر ژ [۲۰۰۰۰] هزار جوینا دبینن .. ده ما ژیان گه هشتیه رویی فی زه فیئ هنده ک ماسیا به ری خوه دان روبرو ده ریاییت بچوک و هنده ک دی ژی چه ند ده میت خو دبورانندن دنیف ده ریایی دا و چه نده ک دنیف ئافا شیرین دا . لی ۵/۳ ژ هه می جوینا دنیف ده ریایادا مان ، ئانکو ئه ف هژماره گه له ک پترن ژ وان جوینتی دی نه وین ماین^(۱) . نه گه ر بین به ری خوه بدین ماسیا دنیف ئافی ده وه سا سه رنجا مه دهیته راکیشان بو دو بران یان دو کومه لا :

(۱) ماسییت پر لقین - به زوک -

(۲) ماسییت کیم لقین - نه به زوک -^(۲)

نه فه ژی دبتته نه گه ره ک بو جوینتی گرتنا وان .. هه ره وه سا ژی نه م دشین ماسیی بکینه دو گروپ ژلایی له شی فه ب تاییه تی ژلایی که له خی فه :

(۱) ماسییت ب ههستی (ئیسقان)

(۲) ماسییت ب کپرکوک

جوینا دوی پتر دنیف ده ریادا دژین و د روبرادا هه ما پهیدا نابن له و خوارنا ماسییت روبراری بترسه ژبه ر پرنیا هه ستیا دنیف گوشتی وی دا . ریزکرنا گروپیت ماسیا بقی ئاواپی دی داریژم هه ر ژبونا وان و هه تا مه زن دبه .

لپیشیی ماسی ئافی پری (خه رز) دکت ب ملیونا لیف و بهر لیفا دنیف خیزولیمی دا پر دکه .. لی کیم ژوی خه رزی ده میت چونکه

بپرستی هه ره نه و بخوه دبتته (تملوك - تومك) بو ماسی گیانداریت دی .. ژفی خه رزی (ماسی هویرک) پهیدا دبه دریزیا وان ژ [۱ - ۲ سم] انه ، سه ره بهری ماسیی خوړا نابه هه تا دگه هته دریزیا [۱۵ - ۲۰ سم] نه فجا دهیته ناسین -

● ماسی شینک :

نه ف ماسیه زراف و دریزه پهنگی وی بسهر شینی فه یه ، له و دبیزنی [ماسی شینک] ده فی وی مه زنه ، بنزک سپی یه .. هه می ده ما کوم - کوم و سه ر ئافن .. پر به زوکن ، لبه ر لیفیت روبرادا دژین .. ده میت بهار و هافینا پترن .

● ماسی جهیک :

ماسیه کا کورته ، ب سمبیله ، بنزک راست و حولی یه .. سه ر ژ که لواشی مه زنتره .. هه می ده ما بکه فرو به راڤه دنیسیت ، لفینا وی هه ر لسه ر زکی یه .. کیم بسهر ئاف دکه فت .. هه می ده ما ده دایه له و دبیزنی [جهیک] ژیه یفا [جه] دگه ل پاشپرتا [یک] بوه جهیک .. نه ف ماسیه مه زن نابیت ژ ۱۰ - ۱۲ سم دریزتر نابت .. که س گوشتی وی ناخوت ، سه ر ژ که لواشی مه زنتره .

دبت نه گره نه هیته برآشتن بیان قه لاندن .

● **بیك ماسی :**

نهف ماسیه وهك دومه كانه به لی بنگوهیت وان دسورن
بی سمبیلن ، په حنن ، پپله کین وانا دهویرو نه رمن ، شینه کی
زه لاله ، خیچه کا سپی هر ژنه نی پیغه هه تا ژ هردو نالا بو
شاپه را دیفکی کیشایه .

● **ماسی خیسك :**

نهف ماسی په ژی هر ژ بنه مالا ناقورانه ، لی که له خ
بچوکتړه ، هرگاف سه روله شی وی دنیف خیزو لیمی دایه ،
ماسیه کا جفوکه ، که له ک جارا بنی نافی تیکفه ددت و شیلی دکت
هه تا رهنکی بدت بنی نافی و خو بغه شیرت ، ماسیه کا بی
سمبیله .

● **ماسی به حریک :**

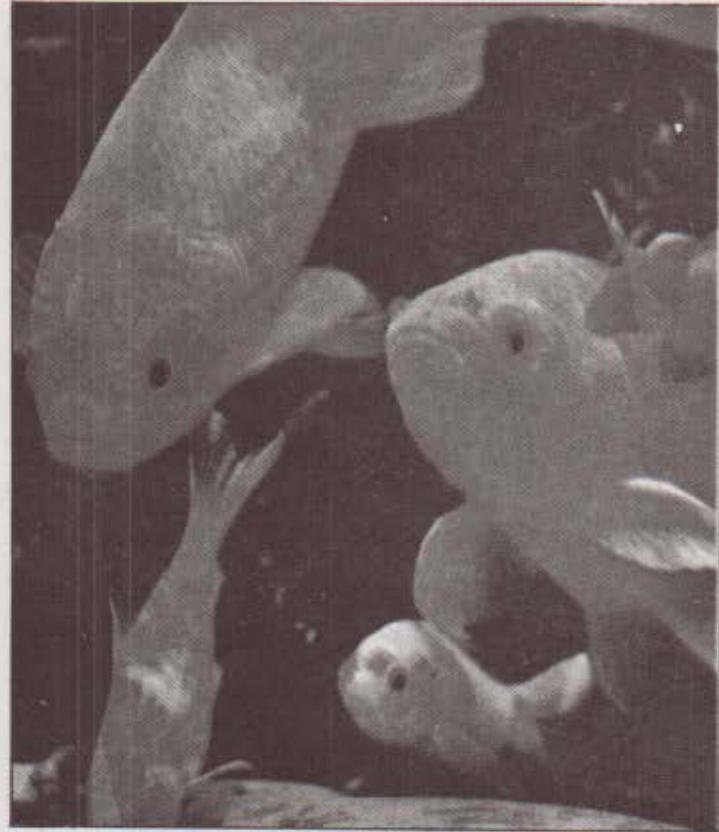
هر چه نده نافی وی ژ په یفا « به حرا » عره بی هاتیه ،
به لی نه گره ژی نه وه رهنکی ره شو تاری ، چوار جوینیت
سمبیل ، پشت مشاره و سر ژ که له خی مه زنزه ، ماسیه کا
نیکانه په درو باروا بقی رهنگو به رگی و بقی ناوایی و لدیف چ
بریت دی ناهیت و بسره قه نینن . ماسیه کا دژواره ، پر هیزه
هر چه نده قوت و پر بره که ، ماسیگر هر خوه ژی دده پاش
ده ما دگرت چونکه بهاریکایا سمبیل و شاپه را پشتی ده ست و تلا
و برت ده ما بیته گرتن . دبیزن ژه هر کره مینا هنده ک ماسییت
به حری .. که س گوشتی وی ناخوت ، ژ بسو سته کی دریزتر
نابت .

● **بزویری :**

ماسیه کا خړو داگرتی په ، ژبنه مالا ناقورانه ، پری رونه
که له ک ببهایه دخوارنا خوه دا ، ژه می ماسیا ب چیژتره ، هه تا
۲۰ سم ب دریزاهیت ، ب که له خی خوغه مینا ماسی زهرکی په ،
رهنکی سورنی قه کری بسه ردا تیت ، خه لک حیبه تی دمان ده ما
مروغه کی بزویریه ک گرتبا .

● **قژاژ :**

ب ننگلیزی دبیزنی Tratta بسه رهنکی میکافه دجت ، لی
کورتره ، دهف مه زنه ، پپله کیت وی دمه زتن زرافو دریزه ،
به لی ژ ۲۰ سم پترنابت ، بسه سپی قه دجت .

● **دومهك - بلقي :**

ماسیه کا خړو داگرتی په بسه سپی قه دجت ده ما خو
دته بیسینت بکه قراهه .. پر پپله کیت هویرن ، دهف بچویکه ،
همی ده ما پر بر په پیدا دبن لبر لیقیت نانا لدوریت که سرو
قلیانا ، بتاییه تی لدوماهیکا هه یفا گولانی و ل هاقینا دمشه نه .
ماسیه کا پر جفوکه .. نهف ماسیه ژگروپا ناقورانه - Cynionoidei
بتاییه تی بسه ماسییت Buffalos قه دجت ژ کومه لا نیکی ،
لنه مریکا ژوری دمشه نه^(۳) .

● **ماسی زهرک - زهردوله - (۴) :**

نهف ژی هر ژبنه مالا ناقورانه ، بسه زهری قه دجت ..
پترلده میت بهارا دمشه نه دنیف جه لال و روبراد او وه مالیمشت
وهینه خاری به ره و نزارو دؤل و نهالا ، ناف شیلی و گه ولی دبه ،
ماسی دبنه قه رس خه لک بساناهی ب تورک و سه لکا دگرن .
ماسیه کا پر هه سیه .. له شی وی سسته ، ژبه رهنکی ماسیگر
زوی پاکژ دکه و نه خاسمه ژ هنافا چونکه زوی رهنکی وی پیتی

● کارسیل :

ئەف ھەر ژجوینا ماسیا Buffalos ھە دچت ، رەنگی وی بسەر رەشی ھە یە ، کیم لقیئە ، ھەردەم سەری وی دنیف لیم و خیزی رایە .. ماسیگر ھەردەم ب ھلکیشانی (خطف) دگرن چونکە خوارنی ژ دەفی نکلوکی ناخوت ، مروفی بی ئارام نەشیت دەمیت خو دگەل دبورینت و بگرت ، چونکە ماسیە کا دلئیشە ، ناھیت شوکی و خو بسەر ھە نابت ، خرە وەک دو مەبە کی ، ئەوژی بنی ئافی شیل و بیل دکت دەما دلقت و دبەرت وە ئی دەمیت رەنگی بنی ئافی بگرت دا کەس نەبیت .

● ناقور (الکطان)

ب ھەرەبی دبیزنی « الکطان » . دریزاھیا وی دگە ھتە میتەرە کی ، ماسیە کا ژ ھە می جوینا بناقو دەنگترە و پربھاترە ، ب سمبیلە ، داگرتیە ، پیلە کیت وی دناقنجینە ، دەمیت زفستان و بہارو ھافینا دپرن ، پتر دەما ئاف رادبت ، جوم و جە لال پرن ئاف دبن دگەل ماسی زەرکا دەیتە گرتن ..

● میگ :

ب ھەرەبی دبیزنی « الشبوط » ، براستی ھەر ژ فی ئافی جھنی پرسیارو ھزرکرنی یە ! ئەف ئافی کە قنادو ژمیت ھەمبەری ئافی بالە فەرەکا شەرکەر روسی « میگ » و ھافی پیکفە ھە نە یان نە ؟ چونکە وەک من پرسی و پشت راست بیم ژ رامانا پە یقا میگ د روسی دە بقی واتایی ھاتیە « میگ - MEG » ب تایبەتی بوی کە سی ھە نافکریە ئە وی کە لە خنی فی بالە فرا شەرکەر سازکری و نەخش ژیرا کیشای و ج مە بەستە و ئە گەریت دی نادن ، بتنی ئافی کە سی سازکری کونافی دی (میکویان)^(۱) بی ھاتیە و کورته ئافی وی (میگ) بنافکریە و ب نە بزوینا (ک) دروست ھاتیە و نە ب نە بزوینا (گ) ی یە .

سەر وکی میکا ئە وی لپیشیا وان دگە فت دبیزنی میکا (سەر جە لە ب)

● شقلە :

ئەوژی ھەر ژ بنە مالا میکانە ، لی زراف و دریزە ، دەف مەزە ، پیلە کیت وی دپە حن و مەزەن . پتر لە دەمیت ھافینا خویا دبن ، ھەردەم بسەر ئاف دگە فن ، خورە وی وان وەکی میکا ل ھافینا پتر لسەر فیقی و دەرامە تی یە ژیلی خوارنا سەرەکی کو

لسەر دژیت دنیف کە فزو ماسییت ھویردا .. بە ھەرەبی دبیزنی « بنی » و ب ئنگلیزی دبیزنی [Burbus] .
● فەر خ :

ب ھەرەبی دبیزنی - البز - ماسیە کا گە لە ک مەزە ، ئەز دشیم بیژم مەزنترین ماسیە دروبارادە ، بسەر سپی ھە دچت ، ماسیە کا داگرتی یە .. سەرەک مەزە ھە یە ، دەف مەزە ، ب سمبیلە ، ژ میتەرە کی دریزترە ، ل گە پونافیت پە حن دمشە نە .. ناھینە بەر لیفیت ئافا لە وا ماسیگر شوکا خو دور دھافیزن ب نکلوکی مەزە دەیتە گرتن ، خوارنا وی ژ ی ھەر گوشت و جگەر و تحیل و ماسینە .

● جەور :

ئەفە تیشکا فەرخی یە .. ھەر ب پەسن و سەر و بەری فەرخی ھە دچت .
● دو شە تیک :

وہکی ماسی شینکی یە بە لی پا مەزنترە و ب کە لە خترە ، ئەف ماسیە دبنی ئافی دە دژیت بە روفاژی ماسی شینکی کو ھەردەم بسەر ئاف دگە فن .
● مار ماسی :

بە ھەرەبی دبیزنی - السمکة الافعی - ئەفە ژ ی ب رەنگە کی بەر فرەھ - دئافی دە دژین نە خاسمە دروبارو دەریادە ، زراف و دریزە دگە ھیتە ۴۰ - ۵۰ سم « پشت مشارە » ئانکو شاپەریت پشتی بسیخمە نە .. سەری وی مینا ماری یە ، ژنیفە کی ھە تا شاپەر پاشتی وەک ماسی یە ، لی ژیھەل ھە تا سەری مینا ماری یە لە وا دبیزنی مار ماسی ئانکو نیف نیفە یە ، بومسلمان گوشتی وی ناخون و دبیزن ھە رامە وەک بیرو باوہریت ئایینی .. لی فە لە دخون .

[نامیرە تین ماسیگرتنی و چە وا دگرن ؟]

دگەل سادە بی یا ژین و ژیارا مللە تی کورد دگەل سروشتی دا و داخازا ژیاننی بیوئە گە را ھندی مروفی کورد شیایە گە لە ک ھزرو بیرا بکە ت ژبو گە ھشتنا مەرە ما خوہ . لە وا دبیزن نامیرە تین ماسیگرتنی دسادە نە وەکی ھەر نامیرە تە کی دی ژبو ھەر ئالە کی دی ژ ژیاننا روژانە ژپیشە و کارو باری مالی . پەیدا کرنا بە ھرا پتر ژ نامیرە تا ھەر ژ تشتین بەر دەست و پیشچاقە

ماسی گرتن به ری فی چه رخی نامیره تین ساده بکار دهینان هر
چند بهنج و شیان بی دفتیا لی وهك دزانین نیچیر ژیان و خوشی په
یان مه رقه نانکو پر چیژتنه .

(۱) سییت :

فهدانا سییتا نه خاسمه دروباراده رهنج و شیانه کا له شی دفتیت ،
له وا دبنین فهدانا وان ب ریزکرنا بهرا ، چیکرنا سه لکا ، پترژ
نافاهیه کی رهنجدان بی دفتیت ، چونکه ماسیگر هه ردهم د
نافی دایه ، پشت خویله ، له وا لپیراتی دبنه پشت کورک -
خویل - ژبه رهنجا سالان . سییت ژی لدیف پانی و دریزیا
روباری په ، چهند پان بت پتر سه لکا دگرت ژبو گرتنا ماسیا .
چونکه لنافهرا هه ر (۱۰ م) دهه میتر سه لکه ک دهیته
فهدان ، هه تا په حناتیا روباری دهیته گرتن و دا ماسی چ ریکیت
دی نه بینت بورزگار بونی ، بلنداهیا سییتی ژلیفا نافی بگره دوو
میتر بلندی دفتیت . ژسییتین نافدیرل خابیری زاخوه ر ژسالین
۱۹۳۰ زوهه تا سالین ۱۹۶۰ سییتا ره شوکه پویه ، خوهی وی
هه ر لسالا ۱۹۵۷ چوه لبه ر دلوفانیا خودی به لی پاسیت ما بو
هه تا سالا ۱۹۶۰ .

(۲) شوک

ژ هه می جونیییت ماسیگرتنی بنافو دهنگتره چونکه هه رکه س
دشیت (شوکا) به ره هف بکت و پی بگرت هه ر ژ بچوکان هه تا
پیره میزان ..

شوک پیک هاتیته ژ ده زیه کا موکم ، ده زی ژی گه له ک رهنگن :

۱ - ژ بو بچوکان ده زیه کا زراف و ده نبوسه کا چه ماندی و بچه ک
هه فیبری .. بو گرتنا ماسییت هویر یان دو مبه کا یان ماسی
شینکا .

ب - ژبو گه نچ و مه زنان سانتینیه کا موکم دگه ل نکلوکه کا لدویف
که له خی ماسی و هه فیرو کرم و جو برو ماسی هویرک بی دفتیت
ژبو خوه ری ماسی و گرتنا وی .

ج - ته بلك : ده زیه کا وه ربادایه ، ستویره وهه ر ژ سانتینیه
سازدکن تاییه تی بو گرتنا ماسییت مه زن مینا فره و جه ورا و
تاقورو میکا . په بلك گه له ک دریزه چونکه بو نیفا روباری په و یان
که رایه .

د - مییت هه سپا : به ری سانتین په یداببت خه لکی به ری داف
ژ کوریا هه سپا دکیشاو گه له ک جارا خودانی جوتک دخوارن هه تا
شیابا گله کا ژی ب هیلکیشت ، پشتی هنگی ماسیگری سی -
چوار یان پینج داف ددانه هه فو گریک ددانی هه تا دبو
(۶۰ - ۱۰۰) داچیت گریک کری پیکفه دبه ستن و دبو دافه کا
دریزو نکلوکه ک مه زن پیغه دکرن دگه ل دو سی به ره کین بچوک
نیزیک نکلوکی پیغه گرید دان هه تا گران بباو نکلوک لجهیت ب پیل
بنناف ببا ..

به لی پشتی ترومییل په یدابین و خه لکی به ری خوه ددایه تایریت
وانه و دافیت سانتینیه قیرکری ژ نیف تایری ده لکیشان و
گرید دان پیکفه و دبو شوکه کا موکم بکار دهینان بو
ماسیگرتنی .

قییینی : هه ر شوکه کی به ری نکلوکی چهند به ره کین بچوک یان
چوار پینج پارچیت ته نکین رصاص پیغه دبه ستن هه تا کو شوک
گران بیت و بنناف بیت .

شوکا نایلونی : پشتی ده رکه تی خه لکی به ری خوه دافی رهنگی
چونکه حولی په ، دبی گرنکه ، چولکه گریک په سنه کا نه باشه ژبو
شوکی هه ردهم ماسییت سه رناف وهك دو مبه کاو ماسی شینکا
« ترك » لی ددان و ماسیگر بی توره دبی و چونکه هه ر ده م
دکیشا بهزرا گرتنا نیچیرا خو به لی دده رکه ت فالاو چونه ..
نایلون ژی ب گه له ک رهنگانه چ زراف و نافنجی و ستویر
ماسیگری لدویف نیچیرا خو نایلون بکار دهینا . هه ر وه سا
نکلوک ژی لدویف که له خی ماسی و هیزی و بی بکار دهینا .

(۳) تورك - الشباك -

(۱) تورك كروفر : (خر)

ئهف تورك كه ژي دو جویین :

۱ - دهفه ك كروفر هه په ب داره كا دریز (۴ - ۵ م) بی دهیته
راکرن و به ردان دنیف نافی ده بتاییه تی ل جهیت ناف دبتنه
زفره ک کو ماسی دبنه قه رس و خو ژ پیلیت دژوار ددنه پاش و خو
دکیشنه جهیت مه یاف و زفره ک .. ماسی ب توركی قه دمینت ،
نانگو شاپه ریت ماسیا دکه فنه دافیت توركی .

۲ - توركی لشونا داری ته بلكه ك سانتوینی ستویر بكار تیت
بنیت دافا رساس کرینه هه تا کو تورك بنناف بیت ، ده ما دهیته

کیشان « دهئی توپکی دهیته نیک » و ماسی تیدا دمینن و بشاپه را دهینه نویسن ب توپکی فه .

۳ - توپکی په حن و دریز « فه برك - قاطوع » : نه و جوینه یی کو ماسیگر هه ردو ده افیت روباری دهیته گرتن و فه برك دمینه فه دای دناقی ده هه تا دم روزه کی و ماسیگر دکیشته فه و ماسی بشاپه ریته پیغه دنویسن و دهینه گرتن .. نه ف رهنه ماسیگرتن مشه به لافه لته ف جیهانی . بو نیشانا فی توپکی چه ند پارچیت ده پا بسه رفه گرید اینه و بسه رثاف دکه فن هه تا خه لك بزائن نه فه جهی فه دانا توپکی به ..

(۴) ته رجه :^(۹)

نه فه ب هاریکاریا که له که کی به - نانکونها که له کیت سه ر چوپا - ماسیگر فه بركا - قاطوع - ا خوده افیته روباری و هه ر قوناغه کی دکیشته فه و ماسییت خو ژیفه دکت و جاره کا دی و سی جارکی هه تا (۱۰ - ۲۰) جارا هه ر توپکی ده افیت و دکیشته فه هه تا دویر دبیت ژ بازاری ..

(۵) ماسیگرتن ب ده رمانی :

ده رمانی چه وا چی دکه ن ؟

هه ر ژمیژو هه تا نها ده رمانه که هه یه تال و زرافه ، هندی لبا نوکی دهیت ب که لپکه .. دهیته شکاندن و نیغه کا وی وه ک دیندکا گویشکی به .. ماسیگر دهینن وان لبا هویر دکن وه ک ناری و دگل ناری تیکه ل دکن ، پاشی هه فیره ک ویرا چی دکن به لی نه که له ک روهن بت .. لدیفرای وی هه فیری دکه نه پژده و سه رتیژ دبن .. نه ف پژده یه دمینت لبر تافی هه تا هسک ببت نه فجا بکار دهینن بقی ناوایی :

۱ - یان پژدی دکه نه له شی کرما دا یان گوشتی ده .

ب - پژدی بو هنده ک ماسیا دکه نه د لبیت تری و فالکیت گوندوراده .

پاشینکی لپه خناتیه کا مه زن دروباری دا فی ده رمانی به لافه دکن و ده افین هه تا چاخنی (۱ - ۲) سه عه تا بسه را بچت ماسی بسه رثافی دکه فن چ هویر چ گرو رهنکی ماسی زهر دبیت ژبه ر کارتتی کرنا ده رمانی د له شی ده . مه له شان ژی دچنی چ بده ست و سه لك و توپکی بچویک .

(۶) ماسیگرتن ب چراک و رونا هیی :

دهم شه فیت هافینا که نج و تولاز دکه فه به ر لیفیت خابیری و ب چراک و رونا هیا هه یفی دچنه ماسیا ، چونکه ماسی لسه فیت رونا هی خو ددنه به ر لیفیت ئافاو بکه فراهه کوم دبن .. ژبه ر روهنی یا که ش ماسی دجه دا دمینن و نالفن ، له وا ب سانامی ماسیگر ب (خه رتافی) دنیف ئافی ده ده لکیشن و دگرن .

(۷) ب هلیکیشانی و خه رتفاندنی - ب شوکا :

نه ف کاره بتاییه تی دگل ماسیه کا نه لف دهیته کرن ، نه وژی ماسیا (کارسیل) ه ، نه ف ماسیه دشیت ده میت دریز هه ر لجهی خو را بوه ستیت و نه لغت ، فیجا که نج و جحیل خو بی مژویل دگرن ب هلیکیشانا فان ماسیا بهاریکاریا شوکی و دو - سی نکلوکا پیغه .. براستی دفیا مروفی هو بهین فره ه بیت ، چونکه ماسیگرتنه کا دلئیشه ، دبیت سه د جارا شوکی بکیشی به لی چ پیغه نه هیت له وا هه می که س هیزو تاقه تا فی چه ندی نینن .

(۸) لفی دوماهیکی هنده ک که نج هوی بیون هندی کو که هره بابیی بکار بینن بو گرتن ماسیا .. نه ف رهنه ماسیگرتنه براستی کاره ک نه د جهی خو دایه وه ک ده رمانی چونکه هویروگر بی دمرن د ئافی دا .. نه فه ژی ب وایره کا دوو سه ر (که رم و سار) ساری دبیرن ، که رمی ب کومه ک تیلا فه دبه ستن دنیف ئافی ده ، دگل هیزا که هره بی دکه هیته تیلا بهاریکاریا ته راتیا ئافی دبیته کونتاک - ماسی لدورا بی دکه فن و دمرن - سه رثاف دبن . نه ف رهنه ماسیگرتنه و ده رمان هافینن پیدفی « میری » فی چه ندی نه هیلت چونکه دبیته نه که ری کوشتنا هه می ره نگیت ماسیا ب هویروگر فه .

[ماسیگرتن خه لکی زاخو]

براستی من ب پیدفی دیت نه و که سین کارو باریت دخوه کرینه ماسیگرتن .. شه ف و پوژا ژی بوراندین دگل خابیری و بنه مالین وان هه تا نها لدیف ده وسا بابو باپیران دچن دفیت نه م وان ژبیر نه که یین .. چونکه یا راست نه وه نه فه ژی کاره ک خومالی یه و باره کی فولکلوری یه .. هه ر چه نده ژی و فه ژین ژی لدیفرایه .

۱ - ره شو که پرو :

نه فه بناقو دهنگ بو هه ر ب ئافی « سیتاخو » ، سیتا ره شو که پرو ، جهی سیتا وی لسه ر خابیری زاخو لسه ری بازاری و

ژیددو فهوروز

- (۱) كل شي عن البحر - زنجيرا - ۱۶ - دانانا : فرديناند لين ،
وهرگيراناد . محمود محمد رمضان .. ج / ۸۴ .
- (۲) عالم الاسمك - عبدالعزيز محمود - چاپا / القاهرة - ج / ۱۲ .
- (۳) الثروة السمكية / مجلة علمية / ژماره (۱۰ - ۱۱) / ۱۹۸۵ ج .
۶۴ /
- (۴) فهرهنگی خال / محمدی خال / جزمی سنیهم / ۱۹۷۶ .
- (۵) بو فی بلبه تی من پرسیار ژ برادر احسان شیخ موسای کر کو
نه ندازیاره کی نهفتی یه دهرچویی روسیایه و پتر ژ (۸) سال ل
روسیا سایه .. به رسقا وی من کره به نگه بو فی مه به سنی .
- (۶) فهرهنگی زانیاری وینه دار : دانانا کمال جلال غه ریبی / چاپا -
۱۹۷۵ .
- (۷) هر وده سا من قازانج ژ دو هژمارا - بهرکا - ژ کوفارا مجلة
المعرفة ژماره ۳ - ج ۵۳۴ - ۵۳۵ ، ۵۳۶ ، ژماره ۴ - ج
۷۱۲ ، ۷۱۳ - ج / ۶۳۲ - ۶۳۳ کری یه .
- (۸) ژبو فی فه کولینی من سوژ برادر صلاح توفیقی احمد میرزای
کو خودان نیجازه کا ره سمی یه و شه هرزه زایه دفی بابه تی دا
وهرگرتیه .
- قه پس : ده ما روبار شیل دبت یان سر تیت ماسی کوم دبن -
دبیژن قه رسا ماسیایه .
- لیمشت : ئافرابون - به تی لیمشت کیمتره ژ ئافرابونی ، له بی .
- شاپه پ - زعانف - زعنغه -
- پیلهک : که فلکی ته نک و خر بسره له شی ماسینی دا کو ب هزارا پیغه
هه نه دبیژنی پیلهک .. وهک پاره ی گروفره .
- بنگوه : خیاشیم
- حنبه تی : سه رسام
- نکلوک : چنگالا ماسیگرتنی
- لب : دانه
- فالک : فالکا کوندوری یان زه به شی ، که ره کا ژ کیزی دهیته برین
دبیژنی فالک .. پارچه کا بچویک .
- خه رتاف - خه رتفاندن : مه به ست داره کا کورته (۵۰ - ۶۰ سم) ه
نکلوکه که مزین پیغه کری ددن و ماسیا پی ده لکیشن ده ما ماسی کیز
دبت ، یان بو ماسیگرتنا تاله هه یقاو ب چراکا ..
ته رجه : مه به ست که له که ژ دارا یان چوپا .. چوونکه به ری وهختی
سپیندار ب خابیری دا دهینان ل نیف گوی و سندی یا دکره که له که کا
په حنو پر دارو نه وی که له ک ده ازوت دگوتنی (ته راج) یان
که له کفان ..

دبن پرا مه زن دا « ده لالی » فه دای بو ، نه ف سیته پیک هاتی ژ
(۶ - ۸) سه لکیت فه دای هه رب په جناتیا خابیری ، نها شینوار
نه ماینه ، تی هه تا سال ۱۹۶۰ ز مایو نه ف سیته .. لسالا ۱۹۵۷
چو بهر دلوقیانیا خودی .

۲ - توفیقی نه محمد میرازی :

بابی (حمدي و صلاح و عمرو مهدي علي) یه ، مروفه کی
ره زان بی به تی پتر ژیاننا خو لبه ر لیفتی ئافی دبوران دن
نه خاسمه خودان (شوک) بی و مال هه رده رمان چی دکره و هه تا
نها ژی کوریت وی دهرمانی بکار دهینن .. کورپی وی
(صلاح) ی خودان نیجازه کا ره سمی یه « ماسیگره کی »
ره سمی یه نیجازه ژ پاریزگه ها میسل وهرگرتیه . لسالا ۱۹۸۱
بابی وان (توفیق) چو بهر دلوقیانیا خودی .

۳ - بنه مالا (صدیقی) چاپچی :

نه ف مروفه ژی ماسیگره کی ب حنری بی پر ژینا دنیف
ئافی دا بوراندبی و ماسیگره کی ناقدیر ب تایه تی شوکفانی و
ماسیگرتنا ماسینته مه زن و جه ورو فه رخا . نه وژی هه ر ژ
سالیت ههفتی چوه بهر دلوقیانیا خودی .

۴ - قادوی حه ممال :

نه ف ماسیگره ژی نه مایه هه ره کی هه فالین پیشین بوی رهنگو
ئاوایی ماسی دگرتن .

۵ - نیسقی عه لی « گولوکی » :

گولوک ئافی دهیکا وی یه ئانکو ژ ئافی (گولی) وهرگرتیه ،
براستی نه ف ماسیگره هیشتا ساخه و دژمیتن ، نه وژی
ماسیگره کی بناقو دهنگه لزاخو .

(۶) که سپهر - بابی نه ندیریوسی :

مروفه کی فه له بو ، پر ژینا خو لبه ر بی ده بوراندبو ، چونکه
که له ک شه یدایی خابیری بووچ دکره .. ن ژبل ماسیگرتنی .
هه ر وه سا ب سه دا که س هه بون و هه نه بقی رهنگو
ته رزی کاری خوه کرین ماسیگرتن وهی :
نورینی شیخ غه نی و عه لیبی میره ماو فه خریی شوفیرو نیسقاغا
خودانی که را خو خه لکی دگوتنی که را نیسقاغای ده ما خابیر
دکه هته نیک فه لبنی بازاری نیریک ناشی چه می .

به شيكى ديش له

گورانى فوكلورى گوردى له ناوچهى برادوست دا

جورى شايى چوغ جانوو^(۱) - جهلله بو -

صدر الدين خوشناو

يهك مالى من جهلله به
من چهران له زوزانه
هات مالى من جهلله به
بوخاترى كچا جوانه
هات مالى من جهلله به
هات جهلله بى بهرديله
يهك مالى من جهلله به
من ئاودا ل بنى بيره
يهك مالى من جهلله به
بوخاترى كچى ميره
يهك مالى من جهلله به

هات جهلله بو جهلله به
يهك مالى من جهلله به
هه وشومه چه لي ره به
يهك مالى من جهلله به
ميوانى زهريا خو به
يهك مالى من جهلله به
هات جهلله بى بزنه
يهك مالى من جهلله به
من چهران ته رازنه
يهك مالى من جهلله به
هات جهلله بى بهرانه

* * *

(۱) چوغ جانوو! ئەمەش جوړه شايى يه كه وهكوو شايى
شيخانى يه بهلام ئەمه بى يهك له بو پيشه وه دهچى و بى يهك
بو دواوه دهگه رينته وه .

خوينه رى هيژا به شى ئەم جاره ده تيكستى فولكلورى يه
هې ناوچهى برادوسته .. كه چى له زور شويى دى به پچر پچر
هه نديكيانم بلاو كردونه ته وه .. نيازى سه ره كيم نه وه يه له و
كومه له ي كه له به رده ستمه وورده وورده بلاويان بكه مه وه ،
تاكو له دهره تيكى دى دا له به رگيك بلاويان بكه مه وه ..
جا مادام كاره كه واى لى هات ئەو گورانى يانه ي كه وا
بلاوم نه كروونه ته وه ، ئەوا وورده وورده بلاويان ده كه مه وه
تاكوو چاويان به دنياى پووناكى بكه ويت و ، هيوام ئە وه يه
نيوهش تام و چيژيك له م هونراوه فولكلورى يانه وه رگرن ..

به ربه نى - بزاندن -

هه ي براندن بزاندن
يارى به ربه نى بزاندن

چوومه ره زى بابى ته
من دوو گول لى پساندن

بوو جان ل به ر دفن نى
سميل ل سهر قوچاندن

به ربه نى ياريم جوتن
سولكوكه بزمار كوتن
به سهر هانیه دا دكوتن

به ربه نى يارى سى نه
هه رسيكان سول ته پينه
هه ب سهر هه نيا داتينه

به ربه نى ياريم چارن
سولكوكان بزمار خارن
هه ب سهر هه نيا دادبارن

به ربه نى يارى پينجن
هه رپينجان سولك ريئجن
هه ب سهر هانیا دادگه نجن

به ربه نى ياريم شه شن
هه رشه شان سولك ره شن
هه ب سهر هانیا دامه شن

* * *

- نالبه ندو - شيخانى

نالبه ندو ناله و باده

نالبه ندو ناله و باده

دووكله له ده رگای داده

نالبه ندو ناله و باده

نالبه ندو ناله و باده

نالبه ندو ناله و باده

شوونا نيوه كى نه ينووكه

نالبه ندو ناله و باده

پاركچ بووى نه و سال بووكه

نالبه ندو ناله و باده

نالبه ندو ناله و باده

نالبه ندو ناله و باده

ستوونا نيوه كى ناسنه

نالبه ندو ناله و باده

پاركچ بووى نه و سال نه

نالبه ندو ناله و باده

* * *

- كه و - سى پى پى

كه و بووينه جوت

كه و بووينه جوت

هى كچه جوانى

كه و بووينه جوت

كه و بووينه جوت

هى د بووينه جوت

ل ده و دولان

شين بوون كه ووت

هى كچه جوانى

چه رگى من سوت

كه و بووينه سى

كه و بووينه سى

كه و بووينه سى

هى د بووينه سى

ل ده و دولان

شين بوون راسى

هى كچه جوانى

چه رگى منى

هى كچه جوانى

دلى منى

كه و بووينه چار

كه و بووينه چار

كه و ل كىليا

وى د بووينه چار

ل ناو باخچان

شين بوون هه نار

هى كچه جوانى

چه رگى من خوار

هى كچه جوانى

دلى من خوار

* * *

- عه يشوكى - شيخانى

عه يشوكى ده لالى

دى بلا وهى هه روه بى

عه يشوكى ده لالى

ده ستنى من په خلاته بى

عه يشوكى ده لالى

ده بخيرا بابى ته بى

عه يشوكى ده لالى

هه ل كه نكى وهاته كه نكى

عه يشوكى ده لالى

مه مك سينا فه ره نكى

عه يشوكى ده لالى

چ خرپن ناچنه چه نكى

عه يشوكى ده لالى

مه مك سينا سه رلكى

عه يشوكى ده لالى

دى خراب كه ب نه ينووكى

عەيشوكنى دەلالى
 مەمك لىسيوى ناو رەزا
 عەيشوكنى دەلالى
 دى خراپ كەن ل بە گازا
 * * *

- گولازەر - شىخانى

گولازەر جان گۆزەل
 وەز چوومە خانى فەرشا
 گولازەر جان گۆزەل
 من پەرسىيار كەرد نە خوئشا
 گولازەر جان گۆزەل
 بە كا زەريا ب لانه خشا
 گولازەر جان گۆزەل
 وەز چوومە خانى مانى
 گولازەر جان گۆزەل
 من پەرسىيار كەرد ل ميوانى
 گولازەر جان گۆزەل
 بە كا زەريا ل بە نانى
 گولازەر جان گۆزەل
 تو شىروشكا نزارى
 گولازەر جان گۆزەل
 تو كەنگى د كەل من يارى
 گولازەر جان گۆزەل
 ئەز چووم دەشتى ناگا كەم
 گولازەر جان گۆزەل
 نىسك و نوكا لى راكەم
 گولازەر جان گۆزەل
 ب شىروشكا مە قلوبى
 گولازەر جان گۆزەل
 تو كەنگى د كەل من شوبى
 * * *

- دوتمام - سى پى پى

هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 تالى ترشى رەنگ شە مامى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 سولا د پى كا بچينا شامى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 هەروا دەروا لو حە مامى

 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 كەوى بەرتوم قوتنى شامى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 زارى وەزو منى مايو گايى جوتى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 ئەوئيش منى بو فروتى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 هەنكو دوت مام لەكەل من گوتى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 منى مايو تيا خەنجەرى

 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 ئەوئيش دى دم پشستا دارى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 هەنكو دوت مام بىژى هارى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 منى مايو ماینى زىنى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 ئەوئيش دى دەم ل مزگىنى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 هەنكو دوت مام بسە لمىنى
 هەي دوت هەي دوت هەي دوت مامى
 منى مايو خانى رەزى

هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 نه ویش دی دم سه روکه زی
 هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 هه نکو دوت مام بی بی رازی
 هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 منی مایو لولویا تغهنگی
 هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 نه ویش دی دم ژارو ژهنگی
 هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 هه نکو دوت مام نه کا دهنگی
 هه ی دوت هه ی دوت هه ی دوت مامی
 * * *

- هات کاروانه -

- وهرنه سیوان - شیخانی

وهرنه سیوان وهرنه سیوان
 وهرنه سیوان وهرنه سیوان
 نه ز سیوهك بام سه ری داری
 کوپکین وهرنی بینه خواری
 من نه دانو دهستی یاری
 من نه دهنه دهست نو بووکا
 دل من خراپ که بهر گوهارنی
 وهز سیوهك بام سه ری سوکا
 کوپکین وهرنی بیننه لکا
 دل من خراپ که بهر نه ینوکا
 وهز سیوهك بام سه ری رهزا
 من نه دهنه دهست ناحهزا
 دل من خراپ که هر ل بهر که وزا
 * * *

- دوو شوانه م - دوو پی بی (دمچه بی)

--- انه م گو دوو شوانه
 دوو شوانه م گوله بهر روژانه

تۆل کوپ مامه تۆل بوونه ، چوونه بهر روژی
 شه و نیوه کا شه وی بوو دهستم خاله بژ کوره
 دوو شه وانه م گو دوو شه وانه لی بی بهر ره ویزی
 تۆل کوپ مامه تۆل بوونه ، چونه هه ویزی
 دوو شه وانه م گو دوو شه وانه م
 شه و نیوه کا شه وی بوو لولو دهستم خالا نیرگزی
 دوو شه وانه م گو دوو شه وانه لی بی دوو شوانه ل شه وینی
 شه و نیوه کا شه وی بوو لولو په ز بهر دابوو میردینی

* * *

شیخانی

هات کاروانه کاروانه بی لم بو
 هات کاروانه کاروانه زالم بو
 هات کاروانه سه ره به خو بی لم بو
 دانه بهر ملکی خو زالم بو
 کچ ده فروشیت مه مکی خو بی لم بو
 کوپ ده کپی بو دلی خو زالم بو
 هات کاروانی که ردارا بی لم بو
 دانابی ل بنی دارا زالم بو
 کچ ده فروشیت هه ناره بی لم بو
 کوپ ده کپی بو ته داره زالم بو
 هات کاروانی هه رکی به بی لم بو
 دانابی ل بنی بی به زالم بو
 کچ ده فروشیت هه رمی به بی لم بو
 کوپ ده کپی بو ته وی به زالم بو

* * *

فه رهه نکوک

نه ز : من ، نه من

به ردیل : پاش گه وره بپوونی به رخ ده بیته کاور ، نینجا بو
 سالیکی دی ده بیته به ردیل گه رمی بیت .
 بزاندن : پساندن
 به ربه ن : خه ناوکه ، ملوانکه .

به گاذا : گه زه ی لی ددها .
 بژکوره : بشکوی دار .
 بوته وی به : بوته وی به ، بو زاروده مه .

به خلایه بی : له ناو باخه لت بی ، له سه رسینگ و مه مکت .
 ته رازنه : ناژهل له وه پاندن له میرگه و نزار .
 ته داره : داخوازی ، داوا .
 تول کورمامه : توی کورمه مام .
 جه لاله به : جه ربه بی ناژهل .
 جه مام : گه رماو .
 خارن : خواری .
 دفن : که پوو ، لووت .
 دادمه شن : دیته خواری ، شورده بیته وه .
 دوت مام : کچه مام ، ناموزا .

زه ریا : کچ ، کیژ .
 زوزان : کوستان .
 دی دم : ده ی دهم .
 پاسی : جو ره گیایه که .
 ژاری : هه ژار ، فه قیر .
 سولکوکه : بچوک کراوه ی سوله که مانای پیلاره .
 ستوونا : نه ستوونده .
 سولا : پیتاو ، پیلو .
 فه رهنکی : بیانی ، بیگانه .
 شه وین : شه وله وهر .
 قوتن : په مو ، لوکه .
 کچووک : بچووک ، بچکوله .
 کیلیا : کوستان .

که ووت : جو ره داریکه که لای به قه د که لای خوچه .

که وی : که وی ژنان .
 گولازهر : گولی زهره .
 گوهار ی : گواره .
 مه چه : مه چوو .
 مه زن : گه وره .
 منی مایو : من مایتمه وه .
 مزگینی : مژده .
 میردین : میرگ .
 نالبه ندو : وه ستای نالان .
 نه ینوک : ناوینه ، هاوینه .
 وهز : من ، نه ز .
 هانیا : هه نی ، نیوچاوان .
 هه نکو : هه تا :
 هه ویز : جیکای وه ستانی مه پرو بز ن .
 هاری : به لی .
 هه وشه و : نه وشه و .

تییینی

دانیشتوانی گوندی جه را به شیوه یه کی زور چاک یارمه تیان
 دام بو کوکرنه وه و تو مارکردنی نه م کاره فولکلوری به . به لام نه م
 برایانه ی به شیوه یه کی تایبه تی هونراوه کانینان لی وهرگیراوه ، له
 زور شوینی دی ناوم بردوون و باسی شوینی له دایک بوون و پله ی
 خویندن و ته مه نیانم کردوو . بو یه به پنیوستم نه زانی لیره
 دووباره ی بکه مه وه ، بو یه ش ته نها نیویان ده هینم نه ویش نه م
 برایانه ن :

- ۱ - عه زیز ره شهید ناوده ل .
- ۲ - عبدالوهاب خدر خراوه بی .
- ۳ - شاکر برادوستی .
- ۴ - یوسف شریف .

ص . خ

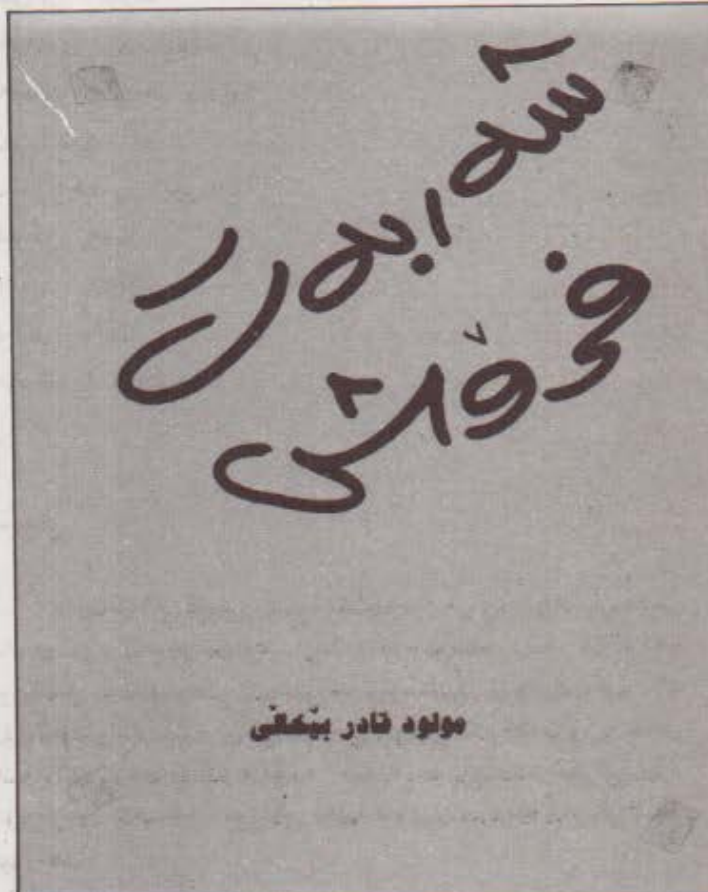

ده گپرا بو فروشتن .. نه و کاته ی من دمه وی باسی بکه م ، نامیری میکانیکی و کاره بایی نه بوو یو دروست کردنی شه ربه ت و هه لپشاوتنی میوه جات ، بویه به ناچاری یه وه میووژی ره شیان ده خووساندو نه مجا ده یان ناخنیه نیو جاغیک که له « بوزی » - واته قوماشی رانکو چوغه - دروست کرابوو ، نیتربه دست و پنی ده یان شیلایا تا هه موو ناوه که یان له تلپه که چوره بر ده کرد جا پاش جیاواز کردنه وه ی شیلایوی میوژه که له تلپه که ی نه وسا به قه ده ر شیلایوی میوژه که یانه ختیک زیاتر ناویان تی ده کردو ده بوو به شه ربه ت . نیستاش چند بنه ماله یه که هه ن منداله کانیا ن به لکو نافرته کانیا نیش تا کو نیستا هه ر ماوون و زور باش نه و مه سه له ی شه ربه ت کردنه یان وه بیر دیته وه که چند پی یه وه ماندوو ده بوون و زه حمه تیان ده چیشت بو ناماده کردنی شیلایوی میوژ بو شه ربه ت .. جوړو باشی شه ربه ته که یش بو هیندی له و بنه مالانه ی که مه به سستی باسه که مه بو یان بووه به نازناوو پیوه ی ناسراون ، نه و بنه مالانه ته نانه ت له کاتی پشوودان و ، خه و تنیشا حه سانه وه یان نه بوو له به ر ناماده کردنی شیلایوی ناوبراو به جوړی که ماله کانیا ن ده بووه ، نه زرگای میش و مه که زو زه رگه ته و زه نگه سوړه و هه نگ ، نه مه له لایه که له لایه کی دیکه ش تلپه تاله که ش له به ر مانه وه و که رمی ده پیشاو ترشایی سه ری مروقی کاس ده کرد « هیرده کرد » له که ل نه و هه موو ماندوو پیوونه ش دا ، زور به خوشی و چووستی ، روژی له کاره که پان دوا نه ده که و تن ، چوونکه به زوری ژیا نیا ن له سه ر فروشتنی نه و شه ربه ته دابین ده کرد .

● نه و که ل و په لانه ی شه ربه تیان تی ده کرا ●

شه ربه ت فروشه کان بو فروشتنی شه ربه ت جه ره یه کی سه وزی قولپ داریان ده هیناو لولو له یه کی قامیشیان لی قائم ده کرد به هوی قیرو زفت .. نینجا قایشیکی نه ختیک پانیا ن له و قولپ بو نه ویتتر شه ته که ده دا خو نه که ر جه ره که نه ختیک که وره بوایه نه و ده بوایه له ژیره وه ش غه میکی بو بخون تا به

گه شتیک به نیو
گه له پیووری گور دیماندا ..

نیمه ی دانیشتوانی شاری هه ولیر زور باش نه وه مان
بیر دیته وه که چند سالتیک له مه و به ر چند شه ربه ت
سروشیکی که روک هه بوون که به سه ریپوه ده که بران و
شه ربه تیان ده فروشت ، نه وانه به تایبه تی له وه رزی هاویندا
شه ربه تی میوژه ره شی ساده ی به به فری سرووشتی یان

هاسانی بویان هه لگیرو وهرگیڕ بکرایه و بی ترس گۆزه که یان تیدا بسووراندایه تاوه کو به هاسانی کاسه یان بو کپیار پر شه ربه ت بکردایه ، به لام ئەم کاره به ره به ره هه ندی گۆرانی به سه ردا هات وه کو گۆرینی گۆزه به شووشه ، که تا ئەم سالانه ی دوایش هه ر به کار ده هات .

له راستیدا کاری شه ربه ت فروشتن وه نه بی هه روا شتیکی هاسان و بی نازار بووی ، نه خیر ؛ شه ربه ت فروشی بی چاره ده بوایه به گورجی ئەم سه رو ئەوسه ری شار بکات و بیت و بچیت ، بو ئەوه ی بتوانیت چه ند گۆزه یه کی شه ربه ت بفروشی و به فریکی که میش سه رف بکات ، چونکه چه ند فروشتنی شه ربه ت که ی دوایه وتایه ، هینده به فری زیاتر به کار ده هیناو به فره که یش ئەوسا به هاسانی وه ده ست نه ده که وت چونکه له ورۆزگار هدا « کارگه ی به فری ده سترکد » له شاری هه ولیردا نه بوو ، بویه ئەو به فره ی له وه رزی زستاندا له به رزترین شوینه نیساره کانی چیاکانی کوردستاندا له چال ده کرا ، له وه رزی هاویندا ده هینرایه شارو بو زور پیویستی به کار ده هات ، که شه ربه ت یه کیئ بوو له و پیویستی یانه .

● به فر له چال کردن

که م ده رانه تی و خراپی باری دارایی هه ندی له و خیزانانه ی که له ناوچه شاخاوی یه کان و ده ورو به ری دا ده ژیان وای فه رز کرد بووه سه ریان که له روژانی هه ره ساردی زستان و له گه ل کپیه و زریانی به فردا بچن به فر له چال بکه ن و ناماده ی بکه ن بو وه رزی هاوین له و ناوچانه دا که سانیکی واهه بوون له به فر دا کردندا پسپۆری یان په یدا کردبوو .

ئو به فره له چاله که ده کرا ده بوایه باش به ستریته پال یه که « سه ریه ک » تا ده بوو به ته خته به فر بو ئەوه ی هه وا « با » کاری تی نه کاو نه ی توینیته وه ، سه ره پای ئەو په ستنه یش ده بوایه خوی و کایه کی باشیش ، بخره سه ری تاوه کو نه توینته وه ، ئیتر له وه رزی هاویندا که به فر پیویست ده بوو ، به فره که پارچه ده برا و ده کرا به بارو به وولاغ ده گویزرایه وه بو شارو ئەو ناوچانه ی که به فری لی ده فروشرا ، به لام گه ر بو شاره کانیا ن ببردایه ئەوه به فره که یان ده خسته نیو جه والی پر له کا تاوه کو گه رما کاری تی نه کاو

نه توینته وه ، ئەو به فره یش که به م جوړه ده گویزرایه وه بو زور مه به ست به کار ده هینرا ، وه نه بی هه ر ته نها بو شه ربه ت بوو بیت و به س .

● شه ربه ت فروشتن

باشم وه بیر دیته وه ، مندال بووم پوژی له روژانی هاوین و له شاری هه ولیر چاوم به شه ربه ت فروشیک که وت ، که تا ئەم سالانه ی دواییش هه ر مابوو لی ی نزیك که وتمه وه داوای تاسه شه ربه تیکم کرد ، مامه ی شه ربه ت فروش گورج نه ختی چه مایه وه و تاسه کانی له یه کتری داو به ده نگیکی به رزه وه گوئی : « جه لاب » منیش به سه رسامی یه که وه وام زانی له گه ل منیه تی گورج وه لامم دایه وه گوتم : مامه من « جه لاب » نیم ، من ناوم .. به زه رده خه نه یه که وه ؛ گوئی : گویم ئەوه ی ده یخوینته وه « جه لابه ، که له ته زینه ، عیله ت په رینه » به تاسه یه ک تامی زارت خویش بکه و هه ناوت فینک بکه وه ، ئەوسا تاسه قه راغ گپن گپنه که ی بو م پر شه ربه ت کرد ، شه ربه ت که له به ر ساردی و به رزو نزم کردنی گۆزه که شه ربه تی نیو کاسه که که فی هه لدا بوو به سه ر تاسه که وه پوژیه ی هه لدا بوو ، مامه ی شه ربه ت فروش له به ر ئەوه ی هینده به سه ره بی وه گه رابوو ئەم کو لان و ئەو کو لانی نیو بازاری کردبوو ، ئەژنوکانی که وتبوونه له رزین و ئاره قه ی نیو چه وان ملیشی وه کو کاروانی میرووله پینچه یان به سستبوو زه نگوول زه نگوول به رده بوونه وه و پشتیشی یه ک پارچه بوو بوو به ئاو ، له گه ل ئەوه شدا وه ک بزمار له جیگای خوی چه قیو بوو ، وای نیشان ده دا که ماندوو نه بووه ، ئیتر دوا ی ئەوه تاسه شه ربه ت که م تا دوا تنووک هه لمزی ، مامه ی شه ربه ت فروش تاسه که ی وه رگرته وه و خسته ی نیو ئەوسه تله ی که بو شووشنی تاسه کان ئاوی تیکردبوو .. دووباره که وته وه گه ران و رووی کرده ئەو شه قامه ی به ره وه قه لا ده رویشته به ره و دوکانه کانی خوالیخو شبوو « ئەحمه ده فه ندی » که ئیستا بناغه یشیا ن نه ماوه .. ئەو شه قامه ش یه که مین شه قامی قیرتا و کراوی شاری هه ولیر بوو ، سه رنجم دایه بینیم زور چالاکانه به و هه ورازه دا هه ل ده گه راو وورده وورده بو دیوی مزگه وته که ی حاجی قادر و ناشی خوالیخو شبوو « ئەحمه د

چه له بی « غلور ده بووه وه ، قهستی نه وهی ده کرد پرو بکاته
 مهیدانی گهنم فروشان و دانیشتوانی دهوروبه ری « خانی
 سپی » و کولانی لباد که ران ، کارگه چیان ، که نم شوینانه
 نیستا نه ماون و بوون به بازاری گوشت فروش و چه نده ها
 دوکانی دیکه و گوره پانی وهستانی ئوتومبیل .. نیترو دوی
 که بان و سوورانیکی زور له نیو کولانه کانی کارگه چی و
 دوکاندازانی ناوچه که پروی ده کرده هه راج خانه « قاری
 بازار » و به نیو قه یسه ری پیلاو فروشاندا ، نه و ده می له و
 هه راج خانه یه دا ژن و پیاو وه کو کلو « کولله » هاتوو چویان
 ده کرد له بهر نه بوونی کوگا و شوینی دیکه ، به م جوړه پوژ به
 روژ نه م که بان و سوورانه ی دووباره ده کرده وه بو نه وهی زیاتر
 بفروشی و بنگه ی شه ربته فروشه کانی دی نه دات تاوه کو
 جینگه ی بگرنه وه - نه و کاته له شاری هه ولیردا شه ربته
 فروشه کان ژماره یان له ژماره ی په نجه ی ده ست ره تی
 نه ده کرد ، له گه ل نه وه شدا مامه ی شه ربته فروش مملانی ی
 له گه ل کومه تی کریکارو فروشیاری بازار ده کردو خوی ده کوتایه
 نیو کومه تی خه لکی و به هه موو دهنگی هاواری ده کردو .
 ده یگوت : « شه ربته » .. بی غیلله ته ، که لله ته زینه و عیلله ت
 په ریته « ، نه لبه ته دانیشتوانی شاری هه ولیر نه و شه ربته
 فروشه یان زور خوش دهویست ، پیایوکی پاک و خاوین و
 راستگوو نایین په روهرو پرو به پیکه نین بوو ، له زور پیایو
 ماقولم گوی لی بووه ، که مامه ی شه ربته ات فروش سالی زیاتر له
 نو مانگ به سه رماو سوئله ی زستان و گه رمای هاوین به پوژوو
 ده بوو ، نه و شه ربته ی ده شی فروشت تابلای بی فروقیل بوو ،
 به لای نه و په نگو دهرمانانه وه نه ده چوو که نیستا په نای
 وه به ردا ده بن ، هه ر بویه زور به ی دوکاندارو کاسبکاران و
 دانیشتوانی شار تاوه کو شه ربته تی نه و هه بوایه هی شه ربته
 فروشه کانی تریان نه ده خوارده وه ، که لی جاری واده بوو مامه ی
 شه ربته فروش که ناوی « مام حه مه شه ریف » بوو ، کوپو
 نه وه کانی تانیستا له شاری هه ولیردا ماون ، به کاریکی سهیری
 مه زانن که ده لیم ، نه و که سانه ی فییری خوارده وه ی شه ربته تی
 مام حه مه شه ریف بوو بوون ، به و په ری تاسه و ناره زووه وه
 چاوه پروانی خوارده وه ی شه ربته تی نه ویان ده کرد با له کاتی

خوشیا وهدر نه که وتایه ، به لام نه م وهفاداری په زوری نه خایاند دواى نه وهى کومه ليکى زور دوکانى تازهى شهرهت فروشتن به نيو شاردا بلاوبوونه وه ، نيتر بازاړى مام حمه شريف پووى له کزى کردو ، خویشى وه کو جاران نارزه زوى له سهر کاره که نه ماو لى بيزار بوو ، چونکه به نيو سالاندا که وت و پيربوو نه و توانايه ي جارانى نه ماو نه و گورج و گولى و چوست و چالاکى يه ي له ته مهنى جاحيلى دا هه ي بوو به ره به ره پووى له کزى کردو له دوا روزانى ته مهنيدا پشتى له و کاره کرد که ههر له مندالى يه وه له گليدا ناشنا بوو بووو چيزو تاميکى تاييه تى لى وهدر ده گرت ..

نه و مروقه گورج و گوله - واته مام حمه شريف - م دواى بيست سال يا زياتر بينيه وه ، ته واو پيربوو ، پيشى سپى هه لکه رابوو ، ته نانهت بروو برژانگه کانيشى سپى ببوون ، به لام ههر وازى له شهرهت فروشتن نه هينابوو ، نه مه جگه له وهى که ههروهک جاران پاک و خاووين بووو گوسکه و تاسه کانى شهره تيشى ههروه کو جاران به پاک و خاووينى راگرتبوو ، به لام نه وهى که وه کو جاران نه ما بوو دهنگه به سوزه که ي بوو ، چونکه پيرى کارى تیکردبوو نيتر به دهنگيکى نزم و له شوينى کدا ده وه ستاو هيمنانه شهره ته که ي ده فروشت ودهى گوت :

« کوپينه ، ههر شهره تى جارانه ، دوشاوى ميوزه پاوهسته کاسه يه کى هه لمزه ، نه و جا نه وانه ي مام حمه شهره تى خورش ده ويست ده چوونه لاي و شهره تيان لى ده کړى . منيش له مامه حمه شريف نزيك بوومه وه و ديم بووه به حاجى ، هه رچه نده وه بهر گويشم که وتبوو که ده يان گوت که لى چه جى کردوو ، پيم گوت مامه حاجى ده بينم بازارت کزه ، « پيرى و هه زار عيب » به لام مامه حاجى گورج وه رامى دامه وه و گوتى : « سهد ، وامه زانه و واشم تى مه گه ، هه زار دهرزى کاسنيکى تى نابى » . له وه لاهمى بوم روون بووه وه که نه و مروقه چهند له خوئى بايى بووه و چهند باوه رى به هيز بووه ، بويه به و ته مهنه ش به ربه ره کانى زه مانه ي کردوو بو زمان کردنى پيوستيه کانى ژيانى ،

نه وهى راستى بيت نه م ووره به رزى و نه فس پاکى يه ي نه و مروقه هانى دام نه م چهند ديره له باره ي شهره ت و حاجى

حمه شه ريفى شهرهت فروش بنووسمه وه ، بو نه وهى کومه ليکى زورى خوينده وارانى شارى هه ولير بزانتن روزانى رابردووى نه م شاره ديرينه چون بووه و دانيش توانيشى چون روزگاريان بردوته سه رو به رده وام سووديان له به ره مى سرووشت وه رگرتوو وه تا وه کو شمپروش ههر له نه نجامى نه رک و کارى نه واند ا به هاسانى وه گير نيمه يش ده که وى ، به لام نيتستا به شيويه کى جياواز له گهل جاران ، نه مړو به هوى ناميرو که ره سته ي تازه بابته . خو نه گه رنه ختيک له حال و گوزهرانى نه وسای شهرهت فروشان وورد بينه وه و وينه ي مام حاجى حمه شه ريف بينينه وه به رچاومان ، نه وه زور چاک بومان وهدر ده که وى که بارى ژيان چون بووه و چونيان روزگار به سه ر بردوو ، نه و روزانه ي « سه لاجه و موجه ميده » نه بووه و به فرى به نامير دروست کراویش « بوز » که له هه ولير باوه ، واته « سه هول » له و دواييه دا په يدا بووه ، نه وسا که سه هول نه بووه ، دانيش توانى شار به هه ژارو سه رمايه داره وه ناوى ساردو سارده مهنيان به به فرى سرووشتى دابين ده کرد ، به تاييه تى له وهرزى هاويندا به « تا » واته به « بار » باريش له سى « تا » پيك ده هات ، يا به کووز ، نه و به فره يان له به فر فروش ده کړى ، وه کو له پيشه وه گوتمان له شارى هه وليردا چهند شهرهت فروشيک هه بوون ، هه روه ها له ته ک نه وانيشه وه چهند به فر فروشنيکيش هه بوون ، نه وانه مامله تيان ده گهل چهند لادى نشينى کى بنارى کيوى سه فین ده کرد دهر باره ي به فر ، به زوريش نه و به فره له سه ر چياى سه فین « گورى - ميرگى - خانزاد » له چال ده کرا ، چونکه سه فین له شارى هه وليره وه نزيك بوو ، به لام وه نه بى له شوينه کانى ديک چال نه بووبيت ، به لکو له زور شوينى تری دهوروبه رى شارو ناوچه کانى تری کوردستان به فر له چال ده کرا بو هه موو نه و مه به ستانه ي له سه روه په نجم بويان پاکيشا ، نيتر هيوادارم توانييم شتى بو نه و که سانه روون بکه مه وه که مه به ستiane بزانتن نه م لايه نه ي ژيان له هه وليردا چون بووه و چ کارى کى کردوته سه ر بارى دارايى و گوزهرانى خه لکى نه م شاره .

ستراانا ..

جلا جلا حوت حوت

ناماده کار :

نورالدين انور بوتانى

۱۹۸۵/۵/۱۸

چاره کا دی مشهخت د به و فیجاری ل گوندی ئیسم او ئاکنجی دبه ئول دور به ری سالین (۱۹۶۴ - ۱۹۶۶ ز) تالی یا ژیا ناخوه ل ور ب داوی تینه . بابی وی مه لا عه ره بی بوتی ژ خه لکی جزیرا بوتایه ئو ئه و ژی ب خوه دهنگ بیژ سوویه ول سالین (۱۸۴۸ - ۱۹۱۰ ز) دگل ده ها مالین بوتانیادا مشهخت دبن و ل ده فراه به رده رهش سه رب قه زا ئاکری ئاکنجی دبن .

ستراان (۱۰) (۱۰)

ئای رۆی رۆی رۆی رۆو و ..
 ئه ری حه مو لی لاو و ، سو به یه فه جری به یانه ، مه حه لی (۱)
 قوا و مه سینا .
 حه مو لی لاو و ، سو به یه فه جری به یانه ، مه حه لی قوا و و
 مه سینا .

ب پراستی گه له ک دهنگ بیژین ب به ل جزیرا بوتان دا رابوونه و نه ز دکارم بیژم کو هنه ک ژوانا هاتنه ناس کرن و نافدارن ل ته قایا ده فهرین کوردستانی ، ئه و ژی ژبه ر کو دئیزگه هوه مپارین دهره که دا یین تو مار کرنا سترانا (الشركات الأجنبية لتسجيل الاغانی) ستران گوته ، ژوانا وه ک محمد عارفی جزیری وحسنی جزیری وسعید آغا و گه له ک دن ژی .
 لی ناس کرن و نافداری یا هنه ک دهنگ بیژین دن ل ده فهره ک بو ده فهره کا دی دمینه ، وه ک دهنگ بیژی کو مه ئه ف سترانا (حه می موسی) ژزاری وی نقیساندی به .

(*) دهنگ بیژی مه ، نافی وی محمه کورپی مه لا عه ره بی بوتی به ، ب ناس نافی مه حه مه مه لایی بوتی نافداره ، خاسمه ل ده فراه به رده رهش (عشائر السبعة) سه رب قه زا ئاکری .
 ناف بری ل دور به ری سالین (۱۹۱۸ - ۱۹۲۰ ز) ژگوندی شیخالک سه رب ناحیا به رده رهش چاقین خوه ژبو دنیا به کا روهن فه کری به ، پشتی چهند سال ل ور مشهخت د به ول گوندی قایماوا ئاکنجی د به ، لی به ری دنیا روهن لی تاری به

حەمى ب سى دەنگا دكر گازی ،
 ماموخە تابو تونى لەزكە وب لەزینە ،
 ل خودى كورپى خوہ ب قيرپینە ،
 دارى دووربىنى ژ تەرا بىنە ،
 عەينا چە پى ب نوقینە ،
 عەينا راستى ل سەر مادەنا دووربىنى ب گەپینە ، نیشانى سى
 سە لەف سواری وەسمان پاشا ل تیرا بنى بەرى پى ژبو برازایی
 خوہرا پى ھەلبىنە روى روو ..

***

مامى خە تاب رابوو لەزكرو لەزاندی یە ،
 ل خودى كورپى خوہ قیراندی یە ،
 دارى دووربىنى ژیرا ئانى یە ،
 عەينا چە پى نوقاندی یە ،
 عەينا راستى ل سەر مادەنا دووربىنى گەراندی یە ،
 نیشانى سى سە لەف سواری وەسمان پاشا ل تیرا بنى بەرى پى
 ژبو برازایی خوہرا پى ھەلبىنە روى روو ..

***

شادە شۆدى حەمى گە لەك ھەبوو ، ب سى دەنگا دكر گازی ھو
 ھو ماموخە تابو ،
 دەتو نیشانى سە لە فى پىشى بو من بیژە ب چ نیشانە
 دگو مامو ئەزى ھەندى مادەنا دووربىنى ،
 ل وان عەگیدو كۆل مالا دگە پینم ،
 سە لە فى پىشى تین مەھینى وان تیکرا بوژن بە یازن دەگ دەگینە ،
 ركینى وان حەو یزینە ، زینى وانى زەرن تەو یزینە ،
 عەگیدى ل سەر پىشتى وان مەھینا ماموب چ نیشانن ،
 دگو جەرابى^(۱) ل پى پى وانى ئەنگلیزینە ،
 بەر سینگى وانى ب كەسمەكى^(۲) زەرى داخستینە ،
 كۆمى^(۳) ل سەرى وان فىسى مەغرەبىنە ،
 تەنگى دەستى وانى قەپاغینە^(۴) ، سەمبیلی وانى سوۆرى

تەتەرىنە ،
 چافل سەردا لى سوۆر بىنە ،
 ب كراس و دەرىپى یە كە مەگرومىنە ،
 خە یو تیکرا تو دبىژى مروڤین داوہ تلینە روى روو ..

***

ئەوى پوژى شادە شۆدى حەمى گە لەك ھەبوو ،
 ب سى دەنگا دكر گازی ماموخە تابو ،
 ب ناڤى خوہدى كە مە ژ من را ئەبیژە ئە و قەت تو نینە ،
 ئە و ھەموو پومیکن ، پومیکى ئەسلینە ،
 شارى موسلینە ، كەركوكلینە ، بەغداپینە ،
 میردینینە ،

ئەون كۆل قەھوہە خانانا پوونشتینە ،
 ناڤى سارى جەمدى قە خوارینە ،
 ب قەلوونى تەركشاندینە ،
 خوہ ب سابوونا خەمام لەش دكرینە ،
 گوشت مریشك و پە لاوو برنجى خەلكى دخوارینە ،
 ھەسپى خوہ ب جەھى فەقیرو ھە ژاران قە لە و كرىنە ،
 چ جارا شەق و شوقى دارى پمال نیفا مەیدانى ئەدیتینە ،
 سەد جاراب ناڤى خوہدى كە مە ئەون ئەوى پوژى دگو ، قالو

قولى جەنگى گران ،
 خپىنى گاور بەردانا ،
 تەرەقینى دارى دار پمان ،
 برقە برقى كۆسە مسریان^(۱) ،
 ویلە ویلى عەیشان و عەویشیان^(۲) ،
 شەقینى سۆل و بزمارى دەویریان^(۳) ،
 فەرە فېرى چە فى یە و عەگالان ،
 بورده بوردى دەسمالیان ،
 ئەزى ئەوى پوژى نووكا^(۴) پمى ل كورپى گدى بابە كنى بكم ب
 خوینە ،
 ئەویدى تەفدا دبیزن قاشتى قاشتى قەغواپە ،
 چمە لازم نینە ،
 تەرەقینى ویران ب كەشى ب چۆلى ژبو خوہرا درەقینە روۆى

***

والله هه ی ده به ردی حه مو حه یرانو ،
میری میرانو ، ره شاشی ل عه ردانو ،
بالی ته یرانو ، سنجاقی^(۱) ل سه ره مکی که چکانو ،
کل چافی که چکی زیلانوو حه یده رانو ،
نه فجه پوژی سی جارا سه ری تورکی و نوری و که کی فه یوب بی
ب قوربانوووو ..

***

نای روی روی روی رووو ...

دگو مامو خه تابو ده تو نیشانی سه له فی نافی بو من بیژه ب چ
نیشانه ،
دگو مامو ، نه زی هه ندی ماده نا دووربینی ،
ل وان عه گیدو کول مالا ده که پرینم ،
سه له فی نافی تین مه هینی وان تیکرا بوذن به یازن ده گ ده گینه ،
پکیبی وان حه ویزینه ،
زینی وانی زهرن ته وریزینه ،
عه گیدی ل سه ره پشتی وان مه هینا مامو ب چ نیشانن ،
دگو جه پابی ل بی بی وانی نه نگلیزینه ،
بهر سینگی وانی ب که سه مکی زهری داخستینه ،
کومی ل سه ری وان فیسی مه غره بینه ،
تفنگی دهستی وانی قه پاغینه ،
سمبیلی وانی سو ری ته ترینه ،
چافل سه ردا لی سور بینه ،
ب کراس و ده ره بی یه کا مه گرومینه ،
خه یو تیکرا تو دبیزی مرو فین داوه تلینه روی رو وو ..

***

شاده شودی حه می که له ک هه بوو ، ب سی دهنگا دکر گازی دگو
مامو خه تابو ،
ب نافی خوه دی که مه ، نه ون عه سکه رن عه سکه ری په یاده رن ،
ته مام قوه تی دینی نه بی محمدن ،

ملله ته کی که له ک زور شه پر که رن ،
که له ک چیا بی مه زرن ،
به حری کویری سه ر دنی نه ،
هه موو عه ییزی به ر دلی دی بینه ،
زیده باری بابی نه ،
کوپی دخه لکینه ،
ب خورجی گوشت و شیرو نارینه ،
به لی وهره میرو لی په یابه تو جارا ل نیفا مه یدانی به رگی ری
مه عه گان و ده ل و نژدیان نه کرینه روی رو وو ..

***

نای روی روی روی رو وو ...

دگو مامو خه تابو ده تو نیشانی سه له فی پاشی بو من بیژه ب چ
نیشانه ،
دگو مامو ، نه زی هه ندی ماده نا دووربینی ل وان عه گیدو کول
مالا ده که پرینم ،
سه له فی پاشی تین مه هینی وان تیکرا قورکن مسینه ،
کمیتن قاپ ره شن دامان تازی نه ،
دیل و بژی شینی که فه ل مامزی نه ،
عه گیدی ل سه ره پشتی وان مه هینا مامو ب چ نیشانن ،
دگو چلی نه وان سه بابان تیکرا قریژی گرتینه ،
عه گیلی سه ری وانی به گی تینه ،
باب چوخی شیری وان ب سه له سپرینی پیچاپنه ،
قه لوونی وان بوسته کی ل قریژی داپزینه ،
ل فرحه تا داری موسه یان چ مالی ناگر ب وان عه گیدو کول مالا
قه ت تونینه روی رو وو ..

***

نه وی پوژی شاده شودی حه می که له ک هه بوو ،
ب سی دهنگا دکر گازی هو هو مامو خه تابو ،
ب نافی خوه دی که مه ، ب وی کالی تو دبیزی بهر سینگی
دلی برازایی ته ل وان سه ی بابان ب قه تینه ،
نه وه موو پشکی ژه حرینه ،

ئەگەر ئىبروگە ترسى من ھەممى موسى وگەلھى برا نەبى ،
ئەزب خوە رابم سوار بمل مەھىنەكا كميىتى قاپ رەشى دامان
تارى ،

دیل بەردى دیل بەردایى ،
ئەوى ئەسلى ب ەمەرى كىتابى برنجى دا ژھەموودەویرا ،
بەلى واللە ئەزچ بكم ئەوى پوژى خەلك وعالەمى دنياىى ھەموو
دببىژن ،

ھەوارەكا خوەدى ئىبروگە مىرل نىف كۆچەرى بەرازىيان
نەمانە ،

لەومانە ژن تىن داكەونە مەيدانى ،
ئەز ئەوى پوژى ژبو براىى خوەرا بمە خیلنەك ژوان خیلنى
مەگعودە^(۱۳) روى روىو ...

***

فەرۆزو پەيقىن گران

④ تىشتى لسەر ژيانا دەنگە بىژى ھاتى يە ، ھىزا سىد سىمىل ژمنرا
گوتى يە ، ئەو بخوہ ژى دەنگە بىژە ، ژخەلکى گوندى (مەم
بوتان) ە لدەفەرا بەردەرەش ، نھا ئەو گوند كائل بوويە ، ئو
لبازارى ھەولير ئاكنجى يە .

(*) (*) مە ئەف سترانە دكاسىتەكى دا نقيساندى يە ،

ئو ئەو كاسىت لچەم من ھەيە .

(۱) مەھەل = دەم ، وەخت ، كات .

(۲) جەراب = پىلاف ، پىتاو .

(۳) كەسمەكى زەر = زەخمەكى زەر ، يەلەكەكى زەر .

(۴) كوم = كولاڧ ، ئەقچىنە يە .

(۵) قەباغى = نىفشەك تىنكى كەقنارە يە .

(۶) كۆسە مسرى = ئەو ژى نىفشەك تىنكى كەقنارە يە .

(۷) عەيشان و عەوئىشى = ژمەھىنا بەزا وژىھاتىرا دببىژن عەيشان
و عەوئىشى .

(۸) دەوئىرىيان = دەواران ، ژمەھىن وھەسپ و ھىستىرا دببىژن
دەوئىر ، (دەوار) .

(۹) نووكا رەمى = سەرى رەمى يە .

(۱۰) سىنجاڧ = كولاڧ ، قولاڧ .

(۱۱) كۆلەك وعود = ستون وعود .

(۱۲) دولدر = ژمەھىنا امام علي (ع) را دببىژن دولدر .

(۱۳) خیلنەك ژوان خیلنى مەگعودە = سوارەك ژوان سوارى ئىلا
مەگعودا عەرەبى يە ، كوب مىرانى نىف دارن .

ئو كولىكى مەوتىنە ،

پەوھانى پوژو شەقىنە ،

مال باب تى ل مالينە ،

عەگىدى ل جەردى نە ،

پ نىفى خوەدى كەمە ، چى دەمى تو نىفى ئەوان كول مالا

تىنى ، ل خەيالى من وەرەيە ، پ ەمەرى بابى خوەرا دارى پەمىم

پ دەستى خوەرا نەگرتىنە روى روىو ...

***

ئەوى پوژى شادە شودى توركى گەلەك ھەبوو ،

چى دەمى ل بن كونا دەردەكەت ،

پ دانگى بەرى مالا دكەت ،

پ سى دەنگا دكرگازى ، ھو ھو ھو مولى لاوو ،

ئەرى براوو ،

زرافى تە پژىاوو ،

زرافى تە نەزرافى مىرانو ،

جەگەرى تە نەجەگەرى شىرانو ،

زەندەقى تە ل چار سوارى وەسمان پاشا مەقەتيا نەوو ،

ئىرو كۆنى ھەمو بەردايى ل دانگى بەرى كونا ،

ل چەمى وەرەنى ،

ل ھەويزا محمد علي پاشا ،

ل تىرا بەرازى بنى بەرى يى ،

د ژىردا كۆلەك وعودە^(۱۳) ،

ل بەردا كانى و بەرە ،

ل بن دا قەلاتى نەمروودە ،

شادە شودى ھەممى موسى سوارى مەھىنا دولدرى^(۱۳) ، چاڧ

سورى ، گەردەن گازى ، بىست و چار بزمارى ، مەحبوبى

دەلالى دلى من گەلەك ھەبوو ،

دەنگو وەرن مىزە بگرن كو مەھىنا ھەممى من ب چ نىشانە ،

ئەوى دىل و بژى شىنى كەفەل مامزىنە ،

دىيا مەھىنى مەعەوى يە ،

بابى مەھىنى دەل و نژى يە

پ نىفى خوەدى كەمە ئەوى پوژى توركى دگو ،

کاروانی روژنبیری له کوردستاندا

ماموستا جلال له بهرکونی باسه که یدا وتی [له بهر به یانی میژوووه تا ئیمپرو یه کیک له و شیوازانه ی که کومه له ی ئاده میزاد کردوو یه تی به نامرزی دهر برینی بیروپراو نیش و نازاری گورانی بوو ، به لکو نه توانین بلین که گورانی کونترین شیوه بووه ئاده میزاد به کاری هیناوه بو نه وه ی ههست و نهستی خوی و کومه له که ی له و ریگایه دا دهر بری . نه گهر سهیری فولکلوری که لان بکه یین نه بینین پره له و جوړه فولکلوری یه ی که به گورانی باسی باری رامیاری و کومه لایه تی نه و کومه له دهکات له قوناخه جوړ به جوړه کانی میژوودا . که لی کوردیش سه ره پای کویره وه ری و دواکه وتن و چه وساندنه وه ی نه ته وایه تی که به سه ده ها سال دریزه ی کیشاوه که نجینه یه کی به نرخه هیه له و جوړه گورانیانه دا]

دوابه دوا ی نه مه هاته سه ریاسه که ی و به جیهانی نه م هونه رمه نده کولنه دهره ی که پاندین و به م جوړه ی خواره وه دابه شی کرد :

- بنه ماله ی کاویس ناغه
- کاویسه لال و هو ی لال بوونی
- کاویس ناغه ی نیچیروان
- کاویس و چایخانه ی علی فلیح
- کاویس و تومار کردنی گورانیه کانی
- که شته کانی بو سلیمانی ، کوردستانی نه ویدیو تورکیا ، ناوچه ی بیتوین ، کویه .
- نه وه ی کاویس ناغه ی هونه رمه ند .

له هه ولیر

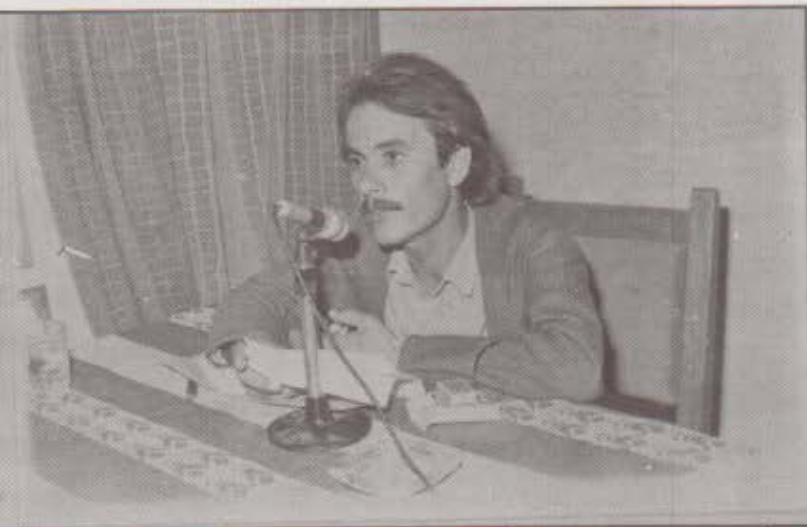
دژوار : ناماده ی کردوو

کاویس ناغای هونه رمه ند

بووژانه وه ی هونه ری رابووردوو یادی شایه رو هونه رمه ندانی کونینه مان نه رکیکی پیروزی دهزگا روژنبیری ی و هونه ریه کانی کوردین ، به م بو نه یه وه له م روژانه دا گوڤارو روژنامه کانی کورد زمان په یتا په یتا چاومان روون ده که نه وه ، له م روانگه یه وه دهزگای روژنبیری ی و بلاوکردنه وه ی کوردی له روژی ۱۲/۹/۱۹۸۵ له هوئی جه ماوهردا کوریکی بو ماموستا جلال مه ل احسن خوشناو له ژیر ناو نیشانی (دهروازه یه ک بو ناسینی کاویس ناغای نه مر) ساز کرد . له سه ره تاوه ماموستا محمود زامدار به خیره اتنی ناماده بووانی کرد .

هه مه جو زه پیتی ، مه ره که ب ، جاف وه ک دوو دلدار ، زریان ، شیرین ته شی ده پیتی ، ترس ، دایک ، گوله به پوژه ، ئافره تیکی خه وتوو ، قیژاندن و چه ندانی تر .

عدنان وهاب جلال

- له سالی ۱۹۵۹ له شاری دووز خورماتوله دایک بووه

- له سالی ۱۹۸۰ په یمانگای ته کنه لوژی به غدای ته واو کردووه

- ئیستاش ماموستایه له ئاماده یی پیشه سازی (الانتصار) له

هه ولیردا

- له سالی ۱۹۸۰ وه خه ریکی وینه گرتنه

- به شداری زوربه ی پیشانگا قوتابخانه کانی کردووه .

گۆږیگی وه شنه پی

له روژی ۱۹۸۵/۸/۲۲ ده زگای روشنبیری ی و بلاو کردنه وه ی کوردی کۆږیکی به ناو نیشانی گه رم بوونه وه یا نه بوونه وه ی جلال به رزنجی بو کاکای لاو فیصل دیهاتی له هوئی به ریوه به رایه تی روشنبیری جه ماوه ر سازکرد . له سه ره تا وه ماموستا محمود زامدار به خیره اتنی ئاماده بووانی کرد . کاک فیصل له سه ره بندی باسه که یدا وتی [که ف و کول هه لچووی ده روونم رامده هه ژینی و خه میکی هیجگار گه ورهش رووبه رووی روخسارم بوته وه ، دام نه پژیینی و دام نه چوږینی ،

وه خته ناگرم تیبه ربی و پیسته ی دهسته کانم هه لئه قرچی ، سه ری سه رخوشیم و پتر ده کا ، ده بی چ شتیک هه بیته ته عبیر له و خه مه گه وره یه ی سه رسکوله ی دلم بکات ؟... یا بتوانم خومی تیا بخوینمه وه ، نه و سه رشینهش سه ری خوئی له ههش

گرتوووه له نه ستونگی گیانم به ستراوه ته وه ، قولابی راوی له روخی گه رووم پگیر کردوووه جار جار ههش ده لی مناله و پروبیانووی بی سه مه رم بو دینیته وه ، نامن منالم بیانووی چه نگه چری له به هه شتی له ش نه گرم]

دوا به دواى نهمه هاته سهر به شى به ره و گهرم بوونه وهى
 نيو گهرم نه بوونه وهى به رزنجى و چه ندان نمونه شيعرى
 ديوانه كهى خسته روو بهم جوړه تا گه يشته دوا به ندى
 باسه كهى و گوتى [كاك جه لال له كوكردنه وهى دژايه تى و
 ناكوكيه كانى نه بعدى فهلسه فى ، له نيو ههره مواندا بوعدى كى
 فهلسه فى تاييه ت به جيهانى خوئى دروست كړدووه ، بوئه گه لى
 دژواره شيعرى ره سهن و نه مر بخرينه ژير ناويك و
 قوتابخانه يه ك و ريبازيكي نه ده بى ياريچكه يه ك ، نه وه يه دهنگى
 جه لال به رزو نه مر دهكات شيعره كان بو خسته ژير روشنايى
 قوتابخانه يه كى نه ده بى له جيوه ده چن ده ستى بو ده بى له
 ده ست دهر باز ده بى و خوشترين و به له زه تترين مه زاقى
 شيعريت بى دهكات]

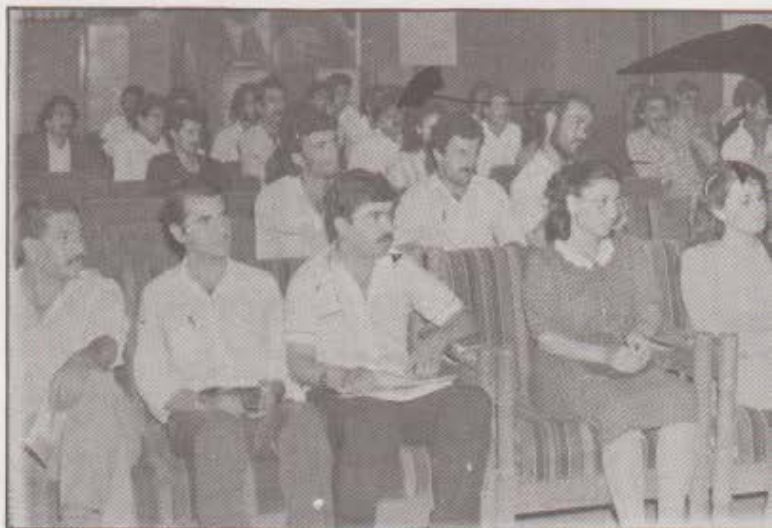
له كو تاييدا چه ند براده رى شاعىرو شيعر دوست
 بيروپاى خويان به رامبه ر به باسه كه دهر بى .

پيشانگا

كومه لهى هونه ره جوانه كانى كورد لقى هه ولير له روزانى
 ۱۶ - ۲۰ / ۱۰ / ۱۹۸۵ پيشانگايه كى جوان و خنجيلانهى بو
 هونه رمنه ند كمال سعدى مصطفى له هو لى قوتابخانهى نه يوبيهى
 كچان كرده وه ، نه وهى شايانى باسه نه م پيشانگايه دووه مين
 پيشانگاي ته شكلى هونه رمنه ند كمال سعدى يه . پيشانگايه كه
 برى تى بوو له (۳۴) تابلوى هه مه جوړ وه ك چياو نه سپ ،
 ديمه ن ، له كه له يوورى كورده وارى ، په نچه ره يه كه له قه لا ،
 خويندن ، گه زهنگ ، پيره ژن ، ريگاي شورشگى رى و
 چه ندانى تر .

كمال سعدى

- له سالى ۱۹۵۶ له هه ولير له دايك بووه
- دهر چوى بو لى ش شى ويژه يه
- نه نداسى نه قابه ي هونه رمنه ندان و كومه لهى هونه ره
 جوانه كان و كومه لهى وي نه گرانى عىراقه .
- له زور پيشانگا به شدارى كړدووه وهك
 - معرض الصداقة برلين ۱۹۷۴

دوا به دواى نهمه هاته سهر به شى يه كه مى دهر وازهى
 باسه كهى و گوتى [ره خنه و ره خنه گرتن و ره خنه گرى له
 سه رجه م مه جال و جوړه كانى ره خنه دا ، به بروا وتيگه يشتنى
 من هونه رمنه نديه كى هيچگار گه ورو به رزو به هادارو به ر
 پرسى رى ميژوويى يه ، ده بى بزاني چون مامه له يه كى
 مه نتقياننهى نه ده بى له گه ل كاريكى نه ده بى داهينه ردا
 هاوته باو هاوجووت ده كه يت ۱۹ . سه ريارى ره چاو كړدن و
 له به رچاو كرتنى كومه ليك نيحساساتى خو ت و شاعىرو چيروك
 نووس و رومان نووس و .. نووس و نووس]

له به شى دووه مدا وتى [يه كيك له و پيناسه هه ره ديارو
 گه شه كړدووانه ي گيانى خوينه رى سه رده م كه له زور كوړو
 ده مه ته قى جوراو جوړى دانيشتنى نيوان شاعرو نه ديب و
 شيعر دوست و نه ده ب دوستان نه وه يه ، كه شيعر نه و هونه ره
 به رزو سىحراويه يه به هوئى روشنبيريه كى به رفراوان و
 سه ليقه يه كى به پيژر داده ريژرى ، هه ستى جوانكارى و
 هه لچوون و روزاندى سوزمانى تيا ده جوليندرى له چوارچيوه ي
 تاييه تيه كانى دهر بى رين ، نه و يش مه به ست له ته كنك ،
 بى ر كړدنه وه شىواز ، زمان ، بيناى درامى و هتد .. سه ربارى
 بيروپاى هه ريه كه به گويره ي دونياو موعانات و نه رزيه ي
 فيكرى و چه سپاندى ، كه جمكه كانى يه ك پزدانى دراوى نه م
 دونيايه ويك نه چن كه واته من و تو بو له يه كتر بچين ۱۹]

هه قال ئه مینداری نهینی و نه ندامیت سه رکردایه تیا لقی حزبا به عسا عه ره بیا هه فیشکی ل دهوکی ، ل فی پیشانگه هی ئاماده بون . هژماره کا به فره ه یا په رتوکی دام و ده زگه هیت به لافکرنی ، بیته عه ره بی و بیانی ، هاتنه پیشچافیکن . ژهرمارا فان په رتوکا ، نیزیکی سه د نافیسانیت په رتوکی نوی ، بو جارا ئیکی هاتنه پیشچافیکن ل باژیری دهوکی ، دپیکهاتی بون ، ژ ته ف لاییت زانین و زانیاریا . هه ژی گوته نی یه ، کو بهایی په رتوکا عیراقی چل ژ سه دی ژ بکرپا ئانی بوخار ، په رتوکا بیانی ، بیست ژ سه دی ، یا عه ره بی سیه ژ سه دی .

« مزویری - حهیرانوک و مهله فانی ب په یفا »

نافیسانی کوره کی بو ، هاته پیشکیش کرن ، ل ریکه فتی 26 - 9 - 1985 ، ژ لایی هوزانفانی هیرا محسن قوچان یفه ، ژ چالاکو و بزاقیت به ردهوام ، بیته ئیکه تیا توره فان و نفیسفانیت کورد - تایی دهوکی .
توره فانی برا سه دیق هروری ، بکاری ریفه به ریا فی کوری رابو ، یی کو هژماره کا باش یا توره فان و نه دهب دوستالی ئاماده بوین .

- معرض السلام العالمی ۱۹۷۵ بغداد
- معرض الثقافة الكردية ۱۹۸۲ وچە ندانی تر
- دوور کتیبی چاپکراوی هه یه
- شهش چیروکی کورت له که ل چیروکنووس صابر رشید سالی ۱۹۷۶
- وون بوون سالی ۱۹۸۴ .

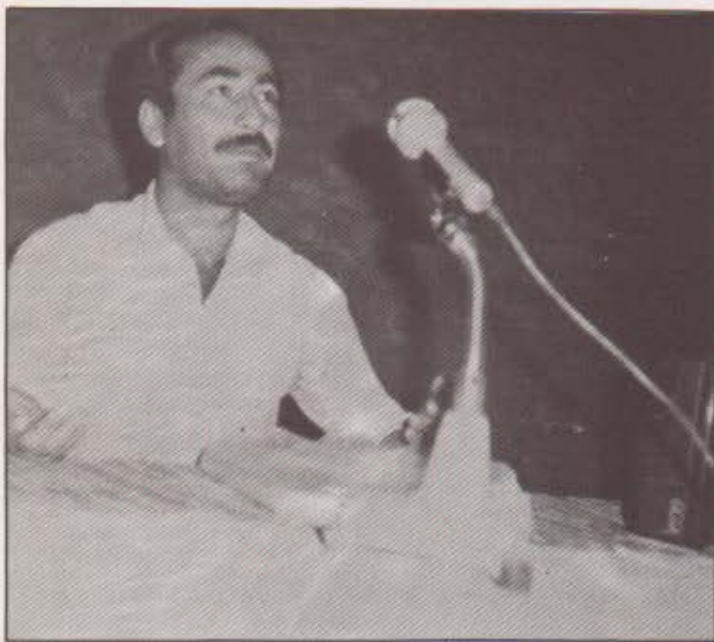
له دهوول

ژ ئاماده کرنا : مه تین

پیشانگه هه کا کتیبی

ب هه لکه فتنا دهستیپکرنا دهست دریزیت توخم په ریسیت فارسی ، ل سه روه لاتی مه یی تیکوشه ر ، هیا پاریزگاری دهوکی ، ل روژا ئیک شه مبی ، ریکه فتی 22 - 9 - 1985 پیشانگه هه کا مه زن یا په رتوکا فه کر ، ل هولاماده بیا کاوه .

ژ ریفه که کی محسن بی خو هافیته دهرازینکا گوتاری خو ، بناخفتنه کا کورت ، ده باره ی هوزانا کلاسیکی و هوزانا سه ره بست . پاشی بناف باسی خودا چو خاری و بدریژی کره به حسنی مزویری و هوزانا هه قهرخ . پشتی هینگی بشیوه کی جوان و بسه ره کفتی ، نه فا خالیته ژیری د حه یرانوکا هوزانفانی به ره وهه ، عبدالرحمن مزویری دا ، خویاکرن :

● موسیقا

● ناهه روک

● وینیت شعری

نه ف لایه نه ب به رفره هی ، ژ مه را رون کرن بو موکوم کرنا راو بوچونیت خو - کاک محسنی - مشه نمونه ژ شعریته مزویری ناین و بدهنگی خویی خوش بو مه خاندن .

دفی چارچووه یدا هیژایی موحازر ؛ بیرورایت خول سه ره حه یرانوکا مزویری پیشچاقرن .

نهو ژی ژ به رکودا وینه زل تر لی بهیت ، مه بیخوشه نه ف نقشکی بیرو رایت وان براده ریت که تینه دان و ستاندی ، ل

هیزه دیار بکه یین .

- صدیق شرو :

حه یرانوکا مزویری یا سه ربیره ، چ کریارو که سوکاتی تیدا نینه ، خوزی نه ف حه یرانوکا بقی کاری ئافا نه کربان .

- حواری وی د ناهه را دووا دایه ، هه ر دوو دمه ظلومن ، چ چاره سه رک بقی حواری ؟

- حه یرانوکا ، یا وهخته کی رومانسی بو ، چ مفای نا گه هینیته شعرا هه قهرخ .

- جه ودهم ، د حه یرانوکا مزویری دا نه هاتینه .

- محسن قوچان :

سه یدای (به حسنی کاک صدیقی) چ جیاوازی نه ئیخته ناهه را لاووکا و حه یرانوکا ، نه ف تشنیت وی گوتین ، جه ودهم د حه یرانوکا دا نینن .

- کامیران به رواری : کاک محسنی گوت :

مزویری بی رومانسیه و بهس ، مزویری شاعره کی « ملته زمه » .

- محسن قوچان : ماکنی گوتیه نه بی مولته زمه ، یان چ

چاره سه ری نه کرینه .

- نجیب بالایی : مه دفتت بزاین مزویری چ ل حه یرانوکی زیده کریه .

- محسن قوچان : مزویری پیکول کریه ل هیره ، یاری بکه ته وه لات ، هه ستیت دهرونی و رموزیت نوی ، هه می زیده بیینه ل شعری کرین . نو نه ف کاری وی کلوپیتکا به ره وهه رییه .

- رمضان عیسی : مزویری فولکوروی وهرگرتی و د ئاهاهی شعرا خودا ، بی بکار ئینای .

حجی جعفر : وینه کی د شعری دا هاتی کو (د خه ونیدا دبیته زاقا) د نه قسونیت کوردی دا فی چه ندی ب شووم دزانن ، له وما نه ف وینه نارمانجا خوبجه نائینیت .

- محسن : من نه گوتیه نه ف هه خونه ، من یا گوتی ، خه ون روزکا هشیار بییه .

عبدالکریم : یا ژ منقه تو دریکختنا بابته تی خودا ، نه هندی سه ره که تی بوی ، ژ به رکوته وینه د ناهه ئیک هلکرن ، باشتر بوژی ته که له بوور ب بابته کی جودا دانابا ، نه هه ما چ په یفا بهیت ، دی بیته که له بوور .

ل دوماهی برایی موحازر به رسفا پرسپاریت براده را داو به ره فانی ژ بیروراو بوچونیت خو کر ، بشیوه کی جوان و ب

پښه هاتنه کا ديارو کور بکوتايی هاتو قه دهری سه عهت و نیفا کیشا .

په رتوکا گوندیاتی ل کوچکا ره وشه نبیریت دهوکی

یه کی ژ خوه را کریه ژیده ر .

● بابه تیت په رتوکی بشپوه کی ساده نفیسینه . دوماهی دان و ستاندن لناقبه را هژماره کا توره فانا و موحازری چیبون ، ل سهر بیرورایت د گوتارا وی دا هاتین . مه ژی نه فیت ژیری ژ خوه ندفانیت هیژا را تومارکرینه :

- نه مینی نوسمان :

موحازه ره کا گه له کا باش بو ، نه شه دی بیته ده رگه هه ک کو لپاشه روژی لدویف . بچن ول سهر ب ناخفن .

- خدری سلیمان :

سهرچاوه دکیمن ، له ورا من هنده ک بابه ت نه شه بربینه ، وه کی بابه تی « جه ژنا سهر سالی » من ده رگه هی دان و ستاندنی فه کری هیلايه - من یا دیارگری کا پارې خیرو خیراتیت تاوس گیرانی چ لیدکه ن ، دیسان من باسی قه له نی ژی ب به رفره کریه .

عبدالکریم فندی :

ل سهر ناخفتنا نه مینی نوسمان ، گوت ناخفتنا زیدو ، کوردیا وی نه گه له کا باش بو ، یا ژ منغه کوردیا وی گه له کا باش بو .

نه نثروبولوجی ، عادات و ته قالیدن ، یا ژ منغه نه ده بی ناگریت ، پیدھی بو ، وی نه ده ب نه کر با دهنی کتیبی دا . نه م گه له ک چه زدکه یین ، بومه فان شاعریت ژ نوی نافیت وان دهنی کتیبی دا هاتین ، بچه سپینیت کا د کیژ چه رخی دا ژیاينه ، ژبه رکودی بیته سهره تایه ک بو نه ده بی مه .

- دکتور خهیری :

من چه ند برسپاره ک هه نه بو سه یدا زیدو سه یدا خدر . پستی بوسلمانته تی ل ده قهریت نیژدیا به لافبوی مجبوری ، یان گزیری ، ژبلی روژیت چوارشه مبیا کوروژا

ل باغچی ره وشه نبیری چه ماوه رل دهوکی ، ل ریکه فتی 30 — 9 — 1985 کوره ک هاته پیش کیش کرن ژ لایی توره فانی گه نچ زیدو باعدری ، ل ژیر نافنیشانی « پیداچونه ک ل سهر په رتوکا گوندیاتی » یا توره فانی ژیهاتی خدری سلیمان . هیژا مه جیدی حه سو ، نه ف کوره بریفه بر . دبیش گوتنا خوه دا ، کاکی موحازر به لی کر ، کو کاری خدری سلیمان کری ؛ بی قام هه ژیه و پر مفایه ، هه رچه نده مه یدانه کا پر که ندو کوره ، ژبه رکوشی کاری ، په یوه ندیه ک مه زن هه یه لکه ل گوندو گوندیا ، نه م هه موژی دزاین کو گوندی زوی بزوی دهستی هاریکاری ژ پروژیت هولی را دریز ناکن . کاک زیدو بشپوه کی گشتی رایا خوه ل سهر بابه تیت په رتوکی خویاکرن گوت :

هیژا خدری سلیمان ، بابه تیت په رتوکا خوه ، مینا فلمی سینهمی گرتینه ، یا فه ربو لپی ره ها بابه تا چویاو نه هیلابانه نیفه رو .

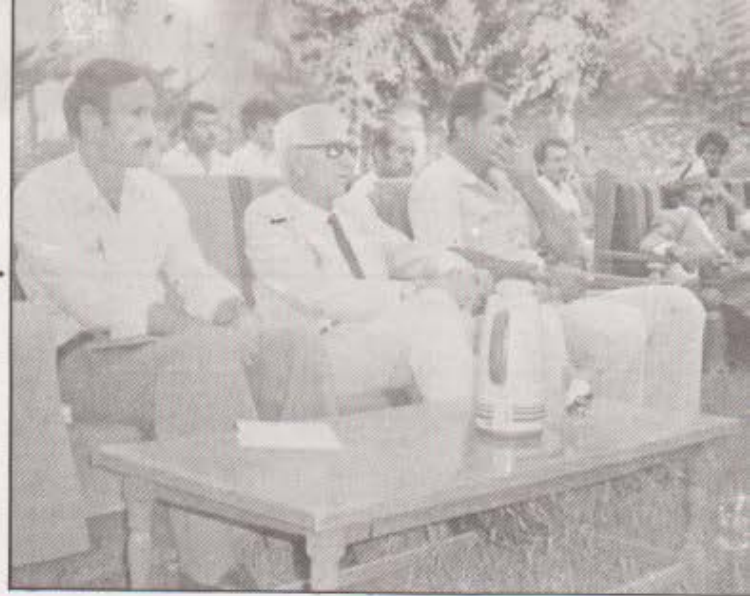
د دویفدا بابه تیت په رتوکی نیک نیک گرتن ول سهر بدریژی په یفی ، نالیت رون و سهر که تی تیدا ، خویاکرن ، کو دیسان لیکرتنیت خوه ژی ل سهر کیم و کاسیا ل قه له م دان . ژ فان بابه تا : « تاوس گیران ، مجبور ، ژن نینان ، جه ژنیت سهری سالی ، قه ول ، کراس گوهرین » .

ل کوتایی هژماره کا تییبی یا ده ربرین ژوان :

● جهی شانازییه ، کوفی په رتوکی ، بو جارا یه کی نافیت هنده ک هوزانفانیت نه نیاس ژ مه را دیارکرینه .

● خدری سلیمان د گوندایتی دا ، قه نچ و خراب گوتینه ، بی فه شارتن .

● خوه گه له ک ماندی نه کریه ، ل گه له ک درا ، تنی به رسفا

قه مريت ، جار مروفت كچكى دى مروفت كوركى كوژنو ، جار به روفاژى ، نو هوسا بقی ناوایی ، هه تا كو چهند سالو زمانه كا ، كورى كچكى دبیته نیف میرو دارى وی قایم دبیت و دگه هیته پلا گه هه شتنى و خاندنا خو بکوتایی دئینیت ، دجیت ئافه كى بقی ئاگرى دا دكهت ، ده مى كو دبیزیت :

« دى چم وی خوین ریتنى راوه ستینم ، بلا مللهت هه مى بیژیت رینجبه ر ترسنوك بو ، نه وی ریاتولا بابو باپیریت خو قه كت » .

زرافه كه ریت شانوكه ریی ده وریت خو بقی شیوی ژیری

دیتن .

• كه ریم	• حسین نوری
• حسن	• ابراهیم احمد
• رشید	• رزگار رشید
• سمو	• اسماعیل سلمان
• فرج	• محمد علی
• علی	• کمال محمد
• احمد	• محمد حسن میران
• محمد	• زهیر ره قه ندی
• جلال	• شمس الدین محمد
• سلیمان	• لقمان طیب

ئاینی یه ل با ئیزدیا ، روژیت نه ینى ژى بانگ د دان ، چ ژ ترسا ، چ ژ بهر پیروزی قى روژى ، نه قجا نزانم هون چ دبیزن . یا دی من ژ پیره میریت مه بهیستیه ، کولبه رى د كه قندا ، نانى ته نك ژ تکریتی د هاته لالشی .

— خدرى سلیمان :

من ژك نه ف بهیستیه ، نه و دران دان تانی ، دبیزن به رهك ل ور بو ، نفیسین ل سه ره هه بو ، مخابن ژى چویه نها ، نانى خوندن ، ئان دا قى چه ندی ، زانین و دا خویابیت . پاشی كاك قه یران فره جی و شفانی چه ند پرسیاره ك کرن ، موحازری به رسفا هه میا بزیره كى و پیقه هاتن داو ، كورپی مه بی خواهش بکوتایی هات و پتر ژ سه عهت و نیفا کیشا .

دگه ل تیپا شوره شفان و شانوكه ریا خوین و نه قین

ل ریکه فتی 5 — 10 — 1985 ، تیپا شوره شفان ، یا ئیکه تیپا شوره شفان و نفیسفانیت کورد — تایی دهوکی ، شانوكه ریهك ل هولامه لبه ندا لاوان ل دهوکی پیشکیش کر ، ل ژیر نافنیشانانا « خوین و نه قین » .

ژ نفیسینا عبدالستار عبدالله ی و ده رهینانا فارس مصطفی ی . نافه روکا شانوكه ریی چاره سه ریا دوزه كا گرنگ دكهت ، ژ دوزیت ل ناف مللهتی مه رویدان . دیمه نهك ژ ئیانا چوتیاری کورد ، به راهیکا شانوكه ریی یه . د دویتدا رویدان خو دکیشیته سه ر ده بی ، لهی ئیک بشیوه کی مه نتقی و بی ئالوزی و شیل بیک .

سه را دوو دلدارا ، ئاگرى نه یاریی هه لدبیت و نا

ئاگه هدار عبدالله و احمد صالح و مجید حسوو ، خیفه

[زه لام] • عبدالرحمن و عبدالعزیز حجی

• حسین	• عادل حسن
• محمد	• رزگار رشید
• حجی	• کوفان خلیل
• جمال	• کمال مدیر
• بقال	• صابر حاجی

• جگار فروش • عبدالستار عبدالله

[زاروک] • مسعود و مهدی و ابراهیم دلیر

• وه هاب	• عبدالرحیم جمیل
• رینجبه ر	• فهمی سلمان
• شمال	• إحسان خشمان

هه می زارقه کرد دهوریت خودا د سهرکهفتی بون ، له و ما شانوگه ری بی قسویری برهنگه کنی جوان و دلفه که هاته پیش کیش کرن ، سی روزا ل دویف نیک هول یا د ده فی رابو ، ژبینه ریته هیژا . دهوری (فرجی) بی قام بدلی جه ماوهری شه نویسیا ، نه شه ژی د زفریته شه ژهن و شیانیت کاک محمد علی ، بی کوبفی دهوری رابوی . نه وژی دهوری بابی کچکی بو .

دیسان که کنی رزگار رشید کارین و پیغه هاتنیت خو بو دیار کرن . ل دویمایی مه که له ک پیخوشه نه م بگه رمی دهستیت فان لاویت ده لال بهه ژینین و بیژینی پیروزبیت ، مه داخا زوهیقی نه وه ، تم سهرکه تن باهرا هه وه بیت ، بو خزمه تا شانوا کوردی ، نه مازه ل باژیره کنی دهوکی ، بی کو پیدفی شانوی و پالپشتیا وی ، دا کو خوف کاروانی شانوا کوردی را بگه هینیتی و بشوین دا نه مینیت .

محمد سلیم سواری و کوره ک ل سهر چیروکا کورت

ژ بزاقیت ریغه به ریا ره وشه نبیری جه ماوهر ل دهوکی ، ل نیفارا پینج شه مبی ، ریکه فتی 25 — 10 — 1985 ، کوره ک هاته ساز کرن بو چیروک نفیسی هیژا ، کاک محمد سلیم سواری ، ل هول بزاقیت فیرگه هی . هژماره کا به رفره ه یا نفیسان و نه دهب دوستا ، لقی کورپی ناماده بون .

نه دیبی گه نج ، کاک کریم جمیل بیانی ، کور بریغه بر . هیژایی موحازر دفی کوردی دا ، ل سهر چیروکا کورت بشیوه کنی گشتی ناخفت .

پاشی بومه بدریژی ل سهر سه ربورا خو ناخفت د نفیسینا چیروکی دا ، دهستپیکرنا خو ، کارتیکرنا ژینگه ها تیدا ژی ل سهر چیروکیت وی و وه رگرتنا که س و رویدانیت خو ، ژ فی ژینگه هی ، بتاییه تی گوندی چیروک نفیس لی مه زن بی .

دپیشگوتنا بابه تی خودا ، کاک محمد سلیم هژماره کا بیرو رایت نه و گه هه شتی ، ده باره ی کورته چیروکی ل گور کارینا خو ، ژ مه را لقه له م دان . نه وژی بیرو رایت گشتی بون ، ب من وه ره قوناغا کورته چیروکا کوردی نه و گه هه شتی ، پیدفی هندی نینه ، نه م بابه تا ژیرا هه لبرین و شنیوی نافه روکی هه ر ژ ریغه ژیرا نافکه یین . هه ر چه نده رایه کا بی قام دجهی خودا ده ربری ، کو چیروکا کوردی ، دفتیت تام و بیهنا کوردی ژی بیت ، ده می یه کنی بیانی بئه زمانی خو د خوینیت پشتی وه رگرتانی ، نیکسه ره ست بقی بیهن و تامی بکه ت .

پشتی هینکی ، که کنی سواری نیکه مین چیروکا خو ژمه را خاندن ، یا کو هاتیه به لافکر ل سالا 1980 ل ژیر نافی « ره زقان » .

پاش چیروکا خویا دویمایی کنی ژی ، ژ چیروکیت هه تا نهو به لافکرین ، خاندن ل ژیر نافی « هنارا ترش » .

براستی نه ف چیروکا دویمایی زهیره کیا چیروک نفیس و پیش که تنای به لی دکه ت ، د نفیسینا کورته چیروکا هونه ری دا .

کاودانه کا مروفانه تی ، رویدانه کا لیک وه رباندی بی کیم و زیده ی ، وینیت جوان و سهرنج راکیش و بهه فرا دگریدای ، دیسان دویمایی که کا بی ماندیبون دهستکاری بو چیروکا خو دانایه . هه ر چه نده ل دوی هزرا من چه ند کیماسیه کا سهری خو ژ که فلوژانکی خوده ریخست د چیروکی دا ، لی چینی وسا ژبهایی چیروکی نائینه خار . د دویف را دان و ستاندنی کور خوه شتر لی کر ، ژ براده ریته پشکداری د سوحبه تیدا کری و شاراندی ، انور محمد طاهر ، صدیق ، حسن ، کریم ، دیسان هژماره کا پرسیارا هاتنه خویندن و به رسفا وان هاته دان .

● محمد سلیم سواری :

- سالا 1951 هاتیه دنیایی لگوندی سواری ، ل دهوکی .
- سالا 1977 کولیجا زانیاری - پشکا ریاضیات - بدوماهی نیایه .
- سالا 1981 په رتوکا وی یا نیکی یا چیروکا ده رکه ت ل بن نافی مزگینی .
- نهو ژی ل نيزگا کوردی ل به غدا فه رمانبه ره .

پوستنەری کاروان

● نامادەکردنی : سوران حەریری ●

● خوینەرانی هیزا :

ئازیزانم ! ئیمە هەردیسان لەوەش دڵنیاین کە گەلی چار وەبەر گلهیی و تیرو توانجی بەشیک لە نووسەرانی و خوینەرانی کە وتووین و دەکەوین ، بەلام دەبێ ئەو هەقیقەتە بزانین کە ئەو برا نووسەرانی هەر لە دوورەوە حوکمی خویان بەرەوا دەزانن و ئەو کێشە و گرفتانی ئیمە روو بە روویان دەبینەو ئەوان لێیەو بە ئاگان ، بۆیە دیسانەکی ئیمە بە دلیکی فرەوانەو گلهیی یەکانیان لێ قەبول دەکەین و ئاواتی ئەوەش دەخوازین کە ئەوانیش نەختی بە هەلوێستەکانیاندا بچنەو ، ئەو هەلس وکەوتانی بەلای خویانەو بەرەوای دەزانن ، چاکتر لێی وورد بینەو ، ئینجا هەقیقەتە کە بیان باشتر بووون دەبیتەو ، لەوەش دڵنیا دەبن کە هەموو نووسەرانی براو خوشەوینستی ئیمەن و بەرێزەو سەیری بابەت و نووسین و بەرەمەکانیان دەکری ، هەموو راو بووچوونەکانیشیان بەرچاوەو دەگیرین و سپوودیان لێ وەرەگیری بوو دانانی نەخشە و پلانی سەرکەوتوو بوو گۆقارە کەمان ..

ئەگەر هەندێ جاریش گلهیی ئەوەمان لێ بکەن کە فلانە بابەت ، یا نووسینی فیسارە نووسەر بە ئەنقەست وەپشت گوێ دەخری ، لەوەلامدا دەلێین ! ئیمە هەرگیز رییازمان ئەو نەبوو کە لەگەڵ ناوی نووسەر دا رەفتار بکەین و نووسینەکان لەسەر ئەو پێوانگە هەلبەسەنگین ، نەخیر ، بەلکو بابەتی چاک و بەکەلک خۆی خۆی دەسەپین و هەمیشە پەسپورتی بلابوونەو هەلگرتوو و رینگە پەرە لە تەگەرە

لەگەڵ دەرچوونی ئەم ژمارەیدا گۆقارە کەتان سێ مۆسی گەشاو هە لە تەمەنی بەرێ کردو ، وا بێی ناوەتە سالیکی دیکە و چوارەمین مۆمیشی داگیرساند بو ئەو هەری ئەو رینگا پەرە سەخلەتی و ئەرک و ماندووبوونە لە بەریەتی روشتنتری بکاتەو هەنگاوی گەرەترو خیراتریش بەهاوئیزیت بەرەو قونایگی دیکە ی چاوەروان کراو ..

هەلبەتە هەموومان لەو دڵنیاین کە « کاروان » ئیمەرۆ لە کوردستاندا شوینی دیاری خوێ گرتوو ، لە دڵ و دەروونی زوربە ی نووسەرانی کورددا پلە و پایە ی تاییەتی و دەست هیناوە ، بۆتە مایە ی شانازی پێوەکردنی کۆمەلێکی بەرەرەوان لە خوینەرانی کورد لە سەرتاسەری کوردستانەو ، ئیمە زور چاک هەست بەو راستیە دەکەین و ، دەزانین کە پتەوی و بەرەوامی و سەرکەوتنی « کاروان » لە ئەنجامی پشتگیری و هاوکاری نووسەر و خوینەرانی کورد و ئەو گیانی لە خو بووردنە ی کارگەرانی یەو هاتووتە کایەو .. بەهەموو دلسۆزی یەکیش بەلێنی ئەو دەدەین کە ئەم پەيوەندی و ئەو گیانی لە خو بووردنە بەرەوام و پتەوتر بیت لە پیناوی چەسپاندنی ئەو رییازە ی گرتوو یەتی و بۆی تێدەکوشتی ، کە ئەویش خزمەت کردنی ئەدەب و روشنیبیری کوردی و بەرەو پیش بردنیەتی ..

بوخوی تهخت دهکات و چاکترین لاپه‌ره‌ی گوفارو پوژنامه
بوخوی هل‌ده‌بژیږی ..

له‌کوتاییدا ده‌لین، گوفاره‌که‌مان بارو دوخ و پښازی
تابیه‌تی خوی هه‌یه له بلاوکردنه‌وه‌داو ، تا بوښمان بکړی
نیلتزام به‌و به‌لینه ده‌که‌ین که هه‌ر له یه‌که‌مین ژماره‌ی
« کاروان » دا ر‌امان‌که‌یاندووه‌و ، بوته‌بنه‌مایه‌کی پته‌وو
راست و دروست ، نه‌خشه‌و پلانی سه‌رکه‌وتوویشی له‌سه‌ر بینا
کراوه ، به‌ده‌گمه‌نیش گوفارو پوژنامه‌ی وا هه‌لده‌که‌ونی که
په‌خنه‌ی لی‌نه‌گیری ، به‌لام هه‌ردیسان نه‌و جوړه په‌خنانه له
سنووری نار‌ه‌زووی چه‌ند که‌سانیکه‌وه‌په‌ت ناکات ، به‌ه‌رحال
نیمه‌گوفاره‌که‌مان به‌مولکی هه‌موو نووسه‌ریک ده‌زانین ، جا
نووسه‌ره‌که‌ناسراو بیټ یان نه‌ناسراو ، باشتترین به‌لگه‌یشمان
بو‌نم رایه‌مان نه‌وه‌یه که‌که‌م هه‌فته هه‌یه له « ۱۰۰ » تا
« ۱۵۰ » نامه‌ی نووسه‌رانی په‌نه‌گات ، که‌هه‌موو گوشه‌کانی
نووسینی نیو‌گوفاره‌که‌مان ده‌گریته‌وه ، نه‌مه‌جگه له‌وه‌ی دوا‌ی
ده‌رچوونی هه‌ر ژماره‌یه‌ک بابه‌تی زیاتر له « ۲ » تا « ۴ »
ژماره‌ی تری به‌دواوه ناماده‌یه‌و چاوه‌پروانی بلاوبوونه‌وه
دهکات .. نه‌مه‌ش خوی له‌خویدا په‌سه‌نایه‌تی گوفاره‌که‌مان
ده‌سه‌لیننی و هاوکاری و دلسوزی و وه‌فاداری نووسه‌رانیش
دووپات ده‌کاته‌وه .. نیت‌ر لیره‌دا ده‌وه‌ستین و نه‌مجاره‌یش
که‌شتیکی تازه به‌نیو‌نامه‌و به‌ره‌مه‌کانی نه‌و پراو خوشکه
نووسه‌رانه‌دا ده‌که‌ین که‌گه‌یشتوونه‌ته گوفاره‌که‌مان و بوا‌ری
بلاوبوونه‌وه‌یان بو‌نه‌په‌خساوه . نیستاش فه‌رموون له‌که‌ل
به‌شیکی نه‌و نامه‌و به‌ره‌مه‌مانه‌دا ..

● بو‌نم برا‌ن‌ایزانه‌ی به‌شعیرو په‌خشانه‌شعیر
« کاروان » یان به‌سه‌رکردوته‌وه ..

« فؤاد ده‌ژی ، ستار غه‌مبار ، کوفان کوره‌مارکی ،
یه‌حیا دل‌گیر ، لطیف عثمان آسو ، عثمان سلیم ، خه‌فت
بیخال ، کاوه قادر خوشناو ، ادریس غفور نبی ، کرمانج ،
محمد چاوشین ، هه‌لو‌خانه‌قینی ، یوسف شاخاوی ، فخری
شوانکار ، یوسف عمر بابان ، ناصر حسین محمد ، شورش
عزیز ، مصطفی جندیانی ، سامان عبدالرحمن فرج ، عباس

عبدالله ره‌واندو‌زی ، ازاد کاکه ، ازاد عبدالله گوه‌ره‌زی ، جبار
صابر قادر ، محمد کاروانچی ، کاظم مغدید ابراهیم ، دلوفان
زیوه‌یی ، علی محمد علی بندی ، خیری یزدین دنانی ، سالم
صبح ، جمیل احمد سفر ، سعید جردو ، زعیم الیاس مراد ،
قاسم مغدید جردیس ، مصطفی صالح حاجی ، بدل محمد
ده‌وکی ، صابر بکر مصطفی ، حسن علی رضا ، ازاد
مصطفی ، اکرم احمد خوشناو ، خلیل عزیز سیدا ، یاوه‌ر کریم
حمه رحیم ، عصمت محمد علی ، جلیل باپیر اسماعیل ، نوزاد
کوردي ، عباس صالح ، عثمان کاکل رحیم ، هه‌فال محمد
نجیب ، نه‌رده‌لان محمود سنیوکانی ، ابراهیم احمد شوان ،
عطا فائق عثمان ، بیدار خوشناو ، شورش ابراهیم امین ، کاوه
قادر نازهنینی ، صالح هه‌لاج ، دیاری احمد ، رفیق احمد
شریف ، امین حمید نا‌کوویی ، به‌ختیار مجید صالح ، له‌یلا
عبدالله ، محمد صابر کریم ، نعمت خالدي ، علی صالح
خرواتانی ، مه‌ریوان احمد ، رزگار عمر ، عدنان صدیق
هه‌فته‌نخاری ، اسماعیل خورمائی ، ستار روسته‌م ، ابراهیم
هه‌ورامانی ، نه‌ل‌ند ، بکر پشده‌ری ، فائق شوانی ،
بیگ‌رد - هه‌ژار باغم‌ره‌یی ، ره‌مه‌زان سلیم ، دلیمان عثمان ،
مصطفی رسول خدر ، ری‌یوار غه‌مبار ، گیلان جی‌ماو ، سوران
شاره‌زا ، رؤوف محمد علی کریم ، موفق عبدالواحد ، له‌زگین
یونس محمود ، محمد علی کیسته‌یی ، شکر شه‌باز ، پوشو‌خدر
نادر ، شمس‌الدین مشیر یابه ، به‌رزان احمد ، ازاد توفیق
رحیم ، حکمت محمود خدر ، عبدالواحد ادریس ، حسین
مصطفی ، شمس‌الدین علی ، صدیق میرزا ، عدنان فاخر
شعبان ، سمیع شه‌یدا ، کریم عزیز کریم ، شیرزاد هانده‌ر ،
سعید محمد سعید ، محمد خدر سه‌رانی ، مولود احمد کمال ،
هاشم گه‌ردی ، ابراهیم طه عمر هیرانی ، عه‌زیز شامو ،
عبدالستار شوانی ، خلیل هاشم خلیل ، فرمان عزالدین ،
هشیار هادی صالح ، ابراهیم احمد سمو ، مصلح جلال جلال
گه‌ردی ، عبدالستار نصیب صالح ، هاشم علی عزیز ، ری‌یوار
عبدالکریم ، خالد حمه‌خضر ، ناصح عزیز محمد ، سیف‌الدین
شمس‌الدین ، هیوا احمد دل‌اور ، ری‌یوار عثمان فرج ،
عبدالستار نومید ، جمال محمد شکور ، احمد محمد ، طالب

عبدالصمد سهرانی ، مصطفی فقی کریم ، محمد عبدالمناف خضر ، بدل محمد دوسکی ، عبدالحکیم نادر گوهرزی .

● برا شیرینه کانم ، پیشه کی سوپاسیکی زوری نه وه ول و کوشش و رهنجه بی سنووره تان ده کهین که له پیناوی ده وله مه ندکردن و پشتگیری گوڤاره که تاندا دهیدن ، به راستی نه و دلسوزی و وفاداری به ی ئیوه هه میشه مایه شادومانی و بهخته و هری نیمه یه ، به لام له گهل نه وه شدا وه کو بریا کی دلسوز چه زده کهین پیتانی بلتین که به شیکی زوری نه و شاعرانه ی له م ژماره یه دا وه لامدراونه ته وه له قسه ی ساده و به مکی ره تیان نه کردوه ، نه مه جگه له وه ی هه ندیکی دیکه زور لایه نی کیش و سه روا و هونه ری شیعرییان له ده ست داوه ، بویه ناچار بووین ده ست به پرووی هه موویانه وه بنیین و بریاری نه وه بده بن که شیایوی بلاوکردنه وه نین و داوای لی بووردنیش له هه موولایه کتان بکهین و دلخوشی ئیوه و خویشمان به وه بدهینه وه که به ره می داهاتووتان به پیزتر ده بیت و ، « کاروان » یش به شیعری ده وله مه ندتری ئیوه ده چپته به ر ده ستی خوینه ران ؛ ئیتر هیوادارین بتوانن « شاعر » بنووسن ، نه و شاعرانه ی به لای زور به ی زوری خوینه رانه وه په سندن و ده بنه نموونه ی نه ده بیکی ره سه ن و پیشکه و توری میله ته که مان .

● هه روه ها بو نه و برا نازیزو به ریزانه ی که نه م به ره مانه یان بو ناردووین :

« پرسپاری خور ، که و ، کوتر ، کچیک نی به ماچی که م و بوئی بای کویتسانی لی بیت ، دلداری ، خوشم نه ویی ، بو دوژمنان ، که هه والی مردنت گه یشته ، سالی سه یید قرانان چی یه ؟ ، ناواره ی هه ستیکی وون بوو ، منداله کان ، زهوی دور ، ناشنایه تی شاعیریتی مه حوی به شاعیرانی سه رده میه وه ، دوروی و بیره وه ری ، راستیه کادی ب هوزانغه لسه ر مرنا نالبه ندی ، ته مبورا من ، نارین ، خنکان ، دوو ستران ژ که له پوری کوردی ، لاقاوی خه م ، بو رویشتی .. نایه یته وه ، نووچک ، بو پیره کچیک ، چه زم پیغه مبه ری عیشقه ، شینی ماموستا سه جادی ، بو جوانیکی په شیمان ، بو کچیکی چواره سالی ، رووناهمی ، کلپه ی ده روون ، رادانی

خه م .. گرپیک ، له پشت راوکه ره کانه وه ، سوزی نیشتمان ، جولانه ی شادی ، مه شخه لی نه وروز ، نه وروز ، شاعیرانی نه م سه رده مه و شیعری کلاسیکی کوردی .

هینزایان ،

جاریکی دیکه یش ده یلین و دووپاتی ده کهینه وه که به رده وامی « کاروان » و زیاتر ره گدا کوتانی له نیو دل و دهروونی زور به ی زوری خوینه رانه وه ، له نه نجامی نه و هاوکاری به پر له دلسوزی و بیگه رده ی ئیوه وه هاتووه له وه ش دلنیا یان که بوژ له دوا ی بوژ زیاتر ده چه سپی و پته وترده بی .. به راستی چه زمان ده کرد هه موو نه و به ره مانه ی

له سه روه ناومان بر دوون بینه میوانی لاپه ره سپی و بیگه رده کانی گوڤاره که تان ، به لام داخمان ناچی که بواری نه وه یان بو نه ره خساو ، له گوشه ی « بوسته » دا خویمان گرتوه ، به هه رحال ده بی بمان بوورن له بلاونه کردنه وه یان داو ، به ره می چاکترمان بو بنترین ...

● بو برای نازیز نه کره م حسن حسین له شاری که رکوک .. برای شیرین زور سوپاست ده کهین بو نه و هه ست و سوزی له نامه که تدا دهرت پرپوه به رامبه ر به گوڤاره که مان .. به لام ده بی ببوری له بلاونه کردنه وه ی « شانوگه ری ، په یمانیکی راسته قینه ی خوشه ویستی » که بو ت ناردووین ، چونکه شیایوی بلاوکردنه وه نه بوو ، نه مه جگه له وه ی په پیره وی نه و خالانه یشته نه کردوه له نووسیندا که زیاتر له جاری دوباره مان کردو ته وه ، هیوادارین هه ول بده ی زیاتر له م بواره دا شاره زایی وه ده ست بینی و چاکتر تیایدا قال بیی ..

● « دلنیا یی » پارچه شیعریکی کاکه « عبدالجبار اسماعیل » ه ، پیشه کی سوپاسیکی که رمی نه م برا نازیزه مان ده کهین ، ناو اته خوازین به ره می چاکترمان بو بنیری .. نه مه ش کوبله یه کی شیعره که یه تی لیره دا پیشکه شی خوینه رانی گوڤاره که مانی ده کهین :

● دلنیا یی ●

چون دلنیا م ، شانوی ژیان
بنی مردن کوتایی نایه
واش دلنیا م

ئەو ئازارەي لە دلمايە
 بەستەي ئەو خەمە پيرۆزەي
 لەگەرۆي هونراوە مایە ،
 دوايي نايە .. دوايي نايە

● بۆ خوشکە « نەرمين عبدالله » لە هەولنرەو : پيشهکي
 پڕ بەدل سوپاست دەکەين ، هيوادارين نموونهي خوشکي
 دلسوزي وەکو تو هەر لە زيادبوونابن ؛ خوشکي گيان بە
 هەموو خوشحالي يەکەو دەلنين گوڤارەکە مان بەر دەوام
 دەرگاي لەسەر پشتهو ، چاوەرواني بە شداري کردني
 ئنوي دلسوزو نازيزە ..

« کە لاوە يەکی ناگوزوور » ناو نيشاني ئەو شيعرە يە
 کە بۆت ناردووين ، ببوورە کە شياوي بلاوکردنەو
 نەبوو ، خۆزگە شيعري چاکترت بۆ دەناردين !

● بۆ کاکە بوار نورالدين صابر لە قەلادزي ،
 برالە ئەو ناو بژي کردني نووسيوته . جيگەي ريزو
 خوشەويستيمانه ، سوپاست دەکەين ، بەلام دەبي
 بمان بە خشي کە بواري بلاوکردنەو نەبوو ، چاوەرواني
 نووسيني ديکەي بەرپزتانين ..

● بۆ کاکە قادر سعيد خضر لە هەولير - گەرەکی شوپش ،
 براگيان وا ئە مجارەيش دەلنين هەموو خوينەريکي گوڤارەکە مان
 براو هاو بژي ئيمەن و دلسوزي گوڤارەکە مانن ، هەلبەتە توش
 يەکیکی لەوان ، بۆ نووسينه کانيشت لە بارەي فولکلۆرەو ،
 برالە ، کورد گوته ني ؛ ماسي لە دەريادا ماملەت ناکري ، بۆيە
 هەرچيەکت هەيە بۆماني بنيرە ، جا گەر شياوي بلاوکردنەو
 بوو ئەو بلاو دەبیتەو ، ئەگەر ريش نا ئەو دەبي پيشهکي
 بمان بووري و زور سوپاس ..

● بۆ بەرپز محمد علي هەورامي لە عەر بەت ،
 سوپاست دەکەين بۆ ئەو شيعرە وەرگيردراوەي بۆت

ناردووين ، بەلام بەداخەو شياوي بلاوکردنەو نەبوو ، بە
 هيواي ئەو هين لە داها توودا بەر هەمی چاکترمان بۆ بنيري ..

● بۆ کاک نوزاد محمد مصطفى لە شاري سلیماني ، براگيان
 چاکتر وایە راستە و خۆ پەيوەندي لە گەل برايان « ح . جاف و ،
 ح . نيرگسە چاري » بکەيت و ئەو هەمی مەبەستە لە گەل ئەواندا
 باسي بکەيت .. ئيمەيش مەمنون .

● « شەوي بنی کوتايی » ، شيعريکي خوشکە « جوان
 عزيز گەردی » يە ..

ئيمە لە کاتيکدا لە ناخي دلمانەو سوپاسي خوشکە جوان
 دەکەين ؛ لە هەمان کاتدا بە خوشکە نازيزە مان دەلنين خۆزگە
 هەولي ئەو هەمی دەدا چاکتر لە شيعري کورديدا شارەزا بيت و
 زياتر بەر هەم و ديواني شاعيراني کورد بخوينتەو بۆ ئەو هەمی
 بتوانيت ئەسپي خۆي لە و مەيدانەدا چاکتر تاويدات .

● بۆ دوستي نازيزي « کاروان » کاکە زەر دەشت محمد
 عمر ، لە شاري هەولنرەو ..

کاکە زەر دەشت گيان ، ئەو سێ پارچە شيعرەي بۆت
 ناردووين زور سادە و ساکارن ، خۆزگە زياتر لە هونەري
 شيعردا شارەزا دەبووي و چاکتر بە ناخي ئەدەبي کورديدا
 دەچوو پتە خوارەو ، ئەوسا ئەم بوارەت بۆ خۆت
 هەل دەبژارد ، بە هەر حال ماوہ يەکی زۆرت لە پيشەو ، مروفي
 زيرە کيش ئەو يە بتوانيت سوود لە ژيان وەر بکري و هەموو
 کەوتنيک بە هەلسانەو بزانيت ..

● خوشکە ژيان بابە گورگورپيش لە شارەکەي حاجي قادر ،
 لە کويە ، عاشقيکي شەيداي نيشتيمانه کە يەتی و لە کۆپە يەکی
 ئەو پارچە شيعرەي بە ناوي « عاشقي نيشتيمان » هەو بۆي
 ناردووين ، دەلي :

بە لي گيانە من عاشقم
 من عاشقي خاک و خولي نيشتمانم
 من عاشقي لووتکەي بەرزي
 چياي سەرکەش و جوانم
 بە لي ، بە لي ، من عاشقم

● بۇ ئەو برا بەرپزانەى ئەم چىروكانەيان بۇ ناردووين :
 « دوودز ، چىروكا مورا مختارينى ، ژانە سك ، هيوئا
 شىت ، لە چاوه پروانى شەوگە تدا تەواو ماندوبوو ، ئەستىرە ،
 توپوتا ، تابلووى خوشە ويستى ، مامە حەمە ، مەناسە يەكى
 سارد ، مەورە بان ، دەنگى كرىكاران ، خەلك چەوا زەنگىن
 دبىت ، مەورو نیشان ، كارە نابە جىكانت بىزارم دەكەن ،
 سەفەرىك نامە يەك ، برا براىە بازارى جودايە ، شىرە خۆرە ،
 بەيان و شادمانى ، يان بۇتو يان بۇ خاك ، دەردە خەم ، بانقى
 خەرجىە كانم ، مەلوپىستىكى تاساو . »

برا شىرىنە كانم ، لە ناخى دلەو سوپاستان دەكەين و
 هيوای سەرگە و تىتتان بۇدە خوازىن ، ئەم چىروكانەى لە سەرەو
 پەنجە مان بۇيان كىشاوە دىارىى ئىوہى دلسۆزە بۇ
 گوڤارەكە تان ، ئىمە بەوپەرى پىزەوہ سەيرى مەول و كۆشى
 ئىوہى براو خوشە ويستمان دەكەين و زور بە تاسەو ناره زووى
 بلاو كوردنەوہى مەموو بابەت و بەرەمىكتان دەكەين ، بەلام
 دەبى بېورن گەر مەندى جار ئەم ناره زوو نەماتە دى :
 مەلبەتە زور چاك ئەو دەزانن كە مەموو نووسىنىكى
 سوود بەخش دەرگای بلاو بوونەوہى بۇئاو لە دەكرى و بەسەر
 لاپەرەكانى « كاروان » دا پەخش دەبى ، بەلام بمان بەخشن
 كە ئەم چىروكانەى ئىوہ لە زور لايەنەوہ كەم و كورتى يان
 تىدا بوو ، تەنانەت زور بە يان لە گىزانەوہى چەند بە سەرھاتىكى
 زاتى دەچوون و بەس ، بەبى ئەوہى گەلى رى و شوىنى تايبەت بە
 چىروك نووسىنەوہى تىدا بىت ، بۇيە هيوادارىن لىمان دلگىر
 نەبن كە دەلىن ئەم چىروكانە تان بۇ بلاو كوردنەوہ نەشيان ،
 چاوه پروانى بەرەمى دىكە تانىن و مەربژىن .

● كاكە كاروان محمود عبدالرحمن لە سلیمانى يەوہ ،
 باسىكى بۇ ناردووين بە ناو نىشانى « نالى ، ژيانى و بەرەمى و
 دوو نامەكەى نالى و سالم . »

ئىمە لە گەل رىزو دلسۆزىمان بۇ ئەم برا نازىزە مان : بەلام
 خۆزگە كاكە كاروان باسەكەى دەقاو دەق لە كىتىي

« خويندەوہى كوردى بولى چوارى گشتى » وەرنە دەگرت ،
 بەلكو مەولى ئەوہى دەدا چاكتەر لە بوارى نووسىندا شارەزا
 بىت و ئەوسا ئەم ئەركەى بگرتايە تە ئەستوو شتىكى تازەيشى
 بختايە تە بەردەستى خوینەران و گوڤارەكەى ئىمەشى
 دەولە مەندتر بگردا يە .

● بۇ خوشكە « سويسنا جمال » لە سلیمانى يەوہ ،
 پىشەكى سوپاسىكى بى پايانى ئەم خوشكە نازىزە مان
 دەكەين بۇ ئەو وىنە جوانەى بوى ناردووين ، بۇ شىعرەكەش
 دەبى بمان بەخشى لە بلاونە كوردنەوہى چونكە هىشتا تەواو
 پىنەگە بىوہ و زۆرى ماوہ بىبى بە شىعر ، هيوادارىن لە مەول و
 كۆشى خويدا بەردەوام بىت ، بۇ ئەوہى بە و نامانجە بگات كە
 مەولى بۇ دەدات و بەدوايدا مەودالە .

● كاكە ئالان محمد على : ئەو شىعرەى بۇت ناردووين
 بە ناو نىشانى « رۆژى لە و رى يە » بۇ بلاو كوردنەوہ پەسند
 نەكرا ، دەبى بمان بوورى ، بۇ ژمارەكانى « كاروان » يش
 مەردىسان دەبى بمان بوورى كە لە لامان دەست ناكەون و ، زور
 سوپاسىشت دەكەين .

● بۇ ئەو برا بەرپزانەى ئەم بەرەمانەيان بە زمانى
 مەربى يەوہ بۇ ناردووين :

« قصيدة مهادة للمتنبي ، من اخبار بلاد الاكراد
 القديمة ، الفجر ، فتاة الاوهام » . زور سوپاستان دەكەين و
 هيوادارىن بەرەمى بەكە لىكرمان بۇ بنىرن .

● بۇ ئەو خوشكەى شىعرى « ئەو بارانەى خەم لە ناخما
 ئەشواتەوہ » ى بۇ ناردووين ، لە دلەو سوپاست دەكەين و
 بەوپەرى خوشى و بەختە وەرىشەوہ چاوه پروانى پاشە رۆژىكى
 كە شەدارت بۇدە خوازىن ، بۇ شىعرەكەت دەبى بمان بەخشى كە
 مەر تەنھا ئەم كۆپلە يەمان لىى مەلبۇزاردو و لىرەدا بلاوى
 دەكەينەوہ :

« ۳ »

سالى وەرزىك ، شەستە باران
 رپوى ئەم زەوى يە ئەشواتەوہ
 بەلام « منى » سەراسىمە ،

چوار و پزى سال

دهمه بارانكى خهست و ،

ناخى زهوى له گه ل ناخا ..

نه مخواته وه !!

به پزترىان لى بکه ين و له ناخى دلشمانه وه سوپاسى دلسوزى و

هاوكارى كردنيان بکه ين ..

● بو ئه م برا به پززانه ؛ خالد شهيدا ، پيروت هه مزه

مه نك « ..

سوپاستان ده كه ين بو ئه و به ره مه فولكلوريانه ي بوتان

ناردووين ، بمان به خشن كه شياوى بلاوكرده وه نه بوون ،

هيوادارين به ره مي باشت زمان بو بنيرن ..

● بو براى نازيز محمد كرد عازه بانى له هه و ليره وه ،

كاكى برا پيشه كى زور سوپاست ده كه ين بو ئه و

به رده واميه ت له نووسيندا بو گوشاره كه مان ، به لام حه ز

ده كه ين پتي راگه يه نين كه چاكتروايه هينده په له نه كه ي له

بلاوكرده وه ي شيعره كانت ، نه و چوار پارچه شيعره ي بو ت

ناردبووين له زور لايه نه وه لاواز بوون و شياوى بلاوكرده وه

نه بوون ، چاوهروانى به ره مي به پزترتاني ..

● جاريكى ديكه بو ئه و برا به پززانه ي ئه م نووسينانه يان

بو ناردووين :

« حه زم بيغه مبه رى عيشقه ، يه لماز گيوني ، نامه ك

شورشگيرى ، بو نووسه ره خاوه ن به ره مه مه كان ، قسه ي

نه سته ق « ..

سوپاستان ده كه ين و هيوادارين نووسين و به ره مي

به سوودترمان بو بنيرن ، تاوه كو ئيمه يش بتوانين پيشكه شي

خوينه ره نازيزه كانى گوشارى « كاروان » ي بکه ين ..

● خوشك و برا نازيزه كانم ، وا ئه مجاره يش لي ره دا

ده وه ستين ، دواى ئه وه ي كومه ئيكي ديكه ي نامه و

به ره مه و نووسينه كانى ئيوه ي نازيزو دلسوزى ئه ده ب و

رؤشنبيريى كورديمان وه لام دايه وه ، به و هيوايه ي كه له

دوا رؤژيكي نزيكدا بتوانن بابه تي ده وله مه نديترو

چروپرترمان بو بنيرن و ئيمه يش به ناوى ئيوه وه پيشكه شي

خوينه رانى بکه ين و لاپه ره كانى كاروانيشى پتى

برازينه وه .

ئيتر سوپاستان ده كه ين و تا گوشه يه كى ديكه ي

« بوسته ي كاروان » به خواتان ده سپيرين و سه رفرزيتان

بو ده خوازين ..

● * ● * ●

● بو ئه م برا خوشه ويستانه مان ؛ « اكرم نوري ، كمال

بنافى ، سيف الدين نامق منمى ، محمد خدر محمد » :

سوپاستان ده كه ين بو ئه و هاوكارى يه ي له گه ل

گوشاره كه ماندا ده يكه ن ، به لام ده بى بمان به خشن له

بلاونه كردنه وه ي نه و به ره مانه ي بوتان ناردبووين ، هيوادارين

له مه و دوا به ره م و نووسيني به كه لكترمان بو بنيرن ..

● بو ئه و برا نازيزه ي شيعرى « مال ئاوايى ناموى يه » ي

بو ناردووين ؛ سوپاس بو دلسوزى و دوستايه تيتان له گه ل

« كاروان » دا چاوهروانى شيعرى چاكترو به پزترتاني ..

● جاريكى تريش بو ئه و نووسه رانه ي ئه م به ره مانه يان

بو ناردووين :

« نه و رؤزو كوردو كاوه ي ئاسنگه ر ، مريه م و حسن ،

كومه ئى په ندى بلاونه كراوه ، فراقيه كا ناله ندى ، شه رى

خالتانيا و سوچيا ، په ندى كوردى و دوو چيروك ، كورته باسيك

له سه ر كونكريت و چيمه نتوكارى ، ژانيد پشتى ، جوريك له

هه وكردى جومگه كان ، رولى پرپواگنده ي سه رمايه دارى له

وولاتانى سى يه مدا ، هاواريك له گه روويه كى زيندووه وه ،

ليونارد و دافنشى ، مريشكه ره شه « ..

به هه قبيقه ت نه و برا نازيزانه مان كه ئه م به ره مانه ي

سه ره وه يان بو ناردووين هه ر يه كه يان به ش به حالى خوى نه رك و

ماندووبوونيكى زورى بينيووه تاوه كو نه و زانياريانه ي پيوسته

وه ده ستي هيناوه ، به لام داخمان ناچى كه ده ئين به ره مه مه كان

شياوى بلاوكرده وه نه بوون له به ر زور هوى جياجيا وه كو ؛

لاوازي هه نديكيان و بلاوبوونه وه و ديارنه كردنى سه رچاوه ي

هه نديكى ديكه و دوورو دريژى و مه به ست نه پيكاني

به شنيكى تر ، نه م خالانه ش به گشتى له به ره مه كاندا ره نكيان

دابوووه وه بوون به هويه كى سه ره كى كه داواى لى بووردن له

نووسه ره كانيان بکه ين و دووباره داواى بابه ت و نووسيني تازه و

كاروان

مجلة ثقافية شامية
تصدرها الامانة العامة للثقافة والشباب
باللغتين الكردية والعربية

رئيس التحرير
محمد امين محمد احمد

نائب رئيس التحرير
حسين عارف

- ١٣٠ ..... ● قصة كردية :
الشمعة ..... قصة : جليل محمد شريف
..... ترجمة : عباس عسكر
- من التراث الشعبي القصصي الكردي :
- ١٣١ ..... عبد الغني علي يحيى
مذكرة الى وفود الحلفاء من ..... الدكتور احمد عثمان ابوبكر
الموفد الكردي شريف باشا ..... كلية الاداب - جامعة بغداد
- ١٤٠ ..... الحب والغزل الصوفي في شعر ..... تيلي امين
الملا الجزيري
- ١٤٧ ..... كريم مصطفى شارهزا .....
بين الشعر العربي والشعر الكردي
- ١٥٥ ..... اعداد : ١ كودو .....
شهريات « كاروان » الثقافية
بطاقة شخصية :
- ١٦٠ ..... اعداد جعفر قادر البرزنجي .....
الفنان عثمان شاربازيري

39

كانون الاول ١٩٨٥
السنة الرابعة

قصة : جليل محمد شريف
ترجمة : عباس عسكر

الشحنة

- الناس يعرفني يوم كان لي اهل - .

[آه .. كم من الناس كان يتمنى ان يفوز بنظرة مني ..؟! وكم من الفرحة كنت ابعثه بصوتي وانغمسي الى قلوب الهائمين، وكنت ادمل جروح الشباب، .. أبياتي كانت تردداً للذين اكتوت قلوبهم في دروب العشق .. كنت المرتلة الوحيدة في طقوس مشاهير شعبي .. صياح نشيدي كان يفرح برقيق صدود المضطهدين العاشقين . صوت - قواني - كان يبيت الفرحة والحرارة في الايوانات والمقاهي .]

- أيا خاله، لم تجاوبي على سؤالي ..

التفتت الى صاحبة السؤال، بالكاد رفعت عينها .. الدموع المنحدرة، انسابت من بين مآقيها على ملامحها المجعدة .. وهي كانت بمثابة أنجح الاجوبة، على سؤال تلك المرأة، وكذلك قد قطعت الدرب على اية اسئلة اخرى ونفس السؤال ذكرها، بسؤال الطبيب عندما جاءت اول مرة الى هذه المستشفى .

- اسمك !

- ب - أ - ي -

- عمرك .

- أكثر من سبعين .

- اقرب الاشخاص اليك هنا .

- لماذا .. ؟ .

- من اجل الاستعانة بهم وقت الحاجة، «ليس عندي أحد» .

- أنتم اهلي ...

لم يسهب الطبيب في كلامه، بعد مضي ايام قليلة، في منتصف ليلة ما، ظهر صوت خفقان ونحيب متقطع في جو - القاوش - . رجلان يجران عربة. ودخلا الى القاوش بهدوء ووضعاهما برفق على العربة دون ان يحدثا اية ضجة، ثم أخذوها.

لقد ذاع صدى موتها، بين جدران القاوش الاربعة، لاشيء غير خبير بارد. الفرق الموسيقية لم تدر بالخبر، الصحف لم تكتب ولا سطرأ واحداً عنها. كانت الاذاعة بالصدفة تقوم باهداء احدي اغنياتها، لكن احداً لم يدر بان صاحبة الاغنية، قد غادرت دنياها. كل ما حدث لـ (ب - أ - ي) في هذا اليوم، وضعوها، اقصد جسدها، تحت ايادي طلاب كلية المستشفى، ليقوموا ببيتها، قطعة .. قطعة .

كانت ترقد، على احدي اسرة صالة المستشفى، مستديرة وجهها قبالة الشباك ... ولم يكن يظهر لها غير زرقة السماء، من خلاله، نظراً لعلو الطابق الذي تقبع فيه .. وكانت ترهف الاذن لصوت مذياع بعيد .. جردت نفسها من كل احساس، ورغم ذلك الصوت البعيد الطري، كان الصمت الذي يسبق الظهيرة يسدل خيمة على رؤوس المرضى .

«آه .. ايها المغني المبدد الاتعاب، كم من الموانع ترفع الرؤوس في دربك .. وكم من الناس يسمعونك دون عناء، وهم يعتقدون، بانك تنعم بالسعادة، دون ان يدركوا بك مايعنيه مخك واحساسك، وخلجاتك.»

بالكاد كانت تنقلب من جنب .. العمر والمرض قد بلغا منها الكثير، .. رغم تجاوزها السبعين، كانت النظافة والاناقة تبهران اهتمام الناظر اليها. لقد حفرت الايام الاخايد على ملامح هذه العجوز .. ولكنها - لم تتمكن من ان تحجب ظلال الجمال والصبأ من سيمائها ومآقيها . كف صوت الاغنية، تنهدت واستدارت صوب العليقة، المتاخمة لها :

- ايا ابنتي .. الم تكن اليوم احسن حالاً ..؟

- الحمد لله ياخاله، اليوم احسن .. لكنني افكر كثيراً، في اولادي .. بلهفة انتظر يوم غد لانه يوم المواجهة - ارجو الله رؤيتهم هذه المرة ايضاً، ولا اريد شيئاً آخر .. ولكن ياخاله يبدو ان اقاربك بعيدون منك، لم ار احداً يزورك، ويبدو عليك لا تنتظرين احداً .

لم تكن تنتظر مثل هذا السؤال الباتر للكبد، ثانية استدارت نحو الشباك كمثمل من تبدي عدم الرضا . في الحقيقة، كانت بلا اهل، ولم يكن يزورها احد لقد فقدت اهلها. فمن ذلك اليوم جعلت الغناء اهلاً لها. فاستنكرتها الاقارب .. فغدت تدور في دوامة دنياها الخاصة، رغماً عليها. بعناء اطبقت عينها .. لقد اثار ذلك السؤال الذي طرحته جارها العليقة، بلا تردد شريطاً مغبراً ومنسياً من ايامها الخوالي بصورة متقطعة كانت تراها على زجاج النافذة .

النفاجة السحرية

عبد الغني علي يحيى

قال الراوي:

كانَ يا ما كان، كان في قديم الزمان، ملك عادل محبوبٌ بينَ أبناءِ شعبه، عاشَ سعيداً بينَ الناس، ولم يكدر شيٌّ صفوَ سعادته، بأستثناء أمر واحد، ألا وهو عدم انجابه لولد أو بنت. كانَ عندهُ ثروة عظيمة، غيرَ أنَّ الدنيا في عينيه كانت مظلمة، لا سيما عندما كانَ يفكر بالذي يرث الملك والمملكة بعده. وكانت له امرأتان، غير أنه لم ينجب لا ذكراً ولا أنثى. كانَ يعبر عن همه الشديد وحزنه العميق بالذهاب إلى العراء والجلوس فوق صخرة، كانَ ينفرد بنفسه هناك بعد أن يدير ظهره لمدينته، ومن على الصخرة تلك، كانَ ينظر بحزن إلى الأفاق البعيدة وذرى الجبال الشاهقة الملفة بغلالة من الضباب والسحب.

ذات يوم من الأيام، أقبل عليه درويش، وهو منفرد بنفسه يجلس وحيداً فوق الصخرة، فسلم عليه الدرويش ورد الملك عليه السلام، قالَ الدرويش للملك:

- (أيها الملك الجليل، أنا اعلم بالذي يشغل بالك ليل نهار. وعندى أنا، وحدي. العلاج الشافي لهمك ومحنتك) ..

قالَ الملك، بفرح مشوب ببارقة من الأمل:

- احقاً تعلم بالذي يشغل بالي ويقض مضجعي ؟
ورد عليه الدرويش قائلاً:

- نعم، واملك الدواء الفعال والناجح لما تعانیه ..
قال الملك:

- ما الذي يشغل بالي؟

أجاب الدرويش:

- عدم انجابك للأطفال رغم زواجك من امرأتين ..

قال الملك:

- صدقت، ولكن ما هو العلاج الذي تقترحه علي ؟

رد الدرويش:

- أتريد مني أن اصف لك العلاج بمثل هذه السهولة ؟

قال الملك:

- اذا كانَ علاجك اكيداً، فأني أهيك كل ما لدي من ذهب ولائى

ومجوهرات ..

قال الدرويش:

- أنا لست بحاجة إلى ذهبك ومجوهراتك، إن ما أريده هو شي

آخر!

دهش الملك من احتقار الدرويش للمال والذهب، وفي

أعماقه راح يميل إلى الدرويش ويتقرب إليه، قالَ الملك:

- أطلب ما تشاء، وسألبي كل ما تريده وتطلبه إذا قدمت لي

العلاج الشافي ..

قالَ الدرويش:

- سأعطيك دواءً لك ولزوجتك، وبعد استعماله ستلد زوجتك

الكبرى ولدين لك، وستلد الزوجة الصغرى ولداً واحداً، وبعد

تسعة شهور وتسعة أيام وتسع ساعات وتسع دقائق من

استعماله، سيتحقق الحلم الذي طالما تمنيت في حياتك، في يقظتك

وفي منامك! وعلى أن تسمي أولادك: احمداً ومحمداً ومحموداً،

وستمضي الايام والاسباع والشهور والسنوات، يكبر خلالها

اولادك الثلاثة ويشبون عن الطوق، وعندما يجتازون المراهقة،

سأعود اليك وتعطيني واحداً منهم!!

قال الملك:

- لك ما تشاء، أنا وافق.. لقد اتفقنا..

قال الدرويش:

- حذاري أن تنكث بالعهد وتتراجع عن الوعد، ففي نكوتك وتراجعك الهلاك المحقق والموت الزؤام، لك ولأولادك وشعبك ومملكتك!

قال الملك:

- عهد الرجال أن اكون عند وعدي وعهدي.. آنذاك أخرج الدرويش من جيبه تفاحة جميلة رائعة، لم يسبق للملك قط وان رأت عيناه شبيهاً لها، قال الدرويش:

- خذ هذه التفاحة الجميلة الرائعة واقسمها إلى ثلاث قطع. تتناولها أنت وامراتك وستنعم بعد تسعة شهور وتسعة أيام وتسع ساعات وتسع دقائق بميلاد ثلاثة أولاد ذكور، اذ تنجب زوجتك الكبرى ذكراً وتنجب زوجتك الصغرى ذكراً واحداً.

كانت ثقة الملك بمفعول التفاحة السحرية قوية لا تتزعزع، وفي الماضي، قدم اطباء وحكماء المملكة اكثر من دواء تقليدي لمعالجة ازمة الملك وانقاذه من محنته. وكان عدم ثقة الملك بمفعول تلك الادوية الايجابية غالباً ما يسبق استعمالها، لكن قوة سحرية جعلته يؤمن ايماناً راسخاً وعلى الفور بصحة العلاج الذي اقترحه الدرويش.

ومضت الأيام والأسابيع والشهور، وفي نهاية الشهر التاسع لتناول التفاحة الجميلة الرائعة من قبل الملك وامراتيه، ولدت الزوجة الكبرى ولدين سيماهما الملك محمداً ومحموداً في حين ولدت زوجته الصغرى ولداً سماه الملك أحمداً. وهكذا عم الفرخ قصر الملك ومنه تسرب إلى الخلق في انحاء المملكة. فأقيمت الرقصات والدبكات في كل مكان دامت سبعة أيام بلياليها. وكان سرور الملك يفوق سرور الناس أجمع، فلقد فارقه الحزن وغادره الهم، ولم يعد بالانفراد إلى نفسه أو التوجه إلى الصخرة في

العراء، وبدلاً من أن يمضي ساعات في اليوم محدقاً خلالها إلى الذرى وغلالات الضباب والسحب فإنه أخذ ينظر يوماً ولساعات متواصلة في أولاده الثلاثة بيتسم في وجوههم هاشأً باشأً ويداعبهم. وبهذا الشكل مرّت الايام والأسابيع والشهور والاعوام، جاءت فصول ومضت فصول، حتى كاذ الملك أن ينسى خلالها الوعد الذي قطعه على الدرويش، ولما تجاوز اولاد الملك الثلاثة مرحلة المراهقة من العمر، أقبل الدرويش! دخل الدرويش المدينة وتوجه إلى قصر الملك ووقف ببابه، وعندما منعه الحرس من الدخول، قال الدرويش بأنه يبغى لقاء الملك، فسخر منه الحراس في البدء ودفعوه جانباً، إلا أنه ثبت مكانه، وقام، وأبى أن يتزحزح قيد شعرة أو يدفع أكثر، ووصلت الجلبة إلى غرف وممرات القصر إلى مسامع الملك، فلقد قيل للملك بأن متسولاً مشرداً يريد اللقاء به، فأرسل إليه الملك بمبلغ من المال لكي يفارق باب القصر ويمضي في سبيله. ولما عرض الحارس المال على الدرويش رفضه وقال:

- لم أقبل إلى هنا للتوسل، والاستجداء، وأن ما أملكه من مال وذهب ومجوهرات يفوق ما لدى ملوك الأرض قاطبة منه.

وحار الحراس من أمر الدرويش، وبلغوا الملك بأنّ الدرويش لا يريد مالاً ولا ذهباً ولا خزائن الدنيا انما يبغى مقابلة الملك، وزاد الملك من المال الذي قدمه إلى الدرويش، ورفض الدرويش قبوله وأصر على اللقاء بالملك، واخيراً اذن له الملك بالدخول، فدخل الدرويش وسلم ورد الملك سلامه وامعن النظر فيه. قال الدرويش:

- أمل ان تكون عند وعدك وتبر بعهدك، انما الدرويش الذي اعطاك التفاحة الجميلة الرائعة التي اشاعت الفرحة في قلبك ومملكتك وشعبك.

ولما تذكره الملك، تغيرت سحنته وانقبضت أسارير وجهه، فتهرب، وما ظل وسوف، ثم وعد واعزى وتوسل وناور وتأمّر، ولما لم تنفعه الشدة ولا اللين في ارهاب الدرويش وإثنائه عن عزمه

وازاح الباب عنه وخرج إلى العراء من أجل القنص والصيد. وعندما غادر العملاق المكان وابتعد، نهض أحمد من رقدته، وتوجه قبل كل شيء إلى المفاتيح، فأخذها وشرع يفتش عن مواضع استعمالها في الكهف. سار بمحاذاة جدار، وظل يسير ويسير، ولم يكن يعتقد بأن الكهف يمثل هذه السعة وأخيراً وصل إلى مكان مضيّ فشاهد أربعين باباً لأربعين غرفة، وأدرك بأن المفاتيح التي كان يحملها هي مفاتيح هذه الغرف..

تقدم أحمد من باب الغرفة الأولى، وفتحه فرأى ثلاثة حصن جميلة وقد وضع أمامها العظام واللحم، كانت الحصن تبدو حزينة، لم يمكث طويلاً بل تقدم من باب الغرفة الثانية فعالجه وفتحه، ثم دخل الغرفة ورأى ثلاثة كلاب جميلة وقد القي امام التبن والشعير! وحين شاهد أحمد ذلك عمل على تصحيح الخطأ وحمل التبن والشعير الى الحصن واللحم والعظام الى الكلاب! وفتح الباب الثالث، ورأى عين ماء بلون الذهب، غمس اصبعاً له فيها، فتلونت بلون الذهب، وخشية من أن يكشف العملاق ذلك، فإنه شد تلك الأصبع بقطعة من القماش، ومضى إلى الباب الرابع ولما فتحه ودخل الى الغرفة الرابعة وقع نظره على بئر في وسط الغرفة، وفي اسفل البئر حيث الاعماق اتاه صوت مفعم بالالام، فأقترب أحمد من فوهة البئر، وراح يصغي إلى الصوت ثم قال:

- أنت عملاق أم من الأنس والجن ؟ أين تكون ومن أين يأتي صوتك ؟ !

جاء صوت الذي كان في اعماق البئر كالآتي:

- أخي، أنا ابن ملك مثلك، دفعت بي المقادير إلى هذا المكان، وسيأتي دورك أيضاً لتحل في هذا المكان مثلي وإلى الأبد، ان العديد من الشباب أبناء الملوك قد ماتوا وقضوا نحيبهم في ظلمات هذا الكهف دون أن يروا الشمس ثانية.

وارتجف أحمد عندما سمع الصوت، وابقن من صدق ما قاله الحبيس في اسفل البئر، وقال رداً على ما سمعه:

- أخي، أنا معك بكل جوارحي، ماذا تقترح لكي تنجو من هذا

والتخلي عن مطلبه، فكر في الوفاء بالوعد والبر بالعهد والتضحية بولد من أولاده الثلاثة، وبعد طول تفكير ومناقشة مع نفسه استقر الرأي لديه على التضحية بابنه أحمد من زوجته الصغرى، ثم قدم «أحمداً» إلى الدرويش والعبرات تكاد أن تخنقه، والتفت أحمد إلى أبيه ورأى الدموع تنهمر من عينيه، فبكى بدوره وسالت الدموع من مآقيه، وكاد الوقت يأخذ بالمشهد المحزن فيمده أكثر، إلا أن الدرويش حسم الموقف وأمسك بيد أحمد وجزه إلى خارج القصر وهناك سرعان ما غابا ولم يعد بمقدور أحد رؤيتهما. ولما صارا بعيدين، تحول الدرويش في غمضة عين الى عملاق جبار هائل له جناحان. فتعجب أحمد وهاله ما رأى، واوشك الخوف أن يدخل الى قلبه، لولا المعاملة الحسنة له من قبل العملاق.

قال له العملاق:

- هيا يا بني اجلس فوق جناحي..

فأطاعه أحمد وقفز على جناحيه، وطار العملاق في الفضاء واجتاز جبلاً وبرايري شاسعة إلى أن هبطا في النهاية عند سفح جبال عال ومام كهف واسع مظلم، وهنا ادخل العملاق الفتى أحمد في الكهف وسد عليه الباب، وكان الباب ثقيلاً، بحيث أن زحزحته كانت فوق طاقة العشرات من البشر، وبقي أحمد وحيداً في ظلام الكهف، وبعد يوم جاع اثناءه جوعاً شديداً عاد العملاق بطريدة حية معه، قدمها إلى أحمد وقال له:

- لك أن تتناولها على هواك.

قال ذلك، وتهالك على الأرض، ثم استغرق في نوم عميق، واثناء استغراقه في النوم. تشجع أحمد وارسل بأبصاره إليه، شاهد حبالاً حول عنقه يحمل رزمة من المفاتيح كانت تبدو وكأنها عيدان صغيرة رفيعة في عنقه. ولما كان العملاق نائماً، فقد تقدم إليه أحمد وتمكن من أن ينتزع منه المفاتيح برفق وبمهارة وأخفاها في ركن من الكهف، وقبل بزوغ الشمس، عندما كانت الدنيا ما برحت مظلمة، نهض العملاق من نومه والقي بنظرة نحو أحمد الذي كان يتظاهر بالنوم، بعد ذلك مضى إلى مدخل الكهف،

قال الصوت:

- قدم لي شيئاً من الطعام، ثم ناولني حبلاً واسحبني إلى الاعلى،
آنذاك نفكر بما سننخذه من عمل وإجراء.

امامهن ثمة حفرة صغيرة فيها مصباح سحري، اذا استعملته
بعد هلاك العملاق، فإن كل طلباتك ستلبى وتتحقق في الحال.
وقلن ايضاً: بأن الكلاب الثلاثة كلابهن..
وعد احمد الشقيقات الثلاث خيراً وودعهن بعد ان
اخفاهن في ركن معتم.

بعد فترة عاد العملاق بحمله الهائل الثقيل، فحطه عند
مدخل الكهف، ودخل، ولما التقى بأحمد قال له:
- ايها الفتى، ان نوماً عمياً يستغرق اربعين يوماً ينتظرنى ان لم
اوقظ، وهذا النوم موسوم بنوم الاربعين، لكنى لا اريد ان انام
اربعين يوماً، اريد الاغتسال بماء القدر عليك بتسخينه قليلاً
وايقاظي بسرعة حالما يسخن الماء وإلا فإن نوم الاربعين
سيحرمني من الاغتسال
قال أحمد:
- نعم يا مولاي.

قال العملاق:

- اذاً تعال أشعل النار اسفل القدر، ثم أسهر عليّ من الاعادي
والحيوانات الفتاكة..

واشعل احمد النار اسفل القدر بعد ان ملأه العملاق
بالماء..

بعد ذلك اضطجع العملاق ونام وشخر وبدا كالموتى ولما
ايقن احمد من ان العملاق نام، نادى على صاحبه والشقيقات
الثلاث، فأقبلوا اليه جميعاً، ثم تعاونوا معه بهمة ونشاط وشجاعة
واستطاعوا، ان يدفعوا العملاق في القدر الذي كان ماؤه يغلي
وكانه السعير..

ثم استخدموا المصباح السحري، وتحرروا جميعاً، وطروا
الجبال والوديان والانهار ثم وفي غمضة عين وصلوا إلى امصارهم
واسرهم، ووصل احمد إلى والده ووالدته والشوق ولما كتب النصر
لاحمد ولرفاقه ولرفيقاته، سجناء وسجينات الكهف المعتم،
اضاف الراوي وقال:

وبهذا الشكل، انتصر الحق وزحق الباطل، وفي كل صراع
لابد للعدالة وان تنتصر ولا بد للظلم وان ينمحي، والليل مهما طال
مآله الجلاء، والانحدار مصير كل الطغاة والنصر والظفر
للأحرار..

وادلّى أحمد الى البئر بحبل طويل ومتين، وما هي إلا برهة
وإذا بشاب جميل في مقتبل العمر مثله يخرج بواسطة الحبل من
اعماق البئر، ولما وصل الى ارض الغرفة، تعارفا وتعانقا وراحا
يرويان لبعضهما بعضاً ما جرى لهما وكيف انتهيا إلى هذا القبر
المظلم إن جاز التشبيه، قال الفتى الطامع من اعماق البئر عن
العملاق بأنه: شرير تجول في مخيلته أفكار سوداء وخطط جهنمية
لمحو الناس وكل الكائنات الحية من على ظهر البسيطة، والاكتفاء
بمناذج قليلة من الاحياء في هذا الكهف المعتم والواسع في آن..

وقال الفتى لاحمد ايضاً: بأنه سيلقيه في إحدى الغرف
عندما يعود بكومة هائلة من فروع الاشجار واغصانها حيث
يطلب منه ان يوقد ناراً هائلة تحت قدر هائل، يضعه عليها بنفسه،
ويضع في القدر ماء حتى اذا سخن الماء قليلاً، يقوم العملاق
حينذاك، بالاغتسال والسباحة في القدر، واضاف: غير انه قبل ان
يتهيئ للاغتسال ينام عند حافة القدر نوماً عميقاً قد يمتد به اياماً
ولياي ان لم يوقظ، وتتخلص مهمتك في ايقاظه حين يسخن الماء
قليلاً، وعندما يرقد يطلب منك السهر عليه، وعندما ينام سنعمل
سويماً بعد التوكل على الله، على دفعه في القدر عندما يغلي فيه الماء
جيداً، آنذاك فقط فإن العملاق يموت ويهلك حالاً.

واتفقا، واختفى الشاب الطامع من البئر في زاوية من زوايا
الكهف، وراح احمد ليعالج فتح الأبواب الأخرى. وفي غرفة تالية،
التقى بشاب ثانٍ، وجرى معه ما جرى للشباب الأول، بعد ذلك
تقدم الى باب آخر، ولما فتحه خرجت ثلاث فتيات جميلات، قلن
بأنهن بنات ملوك، دفعت بهن المقادير إلى الكهف المظلم وذلك
عندما كن يتنزهن على شاطئ نهر واختطفهن العملاق واضافت
الشقيقات الثلاث وقلن له:

- سنكافئك على صنيعك.. وهذه الحصن الثلاثة لنا، وفي الملف

مذكرة الى وفود الحلفاء من الموفد الكردي شريف باشا

الدكتور احمد عثمان ابوبكر
كلية الآداب - جامعة بغداد

المذكرة المرفقة طياً في تصرف وزير الخارجية المستر بلفور. وساكون لك ممتناً كثيراً ان ما اطلعتني حسب الامكان على القرار الذي يتخذه هو بشأنها، لانه ينبغي عليّ العودة لاتمام علاجي بالراحة و الاستجمام الذي قطعته بسبب وصول الوفد الكردي ولأجل تحقيق اتصال واتفاق مع الحكومة البريطانية بدون اضاءة الوقت.

ومن المأمل أنني سأتخلى عن علاجي لأجل التفرغ لشؤون كردستان مع اشخاص يعينهم المستر بلفور لأجل القيام بالدراسة رسمياً لجميع المسائل التي اشترت اليها مختصراً في مذكرتي، والتي يكون من المهم مع ذلك ان نتبادل الآراء فيها.

وفي كل حال فان الفوضى السائدة في هذا البلد اي تركيا امر مزعج جداً من الوجة الاقتصادية وكذلك من وجهة نظر بريطانيا، وهو ملح ويتعين علي الفات نظركم اليه بوجه خاص. وأقدم الاحترام للمستر بلفور، وهذه فرصة لأقدم لك آيات العطف.

شريف

لقد اعتبر منذ البداية ان شريف باشا هو الموفد او الممثل الكردي لينوب عن الرؤساء الاكراد امام مؤتمر السلام العالمي في باريس ويرافع عن المسألة الكردية امام تلك الندوة العالمية الموسعة بعد انتهاء الحرب العالمية الاولى. وان ما يأتي من أوائل المراسلات والمذكرات التي تقدم بها شريف باشا الى المسؤولين البريطانيين و أيضاً الى ممثلي الدول الاخرى المشاركة في المؤتمر.. ويلاحظ أن جميع ماكتبه هو جاء في اللغة الفرنسية.

فالوثيقة الرسمية البريطانية المرقمة (٦٠٨) (٩٥) (١٦٥٨٥) (الى المستر فانسياتارت) (مؤتمر السلام) (٢٩ تموز ١٩١٩)^(١)، فهذه الوثيقة تتضمن رسالة من شريف باشا الى روبرت فانسياتارت السكرتير الاول في السفارة البريطانية في باريس، اوتيل أستوريا. وهي كالآتي:

٢٠ شارع دي ماسان - ٨ -

٩١ ت. واكرام ، باريس

٢٩ تموز ١٩١٩

السيد العزيز ،

متابعة لمحادثاتنا في اليوم الماضي، فأنني التمس ان تضعوا

وفيما تأتي المذكرة المرفقة مع الوثيقة :

أنه سوف لن يكون من المستحيل تحقيق السلم والامن في كردستان بقوة السلاح، غير ان هكذا مشروع يكون يكون أقل كلفة في بلد غير هذا البلد. وكذلك فان التضحية بالانفس والاموال ستكون على مقياس اوسع لايتناسب مع النتائج الهزيلة التي قد تتحقق باعتماد هذا النوع من الوسائل .
فان ارضاخ كردستان بقوة السلاح لن يتحقق في اقل من عشرين سنة وأضاعه انفس كثيرة جداً ، وهذا امر لايجوز تصوره في مثل هذه الازمان التي نعيش فيها .

ان الظروف العسكرية والوضع التوبوغرافي لكردستان يشبهان ظروف وموقع داغستان (بلدة في القفقاس). فروسيا الامبراطورية الكبيرة لم تستطع فرض هيمنتها على هذا البلد الصغير حتى بعد عشرين سنة من الحروب. وحتى الآن فالجنود والدرك الروس لا يستطيعون التوغل في البلد، سوى الموظفين المدنيين في حالة حصول الموافقة لهم. ان هذا المثل التاريخي الواضح يؤكد مانذهب اليه. واذا اختارت انكلترة طريق القمع ضد كردستان فانها ستواجه صعوبات كبيرة جداً وبالاخص بسبب بعد مركز العمليات الحربية .

تعيش كردستان تحت نفوذ رؤساء العشائر والشيوخ، وهؤلاء متفرقون فيما بينهم ولكنهم يتضامنون دائماً باجمعهم في مواجهة العدو المشترك. وحتى تحت السلطة العثمانية، وهي سلطة اسلامية ومن نفس دينهم، فقد كانوا يتحدون لأجل ابطال محاولات تغلغل الادارة العثمانية التي لم تستطع خلال اربعة قرون بصورة نهائية فرض سيطرتها الا على بعض المدن الكبيرة. وحتى يحين وقت ارتفاع المستوى الثقافي للبلد، فانه يتوجب التعامل مع الرؤساء الروحانيين للعشائر الكردية، وتطمين طموحاتهم، هذا اذا اريد ان يضمن ويؤمن جانبهم .

ان الزعماء الرئيسيين بين هؤلاء، وكذلك جميع الوجهاء الاكراد في استانبول قد تنازلوا عن تطلعاتهم الذاتية، وانتخبوني (اي شريف) كرئيس لهم باجماع الآراء .

ان هذا الانتخاب لشخص من بين جلدتهم، وهذا بحد ذاته

موقف مناقض تماماً لصراعاتهم الداخلية، ليظهر من جهتهم كعلامة معبرة عن وضوح رؤيتهم السياسية .

ان انتخابي قد نال في حينه استحسان المندوب السامي البريطاني في استانبول بتوسط الترجمان الاول، وان هذا الاختيار هو في عين الوقت اعتراف ضمني بتأييد بريطاني لكردستان، حيث انني ارى، كما يرى بني وطني، ان الشرط لقبولي بهذا هو الاعتراف البريطاني، لانها هي الوحيدة التي تستطيع المساعدة في انهاض شعبي .

ان التجربة المؤسفة والمعاناة التي حصلت اخيراً في سليمان مع الشيخ محمود لا بد ان تظهر للحكومة البريطانية بتجربتها المباشرة مدى صعوبة تحقيق اوضاع مرضية في هذا البلد. ان محاولة استحصال ولاء احد الزعماء الاكراد عن طريق الامل بالوصول الى اخضاع آخر لهي سياسة قد تطبق في بلد يسكنه شعب خامل، ولكن لكي تنجح في كردستان لا بد من مجابهة صعوبات جمة بسبب المنافسة المستحكمة بين زعماء العشائر .

هناك خطورة كبيرة أخرى يفضل أن نقف على كنهها، وذلك متأت من محاولة وضع بلد لشعب متدين أساساً يراد به ان ينفصل عن الخلافة تحت سيادة بلد بلا دين .

ومن الواضح انه من الحكمة الاعتراف بكردستان حرة واقامة الحكومة المركزية التي ستعترف من جهتها لكل الزعماء الاكراد بحقوقهم المعهودة في مناطقهم، وهذا اسلوب يتميز في انه يتجاوب مع السياسة التقليدية التي تطبقها الحكومة البريطانية في جميع الاوقات، والتي تستطيع ان تضمن اعادة تنظيم الوجه الاداري و الاقتصادي والعسكري بطريقة حكيمة، وبذلك الاعتدال الذي يتسم به التوجيه البريطاني المعهود بدون اثاره حساسيات الشعب الكردي الغيور على حرية القومية .

ومن وجهة النظر الانسانية، وكذلك لمصلحة كردستان السياسية ذاتها ومصلحة أنكلترة، فانه يتعين ان نقدم حالياً التسهيلات لأجل تأسيس كيان كردي يحقق الادارة الوطنية والتي تستجيب لآمال جميع الزعماء الاكراد الذين يتوقون لان يجدوا تحت حكومة مركزية ضمان حقوقهم المعهودة في مناطقهم الاقطاعية وسد الطريق على كل الصراعات الداخلية... وهم

بحسب الولاء المعهود سيلتصقون بهذه الحكومة ويمنحوها القوة والمنعة .

انني استقبل السيد فخري عادل بيك الذي الذي اوفده الشعب الكردي عندي لأجل التأكيد على كل ما استقر عليه قرار هذا الشعب بخصوصي وبخصوص أنكلترة، وهو خبير في الشؤون الكردية والذي يزودني بخزين من المعلومات التاريخية و القومية التي سيكون لي الشرف ان انقلها الى الحكومة البريطانية، لتقرير مايتوجب تقريره على ضوء ذلك ... ولكن قبل كل شيء يتعين انقاذ كردستان من الفوضى السائدة منذ الانهيار العثماني وبسبب التنافس بين الزعماء الاكراد .

ومن الجهة الاخرى، فان حوادث متنوعة داخلية وكذلك المسألة المؤسفة لأرمنييا تؤكد تماماً تحذيراتنا بهذا الخصوص .. ويفضل منح الرؤساء الاكراد معونات مالية، لاولئك الرؤساء الساكنين في مناطقهم وكذلك الموجودين في استانبول العائشين في ظروف متدهورة منذ ايام الحرب؛ ان هؤلاء الوجهاء ينظر اليهم نظرة سيئة في استانبول بسبب تعلقهم بالامال القومية .

وفي رسالة للسير لويس ماليت (سفير بريطانيا في باريس) يطلب هو مني أن يقوم سكرتيري الخاص الميجور غالب علي بيك خلال رحلته الى تركيا بتقديم استشارات مناسبة للرؤساء الاكراد سواء منهم الساكنين في استانبول او في مناطق البلاد الاخرى . ان وفد فخري عادل بيك قد زودني بمعلومات قيمة وافية عن ولاء بعض الرؤساء الاكراد الذين قديكون موضع شك أنكلترة، وبينهم الشيخ عبدالقادر أفندي (الشمديناني) و أمين عالي بيك بدرخان .

وسيكون من المؤمل ان لجنة مختلطة مؤلفة من الميجور غالب علي بيك وفخري عادل بيك ومندوبين اثنين بريطانيين سيقفون عن كتب على الموقف، ليس فقط لأجل دراسة الوضع الاقتصادي و السياسي بل وايضاً المطالب القومية للاكراد والارمن ...

انني ساكون ممتناً للحكومة البريطانية اذا شاعت بحسب الامكان ان تضعني في ارتباط مع شخصين مؤهلين سواء أكانا مدنيين او عسكريين، وذلك لأجل ان نستطيع مجتمعين القيام بالدراسة الرسمية لجميع المسائل التي ستضمن النظام

والقانون في هذا البلد، والقيام باعداد الحكومة الكردية المخصصة وعلى نهج الامال الوطنية، وذلك قبل المثل أمام عصابة الامم ولأجل العمل على استحصال الاعتراف الرسمي من حكومة صاحب الجلالة البريطانية .

الجنرال شريف باشا

وأدناه جواب الوفد البريطاني بوصول مذكرة شريف باشا، وهو برقم: ١-٣٦٥/١/١ (١٦٥٨٥) .

الوفد البريطاني

باريس، ١ آب ١٩١٩

سيادة (شريف باشا)

التمس قبول اعترافي باستلام رسالتكم المؤرخة في ٢٩ تموز التي تفضلتم بارسالها لنا مرفقة بمذكرة لأجل تقديمها الى المستر بلفور بخصوص مستقبل كردستان .

وبالاعتراف مع الشكر باستلام هذه المراسلات فانني مخول بان اقول ان هذا الوفد (البريطاني) على اتصال مع وزارة الخارجية بخصوص الاقتراح بارسال لجنة الى كردستان. أما بخصوص الحل في المستقبل لمسألة هذه البلاد فنحن نرى في الوقت الحاضر ان لافائدة ترجى من المناقشة قبل ان يتناول المؤتمر (مؤتمر السلام) مجدداً هذه المسألة بخصوص مستقبل هذه البلاد العائدة للدولة العثمانية السابقة .

ان حل هذه المسألة قد تأجل ، كما هو معلوم لسيادتكم، الى حين توصل الولايات المتحدة الامريكية الى قرار بخصوص مشاركتها في نظام الانتداب .

روبرت فانسيارت

وان الوثيقة المرقمة (٦٠٨) (٩٥) (١٩٤٦٣٦) (الجنرال شريف باشا) (٩ تشرين الاول ١٩١٩)^(٧)، تتضمن مذكرة ضافية، وكذلك تعليق من المستر فوريس آدم على الموضوع، و بالصورة التالية :

ان الجنرال شريف باشا جلب الي هذه المذكرة الطويلة الفضاضة البارحة مع التماس منه ان ترسل نسخة منها الى

وزارة الخارجية (البريطانية). وان تدرس النسخة الاخرى هنا. وهو يعتزم ان يرسل بالتالي بتصريح عن القضية الكردية الى المؤتمر (مؤتمر السلام) الذي سيطلب فيه من بين ما يطلب انتداباً بريطانياً على كردستان، ويتوقع هو ان ينال كل تصريح يبعثه موافقتنا المسبقة .

انني اقترح ان نشير للجنرال تحريرياً الى رسالتنا بتاريخ ١٢ ايلول (١٨٧٦١) والتي لم اطلع عليها عندما جاءنا هو وان نقول له انه لا يمكن لنا ان نناقش هذا الموضوع بشكل مفيد أكثر من هذا .

وبأرسالنا لنسخة من هذه المذكرة الى وزارة الخارجية فانني اعتقد على كل حال بانه من المفيد ان نؤكد لهم بان مسألة ما اذا كانت الولايات المتحدة الامريكية تقبل او لا تقبل بالانتداب على ارمينيا فان هذا لا يؤثر في الحقيقة على مسألة كردستان، اذ ان اللجنة الامريكية التي ستلاقي مقترحاتها بخصوص الحدود القبول في اكثر الاحتمال اذا وافقت امريكا على الانتداب على ارمينيا، فهذه اللجنة ستتمسك بالتأكيد بالرأي الذاهب الى ان مجمل مناطق كردستان (الواقعة الى الجنوب من الخط المرسوم من ديار بكر وحتى حدود ايران) يجب ان يقع خارج نطاق دولة ارمينيا. وهكذا فبصرف النظر عن مصير الانتداب على ارمينيا فانه يتعين علينا ان نكون مستعدين في النتيجة الاخيرة لان نقرر ما إذا كنا سنقبل بالقيام بادارة كردستان بشكل خاص، او بالارتباط مع ميسوبوتاميا بصيغة انتداب او ان نقتسم ادارتها مع فرنسا .

ف. آدم

١٥ اكتوبر

وهكذا يبدو من كلام المستر آدم نفسه ان مواصلة النقاش مفيد في المحصلة الاخيرة. وانه بمناسبة ذكرك تلك المناطق الكردية في الانضول أيضاً، قد يكون من المفيد القاء بعض الضوء على الاوضاع التي كانت سائدة هناك ساعتئذ .

ففي كتاب درايفر (كردستان والكرد)^(٧) ينقل من يوميات الميجور نوثيل المقتطفات التالية :

ان ماياتي هو مقتطف من يوميات نوثيل عن رحلة في كردستان

ويعبر فيها عن آراءه بخصوص الوضع في ديار بكر في مايس ١٩١٩ :

«كما هو الحال في اغلب بلدان الشرق، فان وجهاء مدينة ديار بكر يمكن، ماعدا بعض الاستثناءات، تصنيفهم مع صنف المتأمرين الاشداء». ان هؤلاء الرجال ينتمون الى الحزب القومي الكردي ولكن لوجه الانصاف يمكن على كل حال الاعتراف بانه يتضمن بعض الاعضاء الذين تدفعهم رغبة صادقة في العمل لاجل آمال كردستان ككل .. وان افضلهم هو كامل بك خيالي زادة، وشوكت بن اسماعيل من عائلة زازا. وهناك آخرون منهم احسان بك والدكتور فؤاد واكرم بك . ان هذا الاخير نشط وقد درس في سويسرا... ان هذا الحزب الذي يمكن ان يطلق عليه الحزب المعتدل الكردي سيرحب في اعتقادي بالحماية البريطانية وبادارتها، ولكن بشرط ان يكون تطور بلادهم يجري ضماناً على الاسس القومية. ان النادي الكردي في بداية امره كان خاضعاً لحد ما للحكومة (العثمانية في استانبول)، ولكن في المدة الاخيرة اخذ يبدي موقفاً مستقلاً مما حدا بالحكومة ان تقف منه موقفاً عدائياً اكثر فاكتر الى ان قررت أخيراً غلق هذا النادي .

ان الاحداث التي ادت الى هذا لا تخلو من طرافة من حيث انها تقدم مثلاً مناسباً على منابع المؤتمرات والاساليب التي يعتمدها العثمانيون. فعندما وصلت اخبار احتلال أزمير (من قبل اليونانيين ١٩١٩) لم يتماهل العثمانيون في استغلال هذا الحادث لصالحهم، فأخذوا يدعون الاكراد الى عقد مقارنة بين ديار بكر وازمير، اي احتمال تعرض ديار بكر لاحتلال مماثل. ان جميع هذه التدابير لها تأثيراتها الطبيعية .. وقد حضر عندي (عند نوثيل) من ماردين وفد يطالب بالتدخل البريطاني. ولكن على اية حال برزت طريقة اسلم للخروج من هذه المشكلة، وذلك بجعل النادي الكردي الضحية وهذا ما كان ممكن عمله. فبحجة حماية مختلف الطوائف ارادت الحكومة ان تزيل هذه الهيئة المعارضة لسلطتها، وسارعت الى العمل فوضعت الرشاشات على القلعة وحشدت القوات واعتقلت قادة النادي الكردي. وفي النهاية فالنادي نفسه أغلق في اليوم الرابع من حزيران .

ومن كتاب درايفر نفسه ايضاً هذه المقتطفات من يوميات

نوئيل المبكرة : ففيما يخص الجانب الديني يقدم الميجور نوئيل الملاحظات التالية :

«من تجاربي في غضون الشهرين الماضيين (مارت - مايس ١٩١٩) من جولاتي في المناطق المذكورة اشعر بان المسألة الوطنية الكردية تفوق جميع الاعتبارات الاخرى وتحجب عليها. وقد لا يظهر هذا جلياً الآن ولكني متأكد ان هذا الوعي سيبرز كحقيقة ويفرض نفسه. فيمكن ان نستنتج من هذا ان الاكرد يسهل علينا ادارتهم تماماً، حالمايشعر هذا المواطن ان تطور بلاده على الاسس الوطنية يلاقي العناية المتوجبة. وهذا المواطن الكردي فوق ذلك يتحلّى بموقف متفهم جداً». ولكن ماهي تلك المناطق التي تتناولها هذه التقارير والرسائل شؤون ادارتها وما هي رقعتها؟

ان هذا يتضح نوعاً ما من هذه الوثائق . ومن هذه الوثيقة المرقمة (٦٠٨) (٩٥) (١٥٢٩) (وزارة الخارجية) ٥ شباط ١٩١٩^(١)، وهي تنقل رسالة بتاريخ ٢٧ كانون الثاني من البعثة البريطانية في باريس، وجاء فيها مايلي :

ان (الفرنسي) المسيو بيكو أبرق في ١٩ كانون الثاني بان السير مارك سايكس قد أعلمه بانه ينوي ان يقترح خلق امانة كردية قائمة بذاتها تضم ايضاً مناطق تحت النفوذ الفرنسي الموقت.. وان توضح هذه الامارة تحت الحماية البريطانية، ان المسيو بيكو يرفض النظر في هذا الاقتراح لانه مضاد للمصالح الفرنسية، ويؤدي الى التضحية بطوائف كانت تحت الحماية الفرنسية تقليدياً .

وهناك وثيقة اخرى برقم (٦٠٨) (٩٥) (٥٠٦٩) (جيبون) (مؤتمر السلام) (٢١ مارت ١٩١٩). وقد جاء فيها :

ان شريف باشا سيقدم قريباً طلباً يؤيد كونه معترفاً به من الاكرد. وانه من المفهوم انه فيما لو قبلت الولايات المتحدة الامريكية الانتداب على ارمينيا وقبلت بريطانيا الانتداب على ميسوبوتاميا كما هو المتوقع فان الامريكيين سيطلبون منا ان نضم الى ميسوبوتاميا جميع الاكرد الساكنين نحو الجنوب من نهر مراد سو ودجلة وما يجاور ذلك من الاماكن. ان هذا مسألة كبيرة تتضمن بلاداً كثيرة وعدداً كبيراً من السكان. وقد تنطوي على احتمالات اعادة النظر في مشروع خط سكة الحديد .. وعلى

ذلك يبدو ان الوقت قد حان لكي نبلور افكارنا في صورة محددة بخصوص هذه المسألة. وانني ارفق خارطة توضح خطأ قد يفيد كأساس للنقاش ومتمثلاً في حدود تقريبية بين ارمينيا وكردستان . ويعتمد رأي الامريكيين في تثبيت هذا الخط، وجميع منابع دجلة بضمنها بحيرة كولجيك تضم الى ميسوبوتاميا. وهذا يعني ان تنضم مناجم النحاس في ارغانا (ارغني) ايضاً اليها وافهم اننا لاننوي الحصول على هذه المناجم .. ولكن من المحتمل تنظيم حقوق ما فوق الاقليمية اذا كان هذا يعتبر امراً عادلاً ومعقولاً، كأن تعطى هذه المناجم لارمينيا. ان الادارة المقبلة لحكومة كردية جبلية قد جرى الاهتمام بها. وقد جرى الاقتراح انه فيما لو قبلنا نحن بتحمل مسؤولية هذه الدولة فسيكون من الضروري تشكيل حكومة غير متماسكة تحت ادارة مندوب بريطاني متنقل؛ وستكون حرة لدرجة كبيرة ولكن ربما ستكون خاضعة لحكومة ميسو بوتاميا مركزها بغداد، ... وسيكون من الضروري وجود مندوبين مقيمين في مراكز اخرى ...

انني ارفق طياً تخطيطاً عملياً لتنظيم محتمل واقدم تفاصيل بخصوص احتمال استخدام الاكرد لمهام الحاميات. وبخصوص هذا الموضوع الاخير فتنبغي الملاحظة انه على ضوء برقية وارده حديثاً من استانبول فان قوات ليفي الكردية السابقة كانت قليلة الاهمية وان برقيتي الجنرال كوب والجنرال ميلن من استانبول حول هذا الموضوع مرفقتان طياً ..

الوفد البريطاني

(مؤتمر السلام)

في باريس

٢١ مارت ١٩١٩

- (1) PRO, (608) (95) (16585) (FROM SHERIF TO MR. VANSITART) (PEACE CONFERENCE) JULY 29 THERIF 1919
- (2) IBED, (194636) GENERAL SH. PASHA) (KURDITSTN) (9TH. OCT.. 1919
- (3) DRIVER, G-R-KURDISTAN AND KURDS, MOUNT KAR-MEL,G.E.C., 1919.
- (4) (608) (95) (1539) (FOREIGN OFFICE) (KURDISH EMIRATE) (REB., 5TH., 1919).

الحب والغزل الصوفي

في شرحي لـ الغزالي

الدنيوي المجازي حسب تعابيرهم، فيذهبون الى أن الحب الاول لا يظهر الا اذا هلك المحب من شوقه الى المحبوب. الا أنهم درجوا على التعبير عن الحب الالهي بلغة العواطف البشرية، وقد التجأوا الى استعارة لغة الشعراء الغزليين ومصطلحاتهم في تناولهم للشعر الصوفي، واقتبسوا الكثير من تلوينات المعجم الغزلي عند شعراء الحب العذري العفيف .

وبذلك اكتسبت اساطير وقصص الحب والغرام معاني جديدة بعد ان اضاف اليها شعراء الصوفية رموزاً جديدة. ومن هذه القصص، اسطورة مجنون ليلى التي اصبحت في الادب الصوفي «رمزاً لالتقاء العاشق والمعشوق وان لم يتم اتصال مادي وقد اشار نظامي الى هذا الاتحاد عندما قص خبر عثور قيس على ورقة سطر فيها اسم قيس وليلى، فمحا اسم ليلى وابقى اسمه فقط. وقال لمن سألوه عن سبب محو اسمها : لقد اتحدنا، فصرنا قلباً واحداً، لذا كفيينا اسم واحد، ومن الافضل ان يرمز لنا بشخص واحد^(١)». ولم يقتصر استلهم الرموز والمعاني من قصة الحب هذه على شعراء الصوفية العرب وحسب، وانما التجأ اليها جموع الصوفية في البلدان الاسلامية الاخرى، بل ان هناك من يرى، ان الصوفية من غير العرب هم الذين سبكوا قصة مجنون ليلى في قالب شعري صوفي في الاول ومنهم انتقلت الى لغة المتصوفة العرب^(٢). مهما يكن فان الشعراء الكرد المتصوفين، قد استلهموا من تراثهم القومي الثري قصصاً للحب والغرام وانتهجوا في معالجتها واقتباسها نهج الصوفية في اضافة معان

للحب عند الصوفية مرتبة عظيمة، حتى أنهم يبررون خلق العالم استناداً الى الحب، ويرد الصوفية الحب الى الجمال، فيقولون بان الحب هو انجذاب المحب الى جمال المحبوب، وحيث ان الله هو قمة الجمال وقد خلق الانسان على صورة هيئته جميلاً، فتوجب عليه، اي على الانسان، أن ينجذب نحو الجمال. «وقد استدعى ذلك ان يهيم الصوفية بالحسن، والصوفي يأنس بكل وجه صبيح وكل صورة مليحة وكل رائحة طيبة، وكانوا اذا راوا وجهاً جميلاً او سمعوا صوتاً رقيقاً او شهدوا منظرأ رائقاً، أخذوا به وراوا فيه اشارة على الجمال الالهي المطلق ورمزاً له...»^(٣).

والصوفية يؤمنون بالحب الى حد مطلق، اي الى حد الفناء والذوبان في صفات المحبوب، ويريدون بهذا الفناء الايثار والتضحية طلباً لرضا المحبوب. وبهذا فان «الحب الالهي يفضي الى الفناء في ذات المحبوب»^(٤).

ويرى محي الدين ابن العربي «إن الحب هو اصل العبادة وسرها وجوهرها»^(٥)، اما الغزالي فيقول «إن المحبة هي الغاية القصوى في المقامات والذروة العليا من الدرجات، فما بعد المحبة مقام الا وهو ثمرة من ثمارها وتابع من توابعها كالشوق والأنسة والرضا واخواتها، ولا قبل المحبة مقام الا وهو مقدمة من مقدماتها كالطوبة والصبر والزهد وغيرها»^(٦).

وقال الشبلي «حقيقة المحبة ان تهب كلك لمن تحبه، فلا يبقى فيك لك شيء»^(٧).

والصوفية يميزون بين الحب الالهي الحقيقي والحب

جديدة عليها، ابتغوا منها مقاصد صوفية دالة على التعبير عن الحب الالهي والتغني بشوق ولهفة بجمال المحب الازلي الذي صوروه في قصائدهم، وبلغ الامر بالشاعر الفيلسوف، خاني العظيم، ان صاغ قصته (مهم وزين) الفولكلورية في ملحمة صوفية تعد رائعة الادب الكردي لحد يومنا هذا. ومن قصص الحب الاخرى التي ولجت في مضامين شعر المتصوفة الكردي، قصة (شيرين وفرهاد) و (شيرين و خسرو) و (فرخ وستي) وغيرها، بالاضافة الى قصص الغرام للشعوب الاخرى. وبذا ترابط الحب الانساني مع الحب الالهي، ترابطاً قوياً، لسعة ما استعار شعراء التصوف من مفردات ومكونات شعراء الغزل، وبلغ الحال بالمتصوفة الكردي، انه قلما تجد قصيدة لاحدهم، لا تتحدث عن كحل عيون المحبوب وبضاضة خده الاحمر ورشاقة قده الذي يشبه شجر السرو وعن ثغره الباسم بلون اللؤلؤ والمرجان، وعن معسول الكلام وخفة حركات الحبيب، كما يتحدث اغلبهم عن حاله ومآله الذي نجم عن عشق المحبوب والشوق اليه، فيصفون نحول اجسادهم ونفاد صبرهم وشحوب لونهم وتنفرهم من الحياة والمجتمعات وحنينهم الى الخلاء والمناجاة، كل ذلك بأسلوب رمزي ومقاصد صوفية توازي او تقيس درجة اختلاج قلوبهم بافكار فلسفية .

ولامتزاج القصائد الغزلية مع اشعار التصوف على النحو الذي الفناه، طالما اعترى الكثير بعض الحيرة وتعسر عليهم فرزها فإخطأوا في التحليل والتفسير عندما تصدوا لشرح شعر التصوف الذي صبته المتصوفة في قوالب واشكال شعراء الغزل . ومن الصوفية من لا يرى سبباً للتمييز بين الحب الانساني والحب الالهي، فيدمج احدهما في الثاني لتصبح مسألة الحب، مسألة واحدة القصد منها إظهار الشوق نحو المحبوب. فالشاعر الصوفي (خاني) وان كان ممن يرى تقسيم العشق الى نوعين، دنيوي زائل وروحي أزلي «الا انه لم يفرقاً كبيراً بين العشقين، ورأهما نوعين من العشق الالهي بل مرأتين لصفاته، غير ان الاول زائل والثاني باق سرمدى»^(١٤). أما الشاعر الصوفي (جامي) فهو الآخر لا يهمل الحب الدنيوي وان كان يرى فيه حياً ترابياً، الا انه يدعو اليه سبيلاً للارتقاء نحو الحق^(١٥).

وحيث نأتى لدراسة اشعار المتصوف الكبير (الملا احمد الجزيري) الذي عاش في النصف الثاني من القرن الخامس عشر وبداية القرن الذي تلاه^(١٦). وقد ولد وعاش في مدينة جزيرة مركز إمارة (بوتان) وعاصر بعض امرائها البدرخانيين. وله قصيدة رائعة في ثناء امير كردي يعتقد انه امير بوتان (خان شرف)^(١٧)، وقصيدة مدح لامير آخر قد يكون خان شرف نفسه، يطلق عليه الجزيري لقب (خان خانان)^(١٨).

أما محاورته الشعرية مع الشاعر (فقي تيران)^(١٩) فتعد اول حوار شهدته الشعر الكردي بين شاعرين أمتلت شهرة كل منهما اوسع الآفاق .

والجزيري لم يكن واسع الشهرة في كردستان وحسب، وانما كان عالماً وشاعراً من المرتبة الاولى على نطاق الشرق كله^(٢٠). وللجزيري ديوان ضخم في التصوف والفلسفة والفكر، وفي هذه الدراسة نتناول قسطاً من قصائده في التصوف، تلك التي تتناول الحب الصوفي ونختار نماذج منها للتدليل وحسب. وعلى رسم شعراء التصوف والمحبة الالهية نراه هو الآخر قد لجأ في قصائده ونظراته الفلسفية الصوفية الى دمج كامل للحب الدنيوي مع الحب الروحي، انطلاقاً من مبدأ وحدة الوجود، فهو كغيره من الصوفية لا يرى في الحب الدنيوي الا صورة اخرى للتقرب نحو المحبوب الكامل الجمال، وايضا وجدت حزمة جمال، فان وجه المحبوب هو المرئي والمقصود. على سنان الصوفية، تناول الجزيري، قصص الغرام والحب، واستعار في قصائده عبارات ومدلولات العشاق الذين هاموا بمعشوقاتهم وازداد اليها رموزاً صوفية وتلويحات تعبر عن محبته الالهية. ومن اشعاره في هذا المجال .

(١) - مويه كي نه ز ته نادم ب دوسه د زين و شيرينان ج دبت
كه ر تو حه سيب كي م ب فه رهادو مه مي^(٢١)

يقول الجزيري ان حبي لك قد فاق بشكل كبير حب فرهاد لشيرين ولا يقاس معه حب مم لزين. انا اكثر عشقاً منهم، وانت لاسبيل لمقارنة جمالك بجمال زين او شيرين، فشعرة منك لاستعويض بها امثال امثالهما، فماذا يحدث مقابل كل هذا الحب الذي عجز عنه كل من فرهاد و مم، ان تقابلني بشيء من الوفاء، وان تنظر الي نظرة زين لم او شيرين لفرهاد .

وفي بيت آخر يقول الجزيري :

(٢) - سطوته تا له يلى به قين مه جنون ته پاند
وهر نه قهيس ناكلت بيا باني غه له ط^(١٧).

« ان قيس لم يكن مجنوناً ليهيم في الصحارى عن عبث، لكنه كان محقاً بل اضطر الى ذلك فاتخذ الصحراء ملجأً ذلك لان حبه واشتياقه الى ليلي جعل منه لا يدرك الصواب من الخطأ، وان قوة وجبروت هذا الحب دفعته الى الجنون وفقدانه الادراك». ضمن هذه القصص يقول الجزيري ايضاً :

(٣) - تنى فهراه دزانت له ذده تى عشق

كو وى جان دايه شيرينى نه په رويز^(١٨) (١٧).

ان فرهاد الذي منح شيرين حبه وروحه هو وحده الذي يدرك عمق لذة العشق ويستمتع بهذا الحب، أما پرويز فلا يعرف شيئاً عن هذا الحب ولذاته .

كما يقول الجزيري :

(٤) - فهراه دزانت توژ په رويزى مه پرس

نه طوارى غه مى عشق و سورا شيرينى^(١٩).

« عليك ان تقصد فرهاد لتستطلع منه على مكنونات العشق واسراره، فهو قد اختبرها مع شيرين، أما پرويز فهو جاهل في هذا الموضوع، لا يستطيع ان يسعف طلبك، لانه لم يذق الحب وان كان زوجاً لشيرين» .

وفي بيت آخر يقول الشاعر ايضاً :

(٥) - ب شيرينى نه كه هت ده ستي نه كه روسته م بت

دى ب بازو ملان شوبه تى فهراه دى ج كه ت^(٢٠)

« ان امر وصال الحبيب ونيله ليس في جبروت القوة، فرستم نفسه لا يتمكن ان ينال شيرين لو رغب في ذلك عنوة، فاذا كان رستم قاصراً، فما بالك باحد مثل فرهاد، ان الامر يتعدى قوة السواعد، انه امر خفي يجب ان يقترن بالارادة الالهية» .

نلاحظ في الابيات السابقة ان الجزيري قد افصح عن حبه الالهي بعد ان اتخذ اساليب الغزل اطاراً عبر من خلاله عن محبته لرموز الجمال. فاذا هو يرى في البيت الاول صورة المحبوب الازلي في جمال زين وشيرين، يلجأ في البيت الثاني ليعطي لجنون قيس معناه الفلسفي، كغيره من الصوفية. ان هذا الجنون ليس في الاصل سوى تعبير واضح لاستغراق المحب قيس في شوقه،

حتى طغت عاطفة الحب على ذات شخصيته .

وفي البيتين الرابع والخامس، تتوضح صورة الحب الصوفي اكثر عند الجزيري، فهو يتحدث عن هذا الحب الروحي المعنوي بين شيرين وفرهاد، ويجرد پرويز زوج شيرين من مكنون هذا الحب، فليس الزواج او الاتصال المادي هو الذي يحدد لذة العشق ولا يتوضح من خلاله معاني واسرار المحبة الازلية . في البيت الخامس ايضاً، يوضح الجزيري فلسفته الصوفية التي تقول بان نيل الوصال والالتقاء بالحبيب والاتحاد معه والذوبان في صفاته لا يأتي ان لم يكن للحبيب رغبة في ذلك او محبة متقابلة، وعلى هذا تنعم فرهاد بهذا الحب، لان شيرين هي التي راغبة في ذلك وشعر الجزيري يتسم بالغزارة في ايراد هذه الصور اذا لم يقف الباحث على غرض الشاعر لا يمكن فصل صور الحب احداها عن الاخرى. ومن ابرز الامثلة على الحب الصوفي عند الشاعر هي في ايراده لصور تتطابق في الشكل والمعنى مع صور القرآن او تتماثل في معانيها مع مبادئ اسلامية يؤمن به «الجزيري» وله اي للشاعر الجزيري العديد من القصائد اقتبس صورها من القرآن او احال قصتها الى قصصه . ونورد هنا بعض هذه الابيات للتدليل على ما نقول :

(١) - تو نارى فرقه تى زانى دكارم ته حه ممول كم

ديارى كوهى قه نديلم بلا قيلم د عشقيدا^(٢١).

« انك تعلم بانى قادر على تحمل عذاب الفراق، لاني اشبه بجبل قنديل في صلابتي، واني لا اتظلم ولا ابدى قولاً في عذابي من العشق» .

(٢) - ده ركه مى لوطفا ته خانم مال مه حرومان فه بى

(ان كلبا باسط دهرأ ذراعاً بالوصيد)^(٢٢)

« اني، كغيري من الذين اصابهم الحرمان، لاقف دهرأ كاملاً على بابك، عسى ان يفتح واتفق بالطف منك. هذا هو قدر المحبين، اولم يقف كلب الاصحاب من حبه لهم زمناً وهو ممد الذراع امام باب الكهف. انا كذلك لانتظر حدوث المفاجأة السعيدة» .

(٣) - نه زويار كه ر شه فه كنى هه ر دو (هم آغوش بين)

(ليلة القدر) ه مه نه وشه ف ب به راتى نادم^(٢٣)

«لو منحنا الزمن، انا والحبيبة، ليلة وصال نحتضن فيها احدنا الآخر، لكانت تلك الليلة بالنسبة لي ليلة القدر، وكان ما يكتب لي من ثواب فيها لاتساوي ما اناله من رضا وسعادة بالالتقاء بالحبيب» .

(٤) - كه ر ژ وئی حوری سرشتی عشوهیهك (اظهار) بت دی بیت نارئی «خلیل الله» و دوژهه- سار بت .

«ان ابدت تلك الحورية علامة حب واوضحت عن رضاها مني، لاصبحت هذه التي اعيشها رماداً بارداً، وانها لو ارادت ان تجاوبني، لبردت النيران مثلما كانت على ابراهيم الخليل برداً وسلاماً. هذه النيران التي لم تستطع ان تحرق الخليل غير قادرة كذلك على النيل مني إن كانت الحبيبة في جانبي» .

(٥) - من دقئی ئی ئەشکه راکم داغا نهین

(گفتم اورا ما دعاگوی توایم ای حور عین)

(اعرضت عني وقالت مادعاء الكافرين)^(٣٥).

(منذ ان خلقت وانا اخفي سراً، وددت اليوم ان اعلنه، فقلت لها، ان حبك قد اقعدي عن العمل وشغلني عن الدنيا، فانا لا املك من وقتي شيئاً، اصرفه كله في شفاعتك وثنائك والدعاء لك، لكنها بهذا الكلام اعرضت عني ولم يرق لها دعائي الذي شبهته بدعاء الكفرة من اهل النار) .

في هذه الابيات، يقتبس الشاعر (الجزيري) وهو في معرض الافصاح عن محبته الصوفية وعشقه الالهي، قصصاً من القرآن الكريم . في البيت الاول، يشبه نفسه بجبل قنديل^(٣٦)، ويلمح بذلك الى صلابته في تحمل عذاب المحبة ونورها، تحملاً لاتضاهيه صلابة الجبل الذي يتصدع خاشعاً امام نور الله رمز المحبة . وفي ذلك يشير الجزيري الى الآية التي تقول (لو انزلنا هذا القرآن على جبل لرايته خاشعاً متصدعاً من خشية الله) . وفي البيت الثاني يريد الشاعر التذكير بقصة اهل الكهف المؤمنين، ومثل لوفائه بصورة وفاء كلب الاصحاب الذي انتظرهم على باب الكهف لدهر طويل . في البيت الثالث، يود ان يبين بان اشتياقه للوصال مع الحبيب يفوق رغبته في القعود في ليلة القدر التي تبرئ المؤمن من ذنوبه . وفي البيت الرابع،

يتحدث الجزيري عن القصة التي تقول بان دعوة ابراهيم الخليل الى التوحيد، أدت الى القائه في النار، الا ان المحبة الالهية له جعلت النار برداً وسلاماً، فالشاعر يقول بانه وان كان يئن وسط نيران العذاب، الا انه وبإشارة من الحورية التي يحبها، ستتحوّل ناره الى نار شبيهة بالتي تحرق الخليل . اما في البيت الخامس فقد أحال الجزيري سامعيه وقراءه الى القصة القرآنية التي تقول بان اهل النار يطلبون من القائمين على امرهم بالدعاء لهم لكي يخفف الله من عذابهم، وهؤلاء يقولون لهم بان يدعوا، هم، لانفسهم، فيقولون بان دعاء الكافرين غير مستجاب . فالجزيري يتحدث عن هذا الدعاء الذي لم يرض به الحبيب . ولعل من اجمل القصص التي اوردها الجزيري في قصائده، قصة بلقيس ملكة سبا، فقد اورد القصة في قالب شعري صوفي بليغ، صبت فيه وشائج حبه بأسلوب رمزي طغت عليه عاطفة قوية، فهو يقول :

ئيرورژمه لبه درا ته مام عه نبره فشان بن سه د سه لام

نهى هودهودئى شيرين كه لام «اهلاً وسهلاً ومرحباً»

من دلبرهك وهك دورههيه، مه محبوبئى شيرين سورمهيه

حوسن وجه مالهك پورههيه، به لقيس صفهت مسكن سبا»

شوخ وشه پالا مهئى پورهست نهوزالما هشيارو مهست

فئى نامهئى خهف ده ب دهست «في طيها نشر النبأ»

بيژ نهوشرينا سور پهرئى، دور دانه يا نهز موشتهئى

كان عه هودو په يمانا بهئى، بئى فايدة چون شوبهئى هه با

مه دقئى پهرئى، يا دل بهئى، ئئى هئى ل ئوسلوبا بهئى

ئئى كفش به بيت ژ په نجهئى بئى و بخت ته شبيهئى با

دلبر مه جالا نامه دئى ناس كو نيشانا مه دئى

نونهك موخالف تئى نه دئى «هل قلبها نحوي صبا»

نهئى شه كه را سبهئى دهست وزه ند زانم مه جالا نامه خوهند

ئيفان (تبسم) كر ژ قه ند «ماست كيان في ربا»

قاصد ب مه قصودا مه هات، با مؤده ئوئه مرو بهرات

نیشان هنارن هه م خهلات، شه هزاديا گول گون قه با^(٣٧) .

يبدأ الجزيري بالقصة فيقول، ان وجه الحبيبة الذي

يشبه البدر المضيء قد خلب قوايدي، ليس بوسعي الا ان

سؤاله، ان نعم، لقد ابتسمت عن ثغر مرجاني حين طالعت رسالتي، واصبحت من فرط فرحتها بالرسالة تلك غامرة في السعادة، ها هي قامتها تتلوى بمشيتها وكأنها شجرة بان على رابية يفوح منها العطر.

ويختتم الجزيري هذه القصة بالافصح عن فوزه ونيله رضا المحبوب، فقد عاد الرسول ومعه الجواب السعيد، عاد وهو يحمل اليه بشري موافقتها مع الهدايا والنياشين، كيف لا، وان الهدد الذي فاز في الوصول الى سبأ هو نفسه الذي اختاره الجزيري ليحمل رسالة مماثلة الى حبيبة مماثلة.

سمة اخرى بارزة في قصائد الجزيري التي تتناول المحبة الالهية، وهي لجوؤه الى وصف قامة الحبيبة وشاماتها وظفائرها وتشبيهها بالكعبة والحجر الاسود ومحراب الصلاة. وتتكثف لديه هذه التشبيهات في نسيج صوتي بخيوط من لغة العواطف الانسانية، فهو يشبه السجود لوجه المحبوب بالسجود للكعبة. ومن هذه الاستعارات قوله:

ههيا بيناهي يا چه هقان بت و (عزاي) ولاتي من

تويي پيشبه سوجودا من سهه رگاهان د خه لويذا^(٣٤).

تعالى يانور بصري، فانت الصنم و (العزى) واللات^(٣٥). وانت وجهة القبلة اسجد قبالها كل صباح وانا في خلوتي»
ومنها قوله:

صوفيين ههرد طه وافي (حجر الاسود) ه قصد

گول و سونبول ب سه ما تين چه ميان زمزم و چه رخ^(٣٦)

(حين ترقص ظفائرك امام الريح، لا يكون بوسع الصوفية والحجاج الا ان يقصدوا لطواف الشامة على وجهك، فهي التي تمثل الحجر الاسود في ذلك الوقت).

(حجر اسود) بددت دهستي زيارهت بكرم

نه زرم من بت بكرم خواس طه ريقا مه كه هي^(٣٧)

«ان سمحت لي يوماً ان اسعد بطواف (الحجر الاسود) على وجهك، يكون نذراً علي ان اقصد حافياً طريق مكة،
وقوله ايضاً:

كه ر بدت دهستي طه و افا پي و دهستان بكرم

وي مه جاتي ب وقوفا عه ره فاتي نادم^(٣٨).

«اذا وافقت الحبيبة ان التم يدا يوماً ما، خير لي من الوقوف

اقف في مواجهة وجهها وان احببها تحية معطرة برائحة الدنبر، والجزيري هنا يقف حائراً للحظة لا يدري كيف يصل الى قلب المحبوب، كيف ينال محبته، ليس في امكانه وهو المسلوب الفؤاد الا وان يبعث بالوسطاء لطلب ود الحبيبة، لكن ايأمن الوسطاء يمكن له ان يفوز في هذه المهمة، لا يجد الجزيري افضل من طائر الهدد الذي اعلم الملك سليمان بمكان بلقيس واطلعه على جمالها وغناها ومن ثم طار رسولاً اليها ليعود بخبر موافقتها على الزواج من سليمان. الجزيري يستلهم احداث القصة ويرى نفسه احوج مايكون الى الهدد لبيعته في مهمة مماثلة لتلك التي قام بها لسليمان، وهنا يكون الفرغ، فتبسط اسارير الجزيري ويأخذ بالترحيب بالهدد الطيب اللسان الخبير في مهام الوساطة.

وبعد الترحيب به وتطبيب خاطره، يحدثه الجزيري عن حبيبته وتكليفه بالذهاب اليها، فيقول له، ان لدي فتاة تشبه الورد لامثيل لها في الجمال، وان حبها يكاد ان يؤدي بي الى الجنون، فانا مغرم بها حد الاطلاق، وعليك ايها الهدد ان تعرف انها في جمالها وصفاتها وحنانها وتشبه بلقيس ملكة سبأ. ويستطرد الجزيري في الاشادة بصفات محبوبته قبل ان يطير الهدد برسالة منه اليها، فيقول له عليك ان تعرف ان هذه المحبوبة ذات الجمال والابهة، تعشق الخمرة وهي ظالمة لاحباؤها في صحوها وسكرها، وما عليك ايها الهدد الوسيط الا ان تأخذ هذه الرسالة وتضعها خفية في يدها، وفي الرسالة هذه كل شرح وتفصيل ولن تحتاج الى مزيد من الكلام، ومع ذلك عسى ان تذكرها بوعودها السابقة تجاهي، وان تقول لها بانني لا زلت احن اليها والى الايام الخوالي حين كانت تترقب من شبك الدار وتغدو مثل الريح في مشيتها ذهاباً واياباً، وان تحدثها عن حالي وما اتحملة من شقاء وعذاب انتظار.

وحين يودع الجزيري الهدد متمنياً له النجاح في وساطته، يتخيل الشاعر لقاء الهدد وحبيبته، فيرى انها تستلم رسالته لفتحها بشوق ولهفة، وحين تطالعها وتطلع على ختمه وامضائه، يتساءل ترى هل مالت بقلبها نحوي؟ ويعود الجزيري ليجيب على

على جبل عرفات» .

وفي بيت آخر يقول :

كهرنه ته شبيهي دو بورهين ته بتن

مه د عيدان ب هلائي ج (غرض)^(٣٧)

إذا لم يكن هلال أيام العيد على صورة حاجبيك، فلسنا في شوق إليها وليست لنا بها أية حاجة) .

والجزيري شأنه شأن الصوفية الآخرين، يرى أن الحب الإلهي لا معنى له ولا تكتمل مقوماته أن لم يفض إلى الموت والفناء. لأن موت المحب من محبته ووجده هي المقام الأعلى في درجات الصوفية، وقصدهم من الفناء هو استهلاك المحب من قبل المحبوب حتى لا يبقى منه شيئاً أو هو الاضمحلال الكامل في صفات المحبوب. وقد صور الجزيري هذا الفناء في صور عديدة، فعبر عنه بمرادفات كثيرة، منها الهلاك والموت والقتل وبذل الذات، وتحدث عن ما يجده من لذة واشتياق إلى هذا الفناء الذي يرى فيه رضا وبقاء المحبوب، (حيث تقتضي المحبة الإلهية الخروج عن كل ماسواه من الدنيا والآخرة والزهدي في جميع ذلك بحيث لا يبقى القلب متعلقاً بشيء من ذلك أصلاً..)^(٣٨).

كان الجزيري قد ضاق من جسده الذي رأى فيه سبباً يحول دون الذوبان في روح الحبيب، فسعى إلى الفناء والانتعاق من اعباء الجسد. وقد وصف في العديد من قصائده لهفته إلى الموت والتلذذ بالقتل على أيدي الحبيب .

وهو يرى أن حياته تبدأ بهذا الموت، وأن اختياره للفناء إنما هو اشهاد الحياة بالانصهار في وجود الحق ذاته، وقد سبق الجزيري الكثير من الشعراء المتصوفة في اختيار الموت والفناء، فقد صور ابن الفارض (ما يجده من الانتشاء واللذة والنعيم في اضمحلاله وفنائه وبقاء محبوه ودوامه لأنه كشف له في فنائه عن جميع أعيان العوالم مما هو سوى الله بانها فانية هالكة معدومة بعدمها الأصلي..)^(٣٩). وهو يقول في هذا الصدد

فالموت فيه حياتي وفي حياتي قتلي^(٤٠)

أما الحلاج فهو يرى أيضاً أن الحياة الحقيقية تبدأ بموت المحب شوقاً إلى المحبوب فيقول :

اقتلونني يائقاتي ان في قتلي حياتي

ومماتي في حياتي وحياتي في مماتي^(٤١)

ومن اشعار الجزيري التي صور فيها رغبتة إلى الموت

والاضمحلال مبيناً سعادته في نيل الفناء نختار هذه الابيات :

(١) - وه عده دابودى شهيدكم وى بشيرى خوى شهريف

ما نه بى ثيرو په شيمان نه و ژته دبيرا سه و اب

(كانت قد منحت وعداً، بأن تجعل مني بضربة سيفها المبارك شهيداً، واني لآخشي أن تكون قد تراجعت عن هذا القرار الصائب). في هذا البيت يسعى الجزيري إلى الموت بضربة سيف من يد حبيبته، ويرى في هذا الموت استشهاداً يجعله يعشق التضحية، كما يصف الموت قتلاً بتدبير صحيح. فهو يرمز إلى أن من يموت في حب المحبوب لا بد وأن يكون شهيداً وللشهادة مقامها الرفيع .

(٢) - عيده وحه بيبي نه ذره لى

يان دى ب قوربان بى مه لى

ياره ب ببينم روژ هلى

(سكين) د ده ست قه صابى دا^(٤٢)

(اقترب العيد، وحبيبتي نذرت أن تقدمني ضحية وقرباناً له، فيا إلهي عجل بأشراقه شمس يوم العيد، فكم أنا في لهفة وشوق إلى تلك اللحظة التي يتقدم القصاب نحوي وهو يحمل السكين في يده).

(٣) - دا وه قتى لقاىي ب ته حه بى بن د به قاىي

من نه قدى دل و جان د فه ناىي ب سه له م دا^(٤٣) ^(٤٤).

من هذه اللحظة، اخترت الفناء، و أعطيتك كل ما أملك من روح و حياة، لقد بعثها لك بيعة السلم، وذلك لاسعد بالبقاء والحياة الحقيقية يوم اللقاء).

(٤) - نه ب قانون كو نيشارهت ب شفائى ب كرت

نه ز هلاكي خوه د عشقى ب نه جاتى نادم^(٤٥) ^(٤٦)

(لست بحاجة إلى البحث عن دواء لدائي، وكتب ابن سينا وحكمته أنا في غنى عنها، لن أسعى إلى الشفاء والبراء مطلقاً، لاني لا استبدل هلاكي من العشق بالنجاة منه) .

هذا غيظ من فيض مما اجادت به قريحة (الملا احمد

الجزيري) المشهور بالشيخ الجزيري، من اشعار والتي جعلته يرتقي الى مراتب شعراء التصوف الكبار ويكون مرجعاً او قطباً لطبقات الصوفية في زمانه .

الهوامش والمصادر :

- ١٤- الاميدي/صادق بهاء الدين - ديوان الملا الجزيري - مقدمة - الطبعة الاولى، من مطبوعات المجمع العلمي الكردي عام ١٩٧٧ .
- ١٥- المصدر نفسه ص ٤٣٢ .
- ١٦- عبدالرحمن شرفكندي - هزار - ديوان المتصوف الشيخ احمد الجزيري - منشورات سروش - ص ٢٩٦ .
- ١٧- الاميدي - المصدر السابق ص ٢٢٤ .
- ١٨- برويز هو زوج شيرين حبيبة فرهاد، وكان قد تزوجها عنوة .
- ١٩- الاميدي - المصدر السابق ص ٤٧١ .
- ٢٠- المصدر نفسه ص ١٤٦ .
- ٢١- المصدر نفسه ص ١٠٨ .
- ٢٢- المصدر نفسه ص ١٩٩ .
- ٢٣- المصدر نفسه ص ٢٩٣ .
- ٢٤- المصدر نفسه ص ١٣٥ .
- ٢٥- المصدر نفسه ص ٣٠٦ .
- ٢٦- يقع هذا الجبل في كردستان العراق، ويعتبر ثاني اعلى جبال العراق.
- ٢٧- الاميدي - المصدر السابق - ص ٩٤، ٩٥، ٩٦ ويجب ان نذكر ان الجملة الاخيرة من البيت ما قبل الاخير قد جاءت «ماست كباب في ربا». ونعتقد ان الاصح هو ما ثبتناه، من المصادر الاخرى.
- ٢٨- المصدر نفسه ص ١٠٧ .
- ٢٩- العزى واللات، من اصنام قريش في الجاهلية .
- ٣٠- المصدر نفسه ص ١٩٤ .
- ٣١- المصدر نفسه ص ٤٤٤ .
- ٣٢- المصدر نفسه ص ٢٩٣ .
- ٣٣- المصدر نفسه ص ٢٤٦ .
- ٣٤- الدكتور عاطف جودت نصر - المصدر السابق - ص ٢٧٩ .
- ٣٥- المصدر نفسه ص ٢٧٧ .
- ٣٦- المصدر نفسه ص ٢٧٩ .
- ٣٧- العوادي - عدنان حسين، المصدر السابق، ص ٢٠٧ .
- ٣٨- الاميدي - المصدر السابق، ص ١٢٨ .
- ٣٩- المصدر نفسه ص ٩٠ .
- ٤٠- المصدر نفسه ص ٨١ .
- ٤١- بيع السلم هو بيع المحصول مقدماً قبل نضجه او حصده. وهو بيع لم يجبذه الاسلام لما يقع في عقود من غبن واستغلال .
- ٤٢- الاميدي - المصدر السابق ص ٢٩٤ .
- ٤٣- القانون والاشارات والشفاء والنجاة، اسماء لكتب في الطب لابن سينا، ونعتقد انه الجزيري ما عدا '١' الاول اراد من الاسماء الثلاثة الآخرين معناها اللغوي .

- ١- العوادي، عدنان حسين - الشعر الصوفي - بغداد ١٩٧٩ - ص ١٨٣ .
- ٢- الدكتور عاطف جودت نصر - شعر عمر بن الفارض - دار الاندلس - لبنان الطبعة الاولى ١٩٨٢ ص ٢٦٠ .
- ٣- الدكتور عز الدين مصطفى رسول - احمد خاناني - مطبعة الحوادث بغداد ١٩٧٩ ص ٤٣٦ .
- ٤- المصدر نفسه ص ٤٣٦ .
- ٥- المقدمة في التصوف وحقيقته للامام ابي عبدالرحمن السلمي المتوفى سنة ٤١٢هـ - تحقيق الدكتور حسين امين - دار القادسية للطباعة بغداد ١٩٨٤ ص ١٩ .
- ٦- الدكتور بديع محمد جمعة - دراسات في الادب المقارن - دار النهضة للطباعة. الطبعة الثانية بيروت ١٩٨٠ ص ٣٢٤ .
- ٧- الدكتور عاطف جودت نصر - المصدر السابق - ص ١١٢ .
- ٨- د. عز الدين مصطفى رسول - المصدر السابق ص ٤٣٤ .
- ٩- المصدر نفسه ص ٤٣٩ .
- ١٠- الاميدي/صادق بهاء الدين - شعراء الكرد بغداد ١٩٨٠ ص ٨٣ .
- ١١- وهو الامير شرف خان ابن الامير خان عبدال، تحدث عنه شرفخان البديلي في كتابه الشرفنامه وافاض في مدحه وسعة علومه وعدالة حكمه، وتكلم عن محبة الشعب له. وهو آخر امير من امراء الجزيرة يتحدث عنه البديلي ويتمنى له النصر الدائم. ويظهر من ذلك ان البديلي كان معاصراً لهذا الامير .
- ١٢- بسبب تشابه هذا اللقب مع لقب امراء تبريز اعتقد ان البعض من المؤرخين الكرد، ان الجزيري يقصد في قصيدته اميراً من امراء تبريز، الا ان هذا الرأي قد دحض بالكامل، وقد ترجم الاخ الشاعر عبدالرحمن المزوري القصيدتين الى العربية ونشرهما في مجلة كاروان .
- ١٣- في هذه المحاوره يذكر الشاعر فقهه تهيران سنة نظمها وهي (١٠٣١) للهجرة، ويحدد هذا التاريخ العصر الذي عاش فيه كل من الجزيري وفهقه تهيران بشكل لا يقبل الشك، وقبل الاطلاع على هذه المحاوره كان الاختلاف كبيراً بين المؤرخين حول القرن او الفترة الزمنية التي عاش فيها الجزيري .

بأكورة

الادب المقارن التطبيقي

بين الشعر العربي والكردية

القسم الاول

إضرار بالادب القومي من جراء فتح باب الثقافات الاخرى، ومناهج بحثها العلمي على مصراعيه امام كل تيار فكري يروم الدخول الى ادبنا القومي بجوازات سفر التجديد والتفاعل والتطوير.

لكن حقيقة الادب المقارن هي عكس ما يتصوره هؤلاء، لانه علم من علوم الادب الحديث واطرها شأناً واعظمها جدوى للادب القومي لتطويره نحو الاحسن. فان مدلوله هو تاريخي، يدرس مواطن التلاقي بين الآداب في لغاتها المختلفة وصلاتها المعقدة في حاضرها وماضيها وما لهذه الصلات التاريخية من تأثير وتأثر⁽¹⁾. فهو موضوع جوهري لتاريخ الادب والذوق في معناهما الحديث، لانه يكشف عن مصادر التيارات الفنية والفكرية للادب القومي وكل ادب قومي يلتقي حتماً في عصور نهضاته بالآداب العالمية ويتعاون معها في توجيه الوعي الانساني او القومي ويكمل وينهض ويتعاون معها في توجيه الوعي الانساني او القومي ويكمل وينهض بهذا الالتقاء⁽²⁾.

نتناول في بحثنا هذا تعريفاً موجزاً للادب المقارن مع تبيان مفهومه وخصائصه وفوائده للادب العالمي ثم نتطرق الى الادب المقارن التطبيقي بين الشعر العربي والشعر الكردي كباكورة لعملنا هذا، محاولين مقارنة نتاجات أدبية لعدد من الشعراء الكرد مع نتاجات أدبية لشعراء عرب عاصروهم، في مواضيع وأغراض شعرية معينة.

إن غرضنا في هذا البحث هو اظهار اهمية الادب المقارن في تجديد وتطوير الادب القومي والانساني. لأن الملم معظم القراء بهذا النوع من الادب الى يومنا هذا محدود ودون المستوى المطلوب. فمن الناس من يقول: «إن هذه المقارنات التي تجرى بين الآداب المختلفة لغة وقومية وموطناً، ماهي الا وسيلة لكشف السرقات الادبية بين آداب الامم المختلفة في العالم. ومنهم من يقول: «ماهي الا توارد خواطر بين أدبيين عاشا في بيئات مختلفة وظروف إقتصادية واجتماعية متشابهة او متقاربة. ومنهم من لايعتبرها محاولة غير ذات جدوى ومضيعة للوقت فحسب، بل

فاننا اذا قرانا النتاجات الادبية المترجمة من اللغات الاجنبية، كثيراً ما نشاهد تقارباً في الغرض وتشابهاً في المغزى. لذا يجب علينا ان ندرس هذه الظاهرة، كيف حصلت وكيف تداخلت الافكار والمفاهيم؟ هل حصل عفويماً أم من جراء التقاء ثقافتين عن طريق الفتوحات التي جرت سابقاً والحملات العسكرية؟ كما حصل للادبين العربي الاسلامي والاوروبي بعد فتح العرب للاندلس وأثناء الحروب الصليبية في فلسطين، أو في عصر حكم العرب في صقلية، أو عن طريق التجارة وانتشار الكتب، لاشك أن هذه العوامل قد أثرت في عملية انتقال الآداب والثقافات من شعب الى شعوب أخرى.

لذا فتاريخ الادب لكل امة في حاجة الى نقاد ذوي دراسة عميقة واطلاع شامل على الادب المقارن وضمير منزه يحملهم على درس تاريخ الادب درساً موضوعياً، لكي ننشئ أدباً يبرز الفرد من فرديته ويلقيه في احضان الجماعة ويمزج الجماعة بالامة ويخلط الامة بالامم. فالتفاهم بين الامم لا يقوم على الصناعة والتجارة أو العلوم فحسب بل على التمازج الروحي، فيعرف المرء من أسهل السبل، ما أضافه كل أديب الى التراث الانساني المشترك من عقله وقلبه وخياله^(١).

إذا اردنا ان ننظر الى الادب المقارن نظرة علمية من حيث حدود بحثه، نتمكن ان نحدد له هذه الخصائص والميزات الرئيسية :

١- إن الادب المقارن يجري دراساته على أدبين مدونين بلغتين مختلفتين (بغض النظر عن الانحدار القومي للاديب .. ك.) فالوازنة بين ابي تمام والبحثري أو بين حافظ إبراهيم وشوقي في الادب العربي وكذلك الموازنة بين راسن Racine (١٦٣٩ - ١٦٩٩) وفولتير Voltair (١٦٩٤ - ١٧٧٨) في الادب الفرنسي يتخلى عنها مؤرخ الادب المقارن الى مؤرخي الادب القومي^(٢).

٢- إن الادب المقارن لايعتبر الدراسات التي تجري بين نتاجات أدبيين من قوميتين مختلفتين ولكن لاتوجد بينهما صلة تاريخية أو ثقافية، دراسة مقارنة وضمن اطار بحثه.

٣- اذا قارن مؤرخ الادب المقارن بين نتاجين أدبيين بلغتين مختلفتين توجد بينهما أوجه شبه من حيث الشكل أو

المضمون، عليه ان يراعي النقطتين التاليتين في عملية مقارنته.

١ - يجب ان يكون ظاهراً لديه بان الادب القومي واقع تحت تأثير ادب اجنبي واستفاد منه وانتهج بعض اساليبه وجوانبه الفنية.

ب - يجب ان يثبت كيفية التقاء هذين الادبين وزمن التقائهما وتوعية تأثير احدهما في الآخر بأدلة تاريخية محسوسة^(٣).

٤- لاتقف أهمية الادب المقارن عند حدود دراسة التيارات الفكرية والاجناس الادبية والقضايا الانسانية في الفن، بل انه يكشف عن جوانب تأثر الكتاب في الادب القومي بالآداب العالمية وما أغزر جوانب هذا التأثير وما اعمق معناها لدى كبار كتاب كل دولة^(٤) أو قوم.

٥- إن مهمة مؤرخ الادب المقارن هي تقريب وتطعيم الادب العالمي واغناثه في سبيل خلق ادب انساني رفيع يساهم مساهمة جادة في تحقيق سعادة الانسان^(٥). لان المحاكاة والخلق الفني عندما تنحصر في نطاق امة واحدة وفي حيز لغة معينة واحدة، تضعف ويقل الابداع فيها، فاذا انطلق الى بلاد غير منبته، ازدهر وكثر الابداع فيه، فالادب الفرنسي تغذى بأداب الاغريق والرومان والاسبان، ثم حاكاه الانكليز والالمان والاطليان وعادت هذه الامم تتأثر بالادب الفرنسي في وجه عام، وتأثر عباقرة الادب العالمي بعضهم ببعض^(٦).

عملية التأثير والتأثر في الادب :

توجد في ادب كل قوم عملية انتقالية إبداعية خطيرة الا وهي عملية التأثير والتأثر بين آداب الامم المختلفة التي تعتبر مجال تنافس واقوى ضمان لتقدم الادب الوطني والقومي، فهذه العملية لاتحصل اليوم فقط بين آداب أمم العالم بل يرجع عهدها الى ما قبل الاسلام حينما تأثر الرومان بالتراث الادبي والثقافي الاغريقي وكذلك عملية الاخذ والعطاء بعد الفتح العربي الاسلامي لكردستان وايران وخراسان وبلاد السند وما وراء النهر، حيث احتك العرب المسلمون بغيرهم من الشعوب، فنقلوا اليهم الثقافة العربية الاسلامية وأخذوا منهم كثيراً من الفنون

الحالي بالادب العربي، وفق عوامل التأثير والتأثر التي ذكرناها آنفاً ومن ضمنها عامل المجاورة والمعاشية متخذين اختلاف اللغة بين الادبيين المدونين و العامل التاريخي وما يرتبط به من صلات دينية واجتماعية واقتصادية والتيار الثقافي الجديد، أساساً نعتمد عليه في عملية مقارنة بين هذين الادبيين .

عندما نتمعن في الادب الكردي نراه كان متأثراً الى فترة انتهاء الحرب العالمية الاولى وتأسيس الحكم الاهلي في العراق سنة ١٩٢١ بالادبين الفارسي والتركي (العثماني) ولا سيما بأدب شعراء مدرستي التنوير والفجر الآتي العثمانيين، فنرى آثار هذا التأثير والتأثر بادية في قصائد الحاج قادر الكوثي الاخيرة وكذلك في اشعار نوري الشيخ صالح و بواكير شعر غوران. لكننا نلاحظ بعد تثبيت الحكم العراقي وانتشار المدارس والتعليم بين ابناء الشعب تأثر الشعراء الكرد بالشعر العربي ولا سيما في العراق كواقع ثقافي وضرورة وطنية وذلك بعد نهوض الحركة الجماهيرية ضد الاستعمار البريطاني وضد التخلف الاجتماعي والاقتصادي .

إننا نتناول في عملية مقارنة بين الادبين العربي والكردي نماذج شعرية عن مدى تأثر شعراء الكرد أمثال (الملا محمد الكوثي) و (فائق بيكس) بشعراء عرب أو نظموا الشعر باللغتين العربية أمثال الزهاوي وحافظ ابراهيم والرصافي وينتظر ظهور التأثير العكسي من الادب الكردي الى الادب العربي في الآونة الاخيرة بحكم ظهور تراجم عديدة من الشعر الكردي المعاصر الى اللغة العربية في الصحف والمجلات والكتب المترجمة الصادرة من المؤسسات الثقافية الكردية .

نشخص في عملية مقارنة هذه محورين رئيسيين في الشعر الا وهما محور الشعر الاجتماعي ومحور الشعر السياسي فنجري مقارنة بين قصائد وابيات نظمت في ذلكما المحورين وفق منهج الادب المقارن ومواصفاته الفنية .

أولاً : محور الشعر الاجتماعي

والاساطير. فعدا عامل احتكاك الشعوب من جراء الفتوحات الواسعة وتأثر بعضهم ببعض، يمكن ان نحدد عوامل التأثير والتأثر في ادب الشعوب في النقاط التالية :

١- دعوة المجددين من الادباء بعدم كفاية ادبهم القومي لمطالبات المعاصرة ضرورة الافادة من آداب عالمية رفيعة وتطعيمها بادبهم لخلق أدب متطور تتماشى مع روح العصر والحياة الجديدة، فيقومون بدراسة الآثار الادبية الرفيعة في الادب العالمي بلغتها او ترجمتها الى اللغة القومية والافادة من بعض جوانبها .

٢- رحلات المبشرين المسيحيين واحتكاكهم بشعوب الشرق والتأثر بتراتها الادبية والثقافية ونقله الى الغرب فيما بعد .

٣- عامل مجاورة الشعوب واحتكاك بعضها ببعض، كتأثر العرب في صدر الاسلام بأقوام الروم والكرد والترک والفرس ومن بعدها التتر وكذلك عن طريق المعاشرة والمصاهرة كل هذا اوجد تبديلاً وخلف تعديلاً وكون تنوعاً في الادب العربي^(١) .

٤- الزيارات والهجرات والبعثات العلمية التي ادت الى احتكاك ادباء الشعوب المختلفة وتأثر بعضهم ببعض في ميادين الادب والثقافة والعلوم .

٥- إنتشار الكتب والصحف والوسائل الثقافية الحديثة الاخرى بين أمم العالم وبلغات مختلفة، خلق حركة انتقال التأثير والتأثر الادبي والثقافي بين الشعوب ولا سيما منذ مطلع القرن الحالي .

الادب المقارن التطبيقي بين الشعر العربي والشعر الكردي

إننا حين نتناول موضوع الادب المقارن التطبيقي، لانريد ان ندرس الادب المقارن من جميع جوانبه دراسة نظرية عميقة، لأننا لسنا بصدده، بل هدفنا هو أن نتناول الادب المقارن التطبيقي بين الشعر العربي والشعر الكردي في نطاق محدد، كباكورة لبحث أدبي مقارن، ونضع ايدينا على بصمات تأثر الادب الكردي في النصف الاول من القرن

وتعليمهن واعدادهن كأُم تهيء شعباً بأجمعه، بعض القصائد
نقتطف منها هذه الابيات :

من لي بتربية النساء ؟ فانها
في الشرق علّة ذلك الاخفاق

الام مدرسة اذا اعددتها
اعددت شعباً طيب الاعراق !

الام استاذ الاساتذة الاولى
شغلت مآثرهم مدى الأفاق

إن دعوة شاعر النيل لتربية المرأة دعوة صادقة لتكون استاذ
جيل جديد ومدرسة قائمة بذاتها تهذب النفوس وتعد شعباً
بكامله ليستقبل حياة جديدة ومجتمعاً حديثاً متطوراً .
وأحسن شاعر عراقي قال شعراً في هذا الغرض هو معروف
الرصافي الذي وصف الاخلاق ولا سيما اخلاق النساء بانها تنبت
وتنمو كالنبات اذا رويت بماء الفضيلة ويعتبر حضن المرأة أسمى
مدرسة لتربية البنين والبنات عندما تكون المرأة متعلمة مهذبة
حسنة التربية والخلق، فيقول الشاعر في قصيدة له نظمها في
مطلع هذا القرن في عهد الاستبداد الحميدي قبل اعلان الدستور
العثماني^(١) :

هي الاخلاق تنبت كالنبات
إذا سقيت بماء المكرمات

ولم ار للخلائق من محل
يهذبها كحضن الامهات

واخلاق الوليد تقاس حسناً
باخلاق النساء الوالدات

وليس ربيب عالية المزايا
كمثل ربيب سافلة الصفات

لقد تناول الشعراء العرب والكردي اواخر القرن الماضي
والنصف الاول من هذا القرن، الشعر الاجتماعي، الذي يهدف
الى غاية اصلاحية اجتماعية في معالجة مشكلات يعانيتها الناس
او فريق منهم^(٢)، فيتناول الشعر الاجتماعي مواضيع ترتبط
باحوال المجتمع كتحرير المرأة ومساواتها بالرجل في ميادين
الحياة وتربيتها كأُم مثالية وقضايا التعليم ومحو الامية بين ابناء
الوطن، والعدالة الاجتماعية وتهذيب النفوس والخلق .

فبدأ الشعراء بشحذ همم الشباب والجيل الجديد لاحداث
انقلاب في حياتهم الاجتماعية لتساير الزمن. فقد تناول في الادب
العربي شعراء كثيرون هذا الغرض من الشعر، أمثال الزهاوي
(١٨٦٣ - ١٩٣٦) وأحمد شوقي (١٨٦٨ - ١٩٣٢) وحافظ
ابراهيم (١٨٧٠ - ١٩٣٢) ومعروف الرصافي (١٨٧٥ - ١٩٤٥)
وأحمد الصافي النجفي (١٨٩٦ - ١٩٧٨) ومن شعراء المهجر
ايليا ابي ماضي (١٨٨٩ - ١٩٥٨) والشاعر القروي (رشيد سليم
الخوري) (١٨٨٧ -) وغيرهم هذا النمط من الشعر لاحداث
ثورة في اسلوب الحياة الاجتماعية في المجتمع العربي .

والتفت في الادب الكردي الى هذا الغرض شعراء عديدون
امثال الحاج قادر الكوثي (١٨١٧ - ١٨٩٧) ومن بعده بيبره ميرد
(١٨٦٧ - ١٩٥٠) والملا محمد الكوثي (١٨٧٦ - ١٩٤٣) ومفتي
بينجيون (١٨٨١ - ١٩٥٢) وقانع (١٨٩٨ - ١٩٦٥) وفائق
بيكس (١٩٠٥ - ١٩٤٨) وكوران (١٩٠٤ - ١٩٦٢) وغيرهم،
فوضعوا فيه قصائد ناجحة تدعو الى ثورة اجتماعية وتناولوا ما
تناولوا قضية المرأة ومساواتها بالرجل في ميادين العلم والعمل
وجميع مرافق الحياة الجديدة. فتسهيلاً لتناول الموضوع يمكن
أن نقسم هذا المحور الى ثلاثة فروع يتم احدها الآخر الا وهي :

المرأة وتربيتها كام :

لقد تناول هذا الموضوع شعراء كبار في الادب العربي
الحديث اشهرهم حافظ ابراهيم والزهاوي والرصافي، فكان جل
مهدفهم هو تربية المرأة تربية صحيحة لتكون أماً مثالية تربى
النشء الجديد ليلحق بركب الحضارة الانسانية المتقدم في
العالم، فقد قال شاعر النيل حافظ ابراهيم عن تربية النساء

فعندما نبحث في الادب الكردي عن نماذج شعرية في نفس الفترة التي نظم فيها كل من حافظ ابراهيم والرصافي اوبيديهما، لنتخذها محوراً لمقارنتنا، نجد لدى الشاعر الاجتماعي الملا محمد الكوثي الذي عاش وقرض الشعر في نفس الفترة التي عاشها الشاعران، فنظم قصائد اجتماعية حول المرأة الكردية يمكن ان نتخذ هذه الابيات من قصيدته المشهورة (الطلاق) خير نموذج للشعر الاجتماعي الذي يعنى بتربية المرأة كأم مثالية لتنجب أطفالاً سليمي العقل والخلق والسجية، فيقول شاعرنا بهذا الصدر :

ژن ئه گهر به حورمهت بئى
بئى زيللهت و زهحمهت بئى
به تهربيه و خزمهت بئى ،
دل گوشادو لئو خهندان

كوڤى ده بئى وهكوو شير
عاقلو داناو دلير ،
به دل غهنى به چاو تير
سهردارو مهردى مهيدان

**

تهربيه له لاي داكه
داك چابئى نهولاد چاكه
باب له نه صلابئى باكه
فه رقيكى ناكا چهندان !

داك ماموستاي فيطرييه
ته شهكولت له وئيه
ماددى يا مهعنه وئيه
پوشده يا له پئى لادان ! (١٧)

واليكم ترجمة مقاله شاعرنا في قصيدته ليقف قراء العربية على

ماذهب اليه من تعبير صادق وفكر صائب حول حقوق المرأة كأم تنشىء أنفساً وعقولاً :

إذا كانت المرأة محترمة
بعيدة عن الذل والهوان
ذات تربية حسنة
فرحة القلب باسمه الثغر

فانها تلد أطفالاً كالسباع
عقلاء ، شجعان
اغنياء القلوب ، كرماء

يصبحون زعماء وابطال ميادين الوغى !!

**

التربية يكون منشؤها لدى الام
فان كانت حسنة التربية فسيكون اولادها صالحين
لان الاب في الحقيقة غير ذي/تجاه اطفاله
وليس لتوجيهاته ذلك الدور المؤثر.

فالام استاذ فطري

فمن النواحي المادية والمعنوية

تكون تربيتك وتكوينك من تربيتها وتكوينها

فهي التي توجهك نحو الرشد والكمال

او نحو التيه والضلال !!

نستنتج من هذه المقارنة ان تأثير قصائد الشاعرين العربيين باد على قصيدة شاعرنا الكردي وقد اتى هذا التأثير والتأثر من خلال مطالعته لدواوين مطبوعة وقصائد منشورة لهما في الكتب والمجلات في حينه، إضافة الى تأثر الشاعر بأراء أدباء مصلحين آخرين من الذين تناولوا قضية المرأة بروح عصرية متجددة امثال قاسم أمين (١٨٦٥ - ١٩٢١) في مصر حيث كان لكتاباته اثر كبير في نفوس الشعراء العرب والکرد وكان شاعرنا الكوثي يقدر آراءه وآراء استاذيه جمال الدين الافغاني (١٨٢٨ -

١٨٩٨) والشيخ محمد عبده (١٨٤٩ - ١٩٠٥) ويمثل دورهم الاصلاحى ضمن المجتمع الكردى .

٢- مسألة الحجاب والسفور لدى المرأة :

إن شعراء العرب إهتموا كثيراً بمسألة الحجاب والسفور لدى المرأة في قصائدهم الاجتماعية ولا سيما بعد اعلان الدستور العثمانى عام ١٩٠٨ وقد حمى وطيس الجدل حولها بعد انتهاء الحرب العالمية الاولى، وقد تزعم الشعراء الزهاوى والرصافى لواء الداعين الى سفور المرأة فى العراق وتزعم غيرهما لواء الحجابيين، كما حمل لواء الدفاع عن حقوق المرأة وسفورها فى مصر حافظ ابراهيم وشوقي وكان اكثر الشعراء آنذاك يتخذون الدين الاسلامى قاعدة للذود عن مذهبهم وآرائهم وان الزهاوى هو اول شاعر فى العراق تناول هذا الموضوع بكثافة^(١١) وخلاصة رايه تتلخص فى اقواله :

قال : هل بالسفور نفع يرجى
قلت : خير من الحجاب السفور

إنما فى الحجاب شل لشعب
وخفاء ، و فى السفور ظهور

كيف يسمو الى الحضارة شعب
منه نصف عن نصفه مستور !!^(١٢)

ويقول فى قصيدة أخرى أبياتاً تدعو البنات الى تمزيق الحجاب والظهور فى محافل الحياة سافرات، لأن الحجاب كان حارساً كذاباً لصون شرف المرأة وحياتها، نختار من بينها النموذج التالى :

مزقى يا ابنة العراق الحجابا ،
واسفري فالحياة تبغى انقلابا

مزقىه واحرقيه بلا ريث
فقد كان حارساً كذاباً !!

ويقول معروف الرصافى قصيدة تحت عنوان (الى الحجابيين) بعد ان اهدت اليه الكاتبة العربية (نظيرة زين الدين) نسخة من كتابها (الحجاب والسفور)، فأنشد يخاطب الحجابيين ويفند مزاعمهم الواهية حول محاسن الحجاب للمرأة المسلمة، فيدافع عن ظاهرة السفور بشدة ويقول :-

قل للحجابيين كيف ترونكم
من بعد سفر للسفور مبين

كشفت به ما كان من حجب العمى
عنكم (نظيرة بنت زين الدين)

سفر اقام على السفور ادلة
تركت ذبابكم بغير طين

هدمت نظيرة ما بنت عاداتكم
من كل سجن للنساء مهين^(١٣)

لقد ظهر لنا فيما تقدم أن قضية السفور والحجاب أصبحت بضاعة رائجة فى سوق عكاظ الادب المعاصر، فقد انتقل تأثير هذا التيار العنيف عبر الكتب والدواوين والصحف والمجلات العربية الى الادب الكردى .. فتناول عديد من الشعراء الكرد تلك القضية الاجتماعية وقد برع من بين هؤلاء (فائق بيكس) كشاعر وطنى اجتماعى، بحكم ثقافته ووعيه السياسى والاجتماعى، والتقائه الشعراء فى بغداد ومعرفته الشخصية لكلا الشعارين الزهاوى والرصافى واطلاعه الواسع على أشعارهما، فقد نظم هو أيضاً فى موضوع سفور المرأة وتحريرها من قيود الحجاب والتخلف ودخولها معترك الحياة الاجتماعية والسياسية جنباً الى جنب مع الرجل، قصيدة رائعة، واتخذ اسم (نسرین) رمزاً للفتاة الكردية المحجبة، يريد منها كشف حجابها المتهرىء عن وجهها ودخولها الى ميادين الحياة الجديدة سافرة كفتاة مهذبة مثالية تؤدي

دورها الاجتماعي، والاقتصادي والسياسي في المجتمع الكردي الجديد، فيقول فيها :

نهسرين

نهسرين ده ميكه داخت له دله
كيرودهى به ندى ، ژيانت زوله
وا من بيت ئه ليم چونكه له سهرمه
هسته تيكوشه تاخوينت كهرمه
سهر پوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟

ئهمرو زهمانى عيلم و عيرفانه ،
عالم شهوو روژ وا له فرمانه ،
فهرقى نىرو مى نيه بيزانه !
هسته تيكوشه تا خوينت كهرمه
سهرپوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟

مه ئى من كچم توش وهكوو منى
موحتاجى عيلم و فهنو خویندنى
مه جبورى ئيش و خزمهت كردنى
هسته تيكوشه تا خوينت كهرمه
سهرپوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟

هينده دانىشتى پشتت چه ماوه
زهردو لاواز بووى هيزت نه ماوه
كچى بيگانهت خو له بهر چاوه
هسته تيكوشه تا خوينت كهرمه
سهر پوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟

خشلو جوانى تو چه ياو فيربوونه
پاشه روژيشت هه بهوه بوونه
كچى بى عيلم ديلاو زه بوونه !
هسته تيكوشه تا خوينت كهرمه ،
سهرپوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟

وهك خووشك و برا ئه بى ههردوكمان
قوئى ئى ههلكهين بچينه مه يدان
تا كورد بهرينه ريزى ميلله تان
هسته تيكوشه تا خوينت كهرمه
سهرپوش فرى ده ج وادهى شهرمه ؟^(١٨)

واليكم ترجمة هذه القصيدة ليكون قراء العربية على بينة من تعابيرها وفحواها و معرفة مدى تأثر الشاعر (بيكهس) بأراء السفوريين من الشعراء المعاصرين في الادب العربي ولاسيما بما ذهب اليه الزهاوي في هذا المضمار، ويجب أن نقول هنا حقيقة وهي أن (بيكهس) قد عالج ظاهرة تحرير المرأة من قيود الحجاب والتقاليد الاجتماعية البالية وفق آفاق جديدة ظهرت في حياة المجتمع الكردي المعاصر، وطورها من حضرها في المجال الاجتماعي الصرف الى المجال السياسي وقد ابرز ضرورة نضال المرأة جنباً الى جنب مع الرجل من اجل خدمة الشعب ورفع مستوى الكرد الى مصاف الامم المتقدمة واليكم مقاله :

نسرين

نسرين ! لقد انقضت مدة طويلة وحسراتك في قلبي
لأنك سجينه الدار وحياتك كلها مظالم
ها انا اقول لك فهذا واجب علي .
إنهضي وناضلي مادمت في عنفوان شبابك
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !!

إن يومنا هذا هو يوم العلوم والمعارف
فالعالم المتحضر في عمل دؤوب ليل نهار
إعلمي ان لافرق بين الذكر والانثى في ميادين العلم والعمل
إنهضي للنضال ! مادمت في عنفوان شبابك
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !!

لاتقولي : إنى فتاة لاتهمني أمور الحياة فانتِ مثلي
تحتاجين الى تلقي العلوم والفنون .
فعليك ان تعلمي وتخدمى المجتمع

إنهضي للنضال ! مادمتِ في عنفوان شبابك
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !

لقد انحنى ظهركِ من كثرة قعودكِ في البيت
أصبحتِ صفراء الوجه، نحيلة الجسم، خائفة القوى
أفلا نظرت الى فتيات الاجانب المتحررات من قيود الجهل !؟
إنهضي للنضال ! مادمتِ في عنفوان شبابك ،
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !!

إن حُلَيْكِ وجمالكِ هي ان تتصفي بالحياء والثقافة
ومستقبلكِ المشرق مرهون بهما
لان الفتاة الجاهلة اسيرة ذليلة .
إنهضي للنضال ! مادمتِ في عنفوان شبابك
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !!

هلمي يانسرين لنشمر عن سواعدنا
لندخل ساحة النضال سوية ونقف وقفة الاخ مع اخته
لنناضل كي نرقى بالكردي الى مصاف الامم المتقدمة
إنهضي للنضال مادمتِ في عنفوان شبابكِ .
أسفري ولا تخجلي، فليس هذا العصر عصر الخجل !!

بعد التمعن في مضمون هذه القصيدة، يظهر لنا بجلأ أن
(فائق بيكس) قد ابدع في توظيف مسألة سفور المرأة ودخولها
الى ميادين العلم والعمل والنضال من اجل الوطن وتقدم الشعب
في الشعر الكردي المعاصر ايما ابداع وتطوير فقد استطاع أن يبرز
الشاعرين الزهاوي والرصافي في هذا المضمار، في معالجة لتلك
القضية الاجتماعية بروح علمية وتوجه معاصر سليم، فلاقى ذلك
استحسان الجيل المثقف الواعي في حينه وبرز بين ظهرانيه
كشاعر وطني واجتماعي رقيق الاحساس سديد الرأي والفكر
وهذا هو الغرض من دراسة الادب المقارن وما تنتجها عملية
التأثير والتأثر بين آداب الشعوب من اضافات وتطوير في
الاساليب والمضامين .

٣- مساواة المرأة بالرجل في ميادين الحياة :

لقد احتلت مسألة المرأة ومساواتها بالرجل في ميادين الحياة
الاجتماعية والاقتصادية والسياسية مساحة واسعة في قصائد
شعراء العرب منذ مطلع القرن الحالي وكان حافظ ابراهيم
والرصافي والزهاوي، كما سبق وذكرناهم في طليعة مناصري
حرية المرأة ومساواتها بالرجل في جميع مناحي الحياة الجديدة .

لقد نظم الشاعر الزهاوي عدة قصائد يعالج فيها مسألة
مساواة المرأة بالرجل في ميادين العلم والعمل وقد قال عن قناعة
ان الحياة لا تكتمل الا بتعاون الزوج والزوجة داخل الاسرة
وكذلك بمساواتهما في جميع مرافق الحياة فيقول في بيتين من
قصيدة له :

الهوامش والمصادر :

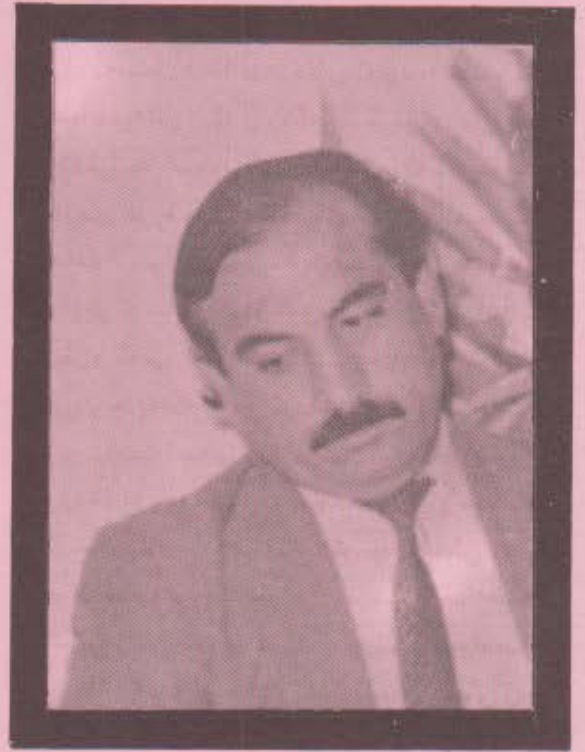
- ١- د. محمد غنيمي هلال - الادب المقارن - ط ٥، ص ٩
- ٢- د. محمد غنيمي هلال - دور الادب المقارن في توجيه دراسات الادب
العربي المعاصر القاهرة، ١٩٦٢، ص ١٦ .
- ٣- نجيب العقيقي - من الادب المقارن - الجزء الاول - طبعة موسعة
القاهرة ١٩٧٥، ص ٤٠٢ .
- ٤- د. محمد غنيمي هلال - الادب المقارن - بيروت، ط ٥، ص ١٢ .
- ٥- عزيز كهردى - نهدي به راورديكاري - بغداد ١٩٧٨، ل، ٥٦ .
- ٦- د. محمد غنيمي هلال - الادب المقارن - ط ٥، ص ١١ .
- ٧- عزيز كهردى - نهدي به راورديكاري - بغداد، ١٩٧٨، ل، ٦٠ .
- ٨- نجيب العقيقي - من الادب المقارن - ج ١، القاهرة ١٩٧٥، ص ٣٩٠
- ٩- نفس المصدر، ج ١، ص ٢٦٢
- ١٠- د. جلال ايوب صبري وآخرون - تاريخ الادب العربي الحديث، بغداد
١٩٨٢، ص ٦١
- ١١- مصطفى علي - ديوان الرصافي - بغداد ١٩٧٤، ج ٢، ص ٣٥٠
- ١٢- نفس المصدر، ج ٢، ص ٣٥١
- ١٣- ممتاز حيدري - مه لاي كهوره - هه ولير، ١٩٧٥، ل، ٥٢، ٥٣ .
- ١٤- د. يوسف عز الدين - الزهاوي الشاعر القلق - بغداد ١٩٦٢، ص ١٧
- ١٥- احمد ابوسعدي - الشعر والشعراء في العراق - بيروت ١٩٥٩، ص ٥٤
- ١٦- مهدي عباس العبيدي - حقيقة الزهاوي، بغداد ١٩٤٧، ص ٥٤
- ١٧- مصطفى علي - ديوان الرصافي - ج ٢ بغداد ١٩٧٤، ص ٣٦٨
- ١٨- محمدهدي مه لاي كهريم - ديوان بيكس - ج ٢، بغداد ١٩٨٠، ل،
١٠٢، ١٠٣

إعداد: أ. كودو

أسهيات «كروان» الثقافية

الذي أقيم لمناسبة مرور ٢٠٠ سنة على تأسيس مدينة السليمانية. كان الفقيه ضليعاً في علم اللغة. وكان رئيساً للقسم الكردي في كلية الآداب بجامعة صلاح الدين. لقد تخرج الفقيه من القسم الكردي بجامعة بغداد وفي عام ١٩٨١ حصل على شهادة الماجستير في لندن وقد سد كتابه الموسوم بـ «علم الاصوات» فراغاً كبيراً في المكتبة الكردية. وازداده إلى كتاباته في علم اللغة له كتابات أدبية أخرى في القصة والوان أدبية أخرى، ان موت الأديب والباحث الشاب غازي فاتح ويس خسارة للأدب الكردي، لا تعوض.

فاجعة جديدة في الوسط الثقافي

ندوات وامسيات ثقافية.

● في ١١ / ٨ / ١٩٨٥ نظم فرع دهوك لاتحاد الأدباء والكتاب الأكراد ندوة ثقافية للدكتور إجان فؤاد الذي تحدث أمام جمهور غفير من مثقفي المدينة عن تجربته الأدبية وقدم المحاضر إلى الجمهور الأستاذ رشيد فندي.

● وفي ١٥ / ٨ / ١٩٨٥ نظم الفرع نفسه ندوة ثقافية للأديب «هزرقان» الذي قدم بحثاً عن النوادر والطرائف في شعر (نالبند). وقد أدار الندوة الأديب ريكيش آميدي.

● في ٢٢ / ٨ / ١٩٨٥ نظم فرع اتحاد الأدباء والكتاب الأكراد في دهوك امسية ثقافية للأديب «كامران برواري» حول «نالبند والشعر الوطني» أدار الأمسية الأديب فاضل عمر.

في منتصف شهر أيلول من عام ١٩٨٥ فجع الوسط الثقافي الكردي وجماهير المثقفين الأكراد بوفاة الباحث والأديب المعروف: غازي فاتح ويس، الذي امتدت إليه يد المنية اثر حادث مؤسف، عندما كان في طريقه إلى السليمانية لحضور المهرجان

رنجد، اسماعيل برزنجي.

● وفي اواخر الشهر نفسه قدم الاديب جلال ملا حسن خوشناو بحثاً حول كاويس آغا واغانيه وذلك على قاعة الثقافة الجماهيرية وقدم للندوة الاديب محمود زامدار والندوة من نشاطات دار الثقافة والنشر الكردية في اربيل.

● وفي اوائل الشهر العاشر وعلى قاعة اتحاد النقابات العمالية في اربيل قدم طالب الطلب: جلال صديق صالح محاضرة حول «مرض البواسير» واستعان في محاضرتة بالفانوس السحري وشاشة التلفزيون. ادار الندوة التي هي من نشاطات دار الثقافة والنشر الكردية الاديب محمود زامدار.

● وفي ١٦ / ١٠ / ١٩٨٥ قدم الاديب حيدر عبد الرحمن محاضرة حول مسرحية «خج وسيامند» لمؤلفها ناظم دلبند ومخرجها طلعت سامان وابدى ملاحظات وآراء انتقادية حولها وذلك في امسية نظمتها له دار الثقافة والنشر الكردية في اربيل. ادار الامسية الاديب محمود زامدار.

مسرحيات..

● لمناسبة مرور ٢٠٠ سنة على تأسيس مدينة السليمانية سجلت فرقة جرا للتمثيل في تلفزيون التأميم قصة تمثيلية بعنوان «عروس السليمانية» وفي ٢٤ حلقة، تم تصوير لقطات منها في منطقتي قلاچوالان ودربندي بازيان، والقصة من تأليف: لطيف صابر قرداغي واعداد: شيخ اسماعيل برزنجي يتحدث هذا العمل الفني عن تاريخ السليمانية ولاسيما في ايام البابانيين.

● الحذاء الاحمر.. عنوان قصة لاندريسن، اعدھا للمسرح الفنان رزگار كريم وسجلت لتلفزيون التأميم ومن المشتركين والمشاركات في هذه التمثيلية: كهزبه، دانا علي سعيد، فلاح عز الدين، نوزاد علي بارواي، كريم شريف، گوران عارف، هازه محمد فرج.. الخ.

● في ٤ / ٩ / ١٩٨٥ وعلى قاعة مركز شباب رانية نظم مركز شباب رانية امسية ثقافية للدكتور شيركو عبدالله الذي قدم محاضرة حول «فرويد وعلم النفس» وادار الامسية السيد سريست جهاد الذي قدم المحاضر إلى الجمهور متحدثاً عن نشاطاته ونتاجاته الادبية، وقد استغرقت الندوة ساعة ونصف الساعة.

● في ١٥ / ٩ / ١٩٨٥ ولغاية ١٧ / ٩ / ١٩٨٥ نظم فرع السليمانية لاتحاد الادباء والكتاب الاكراد مهرجاناً ثقافياً ضخماً لمناسبة مرور ٢٠٠ سنة على تأسيس مدينة السليمانية، والقى في المهرجان عدد من الباحثين والادباء بحوثهم ودراساتهم حول الجوانب المختلفة في تاريخ وجغرافية السليمانية، وفي حينه، فإن الصحف المحلية ومحطة تلفزيون التأميم، قامت بتغطية وقائع المهرجان.

● في اواسط شهر ايلول / ١٩٨٥ نظمت دار الثقافة والنشر الكردية في اربيل امسية شعرية قرا الشعراء التالية اسماؤهم قصائدهم في الامسية: قوباد جلي زاده، فريدون عبدول، صباح

● وعلى قاعة الفن الحديث في مدينة كركوك، اقامت مديرية الاعلام الداخلي معرضاً لفن السيراميك والنحت للفنان «نهاد شوان» ودام المعرض اربعة ايام، تجت التعبيرية والواقعية في اعمال الفنان نهاد الذي قدم للمعرض ٣٧ عملاً فنياً.

● في ١٧ / ١٠ / ١٩٨٥ وعلى قاعة مدرسة الأيوبية بأربيل اقام الفنان كمال سعدي معرضه الشخصي الثاني للفنون التشكيلية والذي ضم ٣٤ لوحة منها: الحصان والقرية، الحصان والجبل، تأمل، طفل، الانسان والاسلاك الشائكة، قال بعضهم من الفنانين الشباب: ان هناك تقدماً ملحوظاً في لوحات الفنان كمال سعدي.

كتب..

● داغستاني.

تأليف: رسول همزتوف.

الترجمة الى الكردية: عزيز كردي.

صدر الجزء الثاني من كتاب «داغستاني» ويقع في ٢٩٨ صفحة من القطع الكبير، ان «داغستاني» من الكتب الرائعة في العالم وقد ترجم إلى العديد من لغات العالم الحية.

● عشرون قصة كردية.

منشورات: مجلة كاروان.

«عشرون قصة كردية» ترجمها إلى اللغة العربية: جلال زنگابادي، فيصل مصطفى حاجي، عبد الغني علي يحيى، محمد صابر محمود، وتتضمن المجموعة مقدمة ودراستين في القصة الكردية للقاص حسين عارف والدكتور عز الدين مصطفى رسول، يقع الكتاب في ٢١٤ صفحة من القطع المتوسط.

● الطلاحونة:

قصص: نزار محمد سعيد.

● في ١ / ١٠ / ١٩٨٥ قدمت فرقة المسرح التابعة للثقافة الجماهيرية في أربيل مسرحية خج وسيامند وهي من تأليف ناظم دلبندي واخراج: طلعت سامان، قدمت المسرحية على مسرح الثقافة الجماهيرية في أربيل واشترك في ادائها اكثر من ٢٢ فناناً وفنانة من بينهم: محمد سعيد ابراهيم، علي أحمد، الان علي أحمد، دلهك طاهر، ابراهيم حكيم، اسائش عثمان، قاسم نوري. عبد العزيز مجيد وآخرون.

معارض..

● في ٢ / ١٠ / ١٩٨٥ وعلى قاعة مدرسة الأيوبية في أربيل اقام الفنان التشكيلي عزيز سليم معرضه الشخصي الذي ضم ٤٢ لوحة منها: بانعة اللبن، عاصفة، شتاء، شقلاوة، الحياة القروية الكردية، منظر قلعة دزة، وكان تأثير الطبيعة الكردستانية الخلاصة واضحاً وجلياً في لوحات الفنان.

● في ٨ / ١٠ / ١٩٨٥ ولغاية ١٠ / ١٠ / ١٩٨٥ وعلى قاعة مدرسة الأيوبية بأربيل اقامت نقابة الصحفيين / فرع كردستان المعرض الشخصي الأول للفنان عدنان وهاب والذي ضم ٢٠ لوحة منها: العاشقان، صراع، العاصفة، القطة السوداء، الأمل الاخير، امرأة نائمة، المزهريه الخ.. عكست لوحات الفنان عدنان هموم الانسان وتطلعاته إلى حياة افضل.

● اقامت مديرية الاعلام الداخلي في مدينة كركوك معرضاً للفن التشكيلي للفنانين الشباب: فرمان عبد الرزاق، خالد احمد، كامران احمد ميرزا، صلاح محمد، وضم المعرض ٤١ لوحة.

● مسرحيتان من التاريخ الكردي

تأليف: ليلان.

مسرحيتان قصيرتان من تأليف الكاتبة «ليلان» وتقديم الفنان احمد سالار، طبعتا في كتاب واحد بتعزيد من الامانة العامة للثقافة والشباب ويقع في ٧٤ صفحة من القطع الكبير.

● تقاليد القرية

تأليف: خدر سليمان.

طبع هذا الكتاب بتعزيد من الامانة العامة للثقافة والشباب ويبحث في عادات وتقاليد القرويين اليزيديين ولاسيما في منطقة الشيخان، ويقع في ١٣٠ صفحة من القطع المتوسط.

ساعدت الامانة العامة للثقافة والشباب على طبع المجموعة القصصية المسماة «الطاحونة» وهي باللهجة الكرمانجية الشمالية يقع الكتاب في ٦٦ صفحة من القطع الكبير.

● قافلة جديدة

قصص: جهان عمر.

طبعت المجموعة القصصية «قافلة جديدة» بمساعدة من الامانة العامة للثقافة والشباب، وتضم عشر قصص قصيرة منها قافلة جديدة، الليرة، نسر في الليل، صيد الخنازير... الخ. يقع الكتاب في ٦٦ صفحة من القطع الصغير.

● مصطفى شوقي و به يژه

دراسة وتحقيق: ممتاز الحيدري.

تقديم: سعيد ناكام.

طبع هذا الكتاب بتعزيد من الامانة العامة للثقافة والشباب ويقع في ١٤٦ صفحة من القطع المتوسط ويبحث في صحيفة به يژه لصاحبها ومؤسسها: مصطفى شوقي.

● اساطير شعوب آسيا «القسم الاول»

ترجمة: الدكتور كاوس قفطان.

صدر الجزء الاول من كتاب «اساطير شعوب آسيا» والكتاب من مطبوعات الامانة العامة للثقافة والشباب ويقع في ٢٢٤ صفحة من القطع الكبير ويضم عدداً من الحكايات والأساطير الشيقة، الكتاب مترجم عن الروسية.

● الذئاب

قصص: حسين عارف.

الترجمة الى العربية: عبد الستار كاظم.

تقديم ومراجعة: كمال غمبار.

تضم «الذئاب» اربع قصص قصيرة للقصص الطليعي المبدع حسين عارف، وقدم للكتاب كل من المترجم والمقدم، ويضم القصص التالية: سفرة سحرية، المراسل، الذئاب، صولة قلب، ويقع في ١٧٠ صفحة من القطع المتوسط، الكتاب من منشورات مجلة كاروان.

● **انتعاشات النجوى والمنال**

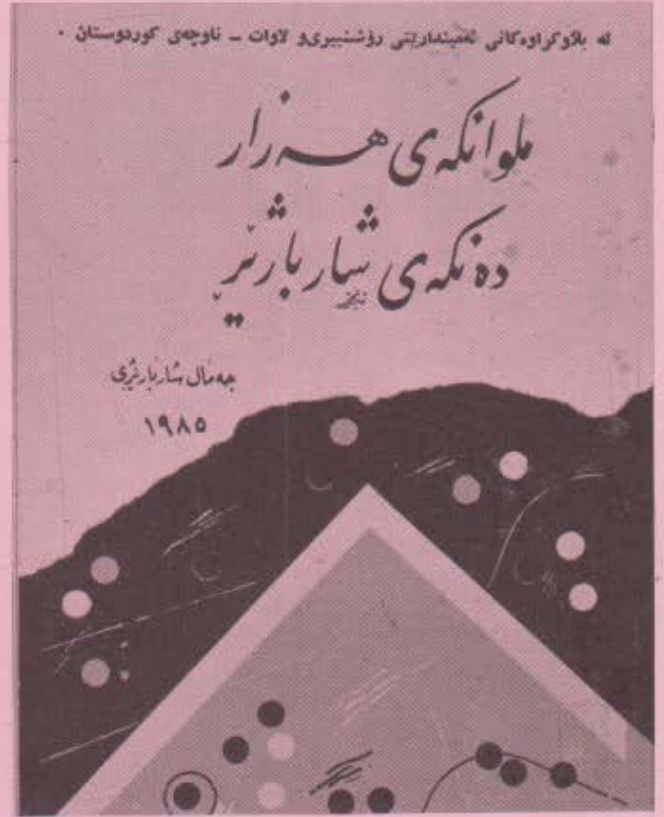
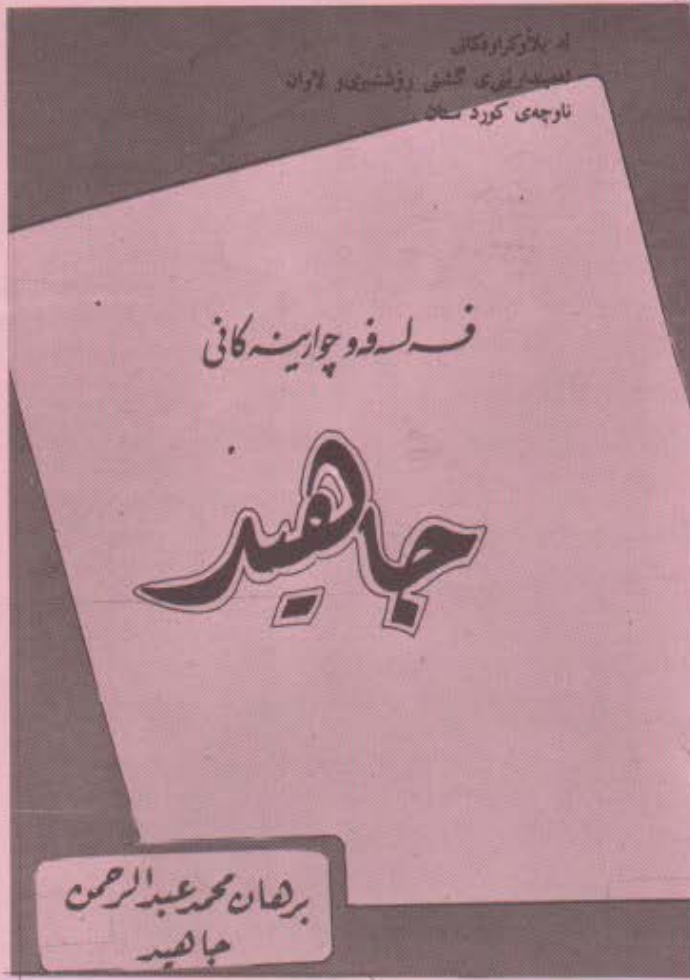
شعر: محمد أمين بينجويني.

ديوان شعري من اصدارات دار الثقافة والنشر الكردية، قدم له الاستاذ محمد الملا عبد الكريم وممتاز الحيدري. ويقع في ١٠٦ صفحة من القطع المتوسط.

● **كل الصور منك**

شعر: الدكتور نافع اكري

عن دار الثقافة والنشر الكردية صدر ديوان شعري للدكتور نافع عقراوي تحت عنوان: كل الصور منك ويضم مجموعة قصائد رقيقة باللهجة الكرمانجية الشمالية.

● **قلادة ذات الف خرزة لشاربازير**

شعر: جمال شاربازيري.

يقع هذا الكتاب في ١٧٠ صفحة من القطع الصغير ويضم عدداً من القصائد للشاعر جمال شاربازيري وهو من منشورات الامانة العامة للثقافة والشباب.

● **رباعيات جاهد**

تأليف: برهان محمد عبد الرحمن «جاهد».

صدر الجزء الثالث من كتاب «رباعيات جاهد» وهو ديوان شعري ومن مطبوعات الامانة العامة للثقافة والشباب ويقع في ١٠٦ صفحة من القطع المتوسط.

● **الموضوعية**

تأليف: فؤاد طاهر صديق.

كتاب يضم مجموعة مقالات وبحوث حول المجتمع واللغة وعلم النفس، ويقع في ٨٠ صفحة من القطع الكبير.

اعداد : جعفر البرزنجي

بطاقة شخصية

الفناء عطاء شاربازي

منشورة في معظم الصحف والمجلات الكردية . وله من المؤلفات المطبوعة مايلي :

- ١ - الهدية والذكرى (شعر) - ١٩٦٢
- ٢ - القافلة (شعر) - ١٩٦٩
- ٣ - نجمة الصباح (شعر) - ١٩٦٩
- ٤ - الف حكمة وحكمة (من الاقوال الماثورة للشعوب) - ١٩٦٩
- ٥ - حديث قصير عن المقامات والموسيقى الكردية - ١٩٧٢
- ٦ - جوهرة (شيرة حياة وعرض اغاني الفنان حسن زيرهك) - ١٩٨٢
- ٧ - البستات والمقامات - ١٩٧٩
- ٨ - كنز الاغاني الكردية - ١٩٨٥ ، يصدر قريبا ويتالف من حوالي ٥٠٠ صفحة ، وتطبع ضمن منشورات دار الثقافة والنشر الكردية .
- * سجل اول اغنية له في محطة الاذاعة الكردية ببغداد في ١٦/٨/١٩٦٠ ، وسجل حتى الآن في المحطة المذكورة ٣٢ اغنية .
- * سجل حتى الآن في تلفزيون التاميم حوالي ٢٠ اغنية بالاسود والابيض كما سجل ٧ اغان ملونة .
- * زار العراق في عام ١٩٧٣ الموسيقار العالمي يوركان پليترمن الدانمارك بدعوة من وزارة الاعلام العراقية . وكان المومي اليه يجمع الاغاني الشعبية والفولكلورية لشعوب الشرق ويختار نماذج منها ، فسجلت له بعض الاغاني الفولكلورية حيث اخذها معه الى بلاده .
- * قدم بعض الوقت برنامجين بعنوان (قافلة الاغنية الكردية) و(المقام الكردي) من اذاعة بغداد الكردية .
- * عضو في نقابة الفنانين العراقيين .

- * ولد في عام ١٩٤٠ في مجلة جوارباغ في السليمانية .
- * اكمل دراسته الابتدائية في مركز قضاء (جارتا) .
- * اكمل دراسته المتوسطة كما اكمل دار المعلمين الابتدائية في السليمانية .
- * في عام ١٩٦٣ تعين معلما في مدينته رواندوز
- * قام بمهمة التعليم في كل من رواندوز وشقلاوة وبيرزين واربييل والسليمانية ، حيث درس تلاميذه مواضيع التاريخ واللغة الكردية والنشيد والموسيقى .
- * في عام ١٩٨١ احيل على التقاعد بناء على طلبه .
- * يعمل الآن في مجال الاعمال الحرة ، حيث يدير محلا للصياغة في اربيل .
- * استهواه الادب وهو في السادسة عشرة من عمره ، ومنذ عام ١٩٥٦ بدأ النشر في مجلة (هه تاو) وجريدة (ژين) وله نتاجات

KARWAN CARAVAN

كاروان المسيرة

Monthly Cultural Magazine Issued in Kurdish
and Arabic languages by the General Secre-
tariat for Culture and youth

مجلة ثقافية شهرية
صدرها الامانة العامة للثقافة والشباب باللغتين
الكردية والعربية

